

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το νερό αποτελεί το πιο βασικό αγαθό για τη διατήρηση της ζωής πάνω στη γη, καθώς είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με όλες σχεδόν τις ανθρώπινες δραστηριότητες και με το κλίμα. Ουσιαστικά αντικατοπτρίζει την αλληλεξάρτηση μεταξύ οικονομίας, κοινωνίας και φυσικού περιβάλλοντος. Γι' αυτό άλλωστε, οποιαδήποτε ποιοτική ή ποσοτική μεταβολή των υδατικών πόρων επηρεάζει άμεσα και ουσιαστικά τις κοινωνικοοικονομικές ανθρώπινες δραστηριότητες. Δυστυχώς, η ρύπανση του φυσικού περιβάλλοντος και συνακόλουθα των υδάτων και η συνεχής υποβάθμισή τους αποτελούν, ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες μία δυσάρεστη πραγματικότητα, καθώς και ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα. Τα προβλήματα των υδατικών πόρων προέρχονται από συγκεκριμένες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές επιλογές και αποφάσεις, που τελικά αντανakλούν το αξιακό σύστημα της κοινωνίας, καθώς και τις προτεραιότητες που θέτει κάθε κοινωνία. Η προστασία των υδατικών πόρων, ως συλλογικού αγαθού, στα πλαίσια της αρχής της αειφορίας, κατοχυρώνεται θεσμικά (νομολογία και νομοθεσία) σε θεσμικό, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, αν και απαιτούνται ακόμα αρκετές προσπάθειες για μία “πραγματική” και αποτελεσματική θεσμική τους προστασία, με απώτερο σκοπό τη διαφύλαξή τους για τις επόμενες γενιές.

Στην παρούσα εργασία, στα πλαίσια μιας ουσιαστικής και ολοκληρωμένης έρευνας, παρουσιάζεται αναλυτικά η θεσμική προστασία των υδατικών πόρων τόσο σε εθνικό, όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, με ποικιλία νομολογιακών παραδειγμάτων. Συγκεκριμένα, στο πρώτο μέρος, που έχει τον τίτλο «ΥΔΑΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ», αρχικά παρατίθενται οι έννοιες του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων και αναλύεται, όχι διεξοδικά βέβαια, η σημερινή κατάσταση του περιβάλλοντος. Στην συνέχεια, αναλύονται τα είδη και οι χρήσεις των υδατικών πόρων, διότι αυτοί οι συγκεκριμένοι φυσικοί πόροι αποτελούν το σημείο αναφοράς της εργασίας. Και προκειμένου να αναλύσουμε τη θεσμική τους προστασία, πρέπει πρωτίστως να γνωρίζουμε όσο το δυνατόν περισσότερα για αυτούς. Στο δεύτερο μέρος με τον τίτλο «ΘΕΣΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΥΔΑΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ», που αποτελεί το κυρίως θέμα της εργασίας και ως εκ τούτου το πιο σημαντικό μέρος της, αναλύεται η θεσμική προστασία των

υδατικών πόρων, σε Εθνικό και Ευρωπαϊκό – Ενωσιακό Δίκαιο και Διεθνές επίπεδο. Επίσης, αναλύονται τα δικαιώματα του πολίτη που κατοχυρώνονται θεσμικά, στα πλαίσια της προστασίας των υδατικών πόρων. Τέλος, παρατίθεται πληθώρα εθνικών και ευρωπαϊκών νομολογιακών παραδειγμάτων, τα οποία με βάση διαφορετικές έννομες σχέσεις, συνεισφέρουν στην ερμηνεία, στην εφαρμογή και στη συμπλήρωση των κενών των γενικών κανόνων δικαίου σχετικά με την προστασία των υδατικών πόρων.

Το έναυσμα όμως για τη σύνταξη της εργασίας δεν ήταν απλά η αναλυτική παρουσίαση του νομικού πλαισίου προστασίας των υδάτων. Η ουσία της εργασίας έγκειται στην προβολή της αντίθεσης ανάμεσα στους θεσμούς και στην πολιτική. Με άλλα λόγια, αποκαλύπτεται η διαφορά ανάμεσα στη θεωρία και στην πράξη. Αυτά που επιβάλλουν οι νόμοι, άραγε εφαρμόζονται από τους πολιτικούς; Αυτά που επιβάλλει η ΕΕ σχετικά με την προστασία των υδάτων, εφαρμόζονται στη χώρα μας ή αντιθέτως δυστροπούμε και κωλυσιεργούμε με αποτέλεσμα να καταδικαζόμαστε ενώπιον του ΔΕΚ; Διαθέτοντας τόσα θεσμικά όπλα, δε δικαιολογούνται τέτοιου είδους προβλήματα. Το μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης αναμφισβήτητα το φέρουν οι πολιτικοί, αλλά και ο καθένας από εμάς, διαθέτοντας οικολογική συνείδηση, φέρει κάποιο μερίδιο ευθύνης.

Ευτυχία Χ. Παπαλεξανδρή

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	3
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	12
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ	12
1. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	12
<i>1.1.ΕΝΝΟΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ</i>	12
<i>1.2.ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ</i>	16
2. ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	20
ΥΔΑΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ	20
1. ΕΙΔΗ ΥΔΑΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ	20
2. ΧΡΗΣΕΙΣ ΥΔΑΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ	24
3. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΥΔΑΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ	29
<i>3.1.ΡΥΠΑΝΣΗ</i>	29
<i>3.2.ΕΥΤΡΟΦΙΣΜΟΣ</i>	34
<i>3.3.ΜΟΛΥΝΣΗ</i>	35
4. ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΥΔΑΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ.....	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	40
ΕΘΝΙΚΗ ΘΕΣΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΥΔΑΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ	40
1. ΕΘΝΙΚΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΥΔΑΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ... 41	
<i>1.1.ΣΥΝΤΑΓΜΑ</i>	41
1.1.1.Έννοια και περιεχόμενο Συντάγματος	41
1.1.2.Προστασία Υδατικών πόρων από το Σύνταγμα 1975/1986/2001	43

1.2.ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ.....	46
1.2.1.Προσβολή της Προσωπικότητας	46
1.3.ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ	47
1.4.ΝΟΜΟΙ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ	47
1.4.1.Έννοια και Διακρίσεις Νόμων και Κανονιστικών Πράξεων	47
1.4.2.Η προστασία των υδάτων μέσα από νόμους και κανονιστικές πράξεις	50
2. ΕΘΝΙΚΟ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΥΔΑΤΩΝ.....	59
2.1.ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΑΡΧΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΣτΕ	61
2.2.ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ	66
2.2.1.Νομολογία για προστασία ακτών, αιγιαλού, παραλίας	66
2.2.2.Νομολογία σχετικά με την προστασία υγρότοπων και περιοχών Natura 75	
2.2.3.Νομολογία σχετικά με ρέματα	76
2.2.4.Νομολογία σχετικά με ποταμούς.....	80
2.2.5.Νομολογία σχετικά με λιμένες	83
2.2.6.Νομολογία σχετικά με έργα αξιοποίησης	83
2.2.7.Νομολογία σχετικά με περιοχές ιχθυοκαλλιέργειας.....	84
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ.....	86
ΘΕΣΜΙΚΑ ΚΑΤΟΧΥΡΩΜΕΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	86
1. ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	86
1.1.ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ.....	86
1.2.ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	88
2. ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΑΣΚΗΣΗΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ	89
2.1.ΑΙΤΗΣΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ	89
2.2.ΙΕΡΑΡΧΙΚΗ ΠΡΟΣΦΥΓΗ.....	89
2.3.ΕΙΔΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΥΓΗ.....	90
2.4.ΕΝΔΙΚΟΦΑΝΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΗ	90

2.5.ΕΙΔΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΚΑΤΑ ΠΡΑΞΕΩΝ ΤΩΝ ΟΤΑ	91
3. ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ (Άρθρο 20 Σ.).....	92
3.1.ΠΑΡΟΧΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΑΠΟ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ ...	92
3.1.1.Δικαστική Προστασία μέσω διατάξεων του ΑΚ	92
3.1.2.Δικαστική Προστασία μέσω διατάξεων του Ποινικού Δικαίου	93
3.1.3.Διαδικασία Ασφαλιστικών Μέτρων	93
3.2.ΠΑΡΟΧΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΜΕΣΩ ΣτΕ ΚΑΙ ΤΑΚΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ	94
3.2.1.Ενώπιον του ΣτΕ	94
3.2.2.Ενώπιον των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων	95
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ	96
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΘΕΣΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΥΔΑΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ	96
1. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΥΔΑΤΩΝ	96
1.1.ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ	96
1.1.1.Έννοια και πράξεις Πρωτογενούς Κοινοτικού Δικαίου	96
1.1.2.Προστασία υδατικών πόρων από Πρωτογενές Κοινοτικό Δίκαιο	97
1.2.ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΕΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ.....	100
1.2.1.Πράξεις Δευτερογενούς Κοινοτικού Δικαίου	100
1.2.2.Προστασία των υδατικών πόρων από το δευτερογενές κοινοτικό δίκαιο	106
2. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΥΔΑΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ.....	111
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ	116
ΘΕΣΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΕΔΙΟ	116
1. ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗΣ.....	116
2. ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΑΣΚΗΣΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ	116
2.1.ΥΠΟΒΟΛΗ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ	116
2.2.ΥΠΟΒΟΛΗ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ	117

2.3.ΥΠΟΒΟΛΗ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΣΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΙΟ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΤΗ.....	117
3. ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ.....	117
3.1.ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ	118
3.1.1.Η προσφυγή για παράβαση κράτους – μέλους.....	118
3.1.2.Η Προσφυγή ακύρωσης.....	119
3.1.3.Η Προσφυγή για παράλειψη	119
3.1.4.Η αγωγή αποζημίωσης.....	119
3.1.5.Προσωρινά Μέτρα	120
3.2.ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ	120
3.3.ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ (ΕΛΛΑ).....	120
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ	122
ΔΙΕΘΝΗΣ ΘΕΣΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΥΔΑΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ	122
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	126
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	129
ΣΥΝΤΑΓΜΑ	129
ΟΔΗΓΙΑ 2000/60/ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ 23ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2000 ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΣΠΙΣΗ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΩΝ ΥΔΑΤΩΝ	130
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	148

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΔΕΚ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΠ	Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη
ΚΠοινΔ	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
ΚΥΑ	Κοινή Υπουργική Απόφαση
Ν.	Νόμος
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
Π.Δ.	Προεδρικό Διάταγμα
Σ.	Σύνταγμα
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΣυνθΕΚ	Συνθήκη Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το νερό, σε κάθε του μορφή και χρήση, αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους, ίσως τον σημαντικότερο, φυσικό πόρο, αφού είναι το πιο βασικό στοιχείο για τη διατήρηση της ζωής πάνω στη γη και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο σε κάθε παραγωγική και αναπτυξιακή δραστηριότητα. Αν και η γη καλύπτεται κατά το μεγαλύτερο ποσοστό από νερό, ωστόσο ένα πολύ μικρό ποσοστό (περίπου 0.5%) από αυτό είναι διαθέσιμο στον άνθρωπο για την εξυπηρέτηση των βασικών αναγκών του, για διατροφή και για βιομηχανικές δραστηριότητες. Ως ανεκτίμητο αγαθό, το νερό είναι ένας πανανθρώπινος πλούτος, του οποίου η ποιότητα καθώς και η πρόσβαση σε αυτό αποτελούν θεμελιώδη δικαιώματα της κοινωνίας. Δυστυχώς όμως, τα τελευταία χρόνια, η αλόγιστη χρήση του, στα πλαίσια του ήδη διαταραγμένου περιβάλλοντος, είχε ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση της ποιότητάς του και τη σταδιακή εξάντλησή του. Τα περισσότερα προβλήματα, που σχετίζονται με τη ρύπανση, δηλαδή με την υποβάθμιση του νερού, αναπτύχθηκαν βαθμιαία από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα και στη συνέχεια εντάθηκαν. Επομένως, κατά τα τελευταία τριάντα χρόνια, επειδή τα προβλήματα αυτά συνεχώς εντείνονται ή αλλάζουν μορφή και επειδή η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης αυξάνεται, το ζήτημα δεν περιορίζεται μόνο σε επιστημονικό επίπεδο, αλλά αποτελεί υπόθεση παγκόσμια, που οφείλει να τεθεί και υπό θεσμική προστασία και μηχανισμούς διαχείρισης.

Συνεπώς, το νερό θεμελιώνει την ανάγκη για βιώσιμη διαχείρισή του στα πλαίσια της παγκοσμίως κρατούσας αρχής της αειφορίας, η οποία έχει καθιερωθεί θεσμικά ως κοινή περιβαλλοντική αρχή, διεθνώς, ευρωπαϊκώς και εθνικώς. Σχετικά με το νομοθετικό πλαίσιο προστασίας και διαχείρισης των υδατικών πόρων, πρέπει να αναφέρουμε ότι υπάρχει πληθώρα νομικών κειμένων. Έχουν θεσμοθετηθεί, δηλαδή, σε όλα τα επίπεδα, -εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές-, κανόνες που προστατεύουν τα ποικίλα είδη των υδατικών πόρων. Το πιο βασικό, μάλιστα νομικό κείμενο για τη διαχείριση των υδατικών πόρων, το οποίο θέτει τις απαραίτητες βάσεις και προδιαγράφει τη γενική πολιτική επίτευξης αειφορικής διαχείρισης των υδατικών πόρων, είναι η Οδηγία Πλαίσιο για το Νερό 2000/60/EK. Να αναφέρουμε όμως ότι στο εθνικό μας δίκαιο, το κανονιστικό θεμέλιο της προστασίας των υδατικών πόρων είναι το Σύνταγμα του 1975, που αποτελεί τον πρωταρχικό νόμο του ελληνικού κράτους, αλλά υπάρχουν και άλλοι κανόνες, οι οποίοι αν και κατώτεροι ιεραρχικά σε

σχέση με τον «Καταστατικό Χάρτη του κράτους», εξειδικεύουν την αρχή της αειφορίας και στοχεύουν ο καθένας ξεχωριστά στην αποτελεσματική προστασία του κάθε είδους των υδατικών πόρων.

Σύμφωνα λοιπόν με το άρθρο 24 Σ., αλλά και με άλλα νομοθετήματα, η Πολιτεία είναι υπεύθυνη για τη λήψη προληπτικών και κατασταλτικών μέτρων με σκοπό την περιβαλλοντική προστασία. Το ερώτημα είναι αν το συγκεκριμένο άρθρο εφαρμόζεται στην πράξη. Δυστυχώς, διαπιστώνουμε ότι αν και υπάρχουν πολλά νομοθετήματα και πολλές προβλέψεις για την προστασία των υδατικών πόρων, το κράτος δε λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα για την εφαρμογή τους και αυτό αποδεικνύεται και στην πράξη. Η πολύ σημαντική Οδηγία για το Νερό, άργησε πολύ να μεταφερθεί στο εσωτερικό μας δίκαιο, με το Ν.3199/2003, επιβεβαιώνοντας την κωλυσιεργία και απραξία του κράτους. Επίσης, σχετικά με τους υγρότοπους, που προστατεύονται ήδη από το 1974 με τη σύμβαση Ραμσάρ και ανήκουν στο δίκτυο Natura 2000, βλέπουμε ότι τα μέτρα που έχουν ληφθεί είναι σποραδικά και χωρίς συνέχεια. Παράλληλα υπάρχει αδιαφορία των Υπουργείων για διαβαλκανική συνεργασία, όπως στην περίπτωση του Πάρκου των Πρεσπών. Οι θάλασσες παρά την πληθώρα των νομοθετημάτων παραμένουν απροστάτευτες και πολλά ποτάμια (π.χ. Ασωπός), ρυπαίνονται ενζέλεγκτα από τα βιομηχανικά απόβλητα. Περαιτέρω, οι στόχοι του άρθρου 24 παρ.2 Σ. παραμένουν μόνο μέσα στο κείμενο ως «ευχολογίες», καθώς στην πράξη επικρατεί η αυθαίρετη δόμηση, ακόμη και στις ακτές, συνεπαγόμενη την καταστροφή τους. Το Χωροταξικό του Τουρισμού, αποδεικνύει με το χειρότερο τρόπο τις κερδοσκοπικές δράσεις του κράτους και την αδιαφορία του για τα υπάρχοντα νομοθετήματα. Και ενώ θα περιμέναμε να αναληφθούν δράσεις και από τη μεριά των πολιτών, καθώς η γνωστή Σύμβαση του Αάρχους κυρώθηκε στη χώρα μας με το Ν. 3422/2005, ωστόσο δεν έχουν δημιουργηθεί οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος πληροφόρησης. Επομένως, δεν είναι καθόλου περίεργο που η Ελλάδα έχει καταδικαστεί πολλές φορές στο ΔΕΚ για μη συμμόρφωση και παραβίαση του κοινοτικού πλαισίου. Η χώρα μας, παρόλο που διαθέτει τα κατάλληλα θεσμικά μέσα, δεν πράττει, δεν εφαρμόζει, δε λαμβάνει τα αντίστοιχα μέτρα, αλλά αντίθετα ανέχεται τις όποιες καταστρατηγήσεις του δικαιώματος στο περιβάλλον.

Υπό το πρίσμα της θεσμικής προστασίας του νερού, ο ρόλος των ποικίλων φορέων στο σχεδιασμό, στην υλοποίηση και στην εφαρμογή των κανόνων

περιβαλλοντικής προστασίας είναι καθοριστικός. Γι αυτόν ακριβώς το λόγο θα πρέπει να υπάρχει μακροχρόνιος προγραμματισμός, με βάση το θεσμικό πλαίσιο, για τη διαχείριση των υδατικών πόρων, με σκοπό την αποφυγή της εξάντλησης και της ποιοτικής υποβάθμισής τους.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΥΔΑΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

1. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

1.1. ΕΝΝΟΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Το «περιβάλλον» δεν αποτελεί απλώς μια καινούρια, αλλά ίσως τη βαθύτερη και πληρέστερη έννοια για τη φύση, αφού την ορίζει ως το πεδίο, όπου ζουν και δραστηριοποιούνται οι άνθρωποι. Με αυτήν την έννοια, το περιβάλλον αντιστοιχεί στο πραγματικό – φυσικό περιβάλλον, που αποτελεί αντικείμενο δικαίου. Η φύση εννοιολογήθηκε ως «περιβάλλον», όταν είχε πια υποστεί σημαντικές αλλαγές από τον άνθρωπο και είχε αποκτήσει πολύπλοκες σχέσεις με τα ανθρωπογενή συστήματα, όταν δηλαδή είχε μετατραπεί σε «σύστημα». Την έννοια αυτή μάλιστα την προσέφερε η λεγόμενη συστημική επιστήμη, που είναι η επιστήμη της πολυπλοκότητας και άρα η πιο κατάλληλη, αφού εξετάζει όλα τα συστήματα. Γι' αυτό το λόγο, όλες οι επιστήμες, το Δίκαιο και συνακόλουθα και η πολιτική αντλούν τον ορισμό του περιβάλλοντος από τη συστημική επιστήμη.

Συγκεκριμένα, κατά την παραπάνω επιστήμη, «περιβάλλον» είναι σύστημα αποτελούμενο από οικοσυστήματα και ανθρωπογενή συστήματα που βρίσκονται σε πολύπλοκες σχέσεις δυναμικής αλληλεπίδρασης. Τα μεν οικοσυστήματα είναι οργανωμένα σύνολα ζωντανών οργανισμών και φυσικών συστημάτων (ατμόσφαιρα, έδαφος, νερό), που υφίστανται συνεχώς αλλοίωση και καταστροφή, τα δε ανθρωπογενή συστήματα, που πλέον εξελίσσονται σε παγκόσμια, είναι συστήματα μετατροπής ύλης/ενεργείας και πληροφορίας που διαχειρίζεται ο άνθρωπος κατά την αλληλεπίδρασή του με τα οικοσυστήματα. (<http://www.nomosphysis.org.gr>)

Σύμφωνα με την παραπάνω συστημική περιγραφή, ο άνθρωπος, ως βιολογικός οργανισμός, με χαρακτηριστικό γνώρισμα τη ζωή, ανήκει στα έμβια συστήματα. Επειδή, όμως διαθέτει και ηθική προσωπικότητα, καθώς δημιουργεί και διαχειρίζεται πολύπλοκα ανθρωπογενή συστήματα, αποκτά ιδιαιτερότητα. Γι' αυτό το δίκαιο περιβάλλοντος ασχολείται με αυτά τα ανθρωπογενή συστήματα, καθώς επηρεάζουν τον άνθρωπο, είτε με την ποιότητά τους, είτε με την επίδραση των εισροών και των εκροών τους. Αυτό μπορούμε να το κατανοήσουμε, αν σκεφτούμε ότι η σημερινή κρίση του περιβάλλοντος δημιουργήθηκε, γιατί τα ανθρωπογενή συστήματα

επέφεραν παγκόσμιες κλιματικές αλλαγές, δηλαδή αισθητή διατάραξη του παγκόσμιου οικοσυστήματος. Οι παγκόσμιες αλλαγές δυστυχώς έχουν επεκταθεί και θα επεκταθούν εντονότερα και στη ζωή των ίδιων των ανθρώπων, επηρεάζοντας την υγεία, την απασχόληση και τη διαμονή τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι πρώτες μεταναστεύσεις λαών.

Επίσης, η συστημική επιστήμη τόνισε τη σημασία των αλληλεπιδράσεων και αλληλεξαρτήσεων μεταξύ των στοιχείων του περιβάλλοντος, με σκοπό να καταστήσει πιο προσεκτική την ανθρώπινη παρέμβαση. Έτσι, η ρύπανση χερσαίου οικοσυστήματος επηρεάζει την ισορροπία παρακείμενου υδατικού οικοσυστήματος, η διάβρωση όρους και η αποξήρανση υγροτόπου επηρεάζουν την κατανομή των υδάτων επιφάνειας κ.ο.κ. Αλλά και μεταξύ των ζώντων και των φυσικών στοιχείων του οικοσυστήματος η αλληλεξάρτηση είναι στενή: μείωση των ειδών κλονίζει την ισορροπία του οικοσυστήματος κ.ο.κ. Όλα τα παραπάνω αποτελούν τραγικά αποτελέσματα της ανεπαρκούς γνώσεως της λειτουργίας των οικοσυστημάτων και της απερίσκεπτης παρέμβασης των ανθρώπων σε αυτά.

Από την άλλη πλευρά, δηλαδή τη νομική, η οποία βέβαια επηρεάζεται από την προαναφερόμενη συστημική επιστήμη, το περιβάλλον αποτελεί έννομο αγαθό, όπως η «ζωή» και η «αξία» του ανθρώπου (άρθρ. 2 του Συντάγματος), η ελευθερία του (άρθρ. 5) και η υγεία του (άρθρ. 21). Και όταν λέμε περιβάλλον εννοούμε είτε το πραγματικό – φυσικό περιβάλλον, που έχει δημιουργηθεί χωρίς την παρέμβαση του ανθρώπου και αποτελείται από τα φυσικά αγαθά, το νερό, τη θάλασσα, τον αέρα, τη χλωρίδα και την πανίδα και γενικά ό,τι περιβάλλει τον άνθρωπο, είτε και το τεχνητό περιβάλλον που διακρίνεται σε οικιστικό και πολιτιστικό και σχηματίζεται από ανθρώπινα δημιουργήματα. Το περιβάλλον έγινε έννομο αγαθό, όχι γιατί αποτελεί το ίδιο υποκείμενο δικαίου, αντιτασσόμενο στον άνθρωπο, αλλά γιατί σύμφωνα με την παραπάνω συστημική έννοια, αποτελεί μια ενότητα μαζί με τον άνθρωπο, ο οποίος εξαρτάται πλήρως από αυτό. Εξάλλου, το δίκαιο έχει ως αποδέκτες μόνο λογικά όντα, δηλ. τον άνθρωπο. Η νομική έννοια δηλαδή του περιβάλλοντος νοείται σε σχέση με τον άνθρωπο, ο οποίος αποτελεί τον αποδέκτη των κανόνων δικαίου. Ειδικότερα, σύμφωνα με το νόμο 1650/1986, που αποτελεί βασικό νόμο για την προστασία του περιβάλλοντος, «περιβάλλον αποτελεί το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική

και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες». Σε αυτόν τον ορισμό δηλαδή, αντικατοπτρίζεται η συστημική έννοια, καθώς πραγματοποιείται ο διαχωρισμός των παραγόντων που απαρτίζουν το περιβάλλον σε φυσικούς και ανθρωπογενείς. . Εξάλλου, σύμφωνα με το άρθρο 2 του Ν. 1650/1986 «οικοσύστημα είναι κάθε σύνολο βιοτικών και μη βιοτικών παραγόντων και στοιχείων του περιβάλλοντος που δρουν σε ορισμένο χώρο και βρίσκονται σε αλληλεπίδραση μεταξύ τους». Αυτή η σφαιρική, δηλαδή συστημική προσέγγιση του νομοθέτη θέλει να καταδείξει την αλληλεπίδραση των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων με το φυσικό περιβάλλον, αλληλεξάρτηση η οποία τείνει να δημιουργεί σχέσεις συνύπαρξης και εξάρτησης ανθρώπου και φύσης.

Αφού το περιβάλλον αποτελεί έννομο αγαθόν, πρέπει να είναι πλήρης η συνταγματική προστασία του. Αυτό σημαίνει ότι σκοπός της προστασίας του είναι η διασφάλιση της ισορροπίας του, εξαιτίας της συνεξέλιξης και της αλληλεξάρτησης των οικοσυστημάτων και των ανθρωπογενών συστημάτων. Η προστασία αυτή πρέπει να παρέχεται σε όλα τα στοιχεία του περιβάλλοντος, δηλαδή σε όλους τους πόρους του (νερό, αέρας, έδαφος) και σε όλη την έκταση που υποδεικνύει η επιστήμη. Σύμφωνα δε με το άρθρο 2 του Ν.1650/1986 «προστασία του περιβάλλοντος είναι το σύνολο των ενεργειών, μέτρων και έργων που έχουν στόχο την πρόληψη της υποβάθμισης του περιβάλλοντος ή την αποκατάσταση, διατήρηση ή βελτίωσή του». Έτσι, ο δικαστής, φέροντας την ευθύνη της συνταγματικής προστασίας του περιβάλλοντος, υποχρεούται να εξασφαλίσει την πλήρη προστασία του περιβάλλοντος, όχι μόνο όταν υπάρχει παράλειψη ψήφισης νόμου προστασίας του περιβάλλοντος, αλλά και όταν οι ήδη ψηφισθέντες νόμοι δεν πληρούν τις προϋποθέσεις του Συντάγματος. Και αυτό σύμφωνα με το άρθρο 24 του Συντάγματος και τον υπερνομοθετικό παγκόσμιο κανόνα της βιώσιμης ανάπτυξης, που επιτάσσει την πρόληψη της βλάβης του περιβάλλοντος.

Προσβολή του περιβάλλοντος είναι κάθε πράξη ή παράλειψη που οδηγεί σε «ρύπανση», «μόλυνση» ή «υποβάθμισή» του και επιφέρει δυσμενείς επενέργειες τόσο στα ίδια τα περιβαλλοντικά αγαθά όσο και στον άνθρωπο, που εξαρτάται από αυτά για την επιβίωση και την υγιεινή και ποιοτική διαβίωσή του και αποτελεί τον τελικό αποδέκτη κάθε προσβολής τους. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 2 του Ν. 1650/1986, «ρύπανση -του περιβάλλοντος- είναι η παρουσία στο περιβάλλον ρύπων, δηλαδή κάθε είδους ουσιών, θορύβου, ακτινοβολίας ή άλλων μορφών ενέργειας σε

ποσότητα, συγκέντρωση ή διάρκεια που μπορούν να προκαλέσουν αρνητικές επιδράσεις στην υγεία, στους ζωντανούς οργανισμούς και στα οικοσυστήματα ή υλικές ζημιές και γενικά να καταστήσουν το περιβάλλον ακατάλληλο για τις επιθυμητές χρήσεις του». Σύμφωνα με το ίδιο άρθρο πάλι, «μόλυνση -του περιβάλλοντος- είναι η μορφή ρύπανσης που χαρακτηρίζεται από την παρουσία παθογόνων μικροοργανισμών στο περιβάλλον». Περαιτέρω, σύμφωνα πάλι με το άρθρο 2 του Ν.1650/1986 «υποβάθμιση του περιβάλλοντος είναι η πρόκληση από ανθρώπινες δραστηριότητες ρύπανσης ή οποιασδήποτε άλλης μεταβολής στο περιβάλλον, η οποία είναι πιθανόν να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής και στην υγεία των κατοίκων, στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και στις αισθητικές αξίες».

Οι συνέπειες της προσβολής για τον άνθρωπο, μπορεί να είναι άμεσες (π.χ. έκθεση σε ακτινοβολία ραδιενέργειας) ή έμμεσες (π.χ. μόλυνση νερού), μπορεί να αφορούν συγκεκριμένα άτομα (π.χ. η χρήση γεωργικών φαρμάκων σε συγκεκριμένη περιοχή) ή το σύνολο των ανθρώπων (π.χ. το φαινόμενο του θερμοκηπίου). Η τοπική και χρονική έκταση κάθε προσβολής του περιβάλλοντος ποικίλλει και, τις περισσότερες φορές, είναι δύσκολο να προσδιορισθεί. Η παρενόχληση που προέρχεται από μια πηγή περιβαλλοντικής επιβαρύνσεως επενεργεί με ποικίλους τρόπους σε περισσότερα αγαθά και στον άνθρωπο, με αποτέλεσμα μεγάλες δυσχέρειες στην πρόβλεψη, στην αποτίμηση και εν τέλει στην καταπολέμηση.

Επίσης, οι περιβαλλοντικές προσβολές έχουν χαρακτήρα συλλογικό, με την έννοια ότι οι άμεσες και έμμεσες ζημιογόνες συνέπειές τους θίγουν ένα μεγάλο και συχνά απροσδιόριστο αριθμό ανθρώπων. Οι επιπτώσεις των εν λόγω φαινομένων έχουν διαχρονικό χαρακτήρα, καθώς επηρεάζουν όχι μόνο την παρούσα αλλά και τις μέλλουσες γενιές, γεγονός που επιβάλλει τη διαμόρφωση των προστατευτικών μηχανισμών μετά από μελέτη και σχεδιασμό προσανατολισμένο τόσο στη βραχυπρόθεσμη όσο και στη μακροπρόθεσμη αντιμετώπιση των προβλημάτων. Η οικολογική ζημία δεν είναι πάντοτε αμέσως εμφανής και επομένως είναι δυσχερώς αποδείξιμη, τόσο η ύπαρξή όσο και η έκτασή της σε ένα συγκεκριμένο χρονικό σημείο. Είναι δυνατόν όμως να είναι βεβαία ή πιθανή η επέλευσή της στο μέλλον, όπως, επίσης, είναι δυνατόν οι συνέπειές της να έχουν χαρακτήρα επαναλαμβανόμενο. (<http://www.nomosphysis.org.gr>)

1.2. ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Στη σημερινή εποχή αποτελούν **παγκόσμια** πραγματικότητα, η συνεχής υποβάθμιση του περιβάλλοντος από ρυπογόνες κοινωνικές δραστηριότητες (δηλ. παραγωγικές ή καταναλωτικές), η αλόγιστη χρήση των φυσικών πόρων, η ταυτόχρονη πληθυσμιακή αύξηση και συνακόλουθα η ανισορροπία των φυσικών οικοσυστημάτων. Οι τεράστιες διαστάσεις της οικολογικής κρίσης και ως εκ τούτου της κλιματικής αλλαγής είναι πλέον γεγονός αναμφισβήτητο σε παγκόσμια κλίμακα και αυτό επιβεβαιώνεται και από το Διεθνές Δίκαιο (Διακήρυξη Στοκχόλμης, Διακήρυξη Ρίο κ.λ.π.), το οποίο χαρακτηρίζει την κατάσταση σοβαρή και επικίνδυνη. Είναι μάλιστα η πρώτη φορά στην ιστορία της γης, που το κλίμα αλλάζει με ευθύνη του ανθρώπου. Συγκεκριμένα, παρατηρείται ασυνήθιστη αύξηση της έντασης και της συχνότητας ακραίων καιρικών φαινομένων, (καύσωνες, τοπικές καταιγίδες κ.λ.π.), αύξηση της μέσης θερμοκρασίας των θαλασσών και της ατμόσφαιρας, σταδιακό λιώσιμο πάγων με συνακόλουθη αύξηση της στάθμης των θαλασσών, ενώ το φαινόμενο του θερμοκηπίου αποτελεί πλέον σταθερό φαινόμενο. Οι επιστημονικές προβλέψεις για το μέλλον είναι δυσοίωνες, καθώς αναμένεται να αυξηθούν και να ενταθούν οι παγκόσμιες κλιματικές μεταβολές, με περαιτέρω δυσμενείς συνέπειες στους ίδιους τους ανθρώπους (υγεία, οικονομικές δραστηριότητες, μετανάστευση). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η παρακάτω πρόβλεψη «Ό,τι πράττουμε σήμερα και σχετίζεται με την κλιματική αλλαγή έχει συνέπειες οι οποίες μπορεί να διαρκέσουν πάνω από έναν αιώνα ή και περισσότερο» (Foreword, Human Development Report 2007/2008, UNDP). Οι αρνητικές επιπτώσεις της προαναφερόμενης οικολογικής κρίσης διαφέρουν από περιοχή σε περιοχή, ανάλογα με τις επικρατούσες συνθήκες και από χώρα σε χώρα, ανάλογα με τη θέση της στη γη.

Η χώρα μας, είναι αλήθεια ότι εδώ και χρόνια διακρίνεται για το περιβάλλον της, καθώς χαρακτηρίζεται από υψηλή βιοποικιλότητα, λαμβάνοντας υπόψη ότι πολλές περιοχές της τελούν σε καθεστώς απόλυτης προστασίας με διεθνείς συνθήκες. Επειδή όμως τυγχάνει να βρίσκεται στην κλιματικά ιδιαίτερα ευαίσθητη μεθόριο της Εύκρατης Ζώνης της μεσογειακής λεκάνης, αποδεικνύεται ιδιαίτερα ευάλωτη σε κλιματικές αλλαγές. Επομένως, δεν πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός ότι και εδώ παρουσιάζονται πολλά και ποικίλα περιβαλλοντικά προβλήματα, ξεκινώντας από τα αστικά κέντρα, που αποτελούν την πηγή και το κέντρο της υποβάθμισης. Η ίδια η

καθημερινότητα στα αστικά κέντρα και συνεκδοχικά στην αγροτική ύπαιθρο προδίδει το περιβαλλοντικό έλλειμμα της χώρας μας. Συγκεκριμένα, στις ελληνικές πόλεις, που χαρακτηρίζονται από έλλειψη πρασίνου, παρατηρούνται έντονα σημάδια μόλυνσης και ρύπανσης του ατμοσφαιρικού αέρα, του εδάφους και των υδάτων. Τα εδάφη τείνουν να ερημοποιηθούν, οι υγρότοποι και τα φυσικά οικοσυστήματα σταδιακά υποβαθμίζονται και όσες δασικές εκτάσεις έχουν απομείνει από τις ανυπολόγιστες καταστροφές λόγω πυρκαγιών, αναμένεται να οικοπεδοποιηθούν. Τα απόβλητα, σε κάθε τους μορφή -υγρή, αέρια ή στερεή-, λόγω της τεράστιας οικονομικής ανάπτυξης, δηλαδή λόγω της βιομηχανικής και πολεοδομικής αλματώδους ανάπτυξης, πολλαπλασιάζονται, χωρίς όμως να αποδίδει ακόμα κάποιο ουσιαστικό θετικό αποτέλεσμα η διαχείρισή τους. Η παράνομη οικιστική-πολεοδομική ανάπτυξη και συνεπώς η άναρχη δόμηση είναι πλέον γεγονός, με τεράστιες αρνητικές συνέπειες για το περιβάλλον. Οι πιο φτωχές και υποβαθμισμένες πόλεις και περιοχές δεν παρουσιάζουν σημάδια βελτίωσης και αναβάθμισης, εκτός βέβαια από κάποιες εξαιρέσεις (ανάπλαση περιοχών). Φυσικό επακόλουθο των παραπάνω περιβαλλοντικών προβλημάτων είναι η επιβάρυνση της υγείας των κατοίκων. Εκτιμάται ότι η κλιματική αλλαγή τα επόμενα χρόνια θα επιφέρει αύξηση της μέσης θερμοκρασίας και συχνότερες εναλλαγές ακραίων φαινομένων, με δυσμενή αποτελέσματα, όπως ξηρασία, λειψυδρία, πλημμύρες κ.λ.π.

Παγκοσμίως, αλλά και στην Ελλάδα επιβεβαιώνεται δυστυχώς, στην πράξη, η υπεροχή του ατομικού συμφέροντος έναντι του φυσικού περιβάλλοντος, ανεξάρτητα από το ισχύον θεσμικό πλαίσιο που επιτάσσει το αντίθετο. Επομένως, η παγκόσμια οικολογική κρίση, όντας το κορυφαίο πρόβλημα, θέτει σε αμφισβήτηση τις αξίες τις σημερινής κοινωνίας, αλλά και τις θεσμικές αρχές του ισχύοντος σύγχρονου πολιτικοοικονομικού συστήματος. Η Παγκόσμια Κοινότητα, αλλά και η κάθε χώρα από την πλευρά της οφείλουν με βάση τα ανάλογα «θεσμικά όπλα» να αναλάβουν δράσεις και να αναπτύξουν αποτελεσματικούς πολιτικούς μηχανισμούς προστασίας του περιβάλλοντος. Σημαντικό ρόλο όμως μπορεί να διαδραματίσει και ο καθένας από εμάς, αφού όλοι μαζί και αλληλέγγυα με την ίδια στάση απέναντι στην οικολογική κρίση, μπορούμε να επιφέρουμε θετικές αλλαγές.

2. ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

Σύμφωνα με το άρθρο 2 του Ν.1650/1986, που αποτελεί βασικό νόμο για την προστασία του περιβάλλοντος, «*φυσικοί πόροι* είναι κάθε στοιχείο του περιβάλλοντος που χρησιμοποιείται ή μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τον άνθρωπο για την ικανοποίηση των αναγκών του και αποτελεί αξία για το κοινωνικό σύνολο». Συμπερασματικά, η έννοια του φυσικού πόρου περιλαμβάνει όλα όσα λαμβάνει ένας οργανισμός από τη φύση (υλικά ή προϊόντα) για την επιβίωση και την ανάπτυξή του. Παράδειγμα αποτελούν οι υδατικοί πόροι, που σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ.3β του ίδιου νόμου, αποτελούν φυσικούς πόρους. Στη σημερινή εποχή, οι σύγχρονες οικονομίες στηρίζονται δυστυχώς στην υπερεντατική, αλόγιστη και χωρίς κόστος (λόγω της ελεύθερης διαθεσιμότητας) εξόρυξη και χρήση των φυσικών πόρων, με αποτέλεσμα οι φυσικοί πόροι να χρησιμοποιούνται περισσότερο απ' ότι παράγονται και εν τέλει να εξαντλούνται. Έτσι, η αυξανόμενη αλληλεξάρτηση των εθνών και του διεθνούς εμπορίου με τους φυσικούς πόρους καθιστούν τη διαχείρισή τους ένα ζήτημα παγκόσμιου ενδιαφέροντος.

Οι φυσικοί πόροι διακρίνονται σε **ανανεώσιμους**, που διαρκούν για πάντα ή ανανεώνονται συνεχώς, όταν γίνεται σωστά η διαχείρισή τους, και σε **μη ανανεώσιμους ή εξαντλήσιμους**, που υπάρχουν σε ορισμένη ποσότητα πάνω στη γη και λόγω της συνεχούς χρήσης τους εξαντλούνται σε τέτοιο σημείο ώστε η ανανέωσή τους είναι αδύνατη ή πολύ δαπανηρή. Παραδείγματα ανανεώσιμων πόρων αποτελούν τα δάση, οι υδατικοί πόροι κ.λ.π. μαζί με την ηλιακή, την αιολική, τη γεωθερμική και την υδροηλεκτρική ενέργεια, οι οποίες -τελευταίες- αποτελούν τους ενεργειακούς ανανεώσιμους πόρους. Παραδείγματα εξαντλήσιμων ή μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων είναι τα ορυκτά, μη μεταλλικά και μεταλλικά, καθώς και το πετρέλαιο και τα άλλα ορυκτά καύσιμα. (<http://kpe-kastor.kas.sch.gr>)

Παλαιότερα οι φυσικοί πόροι θεωρούνταν απεριόριστοι. Αυτό δεν συμβαίνει πλέον και δυστυχώς ορισμένοι από τους φυσικούς πόρους θεωρούνται εξαντλήσιμοι. Η λανθασμένη διαχείριση ενός φυσικού πόρου μπορεί να τον μετατρέψει από ανανεώσιμο σε εξαντλήσιμο. Έτσι η μόλυνση των υδάτων σε τέτοιο βαθμό που να μην μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τον άνθρωπο ουσιαστικά εξαντλεί αυτόν τον ανανεώσιμο φυσικό πόρο. Η καταστροφή των δασών μετατρέπει επίσης ένα ανανεώσιμο φυσικό πόρο σε εξαντλήσιμο. Το ίδιο συμβαίνει με την ερημοποίηση

των εδαφών και τη μείωση της βιοποικιλότητας. Συνεπώς, αν μια οικονομικά δρώσα κοινωνία εξαντλεί τους φυσικούς της πόρους ταχύτερα από την αναπαραγωγή τους, είναι πολύ πιθανόν οι φυσικοί πόροι να εξαφανιστούν και αυτό συνεκδοχικά να οδηγήσει όχι μόνο σε οικονομική, αλλά και σε κοινωνική κατάρρευση (<http://www.eea.europa.eu>).

Προκειμένου να αντιμετωπιστεί το παραπάνω πρόβλημα εξάντλησης των φυσικών πόρων, είναι επιτακτικά αναγκαίο, στα πλαίσια της προστασίας τους, να τεθεί σε εφαρμογή η επικρατούσα και θεσμικώς αναγνωρισμένη περιβαλλοντική αρχή της αειφορίας, η οποία στοχεύει στην ανάπτυξη που οδηγεί στην ικανοποίηση των αναγκών της σημερινής κοινωνίας χωρίς να υπονομεύεται η δυνατότητα κάλυψης των αναγκών των μελλοντικών γενεών. Για την επίτευξη όμως της παραπάνω αρχής θα πρέπει να εφαρμοστούν τα παρακάτω:

α) η εκμετάλλευση των φυσικών πόρων δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τη δυνατότητα ανανέωσής τους,

β) θα πρέπει να επιδιώκεται ελαχιστοποίηση της χρήσης των εξαντλήσιμων φυσικών πόρων και προσπάθεια αντικατάστασής τους με ανανεώσιμους,

γ) η εναπόθεση αποβλήτων στο περιβάλλον δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τη δυνατότητα απορρόφησής τους.

Είναι ιδιαίτερος αξιοσημείωτο ότι τα τελευταία χρόνια διεξάγονται παγκοσμίως πολλές πολεμικές συγκρούσεις για τον έλεγχο των φυσικών πόρων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν αυτές που σχετίζονται με τον έλεγχο των πηγών και των αποθεμάτων πετρελαίου, καθώς και αυτές που σχετίζονται με τα περίφημα δάση του Βόρνεο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΥΔΑΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

1. ΕΙΔΗ ΥΔΑΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

Προκειμένου να προχωρήσουμε στην εξέταση της θεσμικής προστασίας των υδατικών πόρων, πρέπει να γνωρίζουμε τις διακρίσεις, τα είδη τους. Και αυτό γιατί βλέπουμε πως για κάθε είδος υπάρχουν υπάρχουν διαφορετικοί όροι και διαφορετικά μέτρα προστασίας. Οι υδατικοί πόροι βέβαια, είτε εντάσσονται στα επιφανειακά ύδατα, είτε εντάσσονται στα υπόγεια ύδατα, γενικότερα θεωρούνται φυσικοί πόροι και οικοσυστήματα (άρθρο 1 παρ.3β του Ν.1650/1986). Από το σύνολο όμως της θεωρίας και της νομοθεσίας, προκύπτουν ποικίλες διακρίσεις, οι οποίες αν και έχουν κοινή βάση, διαφέρουν μεταξύ τους.

1) Έτσι, σύμφωνα με τον **Ν. 1739/1987**, ο οποίος πλέον αντικαταστάθηκε από το Ν.3199/2003, υδατικοί πόροι είναι:

- Επιφανειακά και υπόγεια νερά, χωρίς διάκριση στην ποιότητα, την προέλευση ή τη δυνατή χρήση.
- Νερά φυσικών πηγών, χερσαίων και υποθαλάσσιων.
- Θερμομεταλλικά νερά, όπως ιαματικά, μεταλλικά ή αεριούχα, ολιγομεταλλικά. Εδώ περιλαμβάνονται και τα νερά για την εμφιάλωση ή άλλου τύπου συσκευασία με σκοπό την εμπορία.

2) Σύμφωνα με το **Νόμο 3199/2003** και συνακόλουθα με την **Οδηγία 2000/60/ΕΚ**, οι υδατικοί πόροι, οι οποίοι προστατεύονται διακρίνονται στα παρακάτω είδη:

- **ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΚΑ ΥΔΑΤΑ**: Είναι τα εσωτερικά ύδατα, εκτός των υπόγειων υδάτων, τα μεταβατικά και τα παράκτια ύδατα. (Στα επιφανειακά ύδατα περιλαμβάνονται και τα χωρικά ύδατα για τη χημική τους κατάσταση)
- **ΥΠΟΓΕΙΑ ΥΔΑΤΑ**: Είναι το σύνολο των υδάτων που βρίσκονται κάτω από την επιφάνεια του εδάφους στη ζώνη κορεσμού και σε άμεση επαφή με το έδαφος ή το υπέδαφος.
- **ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ ΥΔΑΤΑ**: Είναι το σύνολο των στάσιμων ή των ρεόντων επιφανειακών υδάτων και όλα τα υπόγεια ύδατα, τα οποία βρίσκονται

προς την πλευρά της ξηράς σε σχέση με τη γραμμή βάσης, από την οποία μετράται το εύρος των χωρικών υδάτων.

- **ΠΟΤΑΜΟΣ**: Είναι σύστημα εσωτερικών υδάτων, το οποίο ρέει, κατά το μεγαλύτερο μέρος του, στην επιφάνεια του εδάφους, αλλά το οποίο, μπορεί, για ένα μέρος της διαδρομής του, να ρέει και υπογείως.
- **ΛΙΜΝΗ**: Είναι σύστημα στάσιμων εσωτερικών επιφανειακών υδάτων.
- **ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΑ ΥΔΑΤΑ**: Είναι συστήματα επιφανειακών υδάτων κοντά σε στόμια εκβολής ποταμών, τα οποία είναι εν μέρει αλμυρά λόγω της γειννιάσής τους με παράκτια ύδατα, αλλά τα οποία επηρεάζονται από ρεύματα γλυκών υδάτων.
- **ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΥΔΑΤΑ**: Είναι τα επιφανειακά ύδατα που βρίσκονται στην πλευρά της ξηράς μιας γραμμής, κάθε σημείο της οποίας βρίσκεται σε απόσταση ενός ναυτικού μιλίου προς τη θάλασσα από το πλησιέστερο σημείο της γραμμής βάσης από την οποία μετράται το εύρος των υδάτων και τα οποία, κατά περίπτωση εκτείνονται μέχρι του απώτερου ορίου των μεταβατικών υδάτων.
- **ΤΕΧΝΗΤΟ ΥΔΑΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ**: Είναι το σύστημα επιφανειακών υδάτων, που δημιουργείται από ανθρώπινη δραστηριότητα.
- **ΙΔΙΑΙΤΕΡΩΣ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΜΕΝΟ ΥΔΑΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ**: Είναι το σύστημα επιφανειακών υδάτων του οποίου ο χαρακτήρας έχει μεταβληθεί ουσιαστικά, εξαιτίας αλλοιώσεων στη φύση του από ανθρώπινες δραστηριότητες.
- **ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΚΩΝ ΥΔΑΤΩΝ**: Είναι διακεκριμένο και σημαντικό στοιχείο επιφανειακών υδάτων, όπως π.χ. λίμνη, ταμιευτήρας, ρεύμα, ποταμός ή διώρυγα, τμήμα ρεύματος, ποταμού ή διώρυγας, μεταβατικά ύδατα ή ένα τμήμα παράκτιων υδάτων.
- **ΥΔΡΟΦΟΡΟΣ ΟΡΙΖΟΝΤΑΣ**: Είναι υπόγειο στρώμα ή στρώματα βράχων ή άλλες γεωλογικές στοιβάδες, επαρκώς πορώδεις και διαπερατές, ώστε να επιτρέπουν, είτε σημαντική ροή υπόγειων υδάτων, είτε την άντληση σημαντικών ποσοτήτων υπόγειων υδάτων.
- **ΣΥΣΤΗΜΑ ΥΠΟΓΕΙΩΝ ΥΔΑΤΩΝ**: Είναι ο συγκεκριμένος όγκος υπόγειων υδάτων εντός ενός ή περισσότερων υδροφόρων οριζόντων.

- **ΛΕΚΑΝΗ ΑΠΟΡΡΟΗΣ ΠΟΤΑΜΟΥ:** Είναι η εδαφική έκταση από την οποία συγκεντρώνεται το σύνολο της απορροής, μέσω διαδοχικών ρευμάτων, ποταμών και πιθανώς λιμνών και παροχετεύεται στη θάλασσα με ενιαίο στόμιο ποταμού, εκβολές ή δέλτα.
 - **ΥΠΟΛΕΚΑΝΗ:** Είναι η εδαφική έκταση από την οποία συγκεντρώνεται το σύνολο της απορροής μέσω σειράς ρευμάτων, ποταμών και πιθανώς λιμνών σε συγκεκριμένο σημείο υδάτινου ρεύματος (συνήθως λίμνης ή συμβολής ποταμών)
 - **ΠΕΡΙΟΧΗ ΛΕΚΑΝΗΣ ΑΠΟΡΡΟΗΣ ΠΟΤΑΜΟΥ:** Αντιστοιχεί στη θαλάσσια και χερσαία έκταση, που αποτελείται από μια ή περισσότερες γειτονικές λεκάνες απορροής ποταμού μαζί με τα συναφή υπόγεια και παράκτια ύδατα και αποτελεί τη βασική μονάδα με βάση την οποία γίνεται η διαχείριση και η προστασία των λεκανών απορροής ποταμού.
- 3) Σύμφωνα με την **ΚΥΑ 5673/400/1997**, η οποία σχετίζεται με την επεξεργασία των αστικών λυμάτων, **εκβολές ποταμών** είναι η μεταβατική ζώνη στο στόμιο ενός ποταμού, μεταξύ γλυκών και παράκτιων υδάτων, ενώ **παράκτια ύδατα** είναι τα ύδατα πέραν της γραμμής της αμπώτιδας ή του εξωτερικού ορίου των εκβολών ενός ποταμού.
- 4) Σύμφωνα με την **ΚΥΑ 16190/1335/1997**, έχουμε και την παρακάτω διάκριση:
- **ΥΠΟΓΕΙΑ ΥΔΑΤΑ** (ίδιος ορισμός με τον παραπάνω, του Ν.3199/2003)
 - **ΓΛΥΚΑ ΥΔΑΤΑ:** Τα φυσικά ύδατα χαμηλής περιεκτικότητας σε άλατα, τα οποία γενικά είναι αποδεκτά προς υδροληψία και επεξεργασία για την παραγωγή πόσιμου νερού.
- 5) Σύμφωνα με την **ΚΥΑ 46399/4352/1986**, **υφάλμυρα ύδατα** είναι τα ύδατα, που καλύπτουν το μεγαλύτερο ποσοστό των υδάτων, δηλαδή το 98,78%, το οποίο όπως είναι γνωστό ανήκει στη θάλασσα.
- 6) Επίσης, σύμφωνα με την **Πράξη Υ.Σ. 144/2.2.87** έχουμε και μία άλλη διάκριση υδάτινων πόρων, παρόμοια με τις προηγούμενες:
- **ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΚΑ ΥΔΑΤΑ**, που είναι όλα τα στάσιμα ή ρέοντα γλυκά νερά επιφάνειας.
 - **ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΝΕΡΑ**, που είναι τα νερά που βρίσκονται στην προς ξηρά πλευρά της βασικής γραμμής από την οποία μετράται το

πλάτος των χωρικών υδάτων και που επεκτείνονται στην περίπτωση υδάτινων ποών, μέχρι το όριο των γλυκών νερών.

- **ΟΡΙΟ ΤΩΝ ΓΛΥΚΩΝ ΝΕΡΩΝ**: είναι το μέρος της ροής των νερών, όπου κατά την άμπωτη και σε περίοδο χαμηλής ροής των γλυκών νερών, η αλμυρότητα αυξάνει σημαντικά από την παρουσία θαλάσσιου νερού.
- 7) Εικότερα, σύμφωνα με τον **N.3010/2002, υδατορέματα** είναι οι μη πλαύσιμοι ποταμοί, οι χείμαρροι, τα ρέματα και τα ρυάκια
- 8) Τέλος, δεν πρέπει να παραλείψουμε να αναφερθούμε και σε ένα άλλο είδος των υδατικών πόρων, που είναι το θαλάσσιο περιβάλλον, το οποίο προβλέπεται και προστατεύεται σύμφωνα από το **Π.Δ. 55/1998**, απ' όπου συνάγεται και ο ορισμός του. Έτσι, **θαλάσσιο περιβάλλον** είναι τα λιμάνια, οι ακτές, τα ελληνικά χωρικά ύδατα και η ανοιχτή θάλασσα. Βέβαια, και από τις παραπάνω διακρίσεις που σχετίζονται με τα επιφανειακά, τα παράκτια και τα υφάλμυρα ύδατα, φαίνεται η προσπάθεια προστασίας και του ευρύτερου θαλάσσιου περιβάλλοντος, που αναμφισβήτητα αποτελεί είδος υδατικού πόρου.

Αξίζει τέλος να σημειώσουμε, ότι στο άρθρο 1 παρ.3 του Νόμου Πλαισίου 1650/1986, αναφέρονται ειδικότερα ως φυσικοί πόροι και οι ακτές των θαλασσών, οι όχθες των ποταμών, οι λίμνες και ο βυθός. Όμως, η παραπάνω ειδική και ξεχωριστή από τα επιφανειακά και υπόγεια ύδατα (άρθρο 1 παρ.3β) αναφορά τους δεν αποκλείει τον χαρακτηρισμό τους ως «υδατικοί πόροι», αφού περιλαμβάνονται ήδη στις προηγούμενες διακρίσεις, δηλαδή σε μεταγενέστερους από το Νόμο-Πλαίσιο κανόνες δικαίου. Ωστόσο, εδώ αναφέρονται ξεχωριστά, γιατί παράλληλα αποτελούν και το λεγόμενο «τοπίο».

2. ΧΡΗΣΕΙΣ ΥΔΑΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

Παράλληλα με τα είδη των υδατικών πόρων, πρέπει να εξετάσουμε και τις χρήσεις τους, προκειμένου να προχωρήσουμε στην εξέταση της θεσμικής τους προστασίας, καθώς για κάθε χρήση προβλέπονται και διαφορετικά μέτρα προστασίας.

- 1) Σύμφωνα με το **άρθρο 2 του Π.Δ. 256/1989**, οι χρήσεις του νερού είναι: ΥΔΡΕΥΣΗ, ΑΓΡΟΤΙΚΗ, ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ, ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ και για ΑΝΑΨΥΧΗ και μάλιστα σε επιφανειακά, πηγαία ή υπόγεια ύδατα, με εκτέλεση ή μη έργου αξιοποίησης. Αναλυτικά μάλιστα στο ίδιο άρθρο παρατίθενται οι βασικές κατηγορίες χρήσης νερού, που είναι οι ακόλουθες:

A) ΥΔΡΕΥΣΗ

1. Πόση – Διατροφή – Καθαριότητα
2. Υδροδότηση κοινόχρηστων χώρων και δημόσιων καταστημάτων
3. Θερμορρύθμιση – Κλιματισμός
4. Διακόσμηση (καλλωπιστικά φυτά, συντριβάνια)
5. Οικοδόμηση – Κατασκευές
6. Λοιπές μικρές οικιακές χρήσεις

B) ΑΓΡΟΤΙΚΗ

1. Άρδευση
2. Κτηνοτροφία
3. Υδατοκαλλιέργεια
 - Ιχθυοκαλλιέργεια
 - Καλλιέργεια οστρακοειδών
 - Λοιπές υδατοκαλλιέργειες
4. Διαβίωση ψαριών
5. Αγροτοβιομηχανία

Γ) ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΧΡΗΣΗ

1. Άμεση Χρήση
2. Έμμεση Χρήση (επεξεργασία προϊόντων-πρώτων υλών)
3. Ψύξη – Θερμορρύθμιση
4. Πυρασφάλεια
5. Εμφιάλωση – Συσκευασία Νερού (ισχύουν και τα οριζόμενα στο άρθρο 13 παρ.3 του Ν. 1739/87)

Δ) ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΧΡΗΣΗ

1. Παραγωγική Κίνηση – Υδροηλεκτρικές εγκαταστάσεις
2. Θερμοηλεκτρικές Εγκαταστάσεις

Ε) ΑΝΑΨΥΧΗ

1. Ξενοδοχεία – Κάμπινγκ
2. Ερασιτεχνική Αλιεία
3. Ιστιοπλοΐα
4. Κωπηλασία
5. Θαλάσσιο Σκι
6. Κολύμβηση

- 2) Σύμφωνα με το **άρθρο 10 του Ν. 3199/2003** οι χρήσεις υδάτων διακρίνονται σε ΥΔΡΕΥΣΗ, ΑΡΔΕΥΣΗ, ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΧΡΗΣΗ, ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΧΡΗΣΗ και ΧΡΗΣΗ για ΑΝΑΨΥΧΗ. Η χρήση για ύδρευση μάλιστα σύμφωνα με αυτόν τον νόμο έχει προτεραιότητα, ως προς την ποσότητα και την ποιότητα, έναντι κάθε άλλης χρήσης. Για κάθε χρήση μάλιστα εφαρμόζονται κάποιοι κανόνες, σύμφωνα με άρθρο 10 παρ. 2 του Ν. 3199/2003, δηλαδή σύμφωνα με την Οδηγία 2000/60/ΕΚ, οι οποίοι στηρίζονται στην αρχή της βιωσίμης ανάπτυξης.
- 3) Σύμφωνα με την **ΚΥΑ Υ2/2600/2001**, ως **νερό ανθρώπινης κατανάλωσης**, νοείται:
- Α)** Το νερό, είτε στη φυσική του κατάσταση, είτε μετά από επεξεργασία, που προορίζεται για πόση, μαγείρεμα, προπαρασκευή τροφής ή άλλες οικιακές χρήσεις, ανεξάρτητα από την προέλευσή του και από το εάν παρέχεται από δίκτυο διανομής, από βυτίο, ή σε φιάλες ή δοχεία.
- Β)** Το νερό που χρησιμοποιείται στις επιχειρήσεις παραγωγής τροφίμων για την Παρασκευή, επεξεργασία, συντήρηση ή εμπορία προϊόντων ή ουσιών, που προορίζονται για ανθρώπινη κατανάλωση.
- Επίσης, σύμφωνα με την παραπάνω ΚΥΑ, ως *οικιακές χρήσεις*, νοούνται οι χρήσεις του νερού, κατά τρόπο που να έρχεται σε άμεση ή έμμεση επαφή με τον ανθρώπινο οργανισμό.
- 4) Σύμφωνα με την **ΚΥΑ 46399/4352/1986** γίνεται διάκριση χρήσεων επιφανειακών νερών και συγκεκριμένα:

A) ΠΟΣΙΜΑ ΝΕΡΑ: είναι τα -γλυκά- επιφανειακά νερά που προορίζονται για ανθρώπινη κατανάλωση και διοχετεύονται από δίκτυο παροχής στη Δημόσια χρήση

B) ΝΕΡΑ ΚΟΛΥΜΒΗΣΗΣ: είναι τα ρέοντα ή λιμνάζοντα νερά ή μέρη αυτών (επιφανειακά γλυκά νερά) και τα θαλασσινά νερά (παράκτια και υφάλμυρα) στα οποία:

1. Η κολύμβηση επιτρέπεται ρητά από τις αρμόδιες αρχές ή
2. Η κολύμβηση δεν απαγορεύεται και χρησιμοποιούνται κατά τοπική συνήθεια από μεγάλο αριθμό λουομένων.

Στην έννοια νερά κολύμβησης, όπως ορίζεται παραπάνω, δεν υπάγονται τα νερά με θεραπευτικούς σκοπούς, καθώς και τα νερά κολυμβητικών δεξαμενών.

Γ) Επίσης, σύμφωνα με την παραπάνω ΚΥΑ έχουμε και τις παρακάτω χρήσεις υδάτων:

ΝΕΡΑ ΣΑΛΜΟΝΙΔΩΝ: Είναι τα γλυκά επιφανειακά νερά μέσα στα οποία αναπτύσσονται ή δύνανται να αναπτυχθούν οι ιχθείς που ανήκουν σε είδη, όπως οι σολωμοί, οι πέστροφες, οι σκιαθίδες και τα Coregomes.

ΝΕΡΑ ΚΥΠΡΙΝΙΔΩΝ: Είναι τα γλυκά επιφανειακά νερά μέσα στα οποία αναπτύσσονται ή δύνανται να αναπτυχθούν ιχθείς που ανήκουν στα κυπρινοειδή ή σε άλλα είδη όπως οι λάβρακες, οι πέρκες και οι έγχελεις.

ΝΕΡΑ ΓΙΑ ΟΣΤΡΑΚΟΕΙΔΗ: Είναι τα παράκτια και υφάλμυρα νερά που επιτρέπουν τη ζωή και την ανάπτυξη των οστρακοειδών (μαλάκια δίθυρα και γαστερόποδα) και συμβάλλουν στην υψηλή ποιότητα των προϊόντων των οστρακοειδών που καταναλώνονται άμεσα από τον άνθρωπο (Μιχαλοπούλου, 2004).

Εικόνα 1 - Αιτωλικό, Εύηνος (πηγή: <http://images.google.gr>)

Επειδή οι παραπάνω χρήσεις των υδάτων συνδέονται άμεσα με τα λεγόμενα «*έργα αξιοποίησης των υδατικών πόρων*», πρέπει να αναφέρουμε κάποια στοιχεία και για αυτά, εφόσον βλέπουμε ότι το νομοθετικό πλαίσιο προβλέπει και αναλύει τέτοιου είδους έργα, με απώτερο στόχο την προστασία των υδατικών πόρων. Συνεπώς:

- 1) Σύμφωνα με το **Νόμο 3199/2003**, για την πραγματοποίηση έργων αξιοποίησης των υδατικών πόρων από φυσικό ή νομικό πρόσωπο δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα, απαιτείται άδεια. Για την έκδοση μάλιστα της άδειας αυτής, πρέπει να τεκμηριώνεται η διαθεσιμότητα των ποσοτήτων νερού που θα αξιοποιηθούν, καθώς και η σκοπιμότητα έκδοσής της σύμφωνα με το οικείο Σχέδιο Διαχείρισης και τα μέτρα που καθορίζονται από το Πρόγραμμα Μέτρων. Κάθε Περιφέρεια εκπονεί Σχέδιο Διαχείρισης των λεκανών απορροής ποταμών της, που είναι απαραίτητο για την προστασία των υδάτων και το οποίο είναι σύμφωνο με τα ΠΠΧΣΑ του Ν.2742/1999. Επίσης αυτό το Σχέδιο περιέχει το προαναφερόμενο Πρόγραμμα Μέτρων.
- 2) Σύμφωνα με την **ΚΥΑ Φ.16/5813/1989**, οι βασικές κατηγορίες έργων αξιοποίησης των υδατικών πόρων είναι οι ακόλουθες:

A) Έργα υδροληψίας

1. Έργα σύλληψης νερού από υπόγειους υδροφορείς
 - Σημειακά υδροληπτικά έργα
 - Εκτεταμένα υδροληπτικά έργα
2. Έργα υδρομάστευσης πηγών
3. Έργα σύλληψης νερού από επιφανειακές απορροές

B) Έργα μεταφοράς

Αγωγοί μεταφοράς προς τα κέντρα διανομής και συναρτώμενα έργα

Γ) Δίκτυα

1. Δίκτυα Διανομής

- Αρδευτικά δίκτυα
- Υδρευτικά δίκτυα

Δ) Έργα ρύθμισης-αποθήκευσης

1. Έργα ρύθμισης υπόγειων νερών

- Αναρρυθμιστικά έργα
- Έργα τεχνητού εμπλουτισμού

2. Έργα αποθήκευσης επιφανειακών νερών

3. Έργα ρύθμισης επιφανειακών νερών

Ε) Έργα επεξεργασίας

Έργα φυσικοχημικού ή και μηχανικού καθαρισμού του νερού

ΣΤ) Έργα τροφοδότησης, σε περιπτώσεις

1. Υδατοκαλλιεργειών και έργων διαβίωσης ψαριών
2. Εγκαταστάσεων αναψυχής, πέραν της ύδρευσης

Ζ) Έργα προστασίας-συντήρησης

1. Αντιπλημμυρικά έργα
2. Έργα ορεινής υδρονομικής
3. Έργα προστασίας οικυστημάτων

3. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΥΔΑΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

Το πιο σημαντικό όμως βήμα για να προχωρήσουμε στη βιώσιμη διαχείριση των υδατικών πόρων κατά συνέπεια στην προστασία τους είναι ο εντοπισμός των προβλημάτων, τα οποία γενικά και θεωρητικά παρουσιάζονται και εννοιολογούνται μέσα από το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, αλλά κυρίως εντοπίζονται στην πράξη και μάλιστα με μεγαλύτερη ένταση, από αυτή που θα περίμενε ο νομοθέτης.

Έτσι, σύμφωνα με το **Νόμο-Πλαίσιο 1650/1086**, γενικότερα υποβάθμιση «είναι η πρόκληση από ανθρώπινες δραστηριότητες ρύπανσης ή οποιασδήποτε άλλης μεταβολής στο περιβάλλον, η οποία είναι πιθανό να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής και στην υγεία των κατοίκων, στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και στις αισθητικές αξίες». Και επειδή στον ίδιο νόμο ορίζεται ότι οικολογική ισορροπία «είναι η σχετικά σταθερή σχέση που διαμορφώνεται με την πάροδο του χρόνου ανάμεσα στους παράγοντες και τα στοιχεία του περιβάλλοντος ενός οικοσυστήματος», αντιλαμβανόμαστε ότι ο παραπάνω ορισμός της υποβάθμισης επεκτείνεται και στους υδατικούς πόρους, αφού και αυτοί αποτελούν φυσικούς πόρους, δηλαδή στοιχεία του περιβάλλοντος και συνεπώς μπορούν να υποβαθμιστούν.

Οι υδατικοί πόροι επομένως φαίνεται ξεκάθαρα και από το νόμο, αλλά και στην πράξη ότι υποβαθμίζονται από τις ποικίλες απρογραμμάτιστες, ανεύθυνες και άλλολες ανθρώπινες δραστηριότητες. Συγκεκριμένα, τα προβλήματα που παρουσιάζονται και περιγράφονται και στο νόμο, αλλά που κυρίως φαίνονται στην πράξη και οδηγούν στην υποβάθμιση είναι τα ακόλουθα:

3.1. ΡΥΠΑΝΣΗ

Σύμφωνα με το **Νόμο Πλαίσιο 1650/1986** «ρύπανση είναι παρουσία στο περιβάλλον κάθε μορφής ρύπων, σε ποσότητα, συγκέντρωση ή διάρκεια που μπορούν να προκαλέσουν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία, στους ζωντανούς οργανισμούς και στα οικοσυστήματα ή υλικές ζημιές και γενικά να καταστήσουν το περιβάλλον ακατάλληλο για τις επιθυμητές χρήσεις του». Επομένως, αν η παραπάνω νομοτυπική μορφή εφαρμοστεί στα ύδατα έχουμε ρύπανση υδάτων. Συγκεκριμένα δε, σύμφωνα με την **Οδηγία-Πλαίσιο 2000/60/ΕΚ**, δηλαδή σύμφωνα με τον **N.3199/2003** που αφορά τα ύδατα, «ρύπανση είναι η άμεση ή έμμεση εισαγωγή, στον αέρα, το νερό ή

το έδαφος, ουσιών ή θερμότητας εξαιτίας ανθρώπινων δραστηριοτήτων, που μπορούν να είναι επιζήμιες για την υγεία του ανθρώπου ή για την ποιότητα των υδατικών οικοσυστημάτων ή των χερσαίων οικοσυστημάτων που εξαρτώνται άμεσα από υδατικά οικοσυστήματα, συντελούν στη φθορά υλικής ιδιοκτησίας, ή επηρεάζουν δυσμενώς ή παρεμβαίνουν σε λειτουργίες αναψυχής ή σε λοιπές νόμιμες χρήσεις του περιβάλλοντος».

Σύμφωνα με την **KYA 16190/1335/1997**, οποία αφορά τη νιτρορρύπανση γεωργικής προέλευσης, «ρύπανση είναι η άμεση ή έμμεση απόρριψη στο υδάτινο περιβάλλον αζωτούχων ενώσεων γεωργικής προέλευσης, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται για την ανθρώπινη υγεία, βλάβες στους ζώντες οργανισμούς και στα υδάτινα οικοσυστήματα ή ζημιές στις εγκαταστάσεις αναψυχής ή να παρακωλύονται άλλες θεμιτές χρήσεις του νερού». Επίσης σύμφωνα με την **KYA 26857/553/1988** ρύπανση εντός της γενικής έννοιας του όρου στο άρθρο 2 του Ν.1650/1986, «είναι ειδικότερα η άμεση ή έμμεση απόρριψη ουσιών ή ενέργειας που πραγματοποιείται από τον άνθρωπο στα υπόγεια νερά και έχει ως συνέπεια τη δυνατότητα να θέσει σε κίνδυνο την Υγεία ή τον εφοδιασμό με νερό, να βλάψει το έμβιο δυναμικό και το υδατικό οικοσύστημα ή να παρεμποδίσει άλλες νόμιμες χρήσεις των νερών». Ειδικότερα δε για το θαλάσσιο περιβάλλον, σύμφωνα με το **Π.Δ. 55/1998** «ρύπανση είναι η παρουσία στη θάλασσα κάθε ουσίας, η οποία αλλοιώνει τη φυσική κατάσταση του θαλασσινού νερού ή το καθιστά επιβλαβές, στην υγεία του ανθρώπου ή στην πανίδα και χλωρίδα των βυθών και γενικά ακατάλληλο για τις προβλεπόμενες κατά περίπτωση χρήσεις του».

Εικόνα 2 - Η θαλάσσια ρύπανση (πηγή: <http://www.seos-project.eu>)

Επίσης, μέσα από το ίδιο το νομικό πλαίσιο προκύπτουν και οι **αιτίες της ρύπανσης των υδάτων** και η εννοιολογική τους σημασία. Έτσι, σύμφωνα με το **Νόμο-Πλαίσιο 1650/1986**, «απόβλητα είναι κάθε ποσότητα ρύπων (ουσιών, θορύβου, ακτινοβολίας ή άλλων μορφών ενέργειας) σε οποιαδήποτε φυσική κατάσταση ή

αντικειμένων από τα οποία ο κάτοχός τους θέλει ή πρέπει ή υποχρεούται να απαλλαγεί, εφόσον είναι δυνατό να προκαλέσουν ρύπανση». Ειδικότερα, «ουσίες είναι χημικά στοιχεία και οι ενώσεις τους, όπως παρουσιάζονται στη φυσική τους κατάσταση ή όπως παράγονται δευτερογενώς». Επικίνδυνες μάλιστα ουσίες είναι «οι ουσίες ή τα παρασκευάσματα ουσιών που είναι τοξικές, διαβρωτικές, ερεθιστικές. Εκρηκτικές, εύφλεκτες, καρκινογόνες, μεταλλαξιγόνες, ραδιενεργές ή άλλες ουσίες που έχουν την ιδιότητα να επιταχύνουν την καύση, να αλλοιώνουν τη φυσική κατάσταση του νερού, του εδάφους ή του αέρα και να προσβάλλουν δυσμενώς τον άνθρωπο και όλα τα άλλα έμβια όντα καθώς και το φυσικό περιβάλλον». Συνεπώς, ο παραπάνω Νόμος-Πλαίσιο, αποτελεί τη βάση, πάνω στην οποία στηριζόμαστε για να εξακριβώσουμε πότε υπάρχει ρύπανση υδάτων. Περαιτέρω όμως, υπάρχουν και οι νόμοι ειδικά για τους υδατικούς πόρους, όπου επίσης καθορίζονται οι αιτίες της ρύπανσής τους. Έτσι, σύμφωνα με το *N.3199/2003*, επικίνδυνες ουσίες, που προκαλούν ρύπανση είναι «ουσίες ή ομάδες ουσιών που είναι τοξικές, σταθερές και επιρρεπείς σε βιοσυσσώρευση, καθώς και άλλες ουσίες ή ομάδες ουσιών που δημιουργούν ανάλογο βαθμό ανησυχίας».

Σχετικά με το θαλάσσιο περιβάλλον, δηλαδή σύμφωνα με το *Π.Δ. 55/1998*, «απόβλητα είναι τα υγρά που αποβάλλονται από πλοία, δεξαμενόπλοια και εγκαταστάσεις, τα οποία περιέχουν υπολείμματα των μεταφερόμενων, χρησιμοποιούμενων ή παραγόμενων υλών». Επίσης, «απορρίματα είναι τα πάσης φύσεως στερεά ή ημίρρευστα κατάλοιπα που αποβάλλονται από πλοία, δεξαμενόπλοια και εγκαταστάσεις ξηράς». Τα λύματα που επίσης προκαλούν ρύπανση ορίζονται ως εξής «λύματα είναι τα αποβαλλόμενα από το αποχετευτικό σύστημα των πλοίων και δεξαμενόπλοιων που προέρχονται από χώρους υγιεινής, ενδιαίτησης και ιατρείων του πληρώματος και των επιβατών, τα αντίστοιχα των οικιών και των κάθε είδους εγκαταστάσεων, καθώς και αυτά που προέρχονται από τους χώρους των πλοίων που μεταφέρουν ζωντανά ζώα». Στο ίδιο Π.Δ. ορίζεται και το πετρέλαιο, που όπως είναι γνωστό είναι ίσως η κύρια πηγή ρύπανσης του θαλάσσιου περιβάλλοντος. «Πετρέλαιο είναι κάθε τύπος πετρελαίου που περιλαμβάνει, αργό πετρέλαιο, πετρέλαιο εσωτερικής καύσης, στερεά πετρελαιοειδή κατάλοιπα, πετρελαιοειδή απορρίματα και προϊόντα απόσταξης, καθώς και κάθε άλλος τύπος, που άσχετα από τη σύνθεσή του, χαρακτηρίζεται ειδικά από τη Σύμβαση ως πετρέλαιο». Εδώ παρέχεται και η έννοια της επιβλαβής ουσίας, που είναι

«κάθε είδους στερεή, υγρή ή αέρια ουσία, η οποία χαρακτηρίζεται ως επιβλαβής και περιλαμβάνεται στους σχετικούς πίνακες των διεθνών συμβάσεων που ισχύουν και των κωδίκων του Διεθνούς Ναυτιλιακού Οργανισμού». Εδώ μπορούμε να προσθέσουμε και την *KYA 3418/07/2002*, όπου ορίζονται τα «απόβλητα των πλοίων», τα οποία αποτελούν μία από τις κύριες αιτίες της ρύπανσης του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Γι' αυτό, άλλωστε με αυτήν την ΚΥΑ προβλέπεται η παραλαβή αυτών των αποβλήτων από λιμενικές εγκαταστάσεις, προκειμένου να αποφευχθεί η απόρριψή τους στη θάλασσα.

Σύμφωνα με την *KYA 5673/400/1997* που ασχολείται ειδικά με την επεξεργασία αστικών λυμάτων και συνεπώς με την πρόληψη της ρύπανσης των υδάτων, τα λύματα χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, δηλαδή σε αστικά λύματα, που είναι «τα οικιακά λύματα ή το μείγμα οικιακών με βιομηχανικά υγρά απόβλητα ή και όμβρια ύδατα» και σε οικιακά λύματα, που είναι «τα λύματα από περιοχές κατοικίας και υπηρεσιών που προέρχονται κυρίως από τις λειτουργίες του ανθρώπινου οργανισμού και τις εμπορικές δραστηριότητες». Επίσης, σύμφωνα με την ίδια ΚΥΑ βιομηχανικά υγρά απόβλητα είναι «οποιαδήποτε υγρά απόβλητα που απορρίπτονται από κτίρια και χώρους που χρησιμοποιούνται για οποιαδήποτε εμπορική ή βιομηχανική δραστηριότητα, και τα οποία δεν είναι οικιακά λύματα ή όμβρια ύδατα». Εδώ παρατίθεται και η πολλή σημαντική έννοια της ύλης, που είναι «το στερεό κατάλοιπο, επεξεργασμένο ή όχι, που προέρχεται από σταθμούς επεξεργασίας αστικών λυμάτων» και αποτελεί σημαντικό παράγοντα ρύπανσης. Παράλληλα παρατίθενται και οι έννοιες του δικτύου αποχέτευσης και της διάθεσης λυμάτων, καθώς διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην πρόκληση ρύπανσης, ως ενδιάμεσοι παράγοντες.

Εικόνα 3 – Απόβλητα (πηγή: <http://endrasi.gr>)

Περαιτέρω, με την *KYA 16190/1335/1997* που ασχολείται με τη νιτρορρύπανση γεωργικής προέλευσης δίνονται κάποιες πολύ σημαντικές έννοιες, όπως η αζωτούχος ένωση που είναι «κάθε ουσία που περιέχει άζωτο, εκτός του αερίου μοριακού αζώτου», το λίπασμα που είναι «κάθε ουσία που περιέχει αζωτούχο ένωση ή ενώσεις

και διασπείρεται στο έδαφος προκειμένου να τονώσει την ανάπτυξη των φυτών, συμπεριλαμβανομένης και της κόπρου, των καταλοίπων ιχθυοτροφείων και της λυματολάσπης» και ειδικότερα το χημικό λίπασμα που είναι «κάθε βιομηχανικώς παρασκευασμένο λίπασμα». Εδώ μάλιστα δίνεται και ένας άλλος ορισμός της ρύπανσης ως «η άμεση ή έμμεση απόρριψη στο υδάτινο περιβάλλον αζωτούχων ενώσεων γεωργικής προέλευσης, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται για την ανθρώπινη υγεία, βλάβες στους ζώντες οργανισμούς και στα υδάτινα οικοσυστήματα ή ζημιές στις εγκαταστάσεις αναψυχής ή να παρακωλύονται άλλες θεμιτές χρήσεις του νερού».

Αξίζει να αναφέρουμε ότι και στην **KYA 29407/3508/2002**, η οποία σχετίζεται με την υγειονομική ταφή των αποβλήτων, ορίζονται τα πιθανά αίτια της ρύπανσης των υδάτων. Έτσι, τα απόβλητα, τα αστικά απόβλητα, τα επικίνδυνα απόβλητα, τα στραγγίσματα (που αποτελούν οποιοδήποτε υγρό ρέει δια μέσου των αποθεθέντων αποβλήτων και εκρέει από το χώρο ταφής ή περιέχεται μέσα του) και τα υγρά απόβλητα (που είναι οποιοδήποτε απόβλητο σε υγρή μορφή, συμπεριλαμβανομένων των λυμάτων, αλλά εξαιρουμένης της ιλύος), αποτελούν τα κύρια αίτια της ρύπανσης των υπόγειων και επιφανειακών υδάτων στους ΧΥΤΑ.

Επίσης, με την **KYA 80568/4225/1991**, η οποία καθορίζει τους όρους και τους περιορισμούς για τη χρησιμοποίηση στη γεωργία της ιλύος που προέρχεται από την επεξεργασία οικιακών και αστικών λυμάτων, δίνονται τα είδη της ιλύος, η οποία έχει κάποιες οριακές τιμές συγκέντρωσης ορισμένων ουσιών. Περαιτέρω, στην **KYA 4859/726/2001**, η οποία αφορά την προστασία του υδατικού περιβάλλοντος από ορισμένες επικίνδυνες ουσίες, δίνονται οι οριακές τιμές 37 επικίνδυνων ουσιών, ικανών να προκαλέσουν ρύπανση. Στην **Πράξη Υ.Σ. 144/2.2.1987**, αναφέρονται και ορίζονται κάποιες ουσίες επικίνδυνες, μεταξύ των οποίων το κάδμιο, ο υδράργυρος, το HCH και το λιντέιν, των οποίων η απόρριψη στο υδάτινο περιβάλλον προκαλεί ρύπανση. Σε αυτές τις ουσίες προστίθενται και άλλες με την **Πράξη Υ.Σ. 73/20.6.1990**, αργότερα με την **Πράξη Υ.Σ. 255/13.7.1994** και με την **Πράξη Υ.Σ. 2/1.2.2001**.

Επομένως και από το νομικό πλαίσιο, αλλά και από την καθημερινή πραγματικότητα, βλέπουμε ότι η ρύπανση είναι το πιο συχνό πρόβλημα που παρουσιάζεται στους υδατικούς πόρους παγκοσμίως, άρα και στη χώρα μας. Για το λόγο αυτό, γίνεται μεγάλη προσπάθεια προς τη λεγόμενη «αντιρρύπανση» του νερού,

που προκαλείται από ποικίλους λόγους. Στην πράξη βλέπουμε ότι ιδιαίτερα προβλήματα ρύπανσης προκαλούνται από ελαιώδεις ουσίες (π.χ. πετρελαιοειδή) και από χλωριωμένες οργανικές ενώσεις (π.χ. εντομοκτόνα) που δεν υδρολύονται στο νερό. Με τα αποχετευόμενα υγρά απόβλητα, ιδιαίτερα τα βιομηχανικά, τις επιφανειακές και υπόγειες ροές και την αερομεταφερόμενη ατμοσφαιρική ρύπανση μια μεγάλη ποσότητα τοξικών ρύπων καταλήγει στους υδάτινους αποδέκτες. Μερικοί από αυτούς τους τοξικούς ρύπους είναι τα συνθετικά οργανικά δηλητήρια (βιοκτόνα, εντομοκτόνα, πολυκυκλικοί αρωματικοί υδρογονάνθρακες κ.λ.π.), ο μόλυβδος, ο υδράργυρος, το κάδμιο, το αρσενικό, ο ψευδάργυρος, το νικέλιο, ο χαλκός, το σελήνιο, τα κυανούχα, τα θειούχα, η αμμωνία, οι ραδιενεργές ύλες. Όλα αυτά περιπλέκονται ακόμη περισσότερο από το φαινόμενο του συνεργισμού κατά το οποίο ένας τοξικός ρύπος μπορεί να γίνει περισσότερο τοξικός με τη σύγχρονη δράση άλλου ρύπου (Κούγκολος, 2007).

3.2. ΕΥΤΡΟΦΙΣΜΟΣ

Ένα άλλο μεγάλο πρόβλημα σχετικά με τους υδατικούς πόρους, που εντέλει καταλήγει και αυτό σε ρύπανση των υδάτων είναι ο ευτροφισμός. Ο ευτροφισμός θεωρείται ο εμπλουτισμός των υδάτων με θρεπτικά συστατικά, κυρίως άζωτο και φώσφορο, ο οποίος επιταχύνει την ανάπτυξη των αλγών και των ανωτέρων φυτών και προκαλεί ανεπιθύμητες παρενέργειες στην ισορροπία των οργανισμών μέσα στο νερό καθώς και στην ποιότητα του νερού. Το πρόβλημα αυτό παρατηρείται κυρίως σε λίμνες, αλλά μερικές φορές και σε κλειστούς κόλπους (π.χ. Παγασητικός, Αμβρακικός). Γενικά, το φαινόμενο αυτό εκφράζει τη γήρανση της λίμνης. Μπορεί να γίνει και με φυσικά μέσα, αλλά αυτή η διαδικασία διαρκεί αιώνες. Ανθρωπογενείς παράγοντες τα τελευταία χρόνια, έχουν επιταχύνει τη διαδικασία του ευτροφισμού σε πολλές λίμνες, οι οποίες πλέον διακρίνονται σε oligοτροφικές, mesοτροφικές και ευτροφικές. Ως κύρια αιτία του ευτροφισμού θεωρείται η είσοδος στη λίμνη θρεπτικών συστατικών (κυρίως αζώτου και φωσφόρου). Η προέλευση τους είναι τα λιπάσματα (νιτρικά και φωσφορικά), τα απορρυπαντικά (φωσφορικά), η ρύπανση από λύματα και υγρά απόβλητα, τα οποία περιέχουν νιτρικά, αμμωνιακά και φωσφορικά άλατα κ.λ.π. Ο ευτροφισμός προκαλεί μεγάλη ανάπτυξη αλγών και φυκών, που καταναλώνουν μεγάλες ποσότητες O_2 , κατά τη βιολογική αποικοδόμησή

τους (Κούγκολος, 2007). Η τεράστια σημασία του προβλήματος φαίνεται από την πρόβλεψή του σε νομικά κείμενα. Έτσι, σύμφωνα με την **KYA 5673/400/1997**, «ευτροφισμός είναι ο εμπλουτισμός των υδάτων με θρεπτικές ουσίες, ιδίως ενώσεις αζώτου ή/και φωσφόρου, που προκαλεί την ταχύτερη ανάπτυξη φυκών και ανωτέρων μορφών φυτικής ζωής, με συνακόλουθη ανεπιθύμητη διαταραχή της ισορροπίας των οργανισμών που ζουν στα ύδατα και υποβάθμιση της ποιότητας των εν λόγω υδάτων». Ο ίδιος ορισμός εξάλλου παρατίθεται και στην **KYA 16190/1335/1997**, οποίος σχετίζεται με τη νιτρορρύπανση γεωργικής προέλευσης.

3.3. ΜΟΛΥΝΣΗ

Η μόλυνση των υδάτων είναι μια μορφή ρύπανσης, η οποία προκαλείται από την παρουσία παθογόνων μικροοργανισμών στους υδάτινους αποδέκτες και στα διάφορα λύματα, που προέρχονται κυρίως από τους ανθρώπους ή τα ζώα. Σχετικά συνηθισμένοι και σημαντικοί παθογόνοι μικροοργανισμοί είναι τα βακτήρια του τύπου και παρατύπου (σαλμονέλες), της δυσεντερίας, γαστρεντερίτιδας, χολέρας και ο ιός της λοιμώδους ηπατίτιδας. Στις ανεπτυγμένες χώρες, το πρόβλημα της μόλυνσης των υδάτων αντιμετωπίζεται ικανοποιητικά, υπάρχει όμως σοβαρός προβληματισμός για τις μακροπρόθεσμες δυσμενείς επιδράσεις (καρκινογένεση) πολλών ουσιών που βρίσκονται συχνά στο νερό σε χαμηλές συγκεντρώσεις (Κούγκολος, 2007). Η τεράστια σημασία του προβλήματος φαίνεται από την πρόβλεψή του σε νομικά κείμενα. Γενικά, ο **Νόμος-Πλαίσιο 1650/1986** ορίζει ότι «μόλυνση είναι η μορφή ρύπανσης που χαρακτηρίζεται από την παρουσία παθογόνων μικροοργανισμών στο περιβάλλον ή δεικτών που υποδηλώνουν την πιθανότητα παρουσίας τέτοιων μικροοργανισμών», ορισμός, ο οποίος μπορεί να εφαρμοστεί και για τα ύδατα, αν και αργότερα με άλλα νομικά κείμενα για τους υδατικούς πόρους προβλέφθηκε και ορίστηκε η μόλυνση. Έτσι, το Π.Δ. για το θαλάσσιο περιβάλλον, περιέλαβε στο κείμενό του τον ορισμό της μόλυνσης, σύμφωνα με τον οποίο «μόλυνση είναι η μορφή ρύπανσης που χαρακτηρίζεται από την παρουσία παθογόνων μικροοργανισμών στο περιβάλλον ή δεικτών που υποδηλώνουν την πιθανότητα παρουσίας τέτοιων μικροοργανισμών», που δε διαφέρει σε τίποτα από τον προηγούμενο ορισμό.

4. ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΥΔΑΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

Σε παγκόσμιο επίπεδο, οι κλιματικές αλλαγές αποτελούν δυστυχώς δυσάρεστη πραγματικότητα, η οποία συνδέεται άμεσα με την υποβάθμιση και εξάντληση των φυσικών πόρων. Τέτοιου είδους φυσικοί πόροι είναι, όπως προαναφέρθηκε, και οι υδατικοί πόροι, στους οποίους η οικολογική κρίση έχει εκδηλωθεί ποικιλοτρόπως. Η άνοδος της στάθμης της θάλασσας, το λιώσιμο των πάγων, η μόλυνση και ρύπανση των θαλασσών, των υπόγειων υδάτων, των ποταμών και των λιμνών, η ερημοποίηση, η εξαφάνιση ή συρρίκνωση βιοτόπων, η διατάραξη της βιοποικιλότητας, η ελάττωση μέχρι και εξάντληση του πόσιμου νερού, είναι μερικά από τα προβλήματα που επιβεβαιώνουν την υποβάθμιση των υδατικών πόρων και τα οποία έχουν γίνει ιδιαίτερος αισθητά τα τελευταία χρόνια σε πολλές περιοχές του πλανήτη και αναμένεται μάλιστα να οξυνθούν ακόμα περισσότερο.

Στην Ελλάδα, η μη ύπαρξη οργανωμένου σχεδιασμού στον τομέα διαχείρισης των υδατικών πόρων, αλλά και στη χάραξη φιλικής προς το περιβάλλον γεωργικής πολιτικής έχει οδηγήσει σε υποβάθμιση και εξάντλησή τους. Η απώλεια νερού, εξαιτίας της άγνοιας και της έλλειψης κινήτρων για συνετή χρήση του νερού, καθώς και της ανεπάρκειας κατάλληλων έργων άρδευσης και αποταμίευσης υδάτων, λαμβάνει τραγικές διαστάσεις. Κυριότερες μάλιστα συνέπειες της μη συνετής διαχείρισης των υδατικών πόρων από τη γεωργία είναι η αποστράγγιση του υδροφόρου ορίζοντα από ανεξέλεγκτες γεωτρήσεις, η σταδιακή υποβάθμιση της ποιότητας του εδάφους και της απόδοσης των καλλιεργειών, αλλά και η σταδιακή εξαφάνιση ειδών που διαβιώνουν στα ύδατα. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, εκτιμάται ότι μεγάλο ποσοστό των εδαφών της χώρας μας παρουσιάζει σημάδια ερημοποίησης, ενώ ο υδροφόρος ορίζοντας σε πολλές περιοχές έχει υποχωρήσει επικίνδυνα. Σε κάποιες περιοχές, όπως στην Αργολίδα και στη Θεσσαλία παρατηρούνται σημάδια υφαλμύρωσης και διάβρωσης εδαφών. Παράλληλα, εξαιτίας της χρόνιας και εντατικής χρήσης φυτοφαρμάκων στη γεωργία το υπέδαφος και ο υδροφόρος ορίζοντας πολλών αγροτικών περιοχών έχει υποβαθμιστεί από νιτρικά. Επίσης, στην Ελλάδα έχουν αναφερθεί περιπτώσεις ευτροφισμού σε αρκετές λίμνες, π.χ. στην Κορώνεια, στη λίμνη της Καστοριάς, στη λίμνη των Ιωαννίνων κ.λ.π.

Επιπλέον, η ανεξέλεγκτη ρύπανση από βιομηχανίες προκαλεί σοβαρά προβλήματα στην ποιότητα θαλάσσιων υδάτων, όπως ο Ευβοϊκός, ο Θερμαϊκός, ο

Αμβρακικός κ.ά., αλλά και παραποτάμιων, όπως ο Κηφισσός, ο Ασωπός, ο Πηνειός, ο Αξιός κ.ά., καθώς οι συγκεκριμένοι υδατικοί πόροι αποτελούν για μεγάλο χρονικό διάστημα αποδέκτες των λυμάτων των γειτονικών αυτών βιομηχανικών μονάδων. Επίσης, τα υπόγεια ύδατα πολλών βιομηχανικών περιοχών έχουν υποστεί ρύπανση από βαρέα μέταλλα και τοξικά εξαιτίας της έντονης και μακροχρόνιας βιομηχανικής δραστηριότητας με πιο πρόσφατο παράδειγμα την περίπτωση ρύπανσης του υδροφόρου ορίζοντα της λεκάνης του Ασωπού με εξασθενές χρώμιο (CrVI). Η παραπάνω περίπτωση του Ασωπού αποτελεί υποδειγματική περίπτωση κρατικής αυθαιρεσίας, αφού η ίδια η Πολιτεία με σειρά προεδρικών διαταγμάτων που εξέδωσε, ουσιαστικά «νομιμοποίησε» το συγκεκριμένο περιβαλλοντικό έγκλημα (<http://nomosphysis.org.gr>).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΘΕΣΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΥΔΑΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

Από τη δεκαετία του 1970 περίπου και μέχρι σήμερα, στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος, έχει συγκροτηθεί το λεγόμενο «τριγωνικό» δικαιοσύστημα, το οποίο αποτελείται από κανόνες εθνικής, κοινοτικής και διεθνούς έννομης τάξης, που διασφαλίζουν το περιεχόμενο της κατοχυρωμένης και δεσμευτικής πλέον αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης. Η παραπάνω αρχή από απλή προγραμματική αρχή σταδιακά κατέστη *δικαιική* και απέκτησε, ως εκ τούτου, νομικά *δεσμευτική ισχύ*. Επιμέρους όψεις της θεμελιώνονται όχι μόνον στις εθνικές έννομες τάξεις, όπως στη χώρα μας (Σύνταγμα, νόμοι κ.λ.π) αλλά και σε διεθνή κείμενα. Επίσης, η αρχή αυτή αποτυπώνεται και στο πλαίσιο της ενωσιακής έννομης τάξης, αφού υπάρχει ρητή αναφορά στο προοίμιο και στο άρθρο 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς και στο άρθρο 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Η Συνθήκη περιλαμβάνει και ρητούς ορισμούς στα άρθρα 6 και 174 για την προστασία του περιβάλλοντος, απ' όπου αντλούνται οι επιμέρους αρχές της προστασίας του περιβάλλοντος, όπως η προφύλαξη, η πρόληψη, η επανόρθωση, καθώς και η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει». Η προστασία του περιβάλλοντος κατοχυρώνεται εξάλλου και στο άρθρο 37 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης. Ιδιαίτερα σημαντική είναι όμως και η παραγωγή από τα κοινοτικά όργανα σωρείας Κανονισμών και Οδηγιών, όπου αποτυπώνεται ξεκάθαρα η εν λόγω αρχή.

Παρά τις όποιες αδυναμίες υπάρχουν, καθώς και τη συχνά διαφορετική νομική ποιότητα και δεσμευτικότητα των κανόνων αυτών, το δικαιοσύστημα επιτυγχάνει υψηλό επίπεδο προστασίας, σε συνδυασμό και με την πλούσια νομολογία, η οποία έχει διαμορφωθεί τα τελευταία χρόνια σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΕΘΝΙΚΗ ΘΕΣΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΥΔΑΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

Στη χώρα μας, η θεσμική προστασία του περιβάλλοντος εγκαινιάστηκε ουσιαστικά το 1975 με τη θέσπιση του άρθρου 24, οι διατάξεις του οποίου έδωσαν ώθηση στη θέσπιση νόμων και κανονιστικών πράξεων. Στη συνέχεια, με τη συμμετοχή της Ελλάδας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες (1981), το περιβαλλοντικό δίκαιο άρχισε να εμπλουτίζεται σημαντικά με κοινοτικούς κανόνες, οι οποίοι ασχολούνταν και με επιμέρους περιβαλλοντικά προβλήματα και ενσωματώθηκαν στην έννομη τάξη μας. Επίσης, οι διεθνείς συμβάσεις, ενίσχυαν και αυτές με τη σειρά τους το σώμα των σχετικών κανόνων. Έτσι, αποκτήσαμε, παρά τα κενά και τις αντιφάσεις που αναπόφευκτα υπάρχουν, ένα σύγχρονο κατά βάση θεσμικό περιβαλλοντικό κεκτημένο, επεκτεινόμενο σε όλα τα περιβαλλοντικά αγαθά και στηριζόμενο στην οικουμενική αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία οδήγησε στην ενσωμάτωση της αρχής της αειφορίας στο Σύνταγμα, μετά την αναθεώρηση του 2001.

Συνεπώς, στην Ελλάδα, υπάρχουν συνταγματικές διατάξεις, με τις οποίες θεσπίζονται εγγυήσεις για την προστασία των υδατικών πόρων και επιβάλλεται στον κοινό νομοθέτη και στη Διοίκηση η υποχρέωση να λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα, τόσο προληπτικώς όσο και κατασταλτικώς, ώστε να εξασφαλισθεί αποτελεσματική προστασία τους. Υπάρχουν επίσης νόμοι και κανονιστικές πράξεις της Διοίκησης, με τις οποίες θεσπίζεται αυστηρό καθεστώς στον τομέα αυτόν. Τα θεμέλια της νομολογίας και της θεωρίας, βασισμένα στις διατάξεις των άρθρων 24 και 106 παρ.1, μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001 (σε συνδυασμό με τις κοινές διατάξεις όπως π.χ. του ν. 1650/86 νόμου πλαισίου για το περιβάλλον, του άρθρου 57 του Αστικού Κώδικα για την προστασία της προσωπικότητας και το δικαίωμα χρήσεως των περιβαλλοντικών αγαθών, του άρθρου 281 του Αστικού Κώδικα, του ν.1739/1987 για τη διαχείριση των υδατικών πόρων, του ν.3199/2003, με τον οποίο έγινε η εναρμόνιση με την οδηγία 2000/60/EK κ.λ.π), αποτέλεσαν τη στέρεη βάση πάνω στην οποία κτίστηκε η προστασία των υδατικών πόρων, τα επόμενα χρόνια και μέχρι σήμερα. Εξάλλου, οι ποικίλες ρυθμίσεις του διεθνούς δικαίου και του ευρωπαϊκού κοινοτικού περιβαλλοντικού δικαίου (Οδηγία 2000/60/EK κ.λ.π.)

συνιστούν ένα πλαίσιο, από το οποίο δεν μπορούν, ούτως ή άλλως να αποκλίνουν οι εθνικές έννομες τάξεις (άρθρο 28 Συν/τος). Αυτό μάλιστα στο πεδίο του διεθνούς δικαίου δεν αφορά μόνο τις κανονιστικά πλήρεις διατάξεις, αλλά ακόμη και το λεγόμενο *soft law*: διακηρύξεις, δηλώσεις, κατευθυντήριες γραμμές.

Τέλος αξίζει να σημειώσουμε και μάλιστα να τονίσουμε ότι το ΣτΕ με τη σειρά του έχει επιτελέσει και αυτό σημαντικό ρόλο στον ειδικότερο τομέα της προστασίας των υδατικών πόρων εδώ και πολλά έτη, καθώς με πλήθος αποφάσεων του, έχει συμβάλλει καθοριστικά στην εφαρμογή και ερμηνεία των σχετικών κανόνων δικαίου.

1. ΕΘΝΙΚΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΥΔΑΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

1.1. ΣΥΝΤΑΓΜΑ

1.1.1. Έννοια και περιεχόμενο Συντάγματος

Το Σύνταγμα αποτελεί νομοθετικό κείμενο ή αλλιώς σύστημα κανόνων δικαίου με αυξημένη τυπική ισχύ, δηλαδή με τη μεγαλύτερη δυνατή νομική δύναμη. Είναι κυρίως και πρωτίστως νόμος, αλλά σε αντίθεση με τους υπόλοιπους νόμους, χαρακτηρίζεται ως νόμος αυξημένης τυπικής ισχύος και ως εκ τούτου θεμελιώδης. Υπό την έννοια αυτή αναφερόμαστε στο Τυπικό Σύνταγμα, που είναι το γραπτό και αυστηρό Σύνταγμα. Ειδικότερα, πρόκειται για το Σύνταγμα που είναι διατυπωμένο με τη μορφή ενός συστήματος γραπτών κανόνων δικαίου (γραπτό Σύνταγμα) και μάλιστα κανόνων δικαίου αυξημένης τυπικής ισχύος και το οποίο δεν μπορεί να τροποποιηθεί παρά μόνο από ειδικό όργανο, κάτω από ειδικές ουσιαστικές προϋποθέσεις και με την ειδική διαδικασία που αυτό το ίδιο προβλέπει και η οποία είναι διαφορετική από τη συνήθη διαδικασία θέσπισης των κοινών κανόνων δικαίου (αυστηρό Σύνταγμα). Σε αντιδιαστολή, ουσιαστικό Σύνταγμα είναι το σύνολο των κανόνων δικαίου, οι οποίοι ανεξάρτητα από την τυπική τους ισχύ, ρυθμίζουν κατά βάση τη συγκρότηση και την άσκηση της κρατικής εξουσίας. Η παραπάνω όμως έννοια του ουσιαστικού Συντάγματος είναι αυτονόητη, καθώς δεν είναι δυνατό να μην υπάρχουν σε κάθε κράτος, κανόνες, οποιασδήποτε μορφής, σχετικοί με τη συγκρότηση και την άσκηση της κρατικής εξουσίας, αφού αυτό αποτελεί το αντικείμενο του Συντάγματος. Ο όρος Σύνταγμα, όμως εκτός από το θεμελιώδη νόμο,

δηλώνει και τον τρόπο με τον οποίο οργανώνεται και λειτουργεί η κρατική εξουσία, δηλώνει δηλαδή το ίδιο το Πολίτευμα, αποτυπώνοντας έτσι τις βασικές οργανωτικές αρχές του. «Το Σύνταγμα είναι άρα πριν από όλα και πάνω από όλα ένα επιτακτικό, κανονιστικό σχέδιασμα της κρατικής εξουσίας και των λειτουργιών της, ο θεμελιώδης νόμος της. Είναι ένας νόμος πρωταρχικός, ιδιότυπος, πανηγυρικός, που διαφέρει ριζικά και ως προς τη μορφή και την ισχύ και ως προς το περιεχόμενο από τους κοινούς νόμους. Ένας νόμος κατ'έξοχην πολιτικός, αλλά νόμος και αυτός δεσμευτικός και επιτακτικός όπως κάθε νόμος» (Μανιτάκης, 2003).

«Περιεχόμενο όμως του Συντάγματος δεν είναι μόνο οι οργανωτικοί κανόνες που ρυθμίζουν τα σχετικά με τη συγκρότηση, τη λειτουργία, τις αρμοδιότητες και τις σχέσεις των άμεσων οργάνων του κράτους, αλλά και τα συνταγματικά δικαιώματα, καθώς το ίδιο το Σύνταγμα προϋποθέτει και διαμορφώνει το συνταγματικό κράτος, στην έννοια του οποίου συμπεριλαμβάνεται πλέον από τον 20^ο αιώνα και το κοινωνικό κράτος δικαίου. Το Σύνταγμα του 1975/1986/2001, όπως τα σύγχρονα ευρωπαϊκά Συντάγματα, με τους σκοπούς που περιέχει και τις διατάξεις κοινωνικού περιεχομένου που εγκαθιδρύει, όχι μόνο δεν αγνοεί την κοινωνία και τις κοινωνικές σχέσεις, αλλά επιδιώκει να τις επηρεάζει ή να τις μεταρρυθμίζει. Γι'αυτό το πιο σημαντικό και χαρακτηριστικό γνώρισμα των σύγχρονων Συνταγμάτων είναι η συνταγματική πρόβλεψη σκοπών ή στόχων κοινωνικής, οικονομικής, περιβαλλοντικής κ.λ.π. πολιτικής, που η Πολιτεία έχει χρεωθεί να εκπληρώσει προγραμματίζοντας τα κατάλληλα νομοθετικά ή διοικητικά μέτρα και αναγνωρίζοντας τα αντίστοιχα «κοινωνικά δικαιώματα» προς όφελος των μελών του κοινωνικού συνόλου» (Μανιτάκης, 2003). Τα συνταγματικά δικαιώματα, μάλιστα διακρίνονται σε ατομικά δικαιώματα που έχουν αμυντικό περιεχόμενο και με τα οποία διαμορφώνεται ένας χώρος ελεύθερης ύπαρξης και δράσης του ατόμου απέναντι στην κρατική εξουσία και σε πολιτικά δικαιώματα, που έχουν ενεργητικό-συμμετοχικό περιεχόμενο και με τα οποία διασφαλίζεται η συμμετοχή των πολιτών στην άσκηση της κρατικής εξουσίας (Βενιζέλος, 1991).

Το Σύνταγμα παρακολουθεί το κρατικό φαινόμενο, καθώς η επέκταση της κρατικής δραστηριότητας και η διαμόρφωση άλλου τύπου σχέσεων μεταξύ κράτους και κοινωνίας, συνιστά τη συμπύκνωση ενός συσχετισμού κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων και έχει ως άμεση και αναγκαία επίπτωση την επέκταση του κανονιστικού περιεχομένου του Συντάγματος. Το Σύνταγμα, επίσης, οργανώνει τις νέες όψεις της

κρατικής εξουσίας, αντιμετωπίζει νέα προβλήματα νομιμοποίησης και οριοθέτησής της και καλείται να αναπτύξει νέες εγγυήσεις απέναντι σε νέες πιθανές απειλές κατά των ατόμων και των ομάδων, απειλές που παράγει με την επέκταση και τη δράση του το κράτος. Η επεκτατικότητα του κράτους οδηγεί σε μια επεκτατικότητα του Συντάγματος, γιατί το Σύνταγμα, καλείται είτε με την εισδοχή ρητών διατάξεων, είτε με την ερμηνεία υφιστάμενων διατάξεων να απαντήσει σε νέα ζητήματα και να παίξει τον οργανωτικό, νομιμοποιητικό και εγγυητικό του ρόλου. Διαφορετικά θα κινδύνευε να οδηγηθεί σε έκπτωση της κανονιστικής του σημασίας και σε ιστορικό και νομικό μαρασμό. Αντίθετα, το Σύνταγμα όχι μόνο διατηρεί αλλά και ενισχύει τη νομική του σημασία, ακριβώς γιατί το κρατικό φαινόμενο διαγκώνεται, καθώς διαχέεται σε όλες τις πτυχές της κοινωνικής δραστηριότητας. Κατά τον τρόπο αυτό εισέρχονται κατά περιόδους στο σώμα του συνταγματικού κειμένου διάφορες «γενιές» διατάξεων ή γενικών αρχών, που αντιστοιχούν στην επέκταση των κρατικών λειτουργιών και στο σημείο στο οποίο βρίσκονται οι σχέσεις ανάμεσα στο Κράτος και στην κοινωνία. Ένα αντιπροσωπευτικό και χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η συνταγματική τυποποίηση της οικολογικής επαγρύπνησης και ευαισθησίας με τη συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας του περιβάλλοντος. Η τάση αυτή επεκτείνεται και ίσως μπορεί να γίνει λόγος για «οικολογικό Σύνταγμα» κατά τρόπο αντίστοιχο προς το «οικονομικό» και το «πολιτικό» Σύνταγμα. Οι εξελίξεις στο ζήτημα αυτό αποδεικνύουν αυτό που ονομάσαμε επεκτατικότητα του Συντάγματος (Βενιζέλος, 1991). Παρακάτω, παρατίθεται αναλυτικά, η προστασία του περιβάλλοντος και κατ' επέκταση των υδατικών πόρων από τον υπέρτατο νόμο του κράτους, ήτοι το Σύνταγμα του 1975, όπως ισχύει σήμερα μετά την αναθεώρηση του 2001.

1.1.2. Προστασία Υδατικών πόρων από το Σύνταγμα 1975/1986/2001

Το Σύνταγμα του 1975 όντας πρωτοποριακό σε σύγκριση με τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά συντάγματα, κατοχυρώνει για πρώτη φορά, την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και επωμένως των υδατικών πόρων, ανάγοντάς το σε πρωταρχικής σημασίας αγαθό και σε βασική υποχρέωση του κράτους. Εξασφαλίστηκε έτσι, ως δεσμευτικός κανόνας δικαίου, η θεμελιώδης αρχή της προστασίας του περιβάλλοντος (των υδατικών πόρων). Όταν ο Συνταγματικός νομοθέτης του 1974, την εποχή που

ελάχιστα Συντάγματα της Ευρώπης προέβλεπαν ρύθμιση για το περιβάλλον, θέσπισε τη διάταξη του άρθρου 24 Συντ., δεν είχε ασφαλώς προβλέψει ότι η πιο πάνω διάταξη θα είχε ομόθυμη αποδοχή από τη νομολογία, δηλαδή τη δικαστηριακή πρακτική, αλλά και τη θεωρία του δικαίου διαχείρισης και προστασίας του περιβάλλοντος. Με την επιστημονική επεξεργασία της διάταξης και την εφαρμογή της από τα δικαστήρια, το δικαιο μας σύστημα απέκτησε έκτοτε μια ασφαλή υπερνομοθετική βάση που όχι απλώς δικαίωσε το συνταγματικό νομοθέτη, αλλά ξεπέρασε και τις προσδοκίες του για τη θεσμική στήριξη του συστήματος προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών (<http://www//nomosphysis.org.gr>).

Έπειτα, με την αναθεώρηση του 2001, το Σύνταγμα κατοχύρωσε την αναγνώριση του ατομικού δικαιώματος στο περιβάλλον και την αμιγώς περιβαλλοντική αρχή της αειφορίας στο άρθρο 24 παρ. 1, η οποία επιβάλλει τη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας και τη διαφύλαξη των φυσικών πόρων, προς χάρη και των επόμενων γενεών. Θέτει, επομένως, με αυστηρό τρόπο το ζήτημα των φυσικών ορίων και της προστασίας του περιβάλλοντος έναντι της οικονομικής ανάπτυξης. Συγκεκριμένα, το άρθρο 24 του Συντάγματος του 2001, που αποτελεί το επίκεντρο του «περιβαλλοντικού Συντάγματος», ενίσχυσε τη δημοκρατική δυνατότητα παρέμβασης των πολιτών (και με το δικαίωμα παροχής έννομης προστασίας), αναγνωρίζοντας ότι «η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί δικαίωμα του καθενός» και σχετικοποίησε (με την αρχή της αειφορίας) το δόγμα της προστασίας, σύμφωνα με τις εξελισσόμενες διεθνείς αντιλήψεις, προς την κατεύθυνση ενός συμβιβασμού μεταξύ της προστασίας του περιβάλλοντος και της ανάπτυξης, με κριτήριο τις ανάγκες των επόμενων γενεών. Παράλληλα, το Σύνταγμα, κατοχυρώνει έμμεσα τη σύνθετη *αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης*, η οποία επιβάλλει την ισορροπία μεταξύ της προστασίας του περιβάλλοντος, από τη μία πλευρά, και των απαιτήσεων της εθνικής οικονομίας και της οικονομικής ελευθερίας, από την άλλη. Με άλλα λόγια, η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη που επιδιώκει το κράτος δεν πρέπει να καταστρέφει το περιβάλλον, αλλά να το σέβεται. Προϋπόθεση για την επίτευξη του παραπάνω στόχου είναι η αειφορική διαχείριση των περιβαλλοντικών αγαθών, δηλαδή η αειφορία αποτελεί συστατικό στοιχείο της πιο σύνθετης αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης. Επομένως, οι δυο παραπάνω αρχές *δεν ταυτίζονται* στο Σύνταγμα. Ειδικότερα, η *αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης*, η οποία απορρέει από τις διατάξεις των άρθρων 24, αλλά και 106 παρ. 1 και 2, 25 παρ. 1, 2 και 4 Συντ., περιλαμβάνει *τρεις*

διαστάσεις ισότιμες μεταξύ τους: την οικονομική, την κοινωνική και την περιβαλλοντική, στα πλαίσια του κοινωνικού κράτους δικαίου (Αθανασοπούλου και Βρετού, 2009).

Σε περίπτωση, συγκρούσεώς τους, έχουμε μια «*in concreto αξιακή και δικαιική στάθμιση*» των διακυβευόμενων αγαθών, που είναι από τη μια πλευρά το ατομικό δικαίωμα και από την άλλη το δημόσιο συμφέρον, με βάση τη συνταγματικώς κατοχυρωμένη αρχή της αναλογικότητας (άρθρο 25 Συν/τος). Γνώμονας των σχετικών σταθμίσεων, είναι η κατά το δυνατόν *σύμμετρη ικανοποίηση* των απαιτήσεων που απορρέουν από τις τρεις αυτές διαστάσεις. Κρίσιμο ρόλο σε αυτή τη διαδικασία διαδραματίζει η μεθοδολογική αρχή της ενότητας του Συντάγματος, σύμφωνα με την οποία όλες οι συνταγματικές διατάξεις είναι τυπικά ισοδύναμες μεταξύ τους και για το λόγο αυτό τείνουν στην εναρμόνισή τους, σε περίπτωση σύγκρουσης. Συνεπώς, το δικαίωμα στο περιβάλλον δεν υπερέχει των άλλων συνταγματικών δικαιωμάτων και έτσι η βιώσιμη ανάπτυξη οφείλει να λαμβάνει υπόψη στο ίδιο μέτρο τις άλλες αρχές και τους συνταγματικούς σκοπούς, όπως την προστασία της υγείας (άρθρο 21 Συντ.), την οικονομική ανάπτυξη (άρθρο 106 Συντ.), καθώς επίσης τους γενικότερους κοινωνικούς σκοπούς (καταπολέμηση της ανεργίας, οικιστική ανάπτυξη), που απορρέουν από το κοινωνικό κράτος δικαίου, κατά το άρθρο 25 παρ. 1 Συντ. Εξαίρεση από τις ανωτέρω σταθμίσεις αποτελεί η αρχή του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 2 παρ. 1 Συντ., η οποία δεν υπόκειται σε στάθμιση με κανένα άλλο συνταγματικό αγαθό.

Το άρθρο 24 κατοχυρώνει επίσης ρητά την αρχή της πρόληψης ή προληπτικής δράσης, σύμφωνα με την οποία τα κρατικά όργανα έχουν την υποχρέωση να λαμβάνουν όλα τα αναγκαία προληπτικά μέτρα προκειμένου να αποτρέπεται η μόλυνση, υποβάθμιση ή καταστροφή των περιβαλλοντικών αγαθών και να πραγματώνεται με τον τρόπο αυτό, στο μέγιστο δυνατό βαθμό, η αρχή της αειφορίας. Εξάλλου, στις διατάξεις του θεμελιώνονται ερμηνευτικά η αρχή της προφύλαξης, στο κανονιστικό περιεχόμενο της οποίας περιλαμβάνεται ιδίως η υποχρέωση των κρατικών οργάνων για λήψη μέτρων ακόμη και σε περιπτώσεις που δεν υπάρχει αποδεδειγμένη επιστημονική τεκμηρίωση για τους κινδύνους που ενδέχεται να συνεπάγεται ορισμένο έργο ή δραστηριότητα στο περιβάλλον, καθώς και η αρχή «ο

ρυπαίνων πληρώνει», η οποία θεμελιώνει νομική υποχρέωση του ρυπαίνοντος να αποκαταστήσει με δικές του δαπάνες την περιβαλλοντική βλάβη.

Το ελληνικό Σύνταγμα βάσει του άρθρου 24 Συντ. θεμελιώνει ένα ολοκληρωμένο ατομικό, κοινωνικό και πολιτικό δικαίωμα του πολίτη για ένα υγιές περιβάλλον, με επαρκείς και ποιοτικούς υδατικούς πόρους, αλλά και αντίστοιχες υποχρεώσεις του Κράτους. Βρίσκεται συνεπώς στην πρωτοπορία των ευρωπαϊκών Συνταγμάτων στον τομέα αυτό, αφού εντάσσοντας την αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου και την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης στο κείμενο του, στα πλαίσια της επεκτατικότητάς του, εγκαινιάζει το λεγόμενο «οικολογικό συνταγματισμό», που αντικατέστησε το φιλελεύθερο συνταγματισμό. Η ιδιαίτερη έμφαση, μάλιστα, που δίνεται στο θέμα της προστασίας των δασών, δε μειώνει τη σημασία της προστασίας όλων των ειδών των υδατικών πόρων (όπως τα παράκτια και θαλάσσια φυσικά οικοσυστήματα κ.λ.π.), αφού όλα αποτελούν φυσικούς πόρους του ίδιου φυσικού περιβάλλοντος και για το λόγο αυτό προστατεύονται ξεκάθαρα με τα ίδια παραπάνω άρθρα. Επομένως, αφού όλα τα προαναφερόμενα είδη των υδατικών πόρων προστατεύονται ξεκάθαρα από το Σύνταγμα 1975/1986/2001, αυτό σημαίνει ότι ο καθένας από εμάς έχει ατομικό δικαίωμα προστασίας, αλλά και ότι το Κράτος έχει τη συνταγματική υποχρέωση προστασίας με τη λήψη των κατάλληλων μέτρων. Το δικαίωμα όμως αυτό, είναι φυσικό στα πλαίσια της προστασίας του να έρχεται πολλές φορές σε σύγκρουση με άλλα συνταγματικώς κατοχυρωμένα δικαιώματα. Στην περίπτωση αυτή, γίνονται σταθμίσεις με βάση την αρχή της αναλογικότητας στα πλαίσια του κοινωνικού κράτους δικαίου.

1.2. ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

1.2.1. Προσβολή της Προσωπικότητας

Το Ιδιωτικό Δίκαιο και συγκεκριμένα το Αστικό Δίκαιο αναγνωρίζει έμμεσα δικαίωμα στο περιβάλλον, φυσικό και τεχνητό, με βάση το άρθρο 57 ΑΚ, όπου κατοχυρώνεται το δικαίωμα στην προσωπικότητα. Σύμφωνα με την ερμηνευτική του απόδοση, η προσβολή της προσωπικότητας συνίσταται σε προσβολή των σωματικών και ψυχικών αγαθών που τη συνθέτουν, δηλαδή του ζωτικού χώρου της προσωπικότητας. Προσβολή του ζωτικού χώρου αποτελεί και η παρεμπόδιση της άσκησης του δικαιώματος χρήσης. Συνεπώς, η αποστέρηση χρήσης των κοινών σε

όλους (ύδατα) και κοινόχρηστων πραγμάτων (άρθρο 967 ΑΚ), συνιστά προσβολή του δικαιώματος χρήσης των κοινών και κοινόχρηστων πραγμάτων, εξουσία που απορρέει από το ευρύτερο δικαίωμα της προσωπικότητας. Γι' αυτό, όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον (άρθρο 57 ΑΚ). Σύμφωνα με το Αστικό Δίκαιο, πάλι, θεμελιώνεται και η ευθύνη από αδικοπραξία, σε περίπτωση προσβολής της προσωπικότητας κατά τον παραπάνω τρόπο (Παπαστερίου, 1994).

1.3. ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Το Ποινικό Δίκαιο προβλέπει και αυτό με τη σειρά του, είτε αυτοτελώς στον Ποινικό Κώδικα, είτε ενσωματωμένο σε βασικούς περιβαλλοντικούς νόμους, κυρώσεις για όποιους παραβιάζουν την περιβαλλοντική νομοθεσία, υποβαθμίζοντας το περιβάλλον. Συγκεκριμένα, όποιος προκαλεί με τις πράξεις ή παραλείψεις του, ρύπανση ή υποβαθμίζει το περιβάλλον, απειλείται με ποινή φυλάκισης και χρηματική ποινή κατά το άρθρο 28 του Ν.1650/1986. Ειδικότερα, οι ποινές φυλάκισης σε περίπτωση τέλεσης εγκλημάτων από αμέλεια κυμαίνονται από φυλάκιση τριών μηνών τουλάχιστον έως την κάθειρξη, αναλόγως εάν προκλήθηκε κίνδυνος σωματικής βλάβης ή βαριάς σωματικής βλάβης ή ακόμα και θάνατος προσώπου. Σχετικές είναι οι διατάξεις των άρθρων 308-311 του Ποινικού κώδικα για τις σωματικές βλάβες. Για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος μάλιστα και τη ρύθμιση σχετικών θεμάτων, επισημαίνεται ότι το άρθρο 13 παρ.1 Ν.743/1977 έχει ενσωματωθεί στο άρθρο 13 του Π.Δ. 55/1998 και έχει περαιτέρω εμπλουτιστεί με την πρόβλεψη ποινικών, διοικητικών και πειθαρχικών κυρώσεων.

1.4. ΝΟΜΟΙ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

1.4.1. Έννοια και Διακρίσεις Νόμων και Κανονιστικών Πράξεων

Όλοι οι υποδεέστεροι του Συντάγματος κανόνες δικαίου, αφενός μεν παράγονται με τον τρόπο που ορίζει το Σύνταγμα, αφετέρου δε ως προς το ουσιαστικό τους περιεχόμενο δεν πρέπει να είναι αντίθετοι με αυτό. Επομένως, από το ίδιο το Σύνταγμα καθορίζεται η *δικαιοπαραγωγική διαδικασία*, δηλαδή η διαδικασία με την

οποία τίθενται οι υποδεέστεροι κανόνες δικαίου και αποκτούν νομική ισχύ. Στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας, ανήκει σύμφωνα με το άρθρο 26 του Συντάγματος:

- 1) Η **νομοθετική λειτουργία**, που ασκείται από τη Βουλή και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και εκδηλώνεται με τη θέσπιση νόμων.
- 2) Η **κανονιστική αρμοδιότητα της Διοίκησης**, η οποία αποτελεί την αρμοδιότητα της εκτελεστικής εξουσίας, αλλά και της Διοίκησης, με τη στενή έννοια του όρου, να εκδίδει κανονιστικές διοικητικές πράξεις, δηλαδή διοικητικές πράξεις που περιέχουν και θέτουν γενικούς και αφηρημένους κανόνες δικαίου. Η παραπάνω κανονιστική αρμοδιότητα εκδηλώνεται με το μηχανισμό της νομοθετικής εξουσιοδότησης και με την αυτόνομη κανονιστική αρμοδιότητα. Η αυτόνομη κανονιστική αρμοδιότητα προβλέπεται και οριοθετείται απευθείας από το Σύνταγμα, ενώ η νομοθετική εξουσιοδότηση προβλέπεται και οριοθετείται από το Σύνταγμα (άρθρο 43 Σ.), αλλά προϋποθέτει την ύπαρξη σχετικής εξουσιοδοτικής διάταξης σε τυπικό νόμο (Βενιζέλος, 1991).

Στη χώρα μας, στα πλαίσια της παραπάνω δικαιοπαραγωγικής διαδικασίας οποιαδήποτε μορφής σχετικά με την προστασία των υδατικών πόρων, έχουν εκδοθεί *νόμοι* (και μάλιστα έχουμε και τον ν.1650/1986, που αποτελεί ειδικότερα νόμο-πλαίσιο), *προεδρικά διατάγματα*, *Υπουργικές Αποφάσεις*, *πράξεις Υπουργικού Συμβουλίου* και *εγκύκλιοι*, την έννοια των οποίων αναλύουμε παρακάτω:

Α) ΝΟΜΟΣ : Ανήκει στην προαναφερόμενη νομοθετική λειτουργία και είναι κάθε *γενικός* (αφορά απεριόριστο αριθμό προσώπων) και *αφηρημένος* (αφορά απεριόριστο αριθμό περιπτώσεων) κανόνας δικαίου, που ψηφίζεται από τη Βουλή, σύμφωνα με τη διαδικασία των άρθρων 70 και 77 Συν. και στη συνέχεια εκδίδεται και δημοσιεύεται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας κατά το άρθρο 42 Συν. (τυπικός και ουσιαστικός νόμος).

Η τυπική ισχύς του νόμου αρχίζει από τη δημοσίευση στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ενώ η ουσιαστική ισχύς, δηλαδή η νομική υποχρέωση συμμόρφωσης προς τις διατάξεις του, αρχίζει από το συγκεκριμένο χρόνο που αυτός ορίζει με την τελευταία του διάταξη. Σύμφωνα δε με το άρθρο 2 του ΑΚ, ο νόμος ορίζει για το μέλλον, δεν έχει αναδρομική ισχύ και διατηρεί την ισχύ του μέχρι κάποιος άλλος κανόνας δικαίου να τον καταργήσει ρητά ή σιωπηρά.

Η ισχύς του νόμου παύει με την ρητή ή σιωπηρή κατάργησή του. Υπάρχουν

πολλές διακρίσεις νόμων. Έτσι, υπάρχουν οι εκτελεστικοί νόμοι (η έκδοσή τους προβλέπεται ρητά από τις συνταγματικές διατάξεις), οι οργανικοί ή οργανωτικοί νόμοι (η έκδοσή τους προβλέπεται επίσης από το Σύνταγμα για τη ρύθμιση του τρόπου συγκρότησης και λειτουργίας των αμέσων οργάνων του κράτους), οι «εφάπαξ» νόμοι (εκδίδονται μόνο μία φορά μέσα σε τακτή προθεσμία), οι νόμοι αυξημένης τυπικής ισχύος (σχετικά με την προστασία των κεφαλαίων, που εισάγονται από το εξωτερικό) και αναγκαστικοί νόμοι και νομοθετικά διατάγματα (εκδόθηκαν πριν το 1975).

Επίσης, στο άρθρο 43 παρ.4 του Συντάγματος εισάγεται και ένα άλλο είδος νόμου ο **νόμος-πλαίσιο**, ο οποίος είναι ένας κανονικός τυπικός νόμος και με τον οποίο παρέχεται «γενική» εξουσιοδότηση προς την εκτελεστική εξουσία. Η τυπική ισχύς ενός νόμου-πλαισίου είναι ίδια με την ισχύ όλων των τυπικών νόμων που ψηφίζει η Βουλή και στη συνέχεια εκδίδει ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Η μόνη διαφορά του νόμου-πλαισίου είναι το εύρος των εξουσιοδοτήσεων που παρέχει για την έκδοση κανονιστικών προεδρικών διαταγμάτων. Οι εξουσιοδοτήσεις που παρέχει ο νόμος-πλαίσιο είναι οι ευρύτερες δυνατές. Πρόκειται για γενικές εξουσιοδοτήσεις, σε αντίθεση με τις ειδικές που παρέχουν συνήθως οι τυπικοί νόμοι. Ο νόμος-πλαίσιο αρκείται στον καθορισμό ενός γενικού πλαισίου, που ψηφίζεται από την Βουλή και παρέχει τις γενικές κατευθύνσεις. Η ρύθμιση όλων των άλλων θεμάτων ανατίθεται στην εκτελεστική εξουσία. Ο νόμος-πλαίσιο, ακόμη και αν περιέχει μία μόνο διάταξη-πλαίσιο, πρέπει να ψηφιστεί από την Ολομέλεια της Βουλής, δεν μπορεί όμως να αναφέρεται στα θέματα εκείνα για τα οποία είναι αποκλειστικά αρμόδια η ίδια η Ολομέλεια της Βουλής (άρθρο 43 παρ.5 και 72 παρ.1 Σ.)

Β) ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ: Ανήκει στην «ειδική» νομοθετική εξουσιοδότηση προς τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, δηλαδή αναφέρεται σε συγκεκριμένα θέματα ή σε λεπτομέρειες, που προσδιορίζονται από την εξουσιοδοτική διάταξη (άρθρο 43 παρ.2 εδ.α Σ.). Είναι το προεδρικό εκείνο διάταγμα, που περιέχει κανόνες γενικούς και αφηρημένους για τα παραπάνω θέματα, έπειτα από εξουσιοδότηση τυπικού νόμου. Γενικά βέβαια, Προεδρικό Διάταγμα είναι κάθε πράξη του Προέδρου της Δημοκρατίας, με την οποία εκτελεί τους νόμους, θεσπίζει κανόνες δικαίου ή ρυθμίζει τη λειτουργία του πολιτεύματος. Προϋπόθεση για την υπόσταση και την τυπική ισχύ των π.δ.

είναι η υπογραφή τους, αλλά και η δημοσίευσή τους στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Αξίζει να σημειώσουμε ότι τα κανονιστικά π.δ. (όχι όμως και οι άλλες κανονιστικές πράξεις) πρέπει κατά το Σύνταγμα (άρθρο 95 παρ.1 περ.δ) να τύχουν προηγούμενης επεξεργασίας από το ΣτΕ.

Γ) ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ : Ανήκει στη νομοθετική εξουσιοδότηση και συγκεκριμένα στην «ειδικότερη» νομοθετική εξουσιοδότηση προς υποδεέστερα όργανα της Διοίκησης και συγκεκριμένα τους Υπουργούς (άρθρο 43 παρ.2 εδ.β Σ.) και προϋποθέτει την ύπαρξη σχετικής εξουσιοδοτικής διάταξης. Είναι οι κανονιστικές πράξεις, που εξαρτώνται από τυπικό νόμο και αφορούν ειδικότερα θέματα, δηλαδή θέματα τοπικού ενδιαφέροντος ή τεχνικού ή λεπτομερειακού χαρακτήρα. Πρέπει επομένως, η ρύθμιση ενός θέματος να γίνεται καταρχήν από τον ίδιο το νόμο και με την εξουσιοδοτική διάταξη να παρέχεται εξουσιοδότηση στον Υπουργό ή στο Υπουργικό Συμβούλιο για τη ρύθμιση μερικότερων περιπτώσεων.

Τόσο τα κανονιστικά Προεδρικά Διατάγματα, όσο και οι κανονιστικές πράξεις των άλλων οργάνων της Διοίκησης (Υπουργικές αποφάσεις) είναι διοικητικές πράξεις και επομένως υπόκεινται σε αίτηση ακυρώσεως και σε έλεγχο νομιμότητας από το ΣτΕ, που μπορεί να τις ακυρώσει (άρθρο 95 παρ.1 περ.α Σ.).

Δ) ΠΡΑΞΗ ΥΠΟΥΡΓΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ : Ανήκει και αυτή στην «ειδικότερη» νομοθετική εξουσιοδότηση προς υποδεέστερα όργανα της Διοίκησης, συγκεκριμένα το Υπουργικό Συμβούλιο και αφορά ειδικότερα θέματα.

Ε) ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ : Ανήκει και αυτή στην «ειδικότερη» νομοθετική εξουσιοδότηση προς υποδεέστερα όργανα της Διοίκησης και αφορά ειδικότερα θέματα (Βενιζέλος, 1991).

1.4.2. Η προστασία των υδάτων μέσα από νόμους και κανονιστικές πράξεις

1) Νόμος-Πλαίσιο 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος

Ο παραπάνω νόμος είναι γνωστός ως νόμος-πλαίσιο για την προστασία του περιβάλλοντος, στον οποίο για πρώτη φορά εννοιολογήθηκαν τα ύδατα, επιφανειακά

και υπόγεια, ως φυσικοί πόροι και οικοσυστήματα (άρθρο 1 παρ.3β). Επίσης, εδώ παρατίθενται κάποιοι ορισμοί που είναι χρήσιμοι στα πλαίσια της εξέτασης της θεσμικής προστασίας των υδάτων, καθώς σχετίζονται με τα ύδατα και τα προβλήματά τους, όπως ρύπανση, μόλυνση, υποβάθμιση, προστασία του περιβάλλοντος, οικοσύστημα, φυσικός αποδέκτης, απόβλητα, διαχείριση αποβλήτων, ουσίες, επικίνδυνες ουσίες ή παρασκευάσματα. Εδώ προβλέπεται για πρώτη φορά και η έγκριση περιβαλλοντικών όρων, που είναι απαραίτητη για την πραγματοποίηση νέων έργων ή δραστηριοτήτων (που κατατάσσονται επίσης στον ίδιο νόμο) προκειμένου να προστατευτεί το περιβάλλον (άρθρο 4). Η έγκριση μάλιστα για έργα που μπορεί να προκαλέσουν σοβαρές επιπτώσεις στο περιβάλλον συνοδεύεται από τη γνωστή Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) (άρθρο 5). Σύμφωνα δηλαδή με τα προηγούμενα άρθρα, από τα οποία αντλείται η αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, προκειμένου να πραγματοποιηθεί ένα έργο ή μια δραστηριότητα στους υδατικούς πόρους, πρέπει να προηγηθεί η λεγόμενη έγκριση περιβαλλοντικών όρων για την προστασία τους. Για την έκδοση της απόφασης έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων σε περίπτωση δυσμενών συνεπειών από τα έργα για τους υδατικούς πόρους, απαιτείται η υποβολή Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ). Περαιτέρω, στον ίδιο νόμο, προβλέπεται ειδικότερα ο έλεγχος της ποιότητας των νερών, καθώς και τα μέτρα για την προστασία των νερών. Επίσης, εδώ προβλέπονται και τα μέτρα για την προστασία του εδάφους, που μας ενδιαφέρουν λόγω της σύνδεσης και άρα της εξάρτησης των υδάτων από το έδαφος. Τέλος, ο νόμος-πλαίσιο στα επόμενα άρθρα του ενσωματώνει μέτρα, αρχές και όργανα, που μπορούμε να πούμε ότι γενικώς ισχύουν και για τα ύδατα, καθώς και αυτά αποτελούν φυσικούς πόρους που υπόκεινται στη γενικότερη προστασία του περιβάλλοντος. Συνεπώς, ο νόμος αυτός, μαζί με τις ποικίλες τροποποιήσεις του βέβαια, καθορίζει τις γενικές αρχές προστασίας του περιβάλλοντος, αποτελεί δηλαδή μαζί με το Σύνταγμα τη βάση, πάνω στην οποία θα στηριχθεί όλο το νομοθετικό και νομολογιακό πλαίσιο προστασίας των υδατικών πόρων.

2) Νόμος 3010/2002 για την εναρμόνιση του Ν.1650/1986 με τις Οδηγίες 97/11 Ε.Ε. και 96/61 Ε.Ε., σχετικά με τα υδατορέματα

Με το νόμο αυτό πραγματοποιείται η εναρμόνιση του παραπάνω νόμου - πλαισίου 1650/1986 με τις Οδηγίες 97/11 ΕΕ και 96/61 ΕΕ σχετικά με την οριοθέτηση και άλλα θέματα για τα υδατορέματα. Στον ίδιο νόμο ορίζεται ότι τα υδατορέματα είναι οι μη πλεύσιμοι ποταμοί, οι χείμαρροι, τα ρέματα και τα ρυάκια. Εδώ μάλιστα ενδιαφέρουν τα υδατορέματα, που βρίσκονται εντός ή εκτός ρυμοτομικού σχεδίου ή εντός οικισμών που δεν έχουν ρυμοτομικό σχέδιο. Επίσης, στον παραπάνω νόμο ορίζεται η οριοθέτηση και στη συνέχεια αναλύεται η διαδικασία της.

3) Νόμος 1739/1987 για τη διαχείριση των υδατικών πόρων

Δεν ισχύει πλέον πλέον, καθώς αντικαταστάθηκε από το Ν.3199/2003, ο οποίος είναι πιο ουσιαστικός.

4) Νόμος 3199/2003 για την εναρμόνιση με την Οδηγία 2000/60/ΕΚ σχετικά με την προστασία και διαχείριση των υδάτων

Επειδή ο προηγούμενος νόμος χαρακτηρίστηκε ως «νομοθετικό πλαίσιο χωρίς βάθος», καθώς δεν υπήρξε πολιτική βούληση προώθησης των απαραίτητων κανονιστικών πράξεων για περαιτέρω εφαρμογή του, αντικαταστάθηκε από τον ν.3199/2003 για την «προστασία και διαχείριση των υδάτων». Ο νόμος αυτός ενσωμάτωσε τις ρυθμίσεις της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ και μας δίνει κάποιους πολύ σημαντικούς ορισμούς για τα διάφορα είδη των υδατικών πόρων, την ποιότητά τους, τη ρύπανσή τους, για τις υπηρεσίες κ.α.

Οι σημαντικότερες ρυθμίσεις του Νόμου 3199/2003 είναι οι εξής (Καλλία-Αντωνίου, 2009):

α) Η σύσταση της Εθνικής Επιτροπής Υδάτων (**ΕΕΥ**), η οποία απαρτίζεται από συγκεκριμένους Υπουργούς που κατονομάζονται

β) Η σύσταση του Εθνικού Συμβουλίου Υδάτων (**ΕΣΥΔ**) με την ΥΑ 34685/2005, η τροποποίησή του με την ΥΑ 23970/2007 και ο καθορισμός του τρόπου λειτουργίας του με την ΥΑ 26798/2005. Αξίζει να σημειώσουμε ότι το ΕΣΥΔ μαζί με την ΕΕΥ, έχει ως βασική αρμοδιότητα την υποβολή στη Βουλή ετήσιων εκθέσεων σχετικά με την κατάσταση του υδατικού δυναμικού της χώρας.

γ) Η σύσταση της Κεντρικής Υπηρεσίας Υδάτων (**ΚΥΥ**) με την ΥΑ 49139/2005, η οποία έχει τις ακόλουθες αρμοδιότητες:

- Τη σύνταξη, το συντονισμό και την παρακολούθηση της εφαρμογής των Εθνικών Προγραμμάτων προστασίας και διαχείρισης του υδάτινου δυναμικού της χώρας
- Τον έλεγχο της ποιότητας και ποσότητας των υδατικών αποθεμάτων
- Την κατάρτιση των υδατικών ισοζυγίων και τον στρατηγικό σχεδιασμό των αναπτυξιακών έργων των υδατικών πόρων ανά λεκάνη απορροής
- Την κατάρτιση του Εθνικού Μητρώου Προστατευόμενων Περιοχών
- Την επεξεργασία των γενικών κανόνων τιμολόγησης και κοστολόγησης των υδάτων

δ) Η σύσταση των Περιφερειακών Διευθύνσεων Υδάτων (ΠΔΥ) με την ΥΑ 47630/2005. Συνεπώς, σύμφωνα με το νόμο αυτό για την προστασία και διαχείριση των υδατικών πόρων (ΛΑΠ-διαχειριστική μονάδα) αρμόδια είναι η Διεύθυνση Υδάτων κάθε Περιφέρειας με κύριες αρμοδιότητες τις ακόλουθες:

- Την παρακολούθηση των ποιοτικών και ποσοτικών παραμέτρων των υδάτων (επιφανειακών και υπόγειων), σε συνεργασία με την ΚΥΥ
 - Την εφαρμογή των μακροπρόθεσμων και μεσοπρόθεσμων προγραμμάτων διαχείρισης του υδατικού δυναμικού
 - Την εφαρμογή μέτρων απορρύπανσης των υδάτων σε επίπεδο Περιφέρειας
 - Την κατάρτιση και εφαρμογή των Σχεδίων Διαχείρισης και των Προγραμμάτων Μέτρων για τις υδρολογικές λεκάνες που ανήκουν στην οικεία Περιφέρεια
- Αξίζει να αναφέρουμε ότι το Σχέδιο Διαχείρισης περιέχει όλα τα στοιχεία, πληροφορίες και εκτιμήσεις που είναι απαραίτητα για την προστασία και διαχείριση των υδάτων. Η κατάρτιση των σχεδίων Διαχείρισης οφείλει να λάβει υπόψη και τις κατευθύνσεις του αντίστοιχου Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης
- Την επιβολή των αναγκαίων περιορισμών σε υφιστάμενα ή νέα έργα που πιθανόν υποβαθμίζουν την ποιότητα των υδάτων

ε) Τον καθορισμό των κατηγοριών αδειών χρήσης υδάτων και εκτέλεσης έργων αξιοποίησής τους, τη διαδικασία έκδοσής τους, το περιεχόμενό τους και τη διάρκεια ισχύος τους, με την ΥΑ 43504/2005. Σύμφωνα μάλιστα με την απόφαση αυτή οι χρήσεις νερού για τις οποίες απαιτείται άδεια είναι η ύδρευση, η αγροτική

χρήση, συμπεριλαμβανομένης και της άρδευσης, η βιομηχανική χρήση, η ενεργειακή, καθώς και η χρήση για αναψυχή. Οι χρήσεις αυτές αφορούν τόσο σε επιφανειακά όσο και σε υπόγεια νερά. Τα έργα αξιοποίησης των υδατικών πόρων για τα οποία απαιτείται η έκδοση άδειας είναι τα έργα υδροληψίας, μεταφοράς νερού, έργα δικτύων, σύθμισης-αποθήκευσης, επεξεργασίας νερού, τροφοδότησης και έργα προστασία-συντήρησης. Οι άδειες χρήσης για τις ανωτέρω χρήσεις νερού και για τα έργα αξιοποίησης υδατικών πόρων, εκδίδονται από τον Γενικό Γραμματέα της οικείας Περιφέρειας στην οποία πρόκειται να ασκηθεί η χρήση ή να εκτελεστεί το έργο.

στ) Τη συγκρότηση της Γνωμοδοτικής Επιτροπής Υδάτων με την ΥΑ 116031/2007

ζ) Την έκδοση του Προεδρικού Διατάγματος 51/2007 για την ολοκληρωμένη προστασία και ορθολογική διαχείριση των υδατικών πόρων το οποίο απαιτεί την ανάληψη δράσεων με τους εξής σκοπούς (Καλλία-Αντωνίου, 2000):

- Προσδιορισμός των υδατικών διαμερισμάτων και καθορισμός και ένταξη υδάτινων σωμάτων σε αυτές
- Προσδιορισμός περιβαλλοντικών στόχων
- Εκτίμηση πιέσεων και ανάλυση επιπτώσεων
- Οικονομική ανάλυση
- Σύνταξη μητρικού προστατευόμενων περιοχών
- Κατάρτιση Σχεδίων διαχείρισης και προστασίας των Υδατικών Διαμερισμάτων
- Σύνταξη και εφαρμογή Προγραμμάτων Παρακολούθησης
- Σύνταξη Προγραμμάτων Μέτρων
- Δημοσιοποίηση των Σχεδίων Διαχείρισης
- Εκπλήρωση υποχρεώσεων προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Το στάδιο εναρμόνισης της ελληνικής νομοθεσίας προς την Οδηγία-Πλαίσιο για τα νερά δεν είναι ικανοποιητικό. Απαιτείται αφενός μεν η άμεση ολοκλήρωση του νομοθετικού πλαισίου με την έκδοση των εκκρεμών νομοθετικών διατάξεων κατ' εφαρμογή του Ν.3199/2003, αφετέρου δε η ολοκλήρωση του έργου της στελέχωσης

και οικονομικής ενίσχυσης της Περιφέρειας για την ολοκληρωμένη διαχείριση των υδατικών πόρων.

- 5) *ΚΥΑ 11014/703/Φ104/2003 για τη Διαδικασία Προκαταρκτικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και Αξιολόγησης (Π.Π.Ε.Α.) και Έκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (Ε.Π.Ο.)*
- 6) *ΚΥΑ 37111/2021/2003 για τον καθορισμό του τρόπου ενημέρωσης και συμμετοχής του κοινού κατά τη Διαδικασία έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων των έργων και δραστηριοτήτων*
- 7) *ΚΥΑ 69269/5387/1990 για την κατάταξη έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες, για το περιεχόμενο Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ), για τον καθορισμό περιεχομένου ειδικών περιβαλλοντικών μελετών (ΕΠΜ)*
- 8) *ΚΥΑ 1661/1994 σχετικά με τροποποίηση και συμπλήρωση της προηγούμενης ΚΥΑ*
- 9) *Προεδρικό Διάταγμα 256/1998 σχετικά με συμπλήρωση των διατάξεων του Π.Δ. 541/1978 «περί κατηγοριών μελετών»*
- 10) *Εγκύκλιος οικ. 122343/2004 (ΥΠΕΧΩΔΕ) για διευκρινίσεις σχετικά με θέματα ορισμού, κατάταξης και διαδικασιών κατά την περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων*
- 11) *Προεδρικό Διάταγμα 256/1989 για την άδεια χρήσης νερού*
- 12) *ΚΥΑ Φ.16/6631/1989 για τον προσδιορισμό κατώτατων και ανώτατων ορίων των αναγκαίων ποσοτήτων για την ορθολογική χρήση νερού στην άρδευση*

13) ΚΥΑ Φ.16/5813/1989 για την άδεια εκτέλεσης έργου, αξιοποίησης υδατικών πόρων από Ν.Π.Ι.Δ. , που δεν περιλαμβάνονται στο Δημόσιο Τομέα και από φυσικά πρόσωπα

14) Προεδρικό Διάταγμα 43/2002 για κατάταξη των κύριων ξενοδοχειακών καταλυμάτων σε κατηγορίες με σύστημα αστερών και τεχνικές προδιαγραφές αυτών

15) ΚΥΑ Υ2/2600/2001 για την ποιότητα του νερού ανθρώπινης κατανάλωσης σε συμμόρφωση προς την Οδηγία 98/83/ΕΚ

16) Προεδρικό Διάταγμα 55/1998 για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος

Αυτό το Π.Δ. αντικατέστησε το Ν.743/77 «σχετικά με την προστασία του θαλασσίου περιβάλλοντος και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων» και προβλέπει όλες τις υποχρεώσεις, τα μέτρα και τις κυρώσεις σχετικά με την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος από τη ρύπανση

17) ΚΥΑ 5673/400/1997 σχετικά με τα μέτρα για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων

Η παραπάνω ΚΥΑ σχετίζεται με την προστασία των υδατικών πόρων από τη συλλογή, μεταφορά, επεξεργασία και διάθεση των αστικών λυμάτων διαφόρων εγκαταστάσεων (οικισμοί, ξενοδοχεία κ.λ.π.). Συγκεκριμένα, ορίζει ότι μέχρι την 31^η Δεκεμβρίου 2005 τα αστικά λύματα που διοχετεύονται σε αποχετευτικά δίκτυα και αποβάλλονται σε γλυκά νερά από οικισμούς με ισοδύναμο πληθυσμού μεταξύ 2000 και 10000 ατόμων πρέπει να υποβάλλονται σε δευτεροβάθμια ή ισοδύναμη επεξεργασία. Επίσης, όταν η διάθεση των λυμάτων γίνεται σε παράκτια νερά και οικισμούς με λιγότερο από 10000 ισοδύναμο πληθυσμό και όταν η διάθεση γίνεται σε γλυκά νερά από οικισμούς με λιγότερο από 2000 ισοδύναμο πληθυσμό, τότε πρέπει τα λύματα να υφίστανται κατάλληλη επεξεργασία. Κατάλληλη μάλιστα επεξεργασία είναι εκείνη που επιτρέπει στον υδάτινο αποδέκτη να ανταποκρίνεται στους σχετικούς ποιοτικούς στόχους με βάση την καθοριζόμενη χρήση και τις συναφείς διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας.

- 18) *ΚΥΑ 19661/1982/1999 σχετικά με την τροποποίηση της παραπάνω ΚΥΑ και με τον κατάλογο ευαίσθητων περιοχών για τη διάθεση αστικών λυμάτων*
- 19) *ΚΥΑ 48392/939/2002 σχετικά με τη συμπλήρωση της προηγούμενης ΚΥΑ*
- 20) *ΚΥΑ 16190/1335/1997 σχετικά με τα μέτρα και τους όρους για την προστασία των νερών από τη νιτρορρύπανση γεωργικής προέλευσης*
- 21) *ΚΥΑ 19652/1906/1999 σχετικά με τον προσδιορισμό των νερών που υφίστανται νιτρορρύπανση γεωργικής προέλευσης και τον κατάλογο ευπρόσβλητων ζωνών*
- 22) *ΚΥΑ 20419/2522/2001 για τη συμπλήρωση της προηγούμενης ΚΥΑ*
- 23) *ΚΥΑ 46399/4352/1986 για την απαιτούμενη ποιότητα των επιφανειακών νερών ανάλογα με τον προορισμό*
- 24) *Προεδρικό Διάταγμα 1180/1981 περί ρυθμίσεως θεμάτων σχετικών με την ίδρυση και λειτουργία βιομηχανιών, βιοτεχνιών και πάσης φύσεως μηχανολογικών εγκαταστάσεων και αποθηκών*
- 25) *ΚΥΑ Ε1β.221/1965 περί διαθέσεως λυμάτων και βιομηχανικών αποβλήτων*
- 26) *ΚΥΑ 114218/1997 για την κατάρτιση πλαισίου προδιαγραφών και γενικών προγραμμάτων διαχείρισης στερεών αποβλήτων (ΧΥΤΑ)*
- 27) *ΚΥΑ 29407/3508/2002 σχετικά με τα μέτρα και τους όρους για την υγειονομική ταφή των αποβλήτων*
- 28) *ΚΥΑ 3418/07/2002 σχετικά με τα μέτρα και τους όρους για τις λιμενικές εγκαταστάσεις παραλαβής αποβλήτων που παράγονται στα πλοία και καταλοίπων φορτίου*

- 29) Προεδρικό Διάταγμα 82/2004 για την αντικατάσταση της ΚΥΑ 98012/2001/1996
- 30) ΚΥΑ 80568/4225/1991 σχετικά με τις μεθόδους, τους όρους και τους περιορισμούς για τη χρησιμοποίηση στη γεωργία της ιλύος που προέρχεται από επεξεργασία οικιακών και αστικών λυμάτων
- 31) ΚΥΑ 19396/1546/1997 σχετικά με τα μέτρα και τους όρους για τη διαχείριση επικίνδυνων αποβλήτων
- 32) ΚΥΑ 4859/726/2001 σχετικά με τα μέτρα και τους περιορισμούς για την προστασία του υδατικού περιβάλλοντος από απορρίψεις και ειδικότερα καθορισμός οριακών τιμών ορισμένων επικίνδυνων ουσιών
- 33) ΚΥΑ 18186/271/1988 σχετικά με τα μέτρα και τους περιορισμούς για την προστασία του υδάτινου περιβάλλοντος και ειδικότερα καθορισμός οριακών τιμών των επικίνδυνων ουσιών στα υγρά απόβλητα
- 34) ΚΥΑ 55648/2210/1991 για το ίδιο με το παραπάνω θέμα
- 35) ΚΥΑ 90461/2193/1994 σχετικά με τη συμπλήρωση της προηγούμενης ΚΥΑ
- 36) ΚΥΑ 72751/3054/1985 σχετικά με τα τοξικά και επικίνδυνα απόβλητα
- 37) ΚΥΑ 26857/553/1988 σχετικά με μέτρα και περιορισμούς για την προστασία των υπόγειων νερών από απορρίψεις επικίνδυνων ουσιών
- 38) Πράξη Υ.Σ. 144/1987 σχετικά με την προστασία του υδάτινου περιβάλλοντος από τη ρύπανση που προκαλείται από ορισμένες επικίνδυνες ουσίες

- 39) *Πράξη Υ.Σ. 73/1990 σχετικά με τον καθορισμό των κατευθυντήριων και οριακών τιμών ποιότητας των νερών από απορρίψεις ορισμένων επικίνδυνων ουσιών*
- 40) *Πράξη Υ.Σ. 255/1994 σχετικά με συμπλήρωση της προηγούμενης*
- 41) *Πράξη Υ.Σ. 2/2001 σχετικά με το ίδιο θέμα*
- 42) *ΚΥΑ 50388/2704/Ε103/2003 σχετικά με την τροποποίηση και συμπλήρωση της προηγούμενης*
- 43) *Νομοθετικό Διάταγμα 191/1974 για την κύρωση της Διεθνούς Συμφωνίας Ραμσάρ σχετικά με τους υγρότοπους*
- 44) *Νόμος 1751/1988 σχετικά με την κύρωση Πρωτοκόλλου τροποποίησης της Συμβάσεως Ραμσάρ*

2. ΕΘΝΙΚΟ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΥΔΑΤΩΝ

Στη χώρα μας, το νομολογιακό πλαίσιο προστασίας διαφόρων εννόμων αγαθών, προκύπτει από το σύνολο των αντίστοιχων αποφάσεων που έχουν εκδοθεί μέχρι σήμερα, κυρίως από τα Ανώτατα Δικαστήρια, που είναι ο Άρειος Πάγος από την πλευρά των Πολιτικών Δικαστηρίων και το Συμβούλιο της Επικρατείας (ΣτΕ) από την πλευρά των Διοικητικών Δικαστηρίων. Το σύνολο των αποφάσεων διαμορφώνει και την επικρατούσα για κάθε συγκεκριμένο ζήτημα νομολογία, όταν το αντιμετωπίζει ενιαία και ομοιόμορφα, έτσι ώστε να προκαλεί στους κοινωνούς του δικαίου τη δικαιολογημένη πεποίθηση πως με τον ίδιο τρόπο θα επιλυθούν και στο μέλλον οι ίδιες διαφορές. Αποτελεί δηλαδή η νομολογία κατά κάποιο τρόπο «πηγή» δικαίου, αλλά δεν μπορούμε να την ορίσουμε έτσι, καθώς το δικαστήριο και συγκεκριμένα οι δικαστές πολλές φορές εκφράζουν διαφορετικές και αντίθετες απόψεις πάνω στο ίδιο θέμα. Ωστόσο, το σίγουρο είναι ότι η νομολογία συμβάλει στη διάπλαση δικαίου, καθώς ερμηνεύει και εφαρμόζει τους κανόνες δικαίου που έχουν ήδη θεσπιστεί (Παπαστερίου, 1994).

Στην περίπτωση της προστασίας του περιβάλλοντος, η αντίστοιχη νομολογία έχει διαμορφωθεί κυρίως από σύνολο των αποφάσεων που έχουν εκδοθεί μέχρι σήμερα από το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο της χώρας μας, που είναι το Συμβούλιο της Επικρατείας (άρθρα 94 παρ.1 και 95 παρ.1 του Συντάγματος) (Σπηλιωτόπουλος, 2002). Το Δικαστήριο αυτό, θεωρώντας το περιβάλλον μέγιστης σημασίας δικαιοκόσμο, άρχισε από τη δεκαετία του 1990 να διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο στον τομέα της προστασίας του, με την υπαγωγή των περιβαλλοντικών υποθέσεων σε ειδικό σχηματισμό του, στο Ε΄ Τμήμα. Έτσι, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, λειτουργεί αφενός ως εγγυητής της περιβαλλοντικής νομιμότητας και αφετέρου ως εμπόδιο στις αντισυνταγματικές επιλογές του νομοθέτη και τις αντισυνταγματικές αποφάσεις και πράξεις της διοίκησης. Συνεπώς, κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου διαπλάστηκε ο κύριος κορμός της σχετικής νομολογίας, όπου κυρίαρχη θέση κατέχει η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία σταδιακά επεκτάθηκε σε όλους τους τομείς της περιβαλλοντικής προστασίας, διαμορφώνοντας έτσι την παρόμοια, αλλά όχι ταυτόσημη έννοια της «αειφορίας». Η σύγχρονη αυτή έννοια της αειφορίας ενσωματώθηκε ρητά στο άρθρο 24 παρ.1 του Συντάγματος 1975/1986/2001 και σύμφωνα με τη νομολογία του ΣτΕ, προσβλέπει στην ικανοποίηση των αναγκών της παρούσας γενεάς χωρίς να διακυβεύεται η ικανοποίηση των αναγκών των μελλουσών γενεών.

Η θεωρία και η νομολογία, βασισμένες στις διατάξεις των άρθρων 24 και 106 παρ.1 του Συντάγματος, μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, σε συνδυασμό με άλλες βασικές διατάξεις όπως π.χ. το ν. 1650/86 - νόμος πλαίσιο για το περιβάλλον -, το άρθρο 57 του Αστικού Κώδικα - για την προστασία της προσωπικότητας-, το άρθρο 281 του Αστικού Κώδικα κ.ά., αποτέλεσαν τη στέρεη βάση πάνω στην οποία κτίστηκε η προστασία του περιβάλλοντος μέχρι σήμερα. Από τον παραπάνω όμως συνδυασμό των διατάξεων, προκύπτει η αναπόφευκτη σύγκρουση οικονομικής ανάπτυξης (άρθρο 5 παρ.1 και 106 παρ.1 του Συντάγματος) και προστασίας του περιβάλλοντος (άρθρο 24 παρ.1), η οποία όπως είναι φυσικό έχει απασχολήσει έντονα τη νομολογία του ΣτΕ. Αν και η γενικότερη νομολογιακή τάση, έδινε και συνεχίζει να δίνει το προβάδισμα στην προστασία του περιβάλλοντος, που αποτελεί γενικότερο λόγο δημοσίου συμφέροντος (π.χ. αποφάσεις περί υπεροχής προστασίας περιβάλλοντος έναντι εκσυγχρονισμού βιομηχανικής επιχειρήσεως ή ιδιοκτησίας), ωστόσο, ισχύει ότι το ατομικό δικαίωμα στο περιβάλλον δεν υπερέχει

έναντι των άλλων συνταγματικών δικαιωμάτων. Συνεπώς, υπάρχουν και άλλα δικαιώματα, που καταλαμβάνουν την ίδια θέση με το περιβάλλον, στον κατάλογο των δικαιωμάτων του κοινωνικού κράτους δικαίου, στα πλαίσια της επεκτατικότητας του Συντάγματος (άρθρο 25 Συν/τος).

2.1. ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΑΡΧΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΣτΕ

Η τεράστια σημασία που απέκτησε το περιβάλλον τα τελευταία χρόνια, λόγω των εντεινόμενων προβλημάτων που παρουσιάστηκαν και συνεχίζουν να παρουσιάζονται και ως εκ τούτου λόγω της αλματώδους αύξησης των σχετικών υποθέσεων ενώπιον του ΣτΕ, ώθησε το παραπάνω Δικαστήριο στην καθιέρωση κάποιων βασικών νομικών αρχών για την προστασία του «πολύτιμου» περιβάλλοντος. Οι αρχές αυτές προκύπτουν από την ερμηνεία και εφαρμογή κατά βάση του άρθρου 24 του Συντάγματος, παράλληλα με άλλες διατάξεις και είναι οι εξής (<http://www.nomosphysis.org.gr>):

A) Η Αρχή της Δημοσίας Οικολογικής Τάξεως

Σύμφωνα με την αρχή αυτή η σχεδίαση, ρύθμιση και επιτήρηση της ισορροπίας των οικοσυστημάτων είναι κατ' αρχήν ευθύνη του κράτους και τελεί υπό την εγγύησή του. Πρόκειται για τη δημόσια οικολογική τάξη που είναι υποχρεωτική για όλους. Κανείς δεν εξαιρείται από την τάξη αυτή και κανείς δεν επιτρέπεται να αποκλίνει. Η δημόσια οικολογική τάξη, που έχει ως άμεσο στόχο την προστασία του περιβάλλοντος αναγορεύεται σε «σπουδαίο δημόσιο συμφέρον», διότι υπηρετεί το γενικό συμφέρον όχι μόνον της παρούσας γενιάς, αλλά και των μελλουσών. Συνεπώς, η αρχή αυτή εκφράζει μια ανώτερη ηθική, αποτελώντας έτσι τον πιο σημαντικό σκοπό κατά την υλοποίηση κάθε δημόσιας πολιτικής. Γι' αυτό κάθε δημόσια πολιτική πρέπει να εξετάζεται πρωτίστως αν είναι συμβατή με το περιβάλλον. Το δημόσιο συμφέρον ως νομικό θεμέλιο της προστασίας του περιβάλλοντος με την ανωτέρω έννοια υπόκειται σε θεμιτούς περιορισμούς αφ' ενός μεν των ατομικών δικαιωμάτων των πολιτών, όπως ιδίως της ιδιοκτησίας, της επιχειρηματικής δραστηριότητας των, αφ' ετέρου δε της νομοθετικής, κανονιστικής και διοικητικής δραστηριότητας του κράτους.

B) Η Αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης

Σύμφωνα με την παραπάνω αρχή, η οικονομική ανάπτυξη δεν επιτρέπεται να υπερβεί ορισμένα όρια και, συγκεκριμένα, τα όρια εκείνα, των οποίων η υπέρβαση δημιουργεί αβεβαιότητα ως προς τη δυνατότητα να συνεχιστεί και στο μέλλον η οικονομική πρόοδος. Πρόκειται δε για απαγόρευση απόλυτη, χωρίς να υπάρχει στάδιο αξιολόγησης και στάθμισης της χρησιμότητας ορισμένης δραστηριότητας.

Γ) Η Αρχή της φέρουσας ικανότητας

Η αρχή αυτή αποτελεί ειδικότερη έκφραση της πρώτης και είναι η ικανότητα μίας περιοχής να δεχθεί και άλλες δραστηριότητες χωρίς να υποβαθμισθεί κατά τρόπο ανεπανόρθωτο το περιβάλλον. Πιο συγκεκριμένα, είναι ο αριθμός των ειδών που μπορούν να συντηρηθούν από ένα οικοσύστημα χωρίς την υποβάθμισή του. Διαφορετικά, η ισορροπία ανατρέπεται, το σύστημα καθίσταται ασταθές και η βλάβη, την οποία υφίσταται το περιβάλλον, καθίσταται οριστική και μη επανορθώσιμη. Συτή η αρχή στηρίζεται στην 6^η Αρχή της Διακηρύξεως της Στοκχόλμης και συνδέεται με την αρχή της βιοποικιλότητας.

Δ) Η Αρχή της πρόληψης

Σύμφωνα με την αρχή της πρόληψης, η Διοίκηση οφείλει να ερευνά εκ των προτέρων αν μία δραστηριότητα, για την άσκηση της οποίας απαιτείται διοικητική άδεια, δημιουργεί κινδύνους για το περιβάλλον, η δε χορήγηση της άδειας επιτρέπεται μόνο υπό όρους και περιορισμούς ώστε να μη προκαλούνται τέτοιοι κίνδυνοι. Το βασικό μάλιστα μέσο για την πραγματοποίηση της προληπτικής δράσης των κρατικών οργάνων με σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος είναι η μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Ε) Η Αρχή της Υποχρεωτικής Αποκατάσεως Διαταραχθέντων Οικοσυστημάτων

Η παραπάνω αρχή υποδηλώνει την ανθρώπινη παρέμβαση, δηλαδή τις ανθρώπινες εκείνες ενέργειες που είναι απαραίτητες για την επαναφορά των πραγμάτων στην αρχική τους κατάσταση και την εξασφάλιση της απαιτούμενης ισορροπίας. Ως

θεμελιώδης η παραπάνω αρχή στηρίζεται στην Αρχή (3) της Διακηρύξεως της Στοκχόλμης, αλλά προκύπτει και από την αρχή της βιοποικιλότητας.

ΣΤ) Η Αρχή του Περιβαλλοντικού κεκτημένου

Με την αρχή αυτή νομοθετικές μεταβολές, με τις οποίες εισάγονται διατάξεις δυσμενέστερες για το περιβάλλον σε σχέση με την προϋφιστάμενη νομοθεσία, απαγορεύονται. Σύμφωνα, λοιπόν, με τη νομολογία αυτή υπάρχει ένα «κεκτημένο» στον τομέα προστασίας του περιβάλλοντος, το οποίο είναι συνταγματικώς κατοχυρωμένο.

Ζ) Η Αρχή της ήπιας ανάπτυξης των Ευπαθών Οικοσυστημάτων

Σε αυτή ανήκουν τα ευπαθή ή ευαίσθητα οικοσυστήματα, που επιδέχονται μεν την συνύπαρξη με τα ανθρωπογενή συστήματα αλλά απορρυθμίζονται εύκολα από κάποια δυσμενή επίδραση των τελευταίων. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν ιδίως τα δάση, τα οικοσυστήματα ακτών, τα βουνά και τα μικρά νησιά καθώς και οι τοποθεσίες ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. Επομένως, τα ευπαθή οικοσυστήματα πρέπει να υπάγονται σε ειδικό ρυθμιστικό καθεστώς, διότι δέχονται συνεχώς αυξανόμενη πίεση. Συνεπώς, είναι δεκτικά μόνο ήπιας ανάπτυξεως, ενώ πρέπει να τελούν συνεχώς υπό αυστηρό χωροταξικό καθεστώς με επακριβώς καθορισμένες τις επιτρεπόμενες ήπιες χρήσεις. Ως «ήπια» δε ανάπτυξη θεωρείται εκείνη που δεν συνεπάγεται μεγάλη επιβάρυνση και ένταση του περιβάλλοντος. Κατά τα λοιπά η «ηπιότητα» της παρεμβάσεως κρίνεται κατά κατηγορία ευπαθούς οικοσυστήματος, γι' αυτό στη νομολογία διαμορφώνονται σταδιακά οι κατάλογοι των επιτρεπομένων χρήσεων κατά κατηγορία ευπαθούς οικοσυστήματος.

Η) Η Απαγόρευση επεμβάσεων στα δάση και στις δασικές εκτάσεις

Θ) Η Αρχή της Κοινής «Φυσικής Κληρονομιάς»

Εξισώνεται με την «πολιτιστική» κληρονομία και δικαιούται ίσης προστασίας. Σταδιακά αυτή η αρχή αναπτύχθηκε και περιέλαβε και άλλες περιοχές της άγριας φύσης, όπως εκτάσεις με εξαιρετικώς ευαίσθητα οικοσυστήματα, εκτάσεις μεγάλης οικολογικής ή βιολογικής αξίας, οικοσυστήματα πλούσιας βιοποικιλότητας, εκτάσεις

άθικτες από ανθρώπινη δραστηριότητα, φυσικούς ή γεωμορφολογικούς σχηματισμούς με ιδιαίτερη οικολογική ή αισθητική αξία, όπως οι καταρράκτες, οι πηγές, τα φαράγγια, θίνες, σπηλιές, ύφαλοι, βράχοι, παρόχθια και παράκτια βλάστηση, κοραλλιογενείς σχηματισμοί κ.λπ.

I) Η Αρχή της Βιοποικιλότητας

Αυτή αναγνωρίζει την εγγενή αξία όλων των ειδών της άγριας χλωρίδας και πανίδας και παρέχει νομική προστασία σε όλη την ποικιλία των ειδών αυτών. Η εγγενής αξία των ειδών συνίσταται ιδίως στο ότι είναι βιογενετικά αποθέματα και συστατικά στοιχεία των οικοσυστημάτων. Με την έννοια αυτή η βιοποικιλότης προστατεύεται ως το κατ' εξοχήν κριτήριο της ισορροπίας των οικοσυστημάτων, αφού όσο μεγαλύτερη είναι η βιοποικιλότητα, τόσο πιο ευσταθές είναι το οικοσύστημα. Η ανάγκη για την προστασία της βιοποικιλότητας δημιουργήθηκε όταν η εξαφάνιση των ειδών από την αλόγιστη «ανάπτυξη» είχε ήδη προσλάβει πρωτοφανείς διαστάσεις και εν τέλει πήρε τη μορφή της προστασίας της φυσικής κληρονομιάς.

IA) Η Αρχή του Βιώσιμου Αστικού Περιβάλλοντος

Με τη συγκεκριμένη αρχή, η ζωή των ανθρώπων στους οικισμούς πρέπει να είναι βιώσιμη και οι οικισμοί πρέπει να είναι βιώσιμοι αλλά και τα οικοσυστήματα που τους στηρίζουν πρέπει να είναι επίσης βιώσιμα. Και αυτό γιατί οι οικισμοί είναι τα πιο πολύπλοκα ανθρωπογενή συστήματα. Και τα τρία αυτά αλληλοσυνδέονται και αλληλεξαρτώνται.

IB) Η Αρχή της Προστασίας του Φυσικού Κάλλους

Με βάση αυτή, η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος περιλαμβάνει και την προστασία του τοπίου, το οποίο αποτελεί ένα αισθητικό σύστημα με γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά του χώρου που έχουν αλληλεξάρτηση και ενότητα. Η προστασία του τοπίου αξιώνει πρακτικά οι επεμβάσεις του ανθρώπου στη φύση να μην θίγουν το τοπίο, αλλά να εναρμονίζονται με αυτό. Κατ' αρχήν πρέπει να γίνεται σεβαστή η φυσική μορφολογία του τοπίου. Το τοπίο δεν ανήκει σε κανένα, είναι κοινό αγαθό, όπως ο αέρας και η θάλασσα και όποιος το προσβάλλει παραβιάζει τα δικαιώματα των άλλων. Μόνο το χωροταξικό σχέδιο μπορεί να καθορίσει, με κριτήρια δημοσίου

συμφέροντος, πού θα γίνουν επεμβάσεις για δημιουργία οικισμών, λιμένων κ.λπ. Τα μεγάλα τεχνικά έργα πρέπει να γίνονται με άκρα φειδώ και να προσφέρουν υποκατάστατα τοπίου, λ.χ. λίμνες κ.λπ. Κατά τις σύγχρονες μάλιστα αντιλήψεις, το τοπίο προστατεύεται ως «οπτικός πόρος».

ΙΓ) Η Προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος και το δικαίωμα ιδιοκτησίας

ΙΔ) Η Αρχή της Οικολογικής συνείδησης

Σύμφωνα με την αρχή της οικολογικής συνείδησης οι πολίτες πρέπει να αποκτήσουν «οικολογική συνείδηση», καθώς οι νόμοι, οι αρχές του δικαίου, η νομολογία δεν αρκούν για την αποτελεσματική προστασία του περιβάλλοντος. Ούτε μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος αυτός μόνο με τις προσπάθειες και τη δράση των διοικητικών αρχών και των κυβερνήσεων. Υπάρχουν πολλά πεδία της έννομης τάξης, όπου μπορεί να διαπιστωθεί η σχέση της εννοίας της οικολογικής συνείδησης με το δίκαιο. Έτσι, για να ασκηθεί στο Συμβούλιο της Επικρατείας αίτηση, με την οποία επιδιώκεται η ακύρωση διοικητικής πράξης, ο αιτών πρέπει να έχει έννομο συμφέρον προσωπικό και άμεσο, η οποία έννοια του έννομου συμφέροντος τα τελευταία χρόνια έχει διευρυνθεί σε μεγάλο βαθμό από τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας. Η αρχή αναγνωρίζει, επίσης, το δικαίωμα των πολιτών να συμμετέχουν στην διαδικασία λήψεως των δημοσίων αποφάσεων για το περιβάλλον είτε παρέχοντας την γνώμη των είτε ασκώντας διοικητικές προσφυγές είτε συμμετέχοντας σε συλλογικά συμβουλευτικά όργανα κ.λπ. Γενικώς, για να δεχθεί έννομο συμφέρον η νομολογία δεν απαιτεί να προκύπτει κάποια ιδιαίτερη σχέση του αιτούντος με το αντικείμενο της διαφοράς.

ΙΕ) Η Αρχή της Χωρονομίας

Συνδέεται με τη χωροταξία και εκφράζει τη λειτουργική διαίρεση και κατανομή του χώρου, δηλαδή την ιδέα της τάξεως στον χώρο. Η αρχή αυτή δημιουργήθηκε, καθώς ο άνθρωπος, αναπτύσσοντας πολλαπλές δραστηριότητες, αναγκάστηκε να τις κατανέμει και τις οριοθετεί στο χώρο, ώστε να είναι βιώσιμες. Η σύγχρονη όμως χωρονομία εδράζεται στις αντικειμενικές δυνατότητες του περιβάλλοντος, δηλαδή στην φέρουσα ικανότητα των οικοσυστημάτων. Επομένως, για την αποδοτική χρήση

των πεπερασμένων φυσικών πόρων, με σκοπό τη βιώσιμη ανάπτυξη, επιβάλλεται ο συνολικός σχεδιασμός και προγραμματισμός, δηλ. η χωροταξία, η οποία στηρίζεται στα πορίσματα των επιστημών της οικολογίας και των συστημάτων για τις αντοχές των οικοσυστημάτων. Το εθνικό χωροταξικό σχέδιο είναι υποχρεωτικό, αδιαπραγμάτευτο και αναντικατάστατο και από αυτό εξαρτώνται τα τοπικά ή περιφερειακά χωροταξικά σχέδια. Η χωροταξία είναι ο θεμελιώδης σχεδιασμός της οικολογικής τάξεως, δηλ. η σπουδαιότερη γενική δημόσια απόφαση και στηρίζεται στην 2^η Αρχή της Διακηρύξεως της Στοκχόλμης.

Σχετικά με την προστασία των υδατικών πόρων, διαθέτουμε πλούσιο νομολογιακό υλικό, από τις ποικίλες αποφάσεις του ΣτΕ, οι οποίες αφενός μεν ενσωματώνουν τις παραπάνω αρχές, επιτάσσοντας τη βιώσιμη ανάπτυξη και για το λόγο αυτό τη βιώσιμη διαχείριση των υδατικών πόρων, αφετέρου δε διαμορφώνουν την έννοια της αιφορίας που εντάσσεται τελικά στο Σύνταγμα, με την αναθεώρηση του 2001. Νομολογιακά παραδείγματα προστασίας διαφόρων ειδών υδατικών πόρων είναι τα ακόλουθα, όπου διαπιστώνουμε μια τάση σύγκλισης της οικονομικής ανάπτυξης και της περιβαλλοντικής προστασίας.

2.2. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

2.2.1. Νομολογία για προστασία ακτών, αιγιαλού, παραλίας

1) **ΣτΕ 3818/1995**, σύμφωνα με την οποία οι κάτοικοι ενός νησιού έχουν έννομο συμφέρον να ασκήσουν αίτηση ακύρωσης με σκοπό την προστασία τμήματος της ακτής. Συγκεκριμένα, κάθε κάτοικος του νησιού νομιμοποιείται να ασκήσει αίτηση για την ακύρωση διοικητικής πράξης, με την οποία επιτρέπεται η εκτέλεση τεχνικών έργων, με τα οποία αλλοιώνεται η μορφολογία της ακτής. Σε αυτήν εδώ την απόφαση του ΣτΕ μπορούμε να παρατηρήσουμε τη μεγάλη διεύρυνση της έννοιας του εννόμου συμφέροντος, η οποία όπως προαναφέραμε συντείνει στην ανάπτυξη της οικολογικής συνείδησης. (ανάλογες αποφάσεις, **Σ.Ε. 3818/1995** και **Σ.Ε. 366/1993**)

2) **Σ.τ.Ε. 927/2003**, η οποία σχετίζεται με την προστασία των οικοσυστημάτων των ακτών κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών έργων και συγκεκριμένα με το *Ολυμπιακό Κέντρο Ιστιοπλοΐας (Ο.Κ.Ι.)* στην περιοχή Αγ. Κοσμά των Δήμων Ελληνικού και Γλυφάδας Αττικής. Στην περίπτωση αυτή, το Δικαστήριο προέβη σε

έλεγχου της συνταγματικότητας με βάση τις διατάξεις του άρθρου 24 Συντ., οι οποίες κατοχυρώνουν, μεταξύ άλλων, την προστασία των ευπαθών οικοσυστημάτων των ακτών. Ο σχετικός δικαστικός έλεγχος μάλιστα της συνταγματικότητας των συγκεκριμένων στην περίπτωση νόμων με βάση τις διατάξεις του άρθρου 24 Συντ. είναι *έλεγχος ορίων*. Το Δικαστήριο δεν υπεισέρχεται, έτσι, κατ' αρχήν, στη σκοπιμότητα των σχετικών επιλογών του νομοθέτη. Κατά συνέπεια, παράβαση του άρθρου 24 Συντ. και, συνακόλουθα, της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης μπορεί, να ελεγχθεί ευθέως από τον ακυρωτικό δικαστή *«μόνον αν από τα στοιχεία της δικογραφίας και με βάση τα διδάγματα της κοινής πείρας προκύπτει ότι η προκαλούμενη από το έργο ή την δραστηριότητα βλάβη για το περιβάλλον είναι μη επανορθώσιμη ή είναι προφανώς δυσανάλογη με το προσδωκόμενο όφελος και έχει τέτοια έκταση και συνέπειες ώστε προδήλως να αντιστρατεύεται την ανωτέρω συνταγματική αρχή»*. Το Δικαστήριο κινούμενο, έτσι, στη λεπτή και συχνά δυσδιάκριτη γραμμή που χωρίζει τον ακυρωτικό έλεγχο από τον έλεγχο σκοπιμότητας, κατέληξε, έτσι, στην κρίση ότι οι κρίσιμες νομοθετικές διατάξεις δεν αντίκεινται στο άρθρο 24 Συντ., εφόσον οι εγκαταστάσεις και οι χρήσεις που καθορίζονται με αυτές *«συνεπάγονται ήπια παρέμβαση στην ακτή, που βελτιώνει την υφιστάμενη κατάσταση»*.

Επισημαίνεται, επίσης, ότι για να καταλήξει το Δικαστήριο στην παραπάνω κρίση, η οποία, μάλιστα, φαίνεται να εμπεριέχει στην ουσία μια μορφή ελέγχου με βάση την *αρχή της αναλογικότητας*, διήλθε μέσα από σειρά επιμέρους αξιολογήσεων που ανάγονται μάλλον στη σκοπιμότητα του έργου. Για παράδειγμα, έτσι, σύμφωνα με το σχετικό σκεπτικό της δικαστικής αυτής αποφάσεως *«η τριπολική ανάπτυξη που προβλέπεται για τη μεταολυμπιακή περίοδο θα αποτελέσει ένα σημαντικό κρίκο στην αναβάθμιση αφενός μεν της περιοχής του Αγ. Κοσμά προς την κατεύθυνση της απαλλαγής από οχλούσες δραστηριότητες, αφετέρου δε του συνολικού θαλάσσιου μετώπου της Αθήνας και θα βελτιώσει την ποιότητα ζωής των κατοίκων του Λεκανοπεδίου σε συνδυασμό με τα υπόλοιπα προγραμματιζόμενα έργα από το φαληρικό όρμο μέχρι τη Βουλιαγμένη συμβάλλοντας έτσι στην προώθηση ορισμένων από τους στόχους του ΠΣΑ για την ευρύτερη περιοχή της Αθήνας»*. Είναι σαφές ότι σε πολλές περιπτώσεις ο δικαστικός έλεγχος των κρίσιμων νομοθετικών διατάξεων με βάση τις διατάξεις του άρθρου 24 Συντ. και τις αρχές της (περιβαλλοντικής) αειφορίας και της

βιώσιμης ανάπτυξης διέρχεται μέσα από παρόμοιες αξιολογήσεις που αφορούν ουσιαστικά τη σκοπιμότητα του έργου.

Σημειώνεται, ωστόσο, ότι το Σ.τ.Ε. *συνυπολογίζει*, σε σημαντικό, μάλιστα βαθμό, το *δημόσιο συμφέρον* στο οποίο αποβλέπουν τα έργα και οι εγκαταστάσεις που σχετίζονται με τους ερχόμενους *Ολυμπιακούς Αγώνες*, παρεκκλίνοντας έτσι από την εν πολλοίς «*φιλοπεριβαλλοντική*» νομολογία του. Ο σχετικός δικαστικός έλεγχος με βάση το άρθρο 24 Συντ. καθίσταται, έτσι, στις περιπτώσεις αυτές λιγότερο αυστηρός και απόλυτος, γεγονός που επιτρέπει την απρόσκοπτη κατασκευή των «ολυμπιακών» αυτών έργων. Συνεπώς, η σχολιαζόμενη απόφαση της Ολομέλειας του Σ.τ.Ε. είναι ιδιαίτερος χαρακτηριστική καθώς το Δικαστήριο *συνυπολόγισε σαφώς το δημόσιο συμφέρον που προκύπτει από την κατασκευή των συγκεκριμένων ολυμπιακών εγκαταστάσεων*, κρίνοντας, όπως ήδη σημειώθηκε ανωτέρω, ότι οι κρίσιμες νομοθετικές διατάξεις που προβλέπουν την κατασκευή τους δεν αντίκεινται στο άρθρο 24 Συντ. και στην απορρέουσα από αυτό κρατική υποχρέωση προστασίας των «*ευπαθών οικοσυστημάτων των ακτών*».

3) **Σ.τ.Ε. 1373/2003**, η οποία σχετίζεται με την προστασία ακτών σε συνδυασμό με τη νομοθετική εξουσιοδότηση, ειδικότερα στον Οικισμό Βραχνεία του Ν. Αχαΐας. Σύμφωνα με αυτήν ο οικιστικός έλεγχος και η ανάπτυξη των ελληνικών ακτών αποτελούν μείζονος σημασίας θέματα, τα οποία υπερβαίνουν το τοπικό ενδιαφέρον και πρέπει να ρυθμίζονται μόνον με προεδρικό διάταγμα και όχι με απόφαση άλλου υποδεέστερου οργάνου της Διοικήσεως. Αντίκεινται στις διατάξεις του άρθρου 43 παρ. 2 Συντ. οι διατάξεις π.δ/τος που αναθέτουν στον Νομάρχη την αρμοδιότητα εκρίσεως ορίων και καθορισμού όρων δομήσεως οικισμών της χώρας μέχρι 2.000 κατοίκους, όπως είναι οι παραλιακοί, καθώς αυτοί έχουν γενικότερη σημασία.

4) Σύμφωνα με την **Σ.τ.Ε. 2993/1998** αντικείμενο ειδικής προστασίας αποτελούν και οι *ακτές των νησιών*. Συγκεκριμένα «*οι ακτές, και δη των μικρών νήσων αποτελούν ευπαθή οικοσυστήματα, των οποίων η χερσαία και θαλασσία ζώνη μετά της αντιστοίχου χλωρίδος και πανίδος ευρίσκονται εις στενήν λειτουργικήν αλληλεξάρτησιν, συνιστούν δε άμα και πολυτίμου οπτικούς πόρους, λόγω του αισθητικού κάλλους της γεωμορφολογίας των. Ως εκ τούτου είναι ουσιώδες στοιχείον του φυσικού περιβάλλοντος και τυγχάνουν προστασίας ευθέως εκ του άρθρου 24 του Συντάγματος,*

κατά την έννοιαν του οποίου δέον να τελούν υπό ιδιαίτερον καθεστώς αυστηράς προστασίας και ηπίας διαχειρίσεως και αναπτύξεως. Αι επί των ακτών επιχειρούμεναι τεχνικαί εγκαταστάσεις και δραστηριότητες, μόνιμοι ή προσωριναί, είτε εις την χερσαίαν, είτε εις την θαλασσίαν ζώνην, συνιστούν αλλοιώσιν της ακτογραμμής και του παρακτίου τοπίου, άγουν δε εις σοβαράν διατάραξιν του οικείου οικοσυστήματος και εις επικινδύνους συγκρούσεις των χρήσεων αυτού. Ως εκ τούτου δεν είναι επιτρεπταί ει μη μόνον δια λόγους δημοσίου συμφέροντος και υπό την προϋπόθεσιν αφενός μεν ότι είναι βιώσιμοι, δηλαδή συμβαταί με το οικείον οικοσύστημα και άλλας νομίμους χρήσεις των ακτών, αφετέρου δε έχουν ενταχθή εις συνολικόν ή ευρύτερον προγραμματισμόν τεχνικών επεμβάσεων εις τα ακτάς (λ.χ. δίκτυα λιμένων)». Υπό τους όρους αυτούς, η εγκατάστασι εξέδρας σε ακτή στο πλαίσιο ιδιωτικής επιχειρηματικής δραστηριότητας δεν συμβιβάζεται με την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης.

5) Επίσης, σύμφωνα με την **Σ.τ.Ε. 3146/1998**, η προστασία των ακτών των νησιών προϋποθέτει την κατάρτιση ειδικών χωροταξικών σχεδίων, τα οποία πρέπει να περιλαμβάνουν και τις τεχνικές επεμβάσεις. Ο προγραμματισμός τους στηρίζεται σε πλήρως τεκμηριωμένη μελέτη που θα λαμβάνει υπόψη αφενός το δημόσιο συμφέρον που επιβάλλει τις ανωτέρω επεμβάσεις και αφετέρου τις «*αρχές προστασίας των παρακτίων και θαλασσίων οικοσυστημάτων*» που επηρεάζουν, δηλαδή: «*της αποφυγής βλάβης του τυχόν υπάρχοντος πολιτιστικού κεφαλαίου, του σεβασμού της γεωμορφολογίας και του φυσικού αναγλύφου των ακτών και της μικροτέρας δυνατής διαταράξεως των οικείων οικοσυστημάτων και της υδροδυναμικής των ακτών, συμπεριλαμβανομένου και του σεβασμού του αισθητικού κάλλους αυτών, το οποίο αποτελεί πολύτιμον οπτικόν πόρον*».

Με την ανωτέρω δικαστική απόφαση κρίθηκε επίσης ότι η προστασία των παραδοσιακών οικισμών των μικρών νησιών περιλαμβάνει και τους παραδοσιακούς λιμένες τους, καθώς και τη μορφολογία των ακτών τους. Η κατασκευή έτσι λιμένος αναψυχής που προορίζεται για την υποδοχή τουριστικών σκαφών, παράλληλα προς τον υφιστάμενο παραδοσιακό λιμένα, «*δεν είναι συμβατή με τον προστατευτέο χαρακτήρα παρακτίου παραδοσιακού οικισμού*».

6) **Σ.τ.Ε. 978/2005**, η οποία σχετίζεται με το φυσικό περιβάλλον και τη βιώσιμη ανάπτυξη και ειδικότερα με το αλιευτικό καταφύγιο στην περιοχή «Μύτικα».

Σύμφωνα με αυτήν την απόφαση, κατά το σχεδιασμό αλιευτικού λιμένα πρέπει να συνεκτιμώνται κατευθύνσεις χωροταξικού σχεδιασμού. Επιπλέον, πρέπει να προκύπτει σαφώς η έρευνα των επιπτώσεων του στα ευαίσθητα παράκτια οικοσυστήματα. Η αρχή της πρόληψης, η οποία θεμελιώνεται τόσο στο άρθρο 24 παρ. 1 εδ. α' και β' Συντ. όσο και στο άρθρο 174 παρ. 2 ΣυνθΕΚ, επιβάλλει την εκ των προτέρων εκτίμηση των επιπτώσεων έργων ή δραστηριοτήτων στο περιβάλλον. Αυτό ισχύει, κυρίως, για τα ευαίσθητα οικοσυστήματα –όπως είναι οι ακτές-, τα οποία χρήζουν εξ ορισμού αυξημένης προστασίας. Ειδικότερα, η μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ως προϋπόθεση για την έγκριση περιβαλλοντικών όρων, «αποτελεί το βασικό μέσο εφαρμογής της πρόληψης».

Ενδιαφέρουσα είναι και η κρίση ότι η Διοίκηση πρέπει να εκτιμά «αν το προσδοκώμενο (από το έργο) όφελος τελεί σε σχέση αναλογίας με την τυχόν απειλούμενη βλάβη του φυσικού περιβάλλοντος». Επομένως, το περιβάλλον δεν νοείται *a priori* υπεράνω κάθε άλλου κοινωνικού αγαθού ή συμφέροντος, ούτε εξαιρείται από τον κανόνα της στάθμισης που εφαρμόζεται σε κάθε παρόμοια σύγκρουση, με γνώμονα την αρχή της αναλογικότητας, όπως αυτή νοείται στην περίπτωση του περιβάλλοντος. Στο πλαίσιο αυτό, η Διοίκηση πρέπει, σύμφωνα με την απόφαση, να «σταθμίζει και άλλους παράγοντες δημοσίου συμφέροντος... όπως η ενίσχυση της περιφερειακής ανάπτυξης και η προώθηση της ισόρροπης ανάπτυξης του εθνικού χώρου». Το περιεχόμενο των σχετικών σταθμίσεων προσδιορίζεται με βάση την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία και τις οριοθετεί. Η εν λόγω συνταγματική αρχή, χωρίς να παραγνωρίζει την προτεραιότητα του περιβάλλοντος, αποβλέπει στη σύγκλιση της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης και της περιβαλλοντικής προστασίας. Προϋποθέτει δηλαδή ότι η ανάπτυξη από τη μία και η περιβαλλοντική αειφορία από την άλλη αποτελούν δύο συνιστώσες, που θεωρούνται ως αντιθετικές, αλλά ως παράλληλοι στόχοι των δημόσιων πολιτικών.

7) Από την πλέον πρόσφατη νομολογία χαρακτηριστική είναι και η **Σ.τ.Ε. 1373/2003**, με την οποία κρίθηκε ότι η έγκριση, τροποποίηση, επέκταση κλπ. των σχεδίων οικισμών που έχουν για λόγους αρχαιολογικούς, αρχιτεκτονικούς, παραδοσιακούς, τουριστικούς, προστασίας φυσικού περιβάλλοντος, εξασφάλισης του ιδιαίτερου τοπίου και φυσικού κάλλους, γενικότερη σημασία, μπορούν να πραγματοποιηθούν *μόνον* με προεδρικό διάταγμα. Εξάλλου, σύμφωνα με τη

δικαστική αυτή απόφαση, ο οικιστικός έλεγχος και η ανάπτυξη των ελληνικών ακτών αποτελούν μείζονος σημασίας θέματα, τα οποία υπερβαίνουν το τοπικό ενδιαφέρον και πρέπει να ρυθμίζονται μόνον με προεδρικά διατάγματα και όχι με απόφαση άλλου υποδεέστερου οργάνου της Διοικήσεως.

8) Π.Ε. 94/2004, η οποία αποτελεί μία από τις πιο σημαντικές αποφάσεις και η οποία σχετίζεται με τον χωροταξικό σχεδιασμό και τη βιώσιμη ανάπτυξη στα νησιά και ειδικότερα την προστασία των ακτών και της θαλάσσιας χελώνας στην Ίο. Ο θεμελιώδης κανόνας της βιώσιμης ανάπτυξης ισχύει, κυρίως, για τα νησιά, των οποίων η ανάπτυξη πρέπει να συνδέεται με τη διατήρηση του χαρακτήρα τους ως ευαίσθητων οικοσυστημάτων. Συνεπώς, εδώ, στα νησιά, η ανάγκη χωροταξικού σχεδιασμού είναι επιτακτική. Επιβάλλεται μάλιστα στις περιοχές προστασίας των περιοχών ωοτοκίας της θαλάσσιας χελώνας να τεθούν όροι πρόσφοροι για τη διασφάλιση του προστατευόμενου είδους. Για το λόγο αυτό απαγορεύεται η δόμηση σε απόσταση τουλάχιστον 100 μέτρων από τη γραμμή αιγιαλού. Η εγκατάσταση υδατοκαλλιεργειών επιτρέπεται μόνον εφόσον συντρέχουν οι κατάλληλες προϋποθέσεις. Συγκεκριμένα, ο χωροταξικός και πολεοδομικός σχεδιασμός που ανατίθεται, με βάση τις διατάξεις των άρθρων 24, 79 παρ. 8 και 106 παρ. 1 Συντ., στην Πολιτεία αποβλέπει στη διασφάλιση της προστασίας του περιβάλλοντος, των βέλτιστων δυνατών όρων διαβίωσης του πληθυσμού και της οικονομικής ανάπτυξης *«στα πλαίσια της αρχής της αειφορίας (βιώσιμης ανάπτυξης)»*.

Σύμφωνα με τη σχολιαζόμενη απόφαση *«ουσιώδης όρος για τη βιώσιμη ανάπτυξη είναι τα ολοκληρωμένα χωροταξικά σχέδια. Τα σχέδια αυτά θέτουν, με βάση την ανάλυση των δεδομένων και την πρόγνωση των μελλοντικών εξελίξεων, τους μακροπρόθεσμους στόχους της οικονομικής και κοινωνικής αναπτύξεως...»*. Είναι σαφές ότι τα ολοκληρωμένα χωροταξικά σχέδια συνιστούν μία από τις βασικότερες εκδηλώσεις του κρατικού σχεδιασμού. Όπως και οι άλλες πτυχές του κρατικού σχεδιασμού, ο χωροταξικός υπακούει στην αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, με σκοπό τη διατήρηση του ιδιαίτερου χαρακτήρα των παραδοσιακών ανθρωπογενών συστημάτων και των ευαίσθητων οικοσυστημάτων τους. Για το λόγο αυτό επιβάλλεται η θέσπιση πρόσφορων όρων για τη διασφάλιση των περιοχών ωοτοκίας της θαλάσσιας χελώνας.

9) Χαρακτηριστική είναι και η **ΣτΕ 2506/2002**, η οποία αφορούσε τη νομιμότητα πράξεως έγκρισης χωροθέτησης τουριστικού λιμένα στο Πόρτο Ράφτη Αττικής. Το Δικαστήριο, με βάση τις διατάξεις του άρθρου 24 Συντ., συνάγει επιμέρους αρχές για την προστασία των ακτών. Οι κυριότερες είναι: α) Τα οικοσυστήματα των ακτών τελούν υπό ιδιαίτερο καθεστώς ήπιας διαχείρισης και αναπτύξεως, η οποία και μόνον τυγχάνει βιώσιμη. β) Το ιδιαίτερο καθεστώς που διέπει τις ανωτέρω περιβαλλοντικά «ευπαθείς» περιοχές συνάγεται ευθέως από το Σύνταγμα. γ) Για τη διακρίβωση του περιεχομένου της προστασίας αυτής, το άρθρο 24 Συντ. ερμηνεύεται «*υπό το φως των διατάξεων της Συνθήκης του Μάαστριχτ... και των αρχών της Διακηρύξεως του Ρίο και της Agenda 21*». δ) Η προστασία των ακτών προϋποθέτει την κατάρτιση σχετικών χωροταξικών σχεδίων. ε) Η κατασκευή λιμένων πρέπει να αποτελεί αντικείμενο ευρύτερου χωροταξικού σχεδιασμού, στο πλαίσιο της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης.

Το σημαντικότερο, στοιχείο της δικαστικής αυτής απόφασης είναι, η αναφορά στις «*αρχές προστασίας του παράκτιου και θαλάσσιου οικοσυστήματος*», οι οποίες αναλύονται, μάλιστα, ως εξής: i. «*αρχή της διαφυλάξεως του αναγκαίου φυσικού κεφαλαίου*», ii. «*η αποφυγή βλάβης του τυχόν υπάρχοντος πολιτιστικού κεφαλαίου*», iii. «*ο σεβασμός της γεωμορφολογίας και του φυσικού ανάγλυφου των ακτών και*», iv. «*η μικρότερη δυνατή διατάραξη των οικείων οικοσυστημάτων και της υδροδυναμικής των ακτών, συμπεριλαμβανομένου και του σεβασμού του αισθητικού κάλλους της ακτής, ως πολύτιμου οπτικού πόρου*». Δεν χωρεί, ασφαλώς, αμφιβολία ότι οι ανωτέρω αρχές του παράκτιου και θαλάσσιου οικοσυστήματος απορρέουν από την *αρχή της αειφορίας*.

10) **Σ.τ.Ε. 4222/2005**, η οποία σχετίζεται γενικότερα με το φυσικό περιβάλλον και ειδικότερα με τον αιγιαλό και την παραλία και πιο συγκεκριμένα με τα αυθαίρετα κτίσματα και τις κατασκευές που ανεγείρονται εκεί. Σύμφωνα με αυτήν η εκτέλεση τεχνικών έργων επί του αιγιαλού ή της παραλίας επιτρέπεται μόνο κατά την προβλεπόμενη στο άρθρο 8 ή το άρθρο 12 του α.ν. 2344/1940 διαδικασία, αναλόγως της φύσεως του έργου, και υπό την προϋπόθεση της τηρήσεως των όρων προστασίας της ακτής, ως ουσιώδους στοιχείου του φυσικού περιβάλλοντος (παλιότερες σχετικές αποφάσεις είναι οι ακόλουθες **ΣΕ 571/99, 4543/98, 265/97**). Συνεπώς, ο αιγιαλός και η παραλία αναγνωρίζονται ως ιδιαίτερος ευαίσθητα οικοσυστήματα, τα οποία

χρηζουν προστασίας και για το λόγο αυτό καθίσταται υποχρεωτική η κατεδάφιση των εντός αυτών αυθαίρετων κτισμάτων.

11) ΣτΕ 3615/2007, η οποία σχετίζεται με τον επανακαθορισμό ορίων αιγιαλού, δηλαδή γενικότερα με την προστασία και διαχείριση του παράκτιου χώρου, που τα τελευταία χρόνια αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα αλλά και οξύτερα περιβαλλοντικά ζητήματα, σε συνδυασμό με την αναπτυσσόμενη «τουριστική βιομηχανία». Συγκεκριμένα, η απόφαση αυτή επικεντρώνεται στον ν.2971/2001.«Στο πλαίσιο αυτού προβλέφθηκε κατά ρητό τρόπο η δυνατότητα επανακαθορισμού των ζωνών αιγιαλού και παραλίας, με σκοπό είτε την προσαρμογή των υφιστάμενων οριοθετήσεων σε νέα φυσικά δεδομένα που τυχόν διαμορφώθηκαν είτε για τη θεραπεία αστοχιών ή λαθών που εμφιλοχώρησαν κατά τον αρχικό καθορισμό τους». Το δικαστήριο μάλιστα δέχθηκε ότι εκτός από τη μεταβολή των ορίων του αιγιαλού συνεπεία φυσικών φαινομένων, επανακαθορισμός της οριογραμμής του, όπως και των οριογραμμών της παραλίας και του παλαιού αιγιαλού, επιτρέπεται, όταν ο καθορισμός της έγινε εσφαλμένα λόγω πλάνης περί τα πράγματα. Εάν η ακτογραμμή μετατεθεί προς την πλευρά της θάλασσας, ανακύπτει υποχρέωση καθορισμού ζώνης παλαιού αιγιαλού στην περιοχή μεταξύ της αρχικής και της νέας οριογραμμής, εκτός εάν αυτή δεν υπήρξε ποτέ αιγιαλός.

12) Ακόμη, σύμφωνα με τη Σ.τ.Ε. 397/2003, η έγκριση και τροποποίηση του ρυμοτομικού σχεδίου και ο καθορισμός των όρων δομήσεως των παραλιακών οικισμών, ανεξαρτήτως μεγέθους, επιτρέπεται να γίνονται μόνον με προεδρικό διάταγμα.

13) Σ.τ.Ε. 2531/2005, η οποία σχετίζεται με το δικαίωμα δικαστικής προστασίας σε περίπτωση καθορισμού αιγιαλού και συγκεκριμένα με την προθεσμία προσβολής της συγκεκριμένης πράξης και ως εκ τούτου περιλαμβάνει την αρχή της οικολογικής συνειδήσεως. Η απόφαση αυτή συνιστά χαρακτηριστικό δείγμα της τάσης που υιοθετεί τα τελευταία χρόνια το Συμβούλιο της Επικρατείας για την περαιτέρω ενδυνάμωση του δικαιώματος δικαστικής προστασίας, το οποίο κατοχυρώνεται, ως γνωστόν στο άρθρο 20 παρ. 1 Συντ. (σε συνδυασμό με το άρθρο 25 παρ. 1 εδ. β΄ Συντ.) και στο άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ και αποτελεί δε ένα από τα θεμελιωδέστερα συστατικά στοιχεία της αρχής του κοινωνικού κράτους δικαίου. Έτσι, προβαίνει σε

μία σύμφωνη με το Σύνταγμα και την ΕΣΔΑ τακτική, που προβλέπει ότι η προθεσμία για την άσκηση αίτησης ακυρώσεως αρχίζει «από την επομένη της κοινοποίησης της προσβαλλομένης πράξεως ή της δημοσίευσής της, αν την τελευταία επιβάλλει ο νόμος ή διαφορετικά από τότε που ο αιτών έλαβε πλήρη γνώση της πράξεως». Δεν χωρεί αμφιβολία ότι η προοπτική που ανοίγει η απόφαση είναι ευπρόσδεκτη, αφού αφενός ενδυναμώνει το δικαίωμα δικαστικής προστασίας και αφετέρου εναρμονίζει το περιεχόμενό του με σύγχρονες αντιλήψεις για το κράτος δικαίου (επίσης οι αποφάσεις **2274/1998**, **5358/1995**).

14) Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, για το ζήτημα της προστασίας των παράκτιων περιοχών έχει η υπ' αριθμ. **3135/2002** απόφαση της Ολομέλειας του ανώτατου διοικητικού δικαστηρίου της χώρας, η οποία αφορά τη νησίδα «Μαραθωνήσι» της Ζακύνθου, η οποία χαρακτηρίστηκε, ως προς την παραλιακή λωρίδα της, ως «*περιοχή απολύτου προστασίας της φύσεως*», ως προς δε το υπόλοιπο αυτής, ως «*περιοχή προστασίας της φύσεως*». Το Δικαστήριο ανάγεται εν προκειμένω απευθείας σε σειρά κανόνων με αυξημένη τυπική ισχύ για να προσδιορίσει το περιεχόμενο του *ειδικού καθεστώτος προστασίας* της χελώνας *caretta-caretta* και της ανωτέρω νησίδας. Το Δικαστήριο προβαίνει σε ποικίλες *δικαιικές σταθμίσεις* μεταξύ της ανάγκης προστασίας του ανωτέρω οικοσυστήματος και του δικαιώματος ιδιοκτησίας που διακυβεύεται, προκειμένου να καταλήξει στην κρίση ότι οι συναφείς περιορισμοί του δικαιώματος της ιδιοκτησίας υπαγορεύονται στην περίπτωση αυτή από λόγους δημοσίου συμφέροντος, δηλαδή την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, ενώ, παράλληλα, οι εν λόγω περιορισμοί δεν αντίκεινται στην αρχή της αναλογικότητας (ανάλογη είναι και η **ΣτΕ 3067/2001**).

15) **ΣτΕ 2266/2007**, η οποία σχετίζεται με τον χωροταξικό σχεδιασμό και ειδικότερα με την αναβάθμιση λιμένος, που πρέπει να αποτελεί αντικείμενο ευρύτερου χωροταξικού σχεδιασμού. Σύμφωνα μάλιστα με το άρθρο 24 παρ. 1 και 2 του Συντάγματος, στην προστασία του οποίου υπάγονται και τα οικοσυστήματα των ακτών, η κατασκευή λιμένων οποιασδήποτε κατηγορίας σε οποιαδήποτε ακτή της χώρας πρέπει να αποτελεί αντικείμενο ευρύτερου χωροταξικού σχεδιασμού, εκτός του εθνικού ή του μείζονος περιφερειακού δικτύου λιμένων της χώρας. Ο σχεδιασμός αυτός πρέπει, περαιτέρω, να στηρίζεται σε τεκμηριωμένη μελέτη, στην οποία λαμβάνονται υπόψη το δημόσιο συμφέρον, που δικαιολογεί την κατασκευή του

λιμένος, όσο και οι αρχές προστασίας του παράκτιου και θαλάσσιου οικοσυστήματος, που επηρεάζεται από αυτόν, ώστε η κατασκευή του λιμένος να είναι συμβατή με τη συνταγματική αρχή της αειφόρου αναπτύξεως. (ανάλογες είναι και οι ακόλουθες αποφάσεις ΣτΕ 2506/2002, 1507/2000, 1434/1998, 5168/1997 κ.ά.).

Στο χωροταξικό σχεδιασμό ανήκει, μεταξύ άλλων, και ο σχεδιασμός και η κατασκευή λιμένων. Οι λιμένες, όπως και μια σειρά άλλων έργων, πρέπει λόγω της διασύνδεσής τους και των ποικίλων επιπτώσεων που έχει η κατασκευή και η λειτουργία τους στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον να υπόκεινται σε συνολικό σχεδιασμό και διαχείριση και γενικότερα σε ήπια ανάπτυξη. Στις ίδιες προϋποθέσεις υπόκεινται και ο εκσυγχρονισμός ή η επέκτασή τους.

16) Σ.τ.Ε. 117/2005, η οποία σχετίζεται με την προσωρινή δικαστική προστασία, συνδυαζόμενη με τις αρχές της *πρόληψης* και της *προφύλαξης*, στην περίπτωση της Μαρίνας της Ζέας. Όπως προκύπτει από το σκεπτικό της απόφασης, μοναδικό κριτήριο για τη χορήγηση αναστολής εκτέλεσης των προσβαλλόμενων πράξεων έγκρισης περιβαλλοντικών όρων για το έργο της αναβάθμισης και εκσυγχρονισμού της μαρίνας Ζέας υπήρξε η ύπαρξη ή μη ανεπανόρθωτης ή δυσχερώς επανορθώσιμης βλάβης στο περιβάλλον. Για την επιλογή αυτή που παρέχει επαρκή προστασία στο περιβάλλον, εφαρμόστηκε η αρχή της αναλογικότητας, η οποία προκύπτει από τις σύνθετες συνταγματικές αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης και του κοινωνικού κράτους δικαίου.

2.2.2. Νομολογία σχετικά με την προστασία υγρότοπων και περιοχών Natura

1) 306/1992, 296/1993, διατάχθηκε η πλήρης αποκατάσταση του υγροτόπου Γεωργιουπόλεως Κρήτης, όπου η Διοίκηση αποδεχόταν το «ροκάνισμα» του από την εις βάρος του γειτονική οικοδομική δραστηριότητα. Έτσι, το ΣτΕ κατέστησε σαφές ότι η έννομη τάξη, και δη η δημόσια οικολογική τάξη, δεν ανέχεται τετελεσμένα γεγονότα εις βάρος της: Οιαδήποτε βλάβη των οικοσυστημάτων πρέπει να αποκαθίσταται προσηκόντως.

2) Σ.τ.Ε. 3841/2006, η οποία αφορά έργα υδροδότησης σε περιοχές Natura 2000 και συγκεκριμένα το Φράγμα Αποσελέμη της Κρήτης, που αποβλέπει σε σκοπό δημοσίου συμφέροντος. Στην περίπτωση αυτή, το ΣτΕ ασχολήθηκε με τη στάθμιση

των διακυβευόμενων αγαθών (φυσικό περιβάλλον και δημόσιο συμφέρον), τις περιοχές που προτείνονται για ένταξη στο ευρωπαϊκό δίκτυο NATURA 2000 και τη διαχείριση των υδάτων.

Σύμφωνα με τη νομολογία, οι τόποι που περιλαμβάνονται στον εθνικό κατάλογο «απολαύουν προστασίας, η οποία αποσκοπεί στη διασφάλιση της ικανοποιητικής διατηρήσεώς τους... Δεν αποκλείεται όμως η εκτέλεση έργου σε προστατευόμενη περιοχή, εφόσον στην οικεία μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων περιέχονται εκτιμήσεις ως προς τις επιπτώσεις του και προτείνονται μέτρα για την αντιμετώπισή τους κατά τρόπο αποτελεσματικό, ώστε να μην επέρχεται υποβάθμιση της περιοχής» (ανάλογη απόφαση **Σ.τ.Ε. 2547/2005**).

3) ΣτΕ 1588/1999, ΣτΕ 3955/1996 και 3956/1996, με τις οποίες κρίθηκε βάσει των αρχών της προστασίας των βιοτόπων, ως ιδιαίτερα σημαντικός ο υγρότοπος του Αγίου Ιωάννη- Πόρτο Τήνου, που χαρακτηρίζεται πλέον, ως διεθνούς σημασίας βιότοπος και απειλείται κυρίως από την αλόγιστη οικιστική ανάπτυξη και την έλλειψη ενός ολοκληρωμένου νομικού καθεστώτος για την προστασία του.

2.2.3. Νομολογία σχετικά με ρέματα

1) Σ.τ.Ε. 1126/2004, η οποία σχετίζεται γενικότερα με τη βιώσιμη ανάπτυξη και τα ρέματα και ειδικότερα με το Ρέμα της Πικροδάφνης. Στο επίκεντρο της μείζονος σκέψης του Δικαστηρίου ήταν, η αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, όπως αυτή εξειδικεύεται στην περίπτωση των ρεμάτων. Σημειώνεται ότι σύμφωνα με τη νομολογία του Σ.τ.Ε. τα ρέματα απολαύουν ιδιαίτερης προστασίας, λόγω της σημαντικής λειτουργίας τους για το περιβάλλον. Η προστασία αυτή, μάλιστα, μπορεί να θεωρηθεί ως αυστηρότερη σε σχέση με εκείνη άλλων περιβαλλοντικών αγαθών, αφού τα ρέματα δεν μπορούν επουδενί να μεταβάλλουν τον προορισμό τους. Δεν είναι, δηλαδή, δυνατή η μεταβολή της φυσικής τους κατάστασης και της βασικής τους λειτουργίας, που είναι η απορροή των υδάτων. Όπως, έτσι, έχει δεχθεί το Δικαστήριο, η προστασία των ρεμάτων, η οποία βρίσκει ασφαλές έρεισμα στο άρθρο 24 Συντ., «*αποβλέπει στη διατήρηση της φυσικής τους καταστάσεως και στη διασφάλιση της επιτελούμενης από αυτά λειτουργίας της απορροής των υδάτων*». Κρίθηκε ότι τα ρέματα αποτελούν «*ουσιώδες στοιχείο του υπό το άρθρο 24 του*

Συντάγματος προστατευόμενου φυσικού περιβάλλοντος», αφού αυτά αποτελούν «φυσικούς αεραγωγούς», συγκροτούν δε, μαζί με τη χλωρίδα και την πανίδα τους, «οικοσυστήματα με ιδιαίτερο μικροκλίμα που συμβάλλουν πολλαπλώς στην ισορροπία του περιβάλλοντος». Επιπλέον, σύμφωνα με την σχολιαζόμενη δικαστική απόφαση τα ανωτέρω οικοσυστήματα που δημιουργούν τα ρέματα έχουν «ζωτική σημασία για τους οικισμούς τους οποίους διασχίζουν».

Τα ρέματα, εξάλλου, λόγω ακριβώς της ιδιαίτερης αυτής φύσης τους, προστατεύονται αποτελεσματικά, στο πλαίσιο της αρχής της (περιβαλλοντικής) αειφορίας (άρθρο 24 παρ. 1 εδ. β' Συντ.), *μόνον εφόσον απαγορεύεται κάθε άλλη χρήση ή μεταβολή του χαρακτήρα τους. Βασικό, επομένως, περιεχόμενο της συνταγματικής προστασίας αποτελεί η απαγόρευση μεταβολής του χαρακτήρα τους. Για παράδειγμα, έχει κριθεί με άλλη συναφή απόφαση του ΣτΕ ότι από την εν λόγω συνταγματική προστασία των ρεμάτων «συνάγεται ότι το κράτος υποχρεούται να διατηρεί ταύτα εις την φυσική τους κατάσταση προς διασφάλιση της λειτουργίας αυτών ως οικοσυστημάτων, επιτρεπομένης μόνον της εκτελέσεως των απολύτως αναγκαίων τεχνικών έργων διευθετήσεως της κοίτης και των πρηνών αυτών προς διασφάλιση της ελεύθερας ροής των υδάτων, αποκλειομένης δε πάσης αλλοιώσεως της φυσικής των καταστάσεως δια επιχώσεως ή καλύψεως της κοίτης τους, ή τεχνικής επεμβάσεως εις τα σημεία διακλαδώσεώς τους».*

Όπως έχει ακόμη κριθεί η ένταξη των ρεμάτων σε πολεοδομική ρύθμιση επιτρέπεται μόνον όταν τούτο επιβάλλεται από «*επιτακτικές ανάγκες ενός ευρύτερου πολεοδομικού σχεδιασμού*». Ο σχεδιασμός αυτός, μάλιστα, πρέπει, σε κάθε περίπτωση να διασφαλίζει την ανεμπόδιστη επιτέλεση της φυσικής λειτουργίας τους. Ιδιαίτερη σημασία προσλαμβάνει, επίσης, η κρίση του Δικαστηρίου ότι ο χώρος τον οποίο καταλαμβάνει το ρέμα δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως οικοδομήσιμος χώρος ή ως χώρος προοριζόμενος για την ανέγερση κοινωφελών κτιρίων, αλλά αποκλειστικά ως *κοινόχρηστος χώρος*. Αποκλείεται, μάλιστα, οποιαδήποτε εργασία που να επιφέρει την επικάλυψη του ρεματος. Οι τυχόν εργασίες πρέπει, συνεπώς, να αποβλέπουν μόνον στη διασφάλιση της ελεύθερης ροής των υδάτων. Η σχολιαζόμενη απόφαση εντάσσεται αναμφίβολα στο πλαίσιο της αυστηρής προστασίας των ρεμάτων.

2) Σ.τ.Ε. 262/2003, η οποία σχετίζεται με την οριοθέτηση υδατορεμάτων, σε συνδυασμό με τη συνταγματικά προβλεπόμενη νομοθετική εξουσιοδότηση. Το Σ.τ.Ε. έχει διαμορφώσει πάγια αυστηρή νομολογία σχετικά με την προστασία των ρεμάτων, θεωρώντας ιδιαίτερα σημαντική τη λειτουργία τους για τα οικοσυστήματα. Συγκεκριμένα, η οριοθέτηση υδατορεμάτων, τα οποία ευρίσκονται σε οικισμούς ή περιοχές που λόγω του χαρακτήρα τους χρήζουν ιδιαίτερης προστασίας δεν αποτελεί, κατά την έννοια του άρθρου 43 παρ. 2 Συντ., «ειδικότερο» θέμα, ούτε θέμα «τοπικού» μόνο ενδιαφέροντος, ή «τεχνικού» ή «λεπτομερειακού» χαρακτήρα, γιατί σχετίζεται με οικισμούς και περιοχές που έχουν γενικότερη σημασία για τη χώρα και κατά συνέπεια, δεν μπορεί να ανατεθεί σε άλλο όργανο της εκτελεστικής εξουσίας, εκτός από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Ο κανόνας αυτός αφορά, πρωτίστως, τις προστατευόμενες περιοχές, οι οποίες κατονομάζονται μέσα στην σχολιαζόμενη απόφαση. Το Σ.τ.Ε. επιδεικνύει, στην περίπτωση της περιβαλλοντικής προστασίας, συγκριτικά μεγαλύτερη αυστηρότητα κατά τον έλεγχο της συνταγματικότητας των παρεχόμενων νομοθετικών εξουσιοδοτήσεων, αφού στόχος του είναι η διασφάλιση πρόσθετων εγγυήσεων νομιμότητας. Ειδικότερα, η αυστηρότητα αυτή μπορεί ευχερώς να αποδοθεί στη γενικότερη ευαισθησία του για τα ζητήματα που άπτονται της προστασίας του περιβάλλοντος, καθώς παγίως αναγορεύει την προστασία του περιβάλλοντος σε ύψιστης σημασίας ζήτημα.

Στην εξεταζόμενη περίπτωση, η Ολομέλεια του Δικαστηρίου έκρινε ότι η οριοθέτηση των υδατορεμάτων δεν μπορεί να ανατεθεί με νομοθετική εξουσιοδότηση σε άλλο, πλην του Προέδρου της Δημοκρατίας, όργανο της εκτελεστικής εξουσίας. Παράλληλα, από τη σχετική διατύπωση του σχετικού σκεπτικού, φαίνεται ότι η οριοθέτηση των ρεμάτων δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο νομοθετικής εξουσιοδότησης προς οποιαδήποτε άλλο όργανο της εκτελεστικής εξουσίας, πλην του Προέδρου της Δημοκρατίας, μόνον εφόσον πρόκειται για ρέματα που βρίσκονται εντός οικισμών ή σε περιοχές ιδιαίτερης προστασίας. Ο χαρακτήρας, επομένως, του ρυθμιζόμενου ζητήματος ως «γενικότερης σημασίας», δεν προκύπτει από αυτή καθαυτή την οριοθέτηση του ρέματος αλλά από το γεγονός ότι το συγκεκριμένο ρέμα βρίσκεται εντός οικισμού ή εντός περιοχής που χρήζει ιδιαίτερης προστασίας. «Προστατευτέο αγαθό», κατά συνέπεια, δεν είναι εν προκειμένω το ρέμα αλλά ο οικισμός ή η ιδιαίτερα προστατευόμενη περιοχή όπου αυτό βρίσκεται. Η γενικότερη σημασία, άρα, που έχει η οριοθέτηση του ρέματος αποδίδεται στην περιβαλλοντική

«υπεραξία» της περιοχής όπου βρίσκεται αυτό (ανάλογη απόφαση σχετικά με νομοθετική εξουσιοδότηση είναι η **Σ.τ.Ε. 2084/2003**).

3) Επισημαίνεται, εξάλλου, ότι με την υπ' αριθμ. **319/2002** απόφασή του το Δικαστήριο εξειδικεύει περαιτέρω το περιεχόμενο της συνταγματικής προστασίας των ρεμάτων. Σύμφωνα, έτσι, με το σκεπτικό της αποφάσεως αυτής η ένταξη των ρεμάτων σε πολεοδομική ρύθμιση επιτρέπεται μόνον όταν τούτο επιβάλλεται από *«επιτακτικές ανάγκες ενός ευρύτερου πολεοδομικού σχεδιασμού»*. Ο σχεδιασμός αυτός, μάλιστα, πρέπει, σε κάθε περίπτωση να διασφαλίζει την ανεμπόδιστη επιτέλεση της φυσικής λειτουργίας τους. Ιδιαίτερη σημασία προσλαμβάνει, ακόμη, η κρίση του Δικαστηρίου ότι ο χώρος τον οποίο καταλαμβάνει το ρέμα δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως οικοδομήσιμος χώρος ή ως χώρος προοριζόμενος για την ανέγερση κοινωφελών κτιρίων, αλλά αποκλειστικά ως *κοινόχρηστος χώρος*. Αποκλείεται, μάλιστα, οποιαδήποτε εργασία που να επιφέρει την επικάλυψη του ρέματος. Οι τυχόν εργασίες πρέπει, συνεπώς, να αποβλέπουν μόνον στη διασφάλιση της ελεύθερης ροής των υδάτων. Η προστασία, επομένως, των ρεμάτων μπορεί να θεωρηθεί, *απόλυτη* και μάλιστα, μπορεί να θεωρηθεί, από μια σκοπιά, *αυστηρότερη* σε σχέση με εκείνη των δασών και των δασικών εκτάσεων, εφόσον για τα τελευταία είναι δυνατή, αν και με όρους, η μεταβολή του προορισμού τους (άρθρο 24 παρ. 1 εδ. ε' Συντ.), ενώ η *μεταβολή του προορισμού των ρεμάτων δεν επιτρέπεται σε καμία περίπτωση*. Με άλλα λόγια, δεν είναι δυνατή η μεταβολή της φυσικής τους κατάστασης και της βασικής τους λειτουργίας, της απορροής, δηλαδή, των υδάτων.

4) Σε μια άλλη, επίσης πρόσφατη απόφασή του, το Δικαστήριο συμπυκνώνει τη σχετική σύγχρονη νομολογιακή στάση του για την προστασία των ρεμάτων. Συγκεκριμένα, με την υπ' αριθμ. **2621/2001** απόφαση του Σ.τ.Ε. κρίθηκε ότι τα ρέματα αποτελούν *«ουσιώδες στοιχείο του υπό το άρθρο 24 του Συντάγματος προστατευόμενου φυσικού περιβάλλοντος»*. Σύμφωνα, εξάλλου, με τον ορισμό των ρεμάτων που υιοθετείται με την ίδια απόφαση, τα ρέματα αποτελούν *«πτυχώσεις της επιφανείας της γης, δια των οποίων συντελείται κυρίως η απορροή προς την θάλασσα των πλεοναζόντων υδάτων της ξηράς»*. Κατά την ίδια απόφαση, ακόμη, τα ρέματα αποτελούν *«φυσικούς αεραγωγούς»*, συγκροτούν δε, μαζί με τη χλωρίδα και την πανίδα τους, *«οικοσυστήματα με ιδιαίτερο μικροκλίμα που συμβάλλουν πολλαπλώς στην ισορροπία του περιβάλλοντος»*

5) Με μια πιο πρόσφατη απόφαση το ΣτΕ έκρινε ότι δεν είναι νόμιμη η έκδοση οποιασδήποτε πράξεως για την ανέγερση ξενοδοχειακής μονάδος σε εκτός σχεδίου ακίνητο διαρρέομενο από ρέμα πριν από την πλήρη οριοθέτησή του και υπό την προϋπόθεση ότι η ύπαρξη του ρέματος δεν διαιρεί το γήπεδο σε διακεκριμένα τμήματα. Πρόκειται για την **Σ.τ.Ε. 2133/2003**, η οποία αναγνωρίζει ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο προστασίας των ρεμάτων, με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατή η μεταβολή της φυσικής τους κατάστασης και της βασικής τους λειτουργίας, που είναι η απορροή των υδάτων.

2.2.4. Νομολογία σχετικά με ποταμούς

1) **ΣτΕ 3858/2007**, η οποία σχετίζεται με τον χωροταξικό σχεδιασμό και ειδικότερα με την εγκατάσταση υδροηλεκτρικού έργου στον ποταμό Άραχθο. Η σχολιαζόμενη απόφαση στηρίζεται στο ν.2742/1999 «Χωροταξικός σχεδιασμός και αιεφόρος ανάπτυξη», ο οποίος προβλέπει την εκπόνηση και την έγκριση Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΠΠΧΣΑΑ) ως βασικού θεσμικού εργαλείου για την οργάνωση του χώρου. Κάθε έργο ή δραστηριότητα στις επιμέρους Περιφέρειες επιβάλλεται μετά την έγκριση του Περιφερειακού Πλαισίου να εναρμονίζεται προς τις επιλογές ή τις κατευθύνσεις του, καθώς αυτό περιλαμβάνει τις κατευθύνσεις και τα προγραμματικά πλαίσια για τη χωροθέτηση των βασικών παραγωγικών δραστηριοτήτων του πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα. Παράλληλα, προσδιορίζονται οι επιπτώσεις των παραπάνω ΠΠΧΣΑΑ για έργα, τα οποία είχαν σχεδιασθεί αρχικά πριν από την έγκρισή τους και των οποίων η πραγματοποίηση προωθείται μετά την έγκριση. Το ενδιαφέρον επικεντρώνεται εύλογα στη νομιμότητα της έγκρισης περιβαλλοντικών όρων, γιατί η εκτέλεση της άδειας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας εξαρτάται άμεσα από αυτήν. Ειδικότερα, το Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΠΠΧΣΑΑ) Ηπείρου προβλέπει την κατασκευή, στον Άραχθο ποταμό, μόνο υδροηλεκτρικών έργων που ήταν ήδη προγραμματισμένα κατά το χρόνο έγκρισής του. Για λόγους περιβαλλοντικής προστασίας, δεν επιτρέπεται η εκτέλεση άλλων υδροηλεκτρικών έργων. Στην κατηγορία των προγραμματισμένων

έργων δεν υπάγονται όσα είχαν ενταχθεί σε προγενέστερο στάδιο του προγραμματισμού αλλά είχαν εξαιρεθεί από αυτόν κατά την έγκριση του ΠΠΧΣΑΑ.

Το Δικαστήριο έκρινε τη νομιμότητα τόσο της πράξης με την οποία εγκρίθηκαν οι περιβαλλοντικοί όροι του έργου όσο και της άδειας για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Θέτοντας ως βάση των συλλογισμών του την εναρμόνιση με τις επιλογές ή κατευθύνσεις του Περιφερειακού Πλαισίου Ηπείρου και διαπιστώνοντας ότι η Διοίκηση παρέλειψε κάθε μνεία του υδροηλεκτρικού έργου στον Άραχθο, απεφάνθη ότι οι προσβαλλόμενες πράξεις είναι παράνομες. Την κρίση του ενισχύει το γεγονός, ότι στο Περιφερειακό Πλαίσιο Ηπείρου περιλαμβάνονται τέσσερα υδροηλεκτρικά έργα-φράγματα στους ποταμούς Αχελώο, Καλαμά, Σαραντάπορο και Αώο. Η παράλειψη του Αράχθου αποτελεί συνειδητή επιλογή, αφού το Περιφερειακό Πλαίσιο προβλέπει, σταθμίζοντας τις προσφερόμενες δυνατότητες, την πραγματοποίηση τεσσάρων ανάλογων έργων σε άλλους ποταμούς της Ηπείρου.

2) Εκείνο όμως το ζήτημα που έχει απασχολήσει και απασχολεί μέχρι σήμερα το ΣτΕ είναι το γνωστό εγχείρημα της εκτροπής υδάτων ενός από τους μεγαλύτερους ποταμούς της Ελλάδας, του *Αχελώου*, για την πραγματοποίηση του οποίου απαιτείται η εκτέλεση πολλών επιμέρους έργων, όπως φράγματα, ταμιευτήρες ύδατος και τοποθέτηση υπόγειας σήραγγας μήκους πολλών χιλιομέτρων. Με δύο αποφάσεις του **ΣτΕ 2759/1994** και **2760/1994** που έχουν και μεγάλη πρακτική αξία, το ΣτΕ αντιμετώπισε, με αφορμή τη συγκεκριμένη υπόθεση, περιπτώσεις σύνθετης τεχνικής παρέμβασης που συνίσταται σε εκτέλεση πολλών επιμέρους έργων, τα οποία αλληλοεξαρτώνται και αποτελούν ένα σύνολο και έκρινε ότι «δεν αρκεί η σύνταξη χωριστών μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων για καθένα από τα τεχνικά έργα που αποτελούν τα μέρη του συνολικού μείζονος έργου, αλλά απαιτείται συνθετική μελέτη για το σύνολο της τεχνικής παρέμβασης διότι μόνο με μία τέτοια μελέτη είναι δυνατή η εκτίμηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον από την παρέμβαση αυτή, δεδομένου ότι η συνολική επίδρασή της δεν αντιστοιχεί με τις επιπτώσεις από τα επιμέρους έργα αλλά είναι πολλαπλάσια λόγω του δυναμικού χαρακτήρα που προσλαμβάνει η διαταραχή από τα έργα αυτά φυσικών και ανθρωπογενών οικοσυστημάτων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση».

Συνεπώς, το ΣτΕ έκρινε ότι με βάση το άρθρο 24 του Συντάγματος «θεσπίζεται η θεμελιώδης αρχή της πρόληψης της βλάβης του φυσικού περιβάλλοντος χάριν της

οικολογικής ισορροπίας και της διατήρησης αυτού και των φυσικών πόρων, προς όφελος όχι μόνο της παρούσας γενεάς αλλά και των επόμενων. Επομένως από την ίδια διάταξη απορρέουν οι περιορισμοί εκείνοι στην αναπτυξιακή πολιτική της Πολιτείας, που είναι αναγκαίοι για την πρόληψη της βλάβης του φυσικού περιβάλλοντος, με τρόπο ώστε όχι κάθε ανάπτυξη αλλά μόνον η βιώσιμη να είναι επιτρεπτή από το Σύνταγμα, δηλαδή εκείνη που δεν επιφέρει βλάβη στο περιβάλλον και άρα είναι διατηρήσιμη και όχι πρόσκαιρη». Εξαιτίας των περιβαλλοντικών επιπτώσεων που πιθανότατα θα επιφέρει η εκτέλεση δημόσιου έργου, πρέπει να *τύχει σαφούς προτεραιότητας η αξία να διατηρηθούν στην υφήλιο και φυσικά και στη χώρα μας οι οικολογικές προϋποθέσεις της ζωής εν γένει. Η αξία αυτή προτάσσεται συνεπώς απέναντι σε εκείνες τις ελευθερίες που κατοχυρώνουν απεριόριστη οικονομική δραστηριότητα των ατόμων, των επιχειρήσεων και των ίδιων των Κρατών.*

Στη συνέχεια, με τη γνωστή **3478/2000** απόφαση του Σ.τ.Ε. ακυρώθηκαν εκ νέου σχετικές με το έργο πράξεις της διοίκησης, γιατί δεν εξετάστηκαν εναλλακτικές λύσεις ως προς τον τρόπο κατασκευής, τη διάρθρωση και το μέγεθος των επίμαχων έργων, κατά τρόπο ώστε να αποτραπεί η καταστροφή μνημείων της περιοχής και να μειωθούν οι γενικότερες δυσμενείς επιπτώσεις από τα έργα αυτά. Έτσι, η προϋπόθεση της ύπαρξης εναλλακτικών λύσεων αναδεικνύεται έτσι σε βασική συνιστώσα της αρχής της πρόληψης και, κατ' επέκταση, της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης. Με πιο πρόσφατη απόφασή του, δηλαδή την **Σ.τ.Ε. 1688/2005**, το ΣτΕ με βάση την αρχή της αειφορίας και της βιώσιμης ανάπτυξης πραγματοποίησε μια αυστηρή ερμηνεία των κρίσιμων για την εξεταζόμενη περίπτωση διατάξεων του ν. 1739/1987, με στόχο τη βιώσιμη διαχείριση των υδατικών πόρων. Συγκεκριμένα, κρίθηκε ότι δεν επιτρέπεται η έκδοση άδειας για την πραγματοποίηση έργου αξιοποίησης των υδάτων, αν δεν έχει εγκριθεί, σύμφωνα με το άρθρο 4 του ν. 1739/1987, σχετικό πρόγραμμα ανάπτυξης υδατικών πόρων. Στα πλαίσια της συνεχούς απασχόλησης με το ίδιο θέμα, το ΣτΕ εξέδωσε άλλη μία απόφαση, την **ΣτΕ 3053/2009**, η οποία αφορούσε τη νομιμότητα του συνολικού έργου της εκτροπής υδάτων του ποταμού Αχελώου, η συνέχιση του οποίου και πάλι απαγορεύτηκε, εξαιτίας της αντίθεσης με την Οδηγία 2000/60/ΕΚ.

2.2.5. Νομολογία σχετικά με λιμένες

1) Π.Ε. 129/2004, η οποία αφορά το χωροταξικό σχεδιασμό και τα ευπαθή οικοσυστήματα και ειδικότερα τη Λίμνη Πλαστήρα. Σύμφωνα με το ΣτΕ, ο χαρακτηρισμός ενός οικοσυστήματος ως «ευπαθούς» συνιστά παράγοντα περαιτέρω εντατικοποίησης του ελέγχου της συνταγματικότητας με βάση την αρχή της αειφορίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Γνωμοδότηση που περιλαμβάνεται στη σχολιαζόμενη απόφαση ξεκινά με τη διαπίστωση ότι η τεχνητή λίμνη Πλαστήρα «αποτελεί τοπίο φυσικού κάλλους και ευπαθές οικοσύστημα, στο οποίο μόνο ήπια ανάπτυξη είναι επιτρεπτή».

2) Σ.τ.Ε. 2135/2003, η οποία σχετίζεται με κτηνοτροφικές εγκαταστάσεις, σύμφωνα με την οποία η εγκατάσταση κτηνοτροφικών μονάδων είναι επιτρεπτή, μόνον εφόσον τηρούνται οι καθορισμένες από την κοινή νομοθεσία αποστάσεις από λιμένες. Από καμία αρχή ή ρήτρα δεν μπορεί να παρεμποδισθεί ο συνταγματικά κατοχυρωμένος δικαστικός έλεγχος των παρανόμων διοικητικών πράξεων που αναγνωρίζεται στους αξιούντες από τη σχετική έννομη προστασία ιδιώτες.

2.2.6. Νομολογία σχετικά με έργα αξιοποίησης

1) Σ.τ.Ε. 2179/2006, η οποία σχετίζεται με έργο αξιοποίησης υδατικών πόρων και συγκεκριμένα με την υδροδότηση της Κορίνθου, στα πλαίσια της προστασίας και της βιώσιμης διαχείρισης των υδάτων. Το Σ.τ.Ε. με την απόφαση του αυτή επιβεβαίωσε ότι για την πραγματοποίηση έργου αξιοποίησης υδατικών πόρων είναι αναγκαία η προηγούμενη εκπόνηση προγράμματος ανάπτυξης υδατικών πόρων, όπως αυτό προβλέπεται από το ν. 1739/1987. Το νέο, ωστόσο, κρίσιμο σημείο της απόφασης είναι ότι μέχρι την εκπόνηση των σχεδίων διαχείρισης, που προβλέπει ο ν. 3199/2003 και η οδηγία 2000/60/ΕΚ, συνεχίζει να υφίσταται η υποχρέωση εκπόνησης των προγραμμάτων ανάπτυξης υδατικών πόρων του προγενέστερου νόμου.

2) ΣτΕ 1125/2008, η οποία σχετίζεται με την απαιτούμενη Ε.Π.Ο. για μονάδα εμφιάλωσης πόσιμου νερού και άδεια διέλευσης αγωγού μεταφοράς του. Σύμφωνα με αυτήν, με βάση το άρθρο 24 του Συντάγματος και τις διατάξεις της οδηγίας

2000/60/EK, καθώς και των νόμων 3199/2003 και 1739/1987, οποιοδήποτε έργο διαχείρισης υδάτων πρέπει να εντάσσεται στο πλαίσιο προγραμματισμού και σχεδιασμού σε επίπεδο εθνικό και περιφερειακό, ενώ δεν προβλέπεται καμία εξαίρεση ανάλογη με αυτή που προβάλλεται από την παρεμβαίνουσα..

3) ΣτΕ 3283/2009, η οποία σχετίζεται με παράνομη άδεια χρήσης νερού από γεώτρηση και στηρίζεται στο ν.1739/1987, με το οποίο καθιερώθηκε νέο σύστημα ορθολογικής διαχείρισης των υδατικών πόρων της χώρας και κρατικού ελέγχου της χρήσης των υδάτων (ανάλογες αποφάσεις **ΣτΕ 2877/2004, 4531/1998**).

Σύμφωνα με την **Σ.τ.Ε. 394/1999**, η οποία αφορά τη *χρήση των υδάτων των νησιωτικών περιοχών*, το Δικαστήριο έκρινε ότι «*τα μικρά νησιά, τα οποία αποτελούν ευπαθή οικοσυστήματα με μικρά αποθέματα ύδατος, δεν επιδέχονται ένταση στην παραγωγική εκμετάλλευση των υδατικών τους πόρων, η βιώσιμη διαχείριση των οποίων πρέπει να περιλαμβάνει και την εκτίμηση και αξιολόγηση της εκάστοτε αποφασιζόμενης διαχειρίσεως εν σχέσει με την ποιότητα και ποσότητα των διαθεσίμων πόρων του υδροφόρου ορίζοντα και τις τυχόν επιπτώσεις σε άλλες χρήσεις*».

2.2.7. Νομολογία σχετικά με περιοχές ιχθυοκαλλιέργειας

Σ.τ.Ε. 2489/2006, η οποία σχετίζεται γενικότερα με το φυσικό περιβάλλον και πιο συγκεκριμένα με τις ιχθυοκαλλιέργειες. Σύμφωνα με αυτήν, η εγκατάσταση μονάδας ιχθυοκαλλιέργειας είναι επιτρεπτή, ενόψει των άρθρων 24 και 106 παρ. 1 Συντ., μόνο σε περιοχές που εκ των προτέρων και με βάση νόμιμα κριτήρια έχουν καθορισθεί ως περιοχές προοριζόμενες για την ανάπτυξη τέτοιας δραστηριότητας, επειδή από τη φύση της επάγεται οχλήσεις και για τις οικιστικές περιοχές και για το περιβάλλον. Τα κριτήρια αυτά πρέπει να ανάγονται τόσο στην ανάγκη αναπτύξεως της παραγωγικής αυτής δραστηριότητας όσο και στην ανάγκη προστασίας του φυσικού, οικιστικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, ούτως ώστε η ανάπτυξη που επιδιώκεται με την εγκατάσταση της επιχειρηματικής μονάδας να παραμένει στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας. Έως την έγκριση ολοκληρωμένων χωροταξικών σχεδίων (στον ν. 360/1976 και στον ν. 2742/1999) και εφόσον η εν λόγω δραστηριότητα δεν ρυθμίζεται με εγκεκριμένο ρυθμιστικό ή πολεοδομικό σχέδιο ή με Ζ.Ο.Ε., η εγκατάσταση μονάδων ιχθυοκαλλιέργειας επιτρέπεται μόνον σε ζώνες ανάπτυξης ιχθυοτροφείων σύμφωνα με το άρθρο 24 του ν. 1650/1986, με το οποίο

προβλέφθηκαν οι «περιοχές οργανωμένης ανάπτυξης παραγωγικών δραστηριοτήτων (Π.Ο.Α.Π.Δ.)». Τέτοιες σύμφωνα με το νόμο είναι θαλάσσιες και χερσαίες περιοχές, «που είναι πρόσφορες, σύμφωνα με τις κατευθύνσεις του χωροταξικού σχεδιασμού, για την ανάπτυξη παραγωγικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του πρωτογενούς, δευτερογενούς ή τριτογενούς τομέα». Επομένως, δε συγχωρείται η έκδοση διοικητικών πράξεων, με τις οποίες καθορίζεται θέση για την λειτουργία ιχθυοτροφικής μονάδας, πριν θεσπισθεί στην περιοχή ζώνη αναπτύξεως ιχθυοτροφείων κατά τη διαδικασία του άρθρου 24 του ν. 1650/1986, εκτός αν προβλέπεται χωροθέτηση ιχθυοτροφείου από εγκεκριμένη Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου ή από εγκεκριμένο χωροταξικό ή ρυθμιστικό ή άλλο αντίστοιχο σχέδιο» (**Σ.τ.Ε. 893/2004, Σ.τ.Ε. 2844/1993, 4766/1995, 1724/2000, 2664/01, 2319/02**).

Αργότερα, βέβαια με έρεισμα το άρθρο 24 του ν. 1650/1986 εκδόθηκε η Απόφαση 17239/2002 για τη «Χωροθέτηση Περιοχών Οργανωμένης Ανάπτυξης Υδατοκαλλιέργειών». Είναι σαφές ότι οι ανωτέρω διατάξεις της Υπουργικής Απόφασης και του άρθρου 24 του ν. 1650/1986 στοχεύουν να διασφαλίσουν τον ορθολογικό χωροταξικό σχεδιασμό των περιοχών όπου είναι δυνατή η ιχθυοκαλλιέργεια, κατά τρόπο ώστε να αποτρέπεται κάθε κίνδυνος υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος, ιδιαίτερα των ευαίσθητων οικοσυστημάτων των ακτών και να διασφαλίζεται η βιώσιμη ανάπτυξη. Σημειώνεται ότι στην πλειονότητα των μονάδων ιχθυοκαλλιέργειας που λειτουργούν στη χώρα μας δεν υφίστανται ούτε ολοκληρωμένα χωροταξικά σχέδια ούτε έχουν προσδιοριστεί ζώνες ανάπτυξης ιχθυοτροφείων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΘΕΣΜΙΚΑ ΚΑΤΟΧΥΡΩΜΕΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η ευαισθητοποίηση και η κινητοποίηση του κάθε πολίτη για την προστασία του περιβάλλοντος, παράλληλα βέβαια με τους εθνικούς φορείς, είναι απαραίτητη, καθώς με αυτόν τον τρόπο διασφαλίζεται ένα επιπλέον επίπεδο ασφάλειας. Έτσι, οι πολίτες έχουν δικαίωμα πληροφόρησης και διαβούλευσης, δικαίωμα ασκήσεως προσφυγών κατά διοικητικών πράξεων και δικαίωμα δικαστικής προστασίας, με απώτερο σκοπό την προστασία των περιβαλλοντικών αγαθών και συνακόλουθα των υδάτων.

1. ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ

Διαδικασίες, της η περιβαλλοντική αδειοδότηση, αποσκοπούν στην πρόληψη δυσμενών επιπτώσεων στο περιβάλλον κατά την άσκηση δραστηριοτήτων ή την κατασκευή έργων, με παράλληλη ενημέρωση των πολιτών, συλλογή απόψεων και γνωμοδοτήσεων. Παράλληλα, οι διαδικασίες συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων και διαβούλευσης αποτελούν έναν τρόπο εμπλοκής των ενδιαφερομένων στο αρχικό σταάδιο της χάραξης πολιτικής. Συγκεκριμένα:

1.1. ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

Η απρόσκοπτη πρόσβαση των πολιτών ή των οργανώσεων στην πληροφορία σχετικά με τα ύδατα, διασφαλίζει την πλήρη ενημέρωσή τους για τη δράση της Διοίκησης. Γι' αυτό, μπορούν να ζητούν πληροφορίες είτε από τις αρμόδιες υπηρεσίες των οικείων Περιφερειών, είτε σε κεντρικό επίπεδο, από την Κεντρική Υπηρεσία Υδάτων (Οδηγία 2000/60/ΕΚ και Ν.3199/2003).

Συγκεκριμένα, οι πολίτες μπορούν να ζητήσουν οποιαδήποτε πληροφορία για την ποιότητα και την κατάσταση των επιφανειακών και των υπόγειων υδάτων. Τέτοιες πληροφορίες αφορούν την κατάρτιση των σχεδίων διαχείρισης, των προγραμμάτων μέτρων και την παρακολούθηση της ποιότητας των υδατικών πόρων. Σε αυτήν την

περίπτωση, μπορούν να απευθύνονται στην αρμόδια Διεύθυνση Υδάτων της οικείας Περιφέρειας. Περαιτέρω, σύμφωνα με το Ν.3199/2003 και την ΚΥΑ 43504/05, μπορούν να ζητηθούν πληροφορίες για τη νομιμότητα και μάλιστα για το ανέχει χορηγηθεί η σχετική άδεια χρήσης νερού από την Περιφερειακή Διεύθυνση Υδάτων, εφόσον πρόκειται για έργο αξιοποίησης ή για άντληση νερού. Σε περίπτωση, χαρακτηρισμού μιας περιοχής ως ευπρόσβλητης ζώνης, οι πολίτες μπορούν να απευθυνθούν στην Κεντρική Διεύθυνση Υδάτων (σύμφωνα με την ΚΥΑ 16652/1906/1999, όπως συμπληρώθηκε με την ΚΥΑ 20419/2522/2001).

Όσον αφορά την απόληψη υδάτων σε κάθε νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση υπάρχουν κανονιστικές αποφάσεις Νομαρχών που ρυθμίζουν τις περιοχές όπου απαγορεύονται οι γεωτρήσεις, καθώς και τις αποστάσεις από υδροληψίες και άλλες δραστηριότητες. Ο πολίτης μπορεί να αντλήσει αυτές τις πληροφορίες είτε από την εκάστοτε Διεύθυνση Εγγείων Βελτιώσεων της ΝΑ, είτε από τη Διεύθυνση Υδάτων της Περιφέρειας. Επίσης, μπορεί να ζητά να ελεγχθεί αν έχουν τηρηθεί στην πράξη οι σχετικές προβλέψεις, καθώς και αν έχει χορηγηθεί άδεια γεώτρησης. Ειδικότερα, σχετικά με το πόσιμο νερό, ο κάθε ενδιαφερόμενος μπορεί να ζητά πληροφορίες από τις αρμόδιες υπηρεσίες του Δήμου (Δημοτικές Επιχειρήσεις Ύδρευσης και Αποχέτευσης) αναφορικά με τη διενέργεια των ελέγχων για την ποιότητα του νερού (δοκιμαστική παρακολούθηση και ελεγκτική παρακολούθηση) και τα αποτελέσματά τους.

Σε περίπτωση δε που κάποιος διαπιστώσει μη επαρκή προστασία ή κάποιο περιστατικό άμεσης υποβάθμισης ενός υγρότοπου, μπορεί να απευθυνθεί στη Διεύθυνση Περιβάλλοντος της οικείας Περιφέρειας, ζητώντας πληροφορίες σχετικά με το καθεστώς προστασίας της περιοχής, με την προϋπόθεση βέβαια ότι υφίσταται τέτοιο προστατευτικό καθεστώς. Τέτοιου είδους πληροφορίες μπορεί να ζητήσει και από το Τμήμα Διαχείρισης φυσικού Περιβάλλοντος, αιτούμενος και χάρτες οριοθέτησης της περιοχής, αν αυτή έχει ενταχθεί σε ειδικό καθεστώς προστασίας, είτε ως υγρότοπος Ραμσάρ, είτε ως περιοχή Natura 2000. Από το ίδιο Τμήμα μπορεί να ζητήσει πληροφορίες σχετικά με τα μέτρα προστασίας της συγκεκριμένης περιοχής ή και των υγροτοπικών οικοσυστημάτων γενικά.

Περαιτέρω, σε περίπτωση επέμβασης ή εκτέλεσης έργου σε ρέματα, ο πολίτης μπορεί να ζητήσει πληροφορίες από τη Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών της οικείας ΝΑ. Ειδικότερα σχετικά με τις αμμοληψίες που διενεργούνται σε ρέματα, ο πολίτης

μπορεί να ζητήσει πληροφορίες από τη Διεύθυνση Περιβάλλοντος της οικείας ΝΑ, είτε από τη Διεύθυνση Περιβάλλοντος της Περιφέρειας. Μπορεί, παράλληλα, να απευθυνθεί στην αρμόδια Διεύθυνση Ελέγχου Κατασκευής Έργων (ΔΕΚΕ) της οικείας Περιφέρειας, προκειμένου να λάβει πληροφορίες σχετικά με τα εκτελούμενα υδραυλικά έργα σε κοίτη ποταμού. Τέλος, αναφορικά με τον καθορισμό αιγιαλού- παραλίας-παλαιού αιγιαλού, οι κατά νομό Κτηματικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών, είναι επιφορτισμένες με την πληροφόρηση του κοινού, καθώς με βάση το άρθρο 5 παρ.5 του νόμου περί αιγιαλού και παραλίας, αυτές δημοσιοποιούν τις παραπάνω πράξεις (<http://www.wwf.gr>).

1.2. ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ

Το ατομικό δικαίωμα συμμετοχής των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων περιβαλλοντικού χαρακτήρα, αποτελεί εκδήλωση του δικαιώματος στο περιβάλλον και ουσιαστικά διασφαλίζει την αποτελεσματική άσκηση του τελευταίου, ενισχύοντας την οικολογική ή αλλιώς περιβαλλοντική δημοκρατία. Ο πολίτης αντιμετωπίζεται ως ισότιμος του κράτους και καθίσταται συνυπεύθυνος για όλες τις αποφάσεις. Έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει και να συνδιαμορφώσει τις αποφάσεις της Διοίκησης. Με αυτόν τον τρόπο ενεργοποιείται η κοινωνία των πολιτών ενάντια σε ιδιωτικά συμφέροντα και σε δημόσιες πολιτικές και συνεπώς καλλιεργείται συλλογική οικολογική συνείδηση. Με τη Διεθνή Σύμβαση του Αάρχους, τις οποίες οι αρχές έχουν περιληφθεί στα νομικά μας κείμενα, καθιερώνεται όχι μόνο η παθητική, αλλά και η ενεργητική ενημέρωση. Το δικαίωμα συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων ασκείται από τους πολίτες, είτε μεμονωμένα, είτε με τη μορφή άτυπων ή επίσημων ομάδων και αφορά: 1) τη διαδικασία αξιολόγησης των επιπτώσεων στο περιβάλλον από το σχεδιαζόμενο έργο, 2) οποιαδήποτε διοικητική διαδικασία χορήγησης άδειας άσκησης δραστηριότητας, που μπορεί να επηρεάσει το περιβάλλον και 3) οποιαδήποτε διαδικασία σχεδιασμού και διαμόρφωσης προτάσεων κανονιστικών ρυθμίσεων περιβαλλοντικού χαρακτήρα (<http://www.wwf.gr>).

2. ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΑΣΚΗΣΗΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Για θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και ειδικότερα των υδατικών πόρων σε εθνικό επίπεδο, οι πολίτες μπορούν να προσφύγουν στη Διοίκηση κατά διοικητικών πράξεων. Συγκεκριμένα, έχουν τη δυνατότητα άσκησης αίτησης θεραπείας, ιεραρχικής προσφυγής, ειδικής διοικητικής προσφυγής και ενδικοφανούς προσφυγής.

2.1. ΑΙΤΗΣΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

Η αίτηση θεραπείας αφορά την αποκατάσταση μιας αδικίας ή την άρση μιας παράνομης νομικής κατάστασης που προκλήθηκε από την προσβαλλόμενη διοικητική πράξη. Με την αίτηση αυτή μπορεί να γίνει επίκληση λόγων νομιμότητας και ουσίας. Αν η διοικητική πράξη είναι όντως παράνομη, η υπηρεσία είναι υποχρεωμένη να την ανακαλέσει, εφόσον δεν έχει παρέλθει μεγάλο χρονικό διάστημα από την έκδοσή της. Σε περίπτωση ανάκλησης ή τροποποίησης της προσβαλλόμενης διοικητικής πράξης, η Διοίκηση εκδίδει νέα πράξη. Ο ενδιαφερόμενος συγκεκριμένα, ζητά την ανάκληση ή τροποποίησή της από την αρχή που την εξέδωσε, η οποία οφείλει να γνωστοποιήσει την απόφαση εντός 30 ημερών (Σπηλιωτόπουλος, 2002).

2.2. ΙΕΡΑΡΧΙΚΗ ΠΡΟΣΦΥΓΗ

Αν το αίτημα της αίτησης είναι η ακύρωση της διοικητικής πράξης, τότε αρμόδια καθίσταται η διοικητική αρχή, η οποία προΐσταται εκείνης που εξέδωσε την πράξη. Η πράξη της αρχής, με την οποία ακυρώνεται ή τροποποιείται η ελεγχόμενη πράξη είναι εκτελεστή διοικητική πράξη, ενώ η πράξη με την οποία το προϊστάμενο όργανο εμμένει στην αρχικά εκδοθείσα πράξη στερείται εκτελεστότητας. Με την άσκηση της ιεραρχικής προσφυγής δεν αναστέλλεται αυτοδικαίως η εκτέλεση της προσβαλλόμενης πράξης, μπορεί ωστόσο, να ανασταλεί η εκτέλεσή της, ύστερα από αίτημα του ενδιαφερομένου. Η άσκηση της προσφυγής αυτής διακόπτει την προθεσμία άσκησης ένδικων μέσων, εφόσον κατατεθεί εντός προθεσμίας 60 ημερών.

2.3. ΕΙΔΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΥΓΗ

Ειδική Διοικητική Προσφυγή, χαρακτηριζόμενη και ως προσφυγή νομιμότητας, είναι κάθε προσφυγή που προβλέπεται από ειδική διάταξη, που καθορίζει ορισμένη προθεσμία εντός της οποίας πρέπει να ασκηθεί, την αρχή από την οποία εξετάζονται, καθώς και άλλες προϋποθέσεις σχετικά με την άσκησή της. Η άσκηση της ειδικής διοικητικής προσφυγής, προκαλεί έλεγχο των νομικών πλημμελειών της πράξης, είναι δηλαδή προσφυγή που προκαλεί έλεγχο νομιμότητας, ενώ οι πράξεις που εκδίδονται επί των ειδικών διοικητικών προσφυγών, έχουν εκτελεστό χαρακτήρα. Η εμπρόθεσμη υποβολή των προσφυγών αυτών διακόπτει την προθεσμία άσκησης των ένδικων βοηθημάτων. Η απόφαση γνωστοποιείται στον προσφεύγοντα, αν δεν ορίζουν διαφορετικά ειδικές διατάξεις, σε 30 ημέρες, ενώ, αν αρμόδιο να αποφανθεί για την ειδική διοικητική προσφυγή είναι άλλο διοικητικό όργανο, εκείνο στο οποίο κατατέθηκε οφείλει να τη διαβιβάσει στο αρμόδιο μέσα σε 5 ημέρες.

2.4. ΕΝΔΙΚΟΦΑΝΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΗ

Ενδικοφανής προσφυγή είναι η τυπική διοικητική προσφυγή, εφόσον συντρέχουν σωρευτικά οι εξής προϋποθέσεις:

- 1) Ειδική πρόβλεψη της άσκησής της από το νόμο
- 2) Άσκησή της ενώπιον του οργάνου που εξέδωσε την πράξη, είτε ενώπιον του ιεραρχικά προϊσταμένου, είτε ενώπιον άλλου διοικητικού οργάνου που υπάρχει ή έχει συσταθεί ειδικά για αυτόν το σκοπό
- 3) Καθιστά δυνατή την επανεξέταση της υπόθεσης, όχι μόνο από πλευράς νομιμότητας αλλά και κατ' ουσίαν
- 4) Ασκείται υποχρεωτικά επί ποινή απαραδέκτου του ενδίκου βοηθήματος (αίτηση ακυρώσεως ή προσφυγή), μέσα σε ορισμένη προθεσμία, η οποία προβλέπεται από το νόμο και υπόκειται στην καθιερωμένη από το νόμο διαδικασία

Στην άσκηση της ενδικοφανούς προσφυγής νομιμοποιείται εκείνος ο πολίτης, του οποίου το ατομικό δικαίωμα ή έννομο συμφέρον έχει προσβληθεί, ή εκείνος στον οποίο αφορά η διοικητική πράξη. Η προσφυγή αυτή ασκείται κατά οριστικών πράξεων και η απόφαση εκδίδεται μέσα σε προθεσμία που ορίζει ο νόμος ή εντός 3 μηνών. Η άσκηση της προσφυγής δίνει αφορμή για την έκδοση νέας διοικητικής

πράξης, οδηγεί σε νέα κρίση της υπόθεσης, ενώ η άσκησή της αποτελεί προϋπόθεση του παραδεκτού της αίτησης ακύρωσης ενώπιον του ΣτΕ ή της προσφυγής στα διοικητικά δικαστήρια επί διαφορών ουσίας.

2.5. ΕΙΔΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΚΑΤΑ ΠΡΑΞΕΩΝ ΤΩΝ ΟΤΑ

Ο έλεγχος σκοπιμότητας κατά πράξεων των ΟΤΑ έχει καταργηθεί, ωστόσο οποιοσδήποτε έχει έννομο συμφέρον μπορεί να προσφύγει στο Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειας και να προσβάλλει τις αποφάσεις των συλλογικών ή μονομελών οργάνων των δήμων, των Κοινοτήτων, των τοπικών διαμερισμάτων, των νομικών τους προσώπων δημοσίου δικαίου και των συνδέσμων για λόγους νομιμότητας, μέσα σε προθεσμία 10 ημερών από τη δημοσίευση, την κοινοποίηση ή τη γνώση της προσβαλλόμενης απόφασης. Στοιχείο προς απόδειξη για την έναρξη της προθεσμίας είναι το αν και πότε έλαβε γνώση ο ενδιαφερόμενος και όχι το ότι τυχόν δεν έλαβε γνώση. Η προσφυγή μπορεί να στρέφεται και κατά παράλειψη-αποφειλόμενης νόμιμης ενέργειας. Ο Γενικός Γραμματέας αποφαινεται σε αποκλειστική προθεσμία ενός μηνός από την υποβολή της προσφυγής, ενώ η άπρακτη παρέλευση της προθεσμίας συνιστά σιωπηρή απόρριψη. Επίσης, οποιοσδήποτε έχει έννομο συμφέρον μπορεί να προσβάλει τις αποφάσεις του Γενικού Γραμματέα που εκδίδονται σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου, ενώπιον της ειδικής Επιτροπής του άρθρου 152 του Ν.3463/2006 μέσα σε προθεσμία ενός μηνός από την έκδοση της απόφασης ή την κοινοποίηση ή τη γνώση αυτής. Η Ειδική Επιτροπή ασκεί έλεγχο νομιμότητας και εκδίδει την απόφασή της σε αποκλειστική προθεσμία 30 ημερών από την υποβολή της. Οι αποφάσεις της προσβάλλονται μόνο στα αρμόδια δικαστήρια. Τα αιρετά όργανα των Δήμων και Κοινοτήτων, οι διοικήσεις των νομικών προσώπων και των συνδέσμων έχουν υποχρέωση συμμόρφωσης χωρίς καθυστέρηση προς τις αποφάσεις του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας και της Ειδικής Επιτροπής, ενώ σε αντίθετη περίπτωση διαπράττουν σοβαρή παράβαση καθήκοντος ελεγχόμενη πειθαρχικά (<http://www.wwf.gr>).

3. ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ (Άρθρο 20 Σ.)

Το δικαίωμα στο περιβάλλον έχει στοιχεία συγχρόνως ατομικού, κοινωνικού και πολιτικού δικαιώματος. Ο κάθε πολίτης μπορεί να προσφύγει στα αρμόδια δικαστήρια, προκειμένου να εξασφαλίσει την προσήκουσα δικαστική προστασία για την πρόληψη και την αποκατάσταση των προσβολών του περιβάλλοντος. Αποτελεσματική δικαστική προστασία παρέχεται:

- 1) Στο πεδίο του *Δημοσίου Δικαίου*, ειδικότερα του Δικαίου του Περιβάλλοντος, με σκοπό τον έλεγχο της εφαρμογής του από το δικαστή και την υλοποίηση της προστασίας του περιβάλλοντος και
- 2) Στο πεδίο του *Ιδιωτικού Δικαίου*, με τη δυνατότητα προσφυγής στα πολιτικά δικαστήρια για τη διαφύλαξη του ζωτικού χώρου του θιγόμενου και των ατομικών του αγαθών από τις βλαπτικές επενέργειες στο περιβάλλον

3.1. ΠΑΡΟΧΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΑΠΟ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

3.1.1. Δικαστική Προστασία μέσω διατάξεων του ΑΚ

A) Προσβολή της Προσωπικότητας

Το ιδιωτικό Δίκαιο αναγνωρίζει δικαίωμα στο περιβάλλον, φυσικό και τεχνητό. Η προσβολή της προσωπικότητας συνίσταται σε προσβολή των σωματικών και ψυχικών αγαθών που τη συνθέτουν, δηλαδή του ζωτικού χώρου της προσωπικότητας. Προσβολή του ζωτικού χώρου αποτελεί και η παρεμπόδιση της άσκησης του δικαιώματος χρήσης. Συνάγεται, ως εκ τούτου, ότι η αποστέρηση χρήσης των κοινών σε όλους (ύδατα) και κοινόχρηστων πραγμάτων συνιστά προσβολή του δικαιώματος χρήσης των κοινών και κοινόχρηστων πραγμάτων, εξουσία που απορρέει από το ευρύτερο δικαίωμα της προσωπικότητας. Όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον (άρθρο 57 ΑΚ). Το δικαστήριο, με την από φασή του ύστερα από αίτηση αυτού που έχει προσβληθεί, μπορεί επιπλέον να καταδικάσει τον υπαίτιο να ικανοποιήσει την ηθική βλάβη αυτού που έχει προσβληθεί (άρθρο 59 ΑΚ).

B) Ευθύνη από Αδικοπραξία

Σύμφωνα με το 914 ΑΚ, «όποιος ζημιώσει άλλον παράνομα και υπαίτια έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει». Αδικοπρακτική ευθύνη για αποκατάσταση της περιβαλλοντικής ζημίας: «Οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο προκαλεί ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος ευθύνεται σε αποζημίωση, εκτός αν αποδείξει ότι η ζημία οφείλεται σε ανώτερη βία ή ότι προήλθε από υπαίτια ενέργεια τρίτου που ενήργησε δολίως» (άρθρο 29 Ν.1650/1986).

3.1.2. Δικαστική Προστασία μέσω διατάξεων του Ποινικού Δικαίου

Τα ποινικά αδικήματα που αφορούν σε προσβολές στο περιβάλλον διώκονται, κατά κανόνα αυτεπάγγελτα από τον Αρμόδιο Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών. Μπορεί όμως και ο πολίτης να καταγγείλει τη διάπραξη ενός τέτοιου αδικήματος ενώπιον των αρμόδιων αρχών, υποβάλλοντας μήνυση ενώπιον του καθ' ύλην αρμόδιου Εισαγγελέα ή των αρμόδιων αστυνομικών ή λιμενικών οργάνων (άρθρο 42 του ΚΠοινΔ). Ο μηνυτής οφείλει να κατονομάσει το δράστη στη μήνυσή του και εάν αυτός δεν έχει ταυτοποιηθεί, να στραφεί κατά αγνώστων και να εκθέσει το γεγονός που προκάλεσε σοβαρή βλάβη και προσβολή στο περιβάλλον (Παπαδαμάκης, 2002). Στην συνέχεια, ο εισαγγελέας στον οποίο έχει υποβληθεί η μήνυση μπορεί:

A) Εάν η μήνυση είναι αβάσιμη και δεν στοιχειοθετείται η τέλεση αξιόποινης πράξης, να θέσει την υπόθεση στο αρχείο (άρθρο 43, παρ.2 ΚΠοινΔ).

B) Διαφορετικά, να προβεί στην άσκηση της ποινικής δίωξης, έχοντας τη δυνατότητα να παραγγείλει προανάκριση ή κυρία ανάκριση ή να εισαγάγει την υπόθεση με απευθείας κλήση στο ακροατήριο (άρθρο 43 παρ.1 ΚΠοινΔ).

3.1.3. Διαδικασία Ασφαλιστικών Μέτρων

Σε ορισμένες περιπτώσεις και επειδή η τακτική διαδικασία είναι χρονοβόρα, τα δικαστήρια μπορούν να λάβουν απόφαση σε σύντομο χρονικό διάστημα, προκειμένου να διασφαλιστεί ένα δικαίωμα που διακυβεύεται ή να ρυθμιστεί προσωρινά μια κατάσταση και με αυτόν τον τρόπο να αποφευχθούν βλαβερές και δυσμενείς

συνέπειες για φυσικά ή νομικά πρόσωπα και για έννομες σχέσεις και καταστάσεις που δύσκολα θα μπορούσαν να αποκατασταθούν (Μπέης, 1981). Ειδικότερα, η λήψη τέτοιων μέτρων, σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος ή προστασίας της υγείας του ανθρώπου, μπορεί να λειτουργήσει αποτρεπτικά για βλαβερές και μη αναστρέψιμες επιπτώσεις στο περιβάλλον (άρθρο 682 ΚΠολΔ).

3.2. ΠΑΡΟΧΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΜΕΣΩ ΣτΕ ΚΑΙ ΤΑΚΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

3.2.1. Ενώπιον του ΣτΕ

A) Αίτηση Ακύρωσης

Η αίτηση ακύρωσης είναι το ένδικο βοήθημα που ασκείται στο ΣτΕ ή στο διοικητικό δικαστήριο, με το οποίο επιδιώκεται η παροχή δικαστικής προστασίας με την εξαφάνιση μιας διοικητικής πράξης, για λόγους νομιμότητας. Αίτημα του ενδίκου βοηθήματος είναι αποκλειστικά και μόνο η ακύρωση της προσβαλλόμενης διοικητικής πράξης ή παράλειψης. Για να είναι παραδεκτή η αίτηση ακύρωσης πρέπει να υπάρχει προσωπικό, άμεσο και ενεστώς έννομο συμφέρον του αιτούντος (άρθρο 48 του ΠΔ 18/1989 και άρθρο 95 παρ.1 α Σ.). Η νομολογία του ΣτΕ έχει δεχτεί μία διευρημένη έννοια του έννομου συμφέροντος στα θέματα του περιβάλλοντος και ειδικότερα, η διεύρυνση αυτή αφορά σε μη κυβερνητικούς οργανισμούς, κατοίκους και δημότες της περιοχής του προβλήματος, κατοίκους γειτονικής περιοχής, ακόμα και κατοίκους μίας ευρύτερης περιοχής για θέματα οικολογικής ισορροπίας και ποιότητας ζωής (Σπηλιωτόπουλος, 2002).

B) Αίτηση Αναστολής εκτέλεσης

Το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που άσκησε την αίτηση ακύρωσης μπορεί, μετά την κατάθεση της αίτησης ή της προσφυγής, να ζητήσει την αναστολή εκτέλεσης της προσβαλλόμενης ατομικής πράξης, η οποία δεν έχει ακόμα εκτελεστεί. Η αναστολή χορηγείται όταν η εκτέλεση της πράξης μπορεί να προκαλέσει ανεπανόρθωτη ή δύσκολα επανορθώσιμη βλάβη, η οποία θα είναι άμεση και θα αποδικνύεται από τον αιτούντα ή θα προκύψει από τα στοιχεία του φακέλου (Σπηλιωτόπουλος, 2002).

3.2.2. Ενώπιον των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων

Αγωγή αποζημίωσης κατά του Δημοσίου, των ΝΠΔΔ και των ΟΤΑ

Αγωγή ασκείται για τις χρηματικές διαφορές. Ειδικότερα, η αγωγή αποζημίωσης κατά του Δημοσίου και κατά των ΟΤΑ προβλέπεται στα άρθρα 105 και 106 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα (ΕισΝΑΚ) και ασκείται ενώπιον των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων (Σπηλιωτόπουλος, 2002). Κατά το άρθρο 105, το Δημόσιο ενέχεται σε αποζημίωση για τις παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του κατά την άσκηση της ανατεθειμένης σε αυτά δημόσιας εξουσίας. Εξάιρεση στον κανόνα αυτό αναγνωρίζεται μόνο εάν η παρανομία της ζημιογόνου πράξης ή παράλειψης συνίσταται στην παράβαση ενός κανόνα από τον οποίο δεν πηγάζει συγκεκριμένο δικαίωμα του διοικουμένου που ζημιώθηκε, επειδή έχει θεσπιστεί αποκλειστικά και μόνο προς χάρη του δημόσιου συμφέροντος. Η αποζημίωση είναι χρηματική και συνίσταται σε χρηματικό ποσό που περιλαμβάνει τόσο τη θετική όσο και το διαφυγόν κέρδος (άρθρο 298 ΑΚ). Εκτός από την περιουσιακή αποζημίωση, η παραπάνω ευθύνη του Δημοσίου μπορεί να συνεπάγεται και την αποκατάσταση ηθικής βλάβης με την επιδίκαση χρηματικού ποσού (<http://www.wwf.gr>).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΘΕΣΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΥΔΑΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

Η θεσμική προστασία των υδατικών πόρων στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στηρίζεται σε πλήθος νομικών κειμένων, που εξειδικεύουν αρχές, πολιτικές και μέτρα. Το μεν Πρωτογενές Δίκαιο καθιερώνει τη θεσμική προστασία του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων (και άρα εμμέσως και του νερού), το δε Δευτερογενές Κοινοτικό Δίκαιο κατοχυρώνει άμεσα την προστασία των υδατικών πόρων, με πιο σημαντική την Οδηγία- Πλαίσιο 2000/60/ΕΚ. Παράλληλα, όμως υπάρχει και μια πλούσια νομολογιακή παρακαταθήκη από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ειδικά στον τομέα της προστασίας των υδατικών πόρων, η οποία μεγιστοποιείται ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, λόγω της πληθώρας των υποθέσεων που υπάγονται σε αυτό. Παρότι όμως έχουν γίνει σημαντικά βήματα προόδου για την προστασία του νερού, λύνοντας σοβαρά προβλήματα, χρειάζεται ακόμα σημαντική προσπάθεια, ώστε να αποκατασταθεί η ποιότητάς τους και να διατηρηθεί σε καλά επίπεδα. Σήμερα μάλιστα η ανάγκη αυτή είναι πιο επιτακτική από ποτέ λόγω των δυσμενών αποτελεσμάτων της κλιματικής αλλαγής παγκοσμίως.

1. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΥΔΑΤΩΝ

Η θεσμική προστασία του περιβάλλοντος και ειδικότερα των υδατικών πόρων στην Ευρωπαϊκή Ένωση διασφαλίζεται από το πρωτογενές και το δευτερογενές κοινοτικό δίκαιο.

1.1. ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

1.1.1. Έννοια και πράξεις Πρωτογενούς Κοινοτικού Δικαίου

Αποτελεί το Δίκαιο, βάσει του οποίου απέκτησαν υπόσταση οι τρεις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, δηλαδή την ΣΕΚΑΧ και τις ΣΕΟΚ και ΣΕΚΑΕ. Πρόκειται για τις τρεις ιδρυτικές συνθήκες και τις τροποποιήσεις τους. Οι τρεις ευρωπαϊκές Κοινότητες δημιουργήθηκαν βάσει των τριών αυτών συνθηκών, οι οποίες επέχουν τη θέση Συντάγματος. Στο πρωτογενές Δίκαιο εντάσσονται ακόμη όλες οι αναθεωρήσεις των

αρχικών συνθηκών, τα Παραρτήματα και τα Πρωτόκολλα που τις συνοδεύουν, όπως και οι συμφωνίες ένταξης των νέων κρατών μελών.

Σημαντικές πράξεις του παραπάνω πρωτογενούς δικαίου, που ενσωματώνουν σιωπηρά (έμμεσα) ή ρητά την προστασία του περιβάλλοντος στο κείμενό τους ως στόχο είναι οι ακόλουθες : 1) Η Ιδρυτική Συνθήκη της ΕΟΚ (1958), 2) η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ) (1987), με την οποία έγινε αναθεώρηση της ΣΕΟΚ και εντάχθηκε ρητά η προστασία του περιβάλλοντος στο κείμενό της, 3) η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) ή αλλιώς Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992), με την οποία έγινε ξανά αναθεώρηση και η ΕΟΚ μεταβλήθηκε σε ΕΚ και 4) ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Στάγκος και Σαχπεκίδου, 2000).

1.1.2. Προστασία υδατικών πόρων από Πρωτογενές Κοινοτικό Δίκαιο

Το άτομο ως υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, η προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, η δυνατότητα του να αναπτύσσει την προσωπικότητά του, συμμετέχοντας στην οικονομική ζωή και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, καθώς και το δικαίωμά του να απολαμβάνει ένα υγιές και καθαρό περιβάλλον αποτελούν θεμελιώδεις αρχές του κοινοτικού δικαίου. Η οικονομική ανάπτυξη ιδιωτών και κράτους πρέπει να έχει ως όριο τη επιτακτική ανάγκη να προστατευτεί το φυσικό περιβάλλον.

Οι πρώτες έμμεσες αναφορές για το περιβάλλον υπήρξαν στα άρθρα 100 και 235 της Συνθήκης της ΕΟΚ, όπου η πρόθεση προστασίας του περιβάλλοντος από τον κοινοτικό νομοθέτη ήταν λανθάνουσα και σιωπηρή. Με το άρθρο 100 ρυθμιζόταν η έκδοση οδηγιών για την προσέγγιση των κανόνων δικαίου των κρατών μελών, οι οποίες αποσκοπούσαν στην καθιέρωση και τη λειτουργία της κοινής αγοράς. Επίσης στο άρθρο 235 της Συνθήκης, οριζόταν ότι αν οι υπόλοιπες διατάξεις της Συνθήκης δεν παρέχουν τις απαιτούμενες εξουσίες για την ανάληψη ενέργειας, η οποία είναι απαραίτητη για την πραγματοποίηση ενός από τους στόχους της Κοινότητας (εν προκειμένω της προστασίας του περιβάλλοντος), στο πλαίσιο της λειτουργίας της κοινής αγοράς, τότε το Συμβούλιο θεσπίζει ομόφωνα τους κατάλληλους προς τούτο κανόνες.

Τα προγράμματα δράσης για το περιβάλλον αποτέλεσαν την πρώτη προσπάθεια για την ένταξη της προστασίας του περιβάλλοντος στο κοινοτικό δίκαιο. Μετέπειτα, το άρθρο 2 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, όπως τροποποιήθηκε με τα άρθρα της Συνθήκης του Μάαστριχτ, 1992 (ΣΕΕ), αναφέρει ως βασικό στόχο την προώθηση και τη δημιουργία μίας κοινής αγοράς. Προκειμένου μάλιστα να πραγματοποιηθεί ο στόχος του προηγούμενου άρθρου της ΣΕΚ, προβάλλονται στο άρθρο 3 της παρούσας Συνθήκης κάποιες κοινές πολιτικές και κοινά πεδία δράσης για την προώθηση μίας αρμονικής και εξισορροπημένης ανάπτυξης, ανάμεσα στα οποία εντάσσεται και η πολιτική στον τομέα του περιβάλλοντος.

Η ουσιαστική βέβαια μεταβολή στο πλαίσιο της κοινοτικής πολιτικής περιβάλλοντος πραγματοποιήθηκε πιο πριν με την υιοθέτηση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης (ΕΕΠ) το 1986. Έτσι, σχετικά με την πορεία της καθιέρωσης της προστασίας του περιβάλλοντος στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα ξεχωρίζουν δύο περίοδοι: η περίοδος πριν από την ΕΕΠ και η περίοδος μετά την ΕΕΠ. Με την καθιέρωσή της, για πρώτη φορά στην ιστορία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, η περιβαλλοντική προστασία ανάγεται σε μείζονος σημασίας κοινοτική πολιτική, ηνοποία μάλιστα εντάσσεται σε αυτοτελές κεφάλαιο μέσα στην ΣΕΟΚ. Για πρώτη φορά αρχές που μέχρι τώρα είχαν αποτελέσει περιεχόμενο γενικών διακηρύξεων και κατευθυντήριων γραμμών, γνωστών ως αρχών του soft law μη δεσμευτικού χαρακτήρα, απέκτησαν ουσιαστική ισχύ και αποτέλεσαν το δίκαιο της Κοινότητας.

Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 174 της Συνθήκης, η πολιτική της Κοινότητας στο τομέα του περιβάλλοντος συμβάλλει στην επιδίωξη των εξής στόχων : α) στη διατήρηση, προστασία και βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος, β) στην προστασία της υγείας του ανθρώπου, γ) στη συνετή και ορθολογική χρησιμοποίηση των φυσικών πόρων, και δ) στην προώθηση, σε διεθνές επίπεδο, μέτρων για την αντιμετώπιση των περιφερειακών ή παγκοσμίων περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Ο πρώτος στόχος ως προς τη διατήρηση, προστασία και βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος δεν περιορίζεται στο πλαίσιο των ορίων των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά περιλαμβάνει οποιαδήποτε προβλήματα διασυνοριακής ζήτησης και εκτός των ορίων και συνόρων της Ένωσης. Σύμφωνα με αυτό το στόχο, η βελτίωση του περιβάλλοντος εισάγει μία νέα δυναμική αντιμετώπιση που αντιστοιχεί στους νέους σκοπούς της Κοινότητας. Η έννοια του περιβάλλοντος δεν είναι

καθορισμένη, αλλά διαμορφώνεται σε τόσο στο κοινοτικό επίπεδο όσο και στα εθνικά επιμέρους δίκαια, με ευρύτερο και ελαστικό περιεχόμενο.

Ο δεύτερος στόχος, που αφορά την υγεία του ανθρώπου, προσδίδει μία προσωποπαγή διάσταση της προστασίας του περιβάλλοντος και οδηγεί σε σκέψεις καθιέρωσης του δικαιώματος προς ένα υγιές περιβάλλον, προς ένα ατομικό δικαίωμα κάθε πολίτη για την προστασία της υγείας του και της σωματικής του ακεραιότητας από επιβλαβείς περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

Ως προς τον τρίτο στόχο της πολιτικής της Κοινότητας, υπάρχει διάκριση της έννοιας του περιβάλλοντος και αυτής των φυσικών πόρων. Σύμφωνα και με διεθνή κείμενα, όπως η Διακήρυξη της Στοκχόλμης, φυσικοί πόροι είναι ο αέρας, τα ύδατα, η γη, η πανίδα και η χλωρίδα. Επομένως, από αυτόν τον τρίτο στόχο προκύπτει πλέον ξεκάθαρα η θεσμική προστασία των υδατικών πόρων. Θεωρείται ότι η ορθολογική αξιοποίηση των φυσικών πόρων συμβάλλει στην προσπάθεια αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών προβλημάτων σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο πέρα από τα όρια της Κοινότητας.

Οι τρεις παραπάνω αρχές, αποτελούν αντικείμενο της κοινοτικής δράσης ήδη από το πρώτο πρόγραμμα στο τομέα του περιβάλλοντος από το 1973. Πρόκειται για αρχές αναγνωρισμένες στα περισσότερα κράτη-μέλη, οι οποίες αποτελούν επίσης περιεχόμενο πολλών συμφωνιών με διεθνή χαρακτήρα.

Επίσης από την ΣΕΚ προκύπτουν ξεκάθαρα πολλές αρχές σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος, όπως η βασική και οικουμενική αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης (άρθρο 2 ΣΕΚ), η αρχή της προφύλαξης, της πρόληψης, της αποκατάστασης και η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» (άρθρο 174 ΣΕΚ). Αξίζει να τονίσουμε ότι στα άρθρα 2, 6 και 174 της Συνθήκης, καθιερώνεται και η πολύ σημαντική αρχή της ενσωμάτωσης, σύμφωνα με την οποία οι ανάγκες στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος αποτελούν συνιστώσα και των άλλων πολιτικών της Κοινότητας. Με αυτήν την αρχή δηλαδή, ενσωματώνονται τα περιβαλλοντικά κριτήρια και στις υπόλοιπες πολιτικές της Κοινότητας. Μάλιστα, για καμία άλλη πολιτική της Κοινότητας δεν υπάρχει τέτοια αναφορά, καθώς άλλες πολιτικές σε διαφορετικούς τομείς δεν θα μπορούσαν να αγνοήσουν ή να έρθουν σε αντίθεση με τις αρχές της προστασίας του περιβάλλοντος. Με αυτόν τον τρόπο, η προστασία του περιβάλλοντος αποκτά μία δυναμική λειτουργία. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι η προστασία του περιβάλλοντος είναι «πολυκλαδική», συνδεδεμένη άμεσα με την

οικονομική πολιτική, τη δράση στον τομέα των μεταφορών και την περιφερειακή πολιτική. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 174 μάλιστα επιτυγχάνεται έμμεσα η σύνδεση της έννοιας του περιβάλλοντος με εκείνη της αειφόρου ανάπτυξης.

Περαιτέρω, στο άρθρο 37 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2000), κατοχυρώνεται η προστασία του περιβάλλοντος, η οποία πρέπει να ενσωματωθεί στις πολιτικές της Ένωσης και να διασφαλίζεται σύμφωνα με την αρχή της βιώσιμου ανάπτυξης.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδιώκοντας την εξισορρόπηση μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης, της προώθησης των κοινωνικών δικαιωμάτων και της προστασίας του περιβάλλοντος, στοχεύει στη διασυννοριακή συνεργασία δημοκρατικών καθεστώτων που σέβονται τα δικαιώματα του ανθρώπου και διαπνέονται από την αρχή του κράτους δικαίου (<http://www.nomosphysis.org.gr>).

1.2. ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΕΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

1.2.1. Πράξεις Δευτερογενούς Κοινοτικού Δικαίου

Προς εκπλήρωση των καθηκόντων τους τα κοινοτικά όργανα εκδίδουν συγκεκριμένους τύπους νομικών πράξεων, δηλαδή κανονισμούς και οδηγίες, λαμβάνουν αποφάσεις και διατυπώνουν συστάσεις ή γνώμες (άρθρο 249 ΣΕΚ). Οι πράξεις αυτές, οι οποίες κατονομάζονται ρητά και αναλύονται στο άρθρο 249 ΣΕΚ, χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, τις δεσμευτικές πράξεις (κανονισμοί, οδηγίες, αποφάσεις) και τις μη δεσμευτικές (συστάσεις και γνώμες). Τα όργανα που νομιμοποιούνται, ειδικότερα σε έκδοση των παραπάνω πράξεων είναι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο από κοινού με το Συμβούλιο, το Συμβούλιο αυτοτελώς καθώς και η Επιτροπή. Το άρθρο 249 ΣΕΚ, όμως δεν αποκαλύπτει ποτέ πρέπει να δραστηριοποιείται το κάθε όργανο, ποιο όργανο επιτρέπεται να δραστηριοποιείται κάθε φορά καθώς και ποια από τις αναφερόμενες πράξεις θα πρέπει να προτιμηθεί. Δεν αποτελεί, συνεπώς, το άρθρο 249 ΣΕΚ τη νομιμοποιητική βάση για την έκδοση οποιασδήποτε πράξης του κοινοτικού δικαίου. Τα κοινοτικά όργανα δεσμεύονται πάντα από την αρχή των κατ' ανάθεση αρμοδιοτήτων της Κοινότητας και οφείλουν να αναζητούν κάθε φορά τη νομιμοποιητική βάση της πράξης, που σχεδιάζουν να εκδώσουν, σε ειδικότερες διατάξεις των επιμέρους κεφαλαίων της Συνθήκης. Οι διατάξεις αυτές θα προδιαγράψουν επίσης το όργανο που ενεργεί, τη διαδικασία που

ακολουθείται καθώς και την πράξη που μπορεί να εκδοθεί (Στάγκος και Σαχπεκίδου, 2000).

Αναφορικά με την προστασία του περιβάλλοντος και ειδικότερα των υδατικών πόρων, οι πράξεις του δευτερογενούς κοινοτικού δικαίου, με τις οποίες διασφαλίζεται είναι οδηγίες, αποφάσεις ή κανονισμοί, τις οποίες θα αναλύσουμε.

A) ΟΔΗΓΙΑ : Η οδηγία αποτελεί μια ιδιόμορφη πράξη του κοινοτικού δικαίου, η φύση, η λειτουργία και οι έννομες συνέπειες της οποίας προβληματίσαν ιδιαίτερα. Όπως φαίνεται από την ίδια τη διατύπωση του άρθρου 249 ΣΕΚ, αποδέκτης μιας οδηγίας είναι μόνο κράτος μέλος, άρα σε καμιά περίπτωση φυσικό ή νομικό πρόσωπο. Μια οδηγία μπορεί να απευθύνεται σε ένα, σε περισσότερα, ή και σε όλα τα κράτη μέλη. Σύμφωνα όμως με το κείμενο της Συνθηκής, η οδηγία δεσμεύει τους αποδέκτες της, δηλαδή τα κράτη μέλη, μόνον ως προς το αποτέλεσμα που επιδιώκει. Αντίθετα, επιτρέπει στις εκάστοτε εθνικές αρχές την επιλογή του τύπου και των μέσων, με τα οποία θα πραγματοποιηθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Διανοίγονται, έτσι, στα κράτη μέλη σημαντικά περιθώρια διακριτικής ευχέρειας, μόνον όμως σχετικά με τον τρόπο προσαρμογής τους στο περιεχόμενο της οδηγίας. Η θέσπιση του ιδιόρρυθμου αυτού τύπου κοινοτικής πράξης οφείλεται, ακριβώς στην ανάγκη διαφύλαξης μεγαλύτερου χώρου κινήσεων υπέρ της εθνικής νομοθετικής λειτουργίας κατά την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου.

Ένα δεύτερο στοιχείο, που προκύπτει από το κείμενο του άρθρου 249 ΣΕΚ, αφορά την υποχρεωτική παρεμβολή των εθνικών αρχών, προκειμένου να μεταφερθεί στον εθνικό δίκαιο μια κοινοτική οδηγία. Πρόκειται για μια διαδικασία δύο σταδίων. Το κοινοτικό όργανο (Συμβούλιο ή Επιτροπή ή Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο από κοινού με το Συμβούλιο) εκδίδει κατά το πρώτο στάδιο την οδηγία, καθορίζοντας στο κείμενο το επιδιωκόμενο κάθε φορά αποτέλεσμα και παραχωρώντας πάντα στα κράτη μέλη ένα χρονικό διάστημα εντός του οποίου θα πρέπει να συμμορφωθούν. Το χρονικό αυτό διάστημα συνήθως προσδιορίζεται ενιαία, υπάρχουν όμως περιπτώσεις που παρέχονται και μεγαλύτερες περίοδοι συμμόρφωσης για ένα ή περισσότερα κράτη μέλη. Εντός της προθεσμίας αυτής, που αποτελεί το δεύτερο στάδιο της διαδικασίας, οι αρμόδιες κάθε φορά εθνικές αρχές πρέπει να λάβουν τα αναγκαία μέτρα, ώστε να προσαρμοστεί το εσωτερικό δίκαιο με τους σκοπούς και τις επιταγές της οδηγίας. Στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών διανοίγεται, συνεπώς το

ζήτημα ποιες είναι οι επεύθυνες κάθε φορά εθνικές αρχές καθώς και ποιες μορφής και έντασης συμμόρφωση προς την οδηγία θα λάβει χώρα. Στα ζητήματα αυτά απαντά το εκάστοτε εθνικό δίκαιο και αποδίδεται έτσι ο εκάστοτε σεβασμός στις ιδιαιτερότητες κάθε έννομης τάξης. Το γεγονός, πάντως, ότι η συμμόρφωση προς την οδηγία προϋποθέτει την έκδοση μιας πράξης του εθνικού δικαίου, συνεπάγεται καταρχήν ότι η οδηγία εξ ορισμού δεν εξοπλίζεται με άμεση ισχύ. Παράλληλα, όμως, η ύπαρξη πράξεων του εσωτερικού δικαίου δεν επιτρέπει το συμπέρασμα ότι οι διατάξεις, που εκδόθηκαν σε εκτέλεση της οδηγίας, τροποποιούνται ή καταργούνται από τα κράτη μέλη, όπως οποιαδήποτε άλλη πράξη του εθνικού δικαίου. Αντιθέτως, το κράτος μέλος οφείλει να σέβεται τις εθνικές πράξεις προσαρμογής και να μην τις μεταβάλλει με τρόπο που αντιβαίνει στην ίδια την οδηγία. Σε αντίθετη περίπτωση, στοιχειοθετείται παράβαση των υποχρεώσεων του κράτους αυτού έναντι της Κοινότητας.

Επίσης, ο χρόνος έναρξης της ισχύος της οδηγίας αποτελεί ένα ακόμη σοβαρό ζήτημα. Μέχρι να λήξει η προθεσμία προσαρμογής του κράτους μέλους προς τους σκοπούς της οδηγίας, η κοινοτική αυτή πράξη δεν αναπτύσσει στο εσωτερικό της χώρας καμία ισχύ. Τα κράτη μέλη, συνεπώς, ρυθμίζουν τα συγκεκριμένα ζητήματα, σύμφωνα με την ελεύθερη βούλησή τους. Ακόμη και αν συμμορφωθούν προς την οδηγία νωρίτερα από ό,τι προβλέπει η ίδια στο κείμενό της, έννομες συνέπειες από τη μεταφορά αυτή στο εθνικό δίκαιο αναπτύσσονται μόνον για το συγκεκριμένο κράτος. Η πρόωρη συμμόρφωση δεν έχει συνέπειες έναντι των άλλων κρατών μελών. Μολονότι τα κράτη μέλη δεν υποχρεούνται να θεσπίζουν τα μέτρα μεταφοράς της οδηγίας πριν από την πάροδο της προθεσμίας, από το συνδυασμό των άρθρο 10 και 249 ΣΕΚ, προκύπτει ότι κατά τη διάρκεια της προθεσμίας αυτής, τα κράτη μέλη οφείλουν να απέχουν από τη θέσπιση διατάξεων ικανών να διακυβεύσουν σοβαρά το επιδιωκόμενο από την οδηγία αποτέλεσμα. Σε κάθε περίπτωση, η διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών αφορά μόνο το είδος και τη μορφή της πράξης συμμόρφωσης, ποτέ όμως το χρονικό όριο, που τάσσει για τη συμμόρφωση προς τις διατάξεις της η οδηγία. Το όριο αυτό είναι απόλυτα δεσμευτικό ως απώτατο χρονικό σημείο εφαρμογής της οδηγίας στο κράτος μέλος.

Το είδος των πράξεων, με τις οποίες θα γίνει η μεταφορά της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο, αποτελεί το χώρο όπου αναπτύσσεται η διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών. Το κάθε κράτος μέλος μπορεί να διαλέξει μεταξύ του νόμου, της

κανονιστικής πράξης της διοίκησης (προεδρικό διάταγμα, υπουργική απόφαση κ.λ.π.). Παρά την ελευθερία κινήσεων που διαθέτουν τα κράτη μέλη, δεν είναι δυνατόν να προσαρμόζονται επιλεκτικά ή ελλιπώς μόνον προς τις κοινοτικές οδηγίες. Προκειμένου λοιπόν να είναι πλήρης η συμμόρφωση, θα πρέπει να εκδίδεται στο εσωτερικό της κάθε χώρας πράξη της ίδιας ιεραρχικής βαθμίδας με εκείνη, η οποία μέχρι στιγμής ισχύει, ή κανονικά θα εκδιδόταν για τα ίδια θέματα σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο. Έτσι, αντίθετη προς το περιεχόμενο μιας οδηγίας προϋπάρχουσα διάταξη εθνικού νόμου θα αντικατασταθεί, μόνον από νεότερο νόμο, που θα προσαρμόζεται προς το κείμενο της οδηγίας, όχι από υποδεέστερη πράξη κ.ο.κ. Ακόμη, δε συνιστά κανονική συμμόρφωση προς τους σκοπούς μιας οδηγίας η προσαρμογή του εθνικού δικαίου προς το κοινοτικό δίκαιο, που οφείλεται απλώς και μόνο στη νομολογία των δικαστηρίων. Διότι ούτε η νομολογία των εθνικών δικαιοδοτικών οργάνων διασφαλίζει, σταθερή και δεσμευτική εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου και πλήρη δημοσιότητα.

Από την ίδια τη διατύπωση του άρθρου 249 ΣΕΚ, προκύπτει ότι η οδηγία αναπτύσσει για τα κράτη μέλη πλήρη δεσμευτικότητα ως προς το αποτέλεσμα που επιδιώκει και τους στόχους που θέτει. Έτσι, η σύμφωνη προς τον ορισμό της Συνθήκης οδηγία είναι εκείνη που, καθορίζοντας κάποιους στόχους παραχωρεί τα περαιτέρω στην εξουσία των κρατών μελών. Είναι προφανές ωστόσο, ότι η διάκριση μεταξύ δεσμευτικού αποτελέσματος και μη δεσμευτικών μέσων επίτευξης του αποτελέσματος στο ίδιο κείμενο της οδηγίας δεν είναι πάντα εύκολη. Συγχρόνως, κατά τη δικαιοπαραγωγική δράση των κοινοτικών οργάνων εκδίδονται πολλές οδηγίες, οι οποίες εμφανίζουν έντονα λεπτομερειακό χαρακτήρα, θυμίζοντας πολύ συχνά το κείμενο κανονισμών. Στις περιπτώσεις αυτές η διακριτική ευχέρεια των εθνικών αρχών περιορίζεται εξαιρετικά ή και εκμηδενίζεται. Τα σοβαρότερα, όμως προβλήματα εμφανίζονται στην περίπτωση απουσίας συμμόρφωσης ή όταν παρατηρείται εκπρόθεσμη ή και ελλιπής μόνο μεταφορά της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο. Οι συνέπειες μιας τέτοιας αδιαφορίας, παράλειψης ή καθυστέρησης του κράτους μέλους είναι πολλές φορές πολύ σημαντικές κυρίως για τους διοικούμενους. Παράλληλα, τέτοια φαινόμενα οδηγούν και σε καταστρατήγηση της θεμελιώδους αρχής της ίσης μεταχείρισης των πολιτών στην Κοινότητα, εφόσον σε άλλα κράτη μέλη επέρχεται κανονικά συμμόρφωση προς την οδηγία, ενώ σε άλλα ενδεχομένως όχι (Στάγκος και Σαχπεκίδου, 2000).

B) ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ : Ο κανονισμός είναι η σημαντικότερη πράξη που εκδίδουν τα κοινοτικά όργανα. Ισχύει και δεσμεύει όλα τα κράτη μέλη, ακόμη και όταν το περιεχόμενό του αναφέρεται σε ορισμένα μόνο από τα κράτη μέλη ή και σε ένα μόνο από αυτά. Θα μπορούσε να παραλληλισθεί προς το νόμο του εσωτερικού δικαίου κάθε κράτους μέλους. Η ονομασία κανονισμός υποδηλώνει, την προέλευση της πράξης από το Συμβούλιο ή την Επιτροπή, όργανα που δεν νομιμοποιούνται απευθείας από τους λαούς των κρατών μελών. Η πρόσφατη προσθήκη στο άρθρο 249 ΣΕΚ κανονισμών που προέρχονται από το ΕυρΚοινβ και το Συμβούλιο, μεταβάλλει, βέβαια, τη γενική αυτή εικόνα, όχι όμως ριζικά, διότι δεν προβλέπεται ακόμη η έκδοση πράξεων νομοθετικού περιεχομένου αποκλειστικά από το ΕυρΚοινβ.

Σύμφωνα με το άρθρο 249 ΣΕΚ, ο κανονισμός φέρει το κύριο γνώρισμα του νόμου, έχει δηλαδή γενική ισχύ, περιέχει κανόνες γενικούς και αφηρημένους, που ρυθμίζουν απροσδιόριστο καταρχήν αριθμό έννομων σχέσεων. Έτσι, ο κανονισμός έχει τον ευρύτερο δυνατό κύκλο αποδεκτών. Αποδέκτες του είναι τόσο τα κράτη μέλη, όσο και φυσικά και νομικά πρόσωπα που κατοικούν ή έχουν την έδρα τους εντός των κρατών μελών. Επίσης, είναι δεσμευτικός ως προς όλα του τα μέρη και ισχύει άμεσα σε κάθε κράτος μέλος. Η δεσμευτικότητα του κανονισμού και μάλιστα ως προς το σύνολο του περιεχομένου του, αναφέρεται σε αντιδιαστολή προς την οδηγία, η οποία, όπως η ίδια η Συνθήκη προβλέπει, δεσμεύει μόνο ως προς τους επιδιωκόμενους από την ίδια στόχους, ενώ αφήνει την επιλογή των μέσων πραγμάτωσης των στόχων της στα κράτη μέλη. Περαιτέρω, η πλήρης αυτή δεσμευτικότητα του κοινοτικού κανονισμού υπαινίσσεται ότι τα κράτη μέλη δεν έχουν τη δυνατότητα να συμμορφώνονται προς το περιεχόμενό του μόνο όταν ή όπως αυτά επιθυμούν. Η απόφαση ενός κράτους μέλους να μεταβάλλει την ημερομηνία της έναρξης ισχύος του κανονισμού, χωρίς να εξουσιοδοτείται από τον κανονισμό για μια τέτοια ενέργεια, απαγορεύεται. Αντίθετα, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να εφαρμόζουν την κοινοτική πράξη στο σύνολό της, χωρίς να παραμερίζουν επιλεκτικά τις διατάξεις εκείνες με τις οποίες ενδεχομένως διαφωνούν.

Το χαρακτηριστικό της άμεσης ισχύος του κανονισμού σημαίνει αρχικά ότι η κοινοτική πράξη δε χρειάζεται καμία διαδικασία κύρωσης, υποδοχής, μετατροπής σε εσωτερικό δίκαιο ή αποδοχής της εκ μέρους των αρμόδιων οργάνων της εθνικής έννομης τάξης, προκειμένου να αναπτύξει τις έννομες συνέπειές της στο εσωτερικό του κράτους μέλους. Οι διατάξεις του κανονισμού παράγουν τις έννομες συνέπειές

τους τόσο έναντι και των τριών κρατικών λειτουργιών, όσο και έναντι των ιδιωτών, χωρίς να χρειάζεται οποιαδήποτε παρεμβολή εθνικής αρχής. Η κοινοτική πράξη ισχύει στο εσωτερικό του κράτους μέλους, όπως ακριβώς το εθνικό δίκαιο χωρίς, ωστόσο, να χάνει την κοινοτική της προέλευση και τον κοινοτικό της χαρακτήρα, χωρίς δηλ. να μετατρέπεται σε εσωτερικό δίκαιο. Παρατηρείται, βέβαια, ορισμένες φορές η ανάγκη περαιτέρω εξειδίκευσης του περιεχομένου ενός κανονισμού από πράξεις εθνικών οργάνων, νομοθετικών ή εκτελεστικών. Οι διαδικασίες αυτές σε τίποτα δεν επιτρέπεται να επηρεάζουν την άμεση ισχύ του κανονισμού, εφόσον πρόκειται στην ουσία για απλή εφαρμογή των διατάξεών του. Αντίθετα, εμφανίζεται, ως λανθασμένη η τακτική ορισμένων κρατών μελών, τα οποία ενσωματώνουν τις διατάξεις ενός κανονισμού αυτούσιες στο κείμενο εθνικών κανόνων δικαίου.

Κατά δεύτερο λόγο, η άμεση ισχύς του κανονισμού σημαίνει ότι τα δικαιώματα που προσνέμονται στους ιδιώτες από τις διατάξεις του, οι ιδιώτες μπορούν να τα επικαλούνται έναντι κάθε μορφής κρατικής εξουσίας, τα δε εθνικά δικαστήρια υποχρεούνται να τα προστατεύουν. Η τελευταία αυτή διάσταση παίρνει την ονομασία του άμεσου αποτελέσματος, αν και δεν έχει επικρατήσει μέχρι στιγμής ακόμη απόλυτη ομοιομορφία σχετικά με τη χρήση των συγκεκριμένων όρων.

Πολύ συχνά, εκδίδεται ένας κανονισμός, ο οποίος θέτει τις γενικές αρχές, που διέπουν έναν συγκεκριμένο τομέα (κανονισμός βάσης ή βασικός κανονισμός), εξουσιοδοτώντας συγχρόνως τα κοινοτικά όργανα, κατά κανόνα την Επιτροπή, να εξειδικεύσει τις διατάξεις του με έκδοση περαιτέρω πράξεων. Σε εκτέλεση των επιταγών αυτού του βασικού κανονισμού μπορεί να εκδίδονται κανονισμοί, οι οποίοι αποκαλούνται εκτελεστικοί κανονισμοί. Οι τελευταίοι παρά την ονομασία τους, και ενώ φέρουν όλα τα στοιχεία του κανονισμού, αποτελούν πράξη ιεραρχικά υποδεέστερη του βασικού κανονισμού και υπόκεινται στις διατάξεις του (Στάγκος και Σαχπεκίδου, 2000).

Γ) ΑΠΟΦΑΣΗ : Η απόφαση δεσμεύει ως προς όλα τα μέρη της τους αποδέκτες που ορίζει, σύμφωνα με το άρθρο 249 ΣΕΚ. Μια απόφαση μπορεί να έχει ως αποδέκτες τόσο κράτη μέλη όσο και ιδιώτες. Σκοπός της είναι η ρύθμιση ατομικών περιπτώσεων, είτε αυτές αφορούν κράτος μέλος, είτε πρόσωπα. Διαφέρει συνεπώς, από τον κανονισμό, γιατί διέπει γενικά και αφηρημένα προσδιοριζόμενες καταστάσεις. Κοινό σημείο μεταξύ απόφασης και κανονισμού αποτελεί, η ένταση

και η έκταση της δεσμευτικότητάς τους, οι οποίες σε αντίθεση προς την οδηγία είναι πλήρεις. Μια απόφαση που απευθύνεται σε κράτος μέλος θα μπορούσε, επίσης να παραλληλισθεί προς κανονισμό, ιδίως σχετικά με τα έννομα αποτελέσματά της στο εσωτερικό του κράτους αυτού και τις έννομες συνέπειές της για τα φυσικά και νομικά πρόσωπα. Αντίθετα, αν αναζητήσει κανείς στο εθνικό δίκαιο πράξη αντίστοιχη προς την απόφαση προς ιδιώτη, θα πρέπει, να καταλήξει στις ατομικές διοικητικές αποφάσεις. Σε αντίθεση προς τον κανονισμό, η ΣΕΚ δεν αναφέρει εκ πρώτης όψεως τίποτα σχετικά με την άμεση ή όχι ισχύ των αποφάσεων. Από το άρθρο 249 ΣΕΚ προκύπτει η άμεση ισχύς της απόφασης για τους αποδέκτες, τους οποίους η ίδια καθορίζει. Η κατάληξη αυτή αφήνει ερωτηματικά, σε συνάρτηση με τον τρόπο ισχύος μιας απόφασης προς κράτος μέλος, στο εσωτερικό του κράτους αυτού (Στάγκος και Σαχπεκίδου, 2000).

1.2.2. Προστασία των υδατικών πόρων από το δευτερογενές κοινοτικό δίκαιο

«Στον τομέα της διαχείρισης των υδατικών πόρων, αρχικά υπήρχε μια σειρά νομοθετημάτων που αποτελούνταν από την οδηγία για τα επιφανειακά νερά, την οδηγία για τα νερά κολύμβησης, την οδηγία για τα νερά αλιείας, για τα οστρακοειδή και την οδηγία για το πόσιμο νερό. Στη συνέχεια τη δεκαετία του 1980 και 1990 εντοπίστηκαν κάποιες αλλαγές, πάνω στις υπάρχουσες οδηγίες» (Κούγκολος, 2007). Ωστόσο, από εκεί και πέρα, δημιουργήθηκε η ανάγκη για μια ολοκληρωμένη, συνθετική και σφαιρική θεσμική προστασία των υδατικών πόρων. Τότε ακριβώς «ήρθε η Οδηγία 2000/60, η οποία βασίστηκε κυρίως στην αρχή της ολοκληρωμένης προσέγγισης, δηλαδή στην υιοθέτηση ενός διαχειριστικού μοντέλου που ενσωματώνει κάθε είδους απαιτήσεις (κοινωνικές, οικονομικές, περιβαλλοντικές) και αναφέρεται σε κάθε είδος υδάτων» (Κούγκολος, 2007). Ας δούμε όμως τις παρακάτω πράξεις του δευτερογενούς κοινοτικού δικαίου, με τις οποίες διασφαλίζεται η θεσμική προστασία των υδατικών πόρων (<http://dipe.pie.sch.gr>), ξεκινώντας από την πιο σημαντική Οδηγία 2000/60/EK:

1) Οδηγία 2000/60/EK για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων

Το ευρωπαϊκό νομοθετικό πλαίσιο για τα ύδατα, αρχικά αποσπασματικό, εξελίσσεται με την υιοθέτηση το 2000 της Οδηγίας – Πλαίσιο για το νερό, σε δίκαιο ολιστικής και μακρόπνοης προσέγγισης (Καλλία-Αντωνίου, 2009). Η παραπάνω Οδηγία έθεσε ένα σαφές πλαίσιο για τις ενέργειες στις οποίες πρέπει να προβεί η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και τα Κράτη Μέλη της, επιβάλλοντας την υποχρέωση επαναφοράς των υδάτων σε καλή κατάσταση μέχρι το 2015, ορίζοντας τη Λεκάνη Απορροής Ποταμού (ΛΑΠ) ως την κύρια μονάδα χωρικής διαχείρισης και αναγνωρίζοντας ως κρίσιμη τη συμβολή των πολιτών (Τσιτσιφλή και Κανακούδης, 2009). Συνεπώς, είναι το νομικό κείμενο που θέτει τις απαραίτητες βάσεις και προδιαγράφει τη στρατηγική επίτευξης μιας αειφορικής διαχείρισης του νερού, τόσο από ποσοτική όσο και από ποιοτική άποψη. Ακριβώς λόγω του ότι θέτει τις βασικές και γενικές αρχές χωρίς να εξειδικεύει, ονομάζεται *Οδηγία- Πλαίσιο* για τα νερά. Γενικότερα, στόχοι που καθορίστηκαν με την παραπάνω Οδηγία ήταν οι ακόλουθοι (Κούγκολος, 2007):

Α) Η διεύρυνση των στόχων της προστασίας του νερού τόσο σε επιφανειακά, όσο και σε υπόγεια ύδατα.

Β) Η επίτευξη ή και διατήρηση της «καλής οικολογικής ποιότητας» όλων των υδατικών οικοσυστημάτων σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα

Γ) Ο καθορισμός των λεκανών απορροής ποταμών, ως βασικές χωρικές διαχωριστικές ενότητες, υπερνικώντας διοικητικές δομές και σύνορα

Δ) Η ολοκληρωμένη προσέγγιση για τον έλεγχο των ρυπαντών με την ενσωμάτωση τόσο των ορίων-τιμών για τα ρυπαντικά φορτία όσο και των ποιοτικών περιβαλλοντικών ορίων

Ε) Η αντικειμενική κοστολόγηση όλων των δραστηριοτήτων που περιλαμβάνουν τη χρήση του νερού

ΣΤ) Η στενότερη συνεργασία των φορέων και πολιτών για την επίτευξη των παραπάνω στόχων

Συγκεκριμένα, η Οδηγία 2000/60/ΕΚ καλύπτει όλα τα υδάτινα συστήματα των επιφανειακών υδάτων (ποτάμια και λίμνες), των υπόγειων, των μεταβατικών και των

παράκτιων υδάτων. Και μάλιστα στοχεύει: α) στην αποφυγή της περαιτέρω υποβάθμισης, αλλά αντίθετα στην προστασία και αποκατάσταση των υδάτινων οικοσυστημάτων, β) στην προώθηση της βιώσιμης χρήσης με βάση τη μακροχρόνια προστασία, γ) στην εξασφάλιση της προοδευτικής μείωσης της ρύπανσης και δ) στην μείωση των αρνητικών επιπτώσεων από τις πλημμύρες και τις ξηρασίες όλων των προαναφερόμενων ειδών των υδάτων (Αθανασοπούλου και Βρετού, 2009). Κύρια απαίτηση είναι η προστασία του υδατικού περιβάλλοντος στο σύνολό του με διαφορετικούς στόχους για κάθε είδος. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, η παραπάνω Οδηγία επιβάλλει τη διαχείριση των νερών στο επίπεδο της ΛΑΠ και όχι στα διοικητικά όρια. Για κάθε ΛΑΠ μάλιστα θα πρέπει να εκπονηθεί ένα Σχέδιο Διαχείρισης (ΣΔΛΑΠ), το οποίο θα επικαιροποιείται κάθε εξαιτία. Κρίσιμο θέμα είναι οι διακρατικές ΛΑΠ, καθιστώντας αναγκαία τη θέσπιση κοινών αρχών εφαρμογής. Σύμφωνα με την Οδηγία, τα κράτη μέλη πρέπει να υποβάλλουν σταδιακά μία σειρά αναφορών ως το 2015, με επικαιροποίηση το 2021 και 2027 (Γσιτσιφλή και Κανακούδης, 2009). Επίσης, με την Οδηγία αυτή επιβάλλεται στα κράτη μέλη να διαμορφώσουν ως το 2010 κατάλληλες πολιτικές τιμολόγησης του νερού λαμβάνοντας υπόψη το κόστος του φυσικού πόρου και το περιβαλλοντικό κόστος που προκαλείται λόγω της χρήσης και επαναδιάθεσης του νερού (Κανακούδης και Γκονέλας, 2009). Τέλος, η πολύ σημαντική αυτή Οδηγία, εισάγει αρχές διαχείρισης που στηρίζονται, έστω και σε ένα πρώιμο στάδιο, στην έννοια της συμμετοχικής δημοκρατίας. Δηλαδή, με αυτήν εισάγονται στον τομέα διαχείρισης των υδάτων, ρυθμίσεις της Διεθνούς Σύμβασης του Άρχους σχετικά με το δικαίωμα στην πληροφόρηση και το δικαίωμα συμμετοχής του κοινού (Δαούση, 2009).

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι η παραπάνω Οδηγία-Πλαίσιο, αντικαθιστά πολλές προγενέστερες οδηγίες και έχει μια πιο ολιστική προσέγγιση, θέτοντας τον στόχο της καλής ποιότητας του νερού. Στηρίζεται στις βασικές περιβαλλοντικές αρχές της προφύλαξης, της πρόληψης και στην αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», με απώτερο στόχο την βιώσιμη ανάπτυξη. Έτσι, η Οδηγία αποτελείται από τρεις κατευθύνσεις, ήτοι: 1) **κοινωνική**, λόγω της προστασίας ενάντια στους κινδύνους για την ανθρώπινη ασφάλεια-υγεία, 2) **οικονομική**, λόγω της αποτελεσματικής πρόσβασης του πληθυσμού και των παραγωγικών δραστηριοτήτων στους υδατικούς πόρους και 3) **οικολογική**, λόγω της προστασίας των υδατικών πόρων και της διατήρησης των οικολογικών λειτουργιών τους (Δαούση, 2009).

Η εν λόγω Οδηγία-Πλαίσιο έχει ενσωματωθεί στην ελληνική νομοθεσία με το ν.3199/2003 (ΦΕΚ 280/Α'/9.12.2000) περί προστασίας και διαχείρισης των υδάτων και έχει εξειδικευτεί με πέντε Υπουργικές Αποφάσεις και το Προεδρικό Διάταγμα 51/2007 που εκδόθηκε για τον καθορισμό μέτρων και διαδικασιών για την ολοκληρωμένη προστασία και διαχείριση των υδάτων σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας αυτής. Ωστόσο, η κλιματική αλλαγή και η διεθνώς επικρατούσα έννοια της αειφόρου ανάπτυξης επέβαλαν στα κράτη μέλη της ΕΕ πρόσθετες υποχρεώσεις μέσω των παρακάτω Οδηγιών, οι οποίες εξειδικεύονται σε όλα τα είδη και τις χρήσεις των υδάτων καθώς στα προβλήματα ρύπανσης:

2) Οδηγία 91/271/ΕΟΚ για την επεξεργασία αστικών λυμάτων

Η συγκεκριμένη οδηγία, που αποτελεί μαζί με την 2000/60/ΕΚ, μία από τις πιο βασικές οδηγίες της ΕΕ, έχει ως αντικείμενο την προστασία του περιβάλλοντος από τα αστικά λύματα και τα υγρά αποβλήτα, που απορρίπτονται από οικισμούς και βιομηχανίες στους υδάτινους αποδέκτες. Με αυτήν την Οδηγία, προβλέπεται η σωστή διαχείριση των αστικών υγρών αποβλήτων, των μιγμάτων υγρών αποβλήτων και των υγρών αποβλήτων από ορισμένους βιομηχανικούς κλάδους. Επίσης, η Οδηγία αυτή σε συνδυασμό με άλλες ευρωπαϊκές νομοθετικές διατάξεις για το νερό ενσωματώνει σε όλο το φάσμα διαχείρισης των υγρών αποβλήτων την ενθάρρυνση της καινοτομίας και της τεχνολογικής ανάπτυξης. Έτσι, οι κύριες αρχές που αναδεικνύονται από την Οδηγία είναι οι εξής: 1) Σχεδιασμός-Προγραμματισμός, 2) Ρυθμίσεις-Νομοθεσία, 3) Παρακολούθηση και 4) Πληροφόρηση και Απολογισμός. Η «κατά γράμμα» εφαρμογή της Οδηγίας 91/271/ΕΟΚ είναι απαραίτητη προκειμένου να υλοποιηθεί ο βασικός στόχος της Οδηγίας Πλαίσιο 2000/60/ΕΚ για την επίτευξη καλής κατάστασης σε όλα τα νερά, επιφανειακά, υπόγεια και θαλάσσια (Αμανατίδου κ.ά., 2009).

3) Οδηγία 98/15/ΕΚ που τροποποιεί την 91/271/ΕΟΚ και αφορά στη συλλογή, επεξεργασία και διάθεση των αστικών λυμάτων και υγρών βιομηχανικών αποβλήτων, κυρίως σε ευαίσθητες περιοχές

- 4) *Κανονισμός 1882/2003/ΕΚ και Οδηγίες 75/440, 79/869/ΕΚ και 91/692 για την ποιότητα των επιφανειακών νερών από τα οποία αντλείται πόσιμο νερό*
- 5) *Οδηγία 98/83 (που αντικατέστησε την 80/778) για την ποιότητα του πόσιμου νερού*
- 6) *Οδηγίες 79/869, 81/885, 91/692 για τις μεθόδους δειγματοληψίας και ελέγχου του νερού που προορίζεται για πόσιμο*
- 7) *Οδηγία 648/2004 (που κατήργησε την 73/404) για τη ρύπανση από τα απορρυπαντικά*
- 8) *Οδηγίες 76/464, 2006/11 για την έκχυση επικίνδυνων ουσιών στο υδάτινο περιβάλλον*
- 9) *Οδηγίες 79/923, 2006/113 για την απαιτούμενη ποιότητα των νερών για τα οστρακοειδή*
- 10) *Οδηγίες 78/659, 91/692 και 2006/44 για την απαιτούμενη ποιότητα των νερών για τη διατήρηση της ζωής των ψαριών*
- 11) *Οδηγίες 80/68 και 2006/118 για την προστασία των υπόγειων νερών*
- 12) *Οδηγία 91/676 για την προστασία των νερών από τη νιτρική ρύπανση που προκαλείται από χρήση λιπασμάτων στη γεωργία*
- 13) *Οδηγία 79/117, Κανονισμός 850/2004 και Απόφαση 2006/507 για την αντιμετώπιση των έμμενων οργανικών ρύπων*
- 14) *Οδηγία 96/61 για την ολοκληρωμένη πρόληψη και αντιμετώπιση της ρύπανσης των νερών κατά τη διαδικασία αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων*

15) Οδηγία 2007/60 για την αντιμετώπιση κινδύνων πλημμυρών

Συμπερασματικά, η Ελλάδα προσαρμόστηκε στις ανάλογες οδηγίες της ΕΕ για τη διαχείριση των υδάτων και ειδικότερα για την επεξεργασία των λυμάτων με την έκδοση βασικών νόμων και συμπληρωματικών διατάξεων. Ωστόσο, καθυστέρησε στην εφαρμογή της ισχύουσας νομοθεσίας, στην πλήρη ενσωμάτωση της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ στο εθνικό δίκαιο, καθώς και στη διάχυση της περιβαλλοντικής πληροφορίας. Παράλληλα, επισημαίνεται η ανυπαρξία Εθνικού Συστήματος Ολοκληρωμένης Παρακολούθησης της ποιότητας και ποσότητας των νερών, η έλλειψη αρκετών υποδομών, η απουσία Εθνικού και Περιφερειακού Σχεδιασμού χώρων επεξεργασίας λυμάτων, η σοβαρή καταστρατήγηση της Κοινοτικής Νομοθεσίας, η ελλιπής δέσμευση των αρμόδιων υπηρεσιών για παρακολούθηση των τεχνολογικών εξελίξεων που αφορούν στη βιομηχανία, στο πλαίσιο εφαρμογής των διατάξεων της Οδηγίας 96/61/ΕΚ κ.ά. Πρέπει να αναφερθεί επίσης, η έλλειψη σωστού πολεοδομικού σχεδιασμού και δικτύων αποχέτευσης ομβρίων βάσει οικιστικών επεκτάσεων και των αλλαγών χρήσης γης και η δυσκολία πλέον χρηματοδότησης από Κοινοτικούς πόρους (Αμανατίδου κ.ά., 2009).

2. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

ΥΔΑΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

Το ΔΕΚ ανέδειξε σταδιακά, με την πλούσια νομολογία του, την προστασία του περιβάλλοντος σε πρωταρχικό στόχο της Κοινότητας, χωρίς να αγνοεί τις αρχές της κοινής αγοράς, της οικονομικής ελευθερίας και της αειφόρου ανάπτυξης. Ειδικότερα, η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης διευρύνεται, ενσωματώνοντας πολιτικές με οικονομική κοινωνική, περιβαλλοντική και διεθνή διάσταση, καθώς και δράσεις και προοπτικές μέσα στο παγκόσμιο εμπορικό σύστημα. Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά τα θέματα της εσωτερικής αγοράς και των αρχών της οικονομικής ελευθερίας ξεχωρίζουν ορισμένα σημαντικά στάδια της νομολογιακής εξέλιξης, κυρίως ως προς τα άρθρα 28 και 30 της Συνθήκης της ΕΚ. Οι αποφάσεις του ΔΕΚ αποτέλεσαν σταθμό στη διαμόρφωση της σύγχρονης θεωρίας και νομολογίας, σύμφωνα με την

οποία το περιβάλλον πρέπει να αποτελεί περιορισμό στην οικονομική ελευθερία και στον ελεύθερο ανταγωνισμό (<http://nomosphysis.org.gr>).

Πέρα από τις ρυθμίσεις στην κοινοτική νομοθεσία για τις αρχές του ελεύθερου ανταγωνισμού και τις αποκλίσεις που προβλέπονται θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η προστασία του περιβάλλοντος, χωρίς να θίγονται οι αρχές του ανταγωνισμού κατά τρόπο ουσιαστικό και καθοριστικό. Η επίκληση της προστασίας του περιβάλλοντος δεν μπορεί να χρησιμοποιείται ως πρόσχημα για τη διενέργεια πράξεων αντίθετων προς τις αρχές του ελεύθερου και ανόθευτου ανταγωνισμού. Η αρχή της ενσωμάτωσης πολλές φορές αδυνατεί να σταθμίσει τα αντικρουόμενα συμφέροντα και τις πολιτικές. Η ενσωμάτωση μπορεί όμως να επιτευχθεί μέσω της αρχής της αναλογικότητας. Έτσι λοιπόν οι κοινοτικοί θεσμοί ενεργούν προοδευτικά προς την ενσωμάτωση της προστασίας του περιβάλλοντος στις υπόλοιπες πολιτικές της Κοινότητας, ενώ η ενσωμάτωση εμφανίζεται και στο επίπεδο της διαχείρισης του περιβάλλοντος. Η περιβαλλοντική προστασία δεν θα μπορούσε να παραβλεφθεί από τους κανόνες της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, του ελεύθερου ανταγωνισμού και τις προϋποθέσεις λειτουργίας της κοινής αγοράς. Προτάσεις για το συγκεκριμένο τους έχουν διατυπωθεί. Με τον όρο μάλιστα «περιβαλλοντικός ανταγωνισμός» διατυπώθηκε η πρόταση να εφαρμόζονται οι κανόνες του ανταγωνισμού με ελαστικότητα, λαμβάνοντας υπόψη τους βασικούς άξονες της περιβαλλοντικής πολιτικής.

Εκτός από τα ζητήματα που ανακύπτουν ως προς τη σύγκρουση οικονομικής ελευθερίας και προστασίας του περιβάλλοντος και την αναγκαιότητα σύγκλισής τους μέσα από το κοινοτικό νομολογιακό πλαίσιο, η αιφόρος ανάπτυξη θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και σε θέματα άσκησης της εμπορικής πολιτικής της Κοινότητας, χωρίς να παραμερίζεται σε δευτερεύουσα θέση η προστασία του περιβάλλοντος και η υγεία του ανθρώπου. Παρακάτω παρουσιάζονται κάποια νομολογιακά παραδείγματα από το ευρωπαϊκό Δίκαιο:

Στην **υπόθεση ABDHU** ο κοινοτικός δικαστής διακηρύσσει ότι η προστασία του περιβάλλοντος «αποτελεί έναν από τους ουσιώδεις στόχους της Κοινότητας». Συγκεκριμένα, το δικαστήριο απεφάνθη ότι η ελευθερία του εμπορίου δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται με τρόπο απόλυτο αλλά υπόκειται σε περιορισμούς που δικαιολογούνται από τους στόχους του γενικού συμφέροντος που επιδιώκει η Κοινότητα.

Οι **αποφάσεις Dassonville και Cassis de Dijon**, όπως και άλλες προσέθεσαν μία νέα προβληματική στη μέχρι τώρα νομολογιακή εξέλιξη. Κυρίως τα διδάγματα της απόφασης Dassonville και των μεταγενέστερων από αυτή αποφάσεων στήριξαν τη ρητή και σαφή προτεραιότητα στο περιβάλλον. Επίσης, κρίθηκε ότι η προστασία του περιβάλλοντος η οποία αποτελεί εμπόδιο στην αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, θα πρέπει να σταθμίζεται και στο πλαίσιο της αρχής της αναλογικότητας. Η προστασία του περιβάλλοντος αποτελούσε μία επιτακτική ανάγκη που περιόριζε την εφαρμογή του άρθρου 28 της Συνθήκης, αλλά δεν έπρεπε όμως να θιγεί η αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων με τρόπο δυσανάλογο προς τον επιδιωκόμενο περιβαλλοντικό σκοπό.

Στην **υπόθεση Almelo** το ΔΕΚ δέχτηκε ότι οι περιορισμοί του ανταγωνισμού εκ μέρους άλλων οικονομικών παραγόντων μπορούν να γίνουν δεκτοί στο μέτρο που αποδεικνύονται απαραίτητοι, προκειμένου να επιτρέψουν στην επιχείρηση που είναι επιφορτισμένη με μία αποστολή γενικότερου συμφέροντος να την εκπληρώσει. Σ' αυτό το σημείο πρέπει να λαμβάνονται υπόψη «οι οικονομικές προϋποθέσεις με τις οποίες λειτουργεί η επιχείρηση κυρίως τα έξοδα που μπορεί να αναλάβει και οι κανονιστικές και νομικές ρυθμίσεις από τις οποίες διέπεται στο τομέα του περιβάλλοντος».

Μία άλλη σημαντική υπόθεση του ΔΕΚ αφορά την κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσης στην αγορά. Πρόκειται για την **απόφαση Diego Cali και Figli**, η οποία συγκεκριμενοποίησε σε τις σχέσεις μεταξύ της προστασίας του περιβάλλοντος, και του ελεύθερου ανταγωνισμού κυρίως ως προς το άρθρο 82, που προβλέπει την απαγόρευση της κατάχρησης της δεσπόζουσας θέσης στην κοινή αγορά.

Εξίσου σημαντική υπόθεση είναι και η **Υπόθεση C-188/07** (ΔΕΚ 24-6-2008), όπου το ΔΕΚ απάντησε σε προδικαστικό ερώτημα σχετικά με την αγωγή αποζημίωσης της Commune de Mesquer κατά Total International Ltd για το ναυάγιο του πετρελαιοφόρου ERIKA. Το δικαστήριο έκρινε ότι το πετρέλαιο που εκβράστηκε στις ακτές (αναμεμιγμένο, όπως είναι προφανές, με νερό) θεωρείται απόβλητο και υπάγεται στις διατάξεις της οδηγίας 75/442/ΕΚ. Συνεπώς, σύμφωνα με την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» η Total ως παραγωγός του πετρελαίου δεν απέτρεψε τη ρύπανση και θα πρέπει να θεωρηθεί υπεύθυνη και να καταβάλει αποζημίωση στους ενάγοντες. Με την απόφαση επιβεβαιώνεται ότι οι διατάξεις του ιδιωτικού και του

δημοσίου δικαίου του περιβάλλοντος συμπλέκονται μεταξύ τους ώστε να αχθούμε στην ορθή νομική λύση.

Να αναφέρουμε επίσης και την **Υπόθεση C-66/06** (ΔΕΚ 20-11-2008), όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι η Ιρλανδία δεν μετέφερε ορθά στην εσωτερική έννομη τάξη τα άρθρα 2(2) και 4(2), (3) και (4) της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Ειδικότερα επισήμανε ότι ο Ιρλανδός νομοθέτης δεν συμμορφώθηκε με τις διατάξεις της οδηγίας σχετικά με το ποια σχέδια πρέπει να υποβάλλονται στη διαδικασία της εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ιδίως σχετικά με τα σχέδια αναφορικά με τις ιχθυοκαλλιέργειες.

Ιδιαίτερα αξιοσημείωτη είναι και η **Υπόθεση C-381/07** (ΔΕΚ 6/11/2008), όπου το προδικαστικό ερώτημα αφορούσε στην ερμηνεία του άρθρου 6 της οδηγίας 2006/11/ΕΚ για τη ρύπανση του υδάτινου περιβάλλοντος της κοινότητας που προέρχεται από επικίνδυνες ουσίες. Το γαλλικό Δικαστήριο που απέστειλε το ερώτημα, εξέταζε αίτηση ακύρωσης διαταγμάτων αναφορικά με την αδειοδότηση ρυπαινοσών εγκαταστάσεων. Το ΔΕΚ έκρινε ότι το άρθρο 6 της ως άνω οδηγίας δεν μπορεί να ερμηνευτεί ότι επιτρέπει στα κράτη μέλη –από τη στιγμή που υιοθετήθηκαν προγράμματα μείωσης της ρύπανσης των υδάτων- να απαιτήσουν αδειοδότηση ή να επιβάλουν όρια απόρριψης σε χαμηλής ρύπανσης επιχειρήσεις.

Στη συνέχεια παραθέτουμε απλά κάποιες άλλες αποφάσεις του ΔΕΚ, τις οποίες διαχωρίζουμε σε κατηγορίες ανάλογα με το κεντρικό τους θέμα. Συνεπώς, σχετικά με την *ποιότητα του πόσιμου νερού*, έχουμε τις εξής αποφάσεις: **ΔΕΚ 17/6/1998** (C-508/04, Επιτροπή κατά Πορτογαλίας), **ΔΕΚ 15/10/1998** (C-229/97, Επιτροπή κατά Πορτογαλίας). Σχετικά με την *ποιότητα των υδάτων κολύμβησης* έχουν εκδοθεί οι παρακάτω αποφάσεις: **ΔΕΚ 14/7/1993** (C-56/90, Επιτροπή κατά Μεγάλης Βρετανίας και Ιρλανδίας), **ΔΕΚ 12/2/1998** (C-92/96, Επιτροπή κατά Ισπανίας) και **ΔΕΚ 14/6/2001** (C-368/00, Επιτροπή κατά Σουηδίας). Επίσης, σχετικά με τη *ρύπανση από ορισμένες επικίνδυνες ουσίες*, έχουμε τις εξής αποφάσεις: **ΔΕΚ 11/6/1998** (C-232/95 και C-233/95, Επιτροπή κατά Ελλάδας), κατά τις οποίες κρίθηκε ότι η Ελλάδα δεν είχε εφαρμόσει προγράμματα μείωσης της ρύπανσης για τη Λίμνη Βεγορίτιδα, τον Παγασητικό Κόλπο και το ποτάμι Σούλο. Περαιτέρω, σχετικά με την *ποιότητα των υδάτων για την αλιεία*, έχουν εκδοθεί οι παρακάτω αποφάσεις: **ΔΕΚ 11/9/2003** (C-67/02, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας) και **ΔΕΚ 12/12/1996** (C-98/95, Επιτροπή κατά Γερμανίας). Υπάρχουν βέβαια και αποφάσεις, οι οποίες αφορούν περιπτώσεις

παραβίασης από τα κράτη μέλη της οδηγίας 92/43 ΕΚ για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων με τη σύσταση του οικολογικού δικτύου Natura, όπως η **ΔΕΚ 10/5/2007** (C-508/04, Επιτροπή κατά Αυστρίας) και η **ΔΕΚ 14/6/2007** (C-342/05, Επιτροπή κατά Φιλανδίας) (Αθανασοπούλου και Βρετού, 2009).

Συνοψίζοντας τη σύντομη επισκόπηση στις αποφάσεις του ΔΕΚ, διαπιστώνεται ότι σε σημαντικό αριθμό δικαστικών αποφάσεων και χωρίς να γίνεται ρητή μνεία στην αρχή της αειφόρου ανάπτυξης, προτάσσεται ο στόχος της προστασίας του περιβάλλοντος και της ορθολογικής διαχείρισης των φυσικών πόρων και για τη διασφάλιση των μελλοντικών γενεών.

Εικόνα 4 – Θάλασσα (πηγή: www.google.gr)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΘΕΣΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΕΔΙΟ

1. ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗΣ

Το κοινοτικό δίκαιο (Οδηγία 2003/35/ΕΚ) προβλέπει τη συμμετοχή του κοινού στη διαδικασία κατάρτισης σχεδίων και προγραμμάτων με περιβαλλοντικές επιπτώσεις, η οποία ρυθμίζεται στις 37111/2021/03 και 9269/470/07 ΚΥΑ. Η πρώτη υπουργική απόφαση εξειδικεύει το δικαίωμα συμμετοχής με τη θέσπιση συγκεκριμένης διαδικασίας ενημέρωσης και συμμετοχής του κοινού στη λήψη αποφάσεων. Η δεύτερη ορίζει το δικαίωμα διοικητικής και δικαστικής προστασίας κατά της άρνησης των αρμόδιων αρχών για πληροφόρηση και κτά πράξεων και παραλείψεων που παρεμποδίζουν τη συμμετοχή.

2. ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΑΣΚΗΣΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

2.1. ΥΠΟΒΟΛΗ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Η δυνατότητα υποβολής καταγγελίας στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεμελιώνεται στο ρόλο της ως θεματοφύλακα των Συνθηκών και ως εγγυήτριας της εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου (άρθρο 211 ΣυνθΕΚ). Συνεπώς, σε περίπτωση που ένας πολίτης, μια μη κυβερνητική οργάνωση ή ένα νομικό πρόσωπο που έχει την καταστατική του έδρα στην ΕΕ διαπιστώσουν ότι ένα κράτος μέλος είτε δεν έχει ενσωματώσει πλήρως και ορθώς μια κοινοτική Οδηγία, είτε δεν εφαρμόζει αποτελεσματικά την κοινοτική νομοθεσία, η οποία έχει ήδη ενσωματώσει στην εθνική έννομη τάξη, γενικώς, μερικώς ή ακόμη και σε ατομική περίπτωση, τότε μπορούν να υποβάλλουν καταγγελία στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Αξίζει να σημειώσουμε ότι πριν από την υποβολή καταγγελίας, θα πρέπει να έχει καταβληθεί κάθε προσπάθεια για την επίλυση του ζητήματος σε εθνικό επίπεδο, αξιοποιώντας του εθνικούς μηχανισμούς ελέγχου. Η ευρωπαϊκή επιτροπή οφείλει να ενημερώσει τον καταγγέλλοντα

αναφορικά με την παραλαβή της καταγγελίας καθώς και για την πρόοδο της έρευνάς της.

2.2. ΥΠΟΒΟΛΗ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ

Το δικαίωμα αναφοράς στο ΕυρΚοιν αποτελεί ένα από τα θεμελιώδη δικαιώματα των ευρωπαίων πολιτών (άρθρο 194 της ΣυνθΕΚ). Δικαίωμα υποβολής έχει κάθε πολίτης ή κάτοικος κράτους- μέλους της ΕΕ, καθώς και κάθε νομικό πρόσωπο που έχει την καταστατική του έδρα εντός της ΕΕ. Το αντικείμενο της αναφοράς θα πρέπει να εμπίπτει στο πεδίο αρμοδιοτήτων της ΕΕ, στο οποίο συμπεριλαμβάνεται και η εφαρμογή της κοινοτικής περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να αφορά άμεσα το φυσικό ή νομικό πρόσωπο. Τις αναφορές τις χειρίζεται η Επιτροπή Αναφορών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Ο αναφέρων πολίτης έχει δικαίωμα να πληροφορηθεί για την πορεία και τα αποτελέσματα της έρευνας της αναφοράς του.

2.3. ΥΠΟΒΟΛΗ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΣΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΙΟ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΤΗ

Κάθε πολίτης ή κάτοικος κράτους- μέλους της ΕΕ, καθώς και κάθε επιχείρηση, ένωση ή άλλος οργανισμός που έχει την έδρα του στην ΕΕ, μπορεί να υποβάλει καταγγελία στον Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή (άρθρο 195 ΣυνθΕΚ), εφόσον διαπιστώσει κακοδιοίκηση στις δραστηριότητες των θεσμικών οργάνων και Οργανισμών της Ένωσης. Ο Διαμεσολαβητής ερευνά την καταγγελία και διαβιβάζει την υπόθεση στο αρμόδιο όργανο. Εάν η υπόθεση δε διευθετηθεί ικανοποιητικά, τότε επιδιώκει να επιτύχει φιλικό διακανονισμό και στην περίπτωση που αποτύχει και αυτό, μπορεί να διατυπώσει συστάσεις για τη διευθέτηση της υπόθεσης ή ακόμη και να υποβάλλει έκθεση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

3. ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Στην ΕΕ η τήρηση και η εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου, εξασφαλίζεται από τα δικαστικά όργανα της Κοινότητας, δηλαδή το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ) και το Πρωτοδικείο. Όλοι οι πολίτες κράτους- μέλους της ΕΕ έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης στο Δικαστήριο και στο Πρωτοδικείο. Συγκεκριμένα, όταν το εθνικό δικαστήριο, που δικάζει την υπόθεση, εξετάζει ένα νομικό ζήτημα που σχετίζεται με το κοινοτικό δίκαιο, μπορεί (και μάλιστα μερικές

φορές απαιτείται να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλλει προδικαστικό ερώτημα), ζητώντας από το δικαστήριο να ερμηνεύσει έναν κανόνα του κοινοτικού δικαίου ή να ελέγξει τη νομιμότητά του (άρθρο 234 ΣυνθΕΚ). Επίσης, ο ευρωπαίος πολίτης μπορεί να αμφισβητήσει απευθείας, ενώπιον του Πρωτοδικείου, μια απόφαση του κοινοτικού οργάνου (ευθεία προσφυγή ή αγωγή). Για να το πράξει αυτό, πρέπει η απόφαση να απευθύνεται σε αυτόν ή να τον αφορά άμεσα και ατομικά η εν λόγω πράξη (άρθρο 230 εδ.4 ΣυνθΕΚ). Αξίζει να σημειώσουμε ότι επιβάλλεται η υποχρεωτική εκπροσώπηση των διαδίκων στη δίκη που διεξάγεται ενώπιον του ΔΕΚ και του Πρωτοδικείου. Συγκεκριμένα:

3.1. ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

Η κύρια αποστολή του είναι ο έλεγχος της νομιμότητας των κοινοτικών πράξεων και η διασφάλιση, κυρίως μέσω των προδικαστικών παραπομπών, της ομοιόμορφης ερμηνείας και εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου. Το ΔΕΚ επίσης έχει δικαιοδοσία για την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου και για την επίλυση διαφορών μεταξύ των κοινοτικών οργάνων ή μεταξύ των οργάνων αυτών και των κρατών μελών ή ακόμα και μεταξύ των κρατών μελών. Για την εκπλήρωση της αποστολής του το ΔΕΚ διαθέτει συγκεκριμένες δικαιοδοτικές αρμοδιότητες τις οποίες ασκεί στο πλαίσιο της διαδικασίας της προδικαστικής παραπομπής και των διαφόρων κατηγοριών προσφυγών (Στάγκος και Σαχπεκίδου, 2000).

3.1.1. Η προσφυγή για παράβαση κράτους – μέλους

Το ΔΕΚ ελέγχει με αυτήν την προσφυγή ελέγχει την εκ μέρους των κρατών-μελών τήρηση των υποχρεώσεων, που επιτάσσει το κοινοτικό δίκαιο. Από την άσκηση της προσφυγής προηγείται η προκαταρκτική διαδικασία την οποία κινεί η Επιτροπή και στο πλαίσιο της οποίας παρέχεται στο κράτος – μέλος η δυνατότητα να απαντήσει στις αιτιάσεις που διατυπώνονται εναντίον του. Η αρχική καταγγελία υποβάλλεται ενώπιον της Ευρωπαϊκής επιτροπής ή στα γραφεία της Επιτροπής στα κράτη –μέλη από κάθε πολίτη της ΕΕ, που θεωρεί ότι υπάρχει παράβαση της κοινοτικής νομοθεσίας σχετικά με το περιβάλλον. Κατά τη διερεύνηση της σχετικής καταγγελίας, η Επιτροπή απευθύνει επιστολή προς το κράτος – μέλος, για να διακριβώσει εάν πράγματι υφίσταται παραβίαση των κανόνων του κοινοτικού δικαίου. Εάν το κράτος δεν ανταποκριθεί σε αυτήν την επιστολή ή δεν απαντήσει επί

αυτών των ζητημάτων με σαφήνεια και πληρότητα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διατυπώνει μια αιτιολογημένη γνώμη και αν η διαδικασία αυτή δεν οδηγήσει σε συμμόρφωση του κράτους, εντός συγκεκριμένης προθεσμίας που έχει θέσει η Επιτροπή, μπορεί να ασκηθεί ενώπιον του δικαστηρίου προσφυγή για παράβαση του κοινοτικού δικαίου. Την προσφυγή αυτή μπορεί να την ασκήσει η Επιτροπή ή άλλο κράτος – μέλος. Εάν το ΔΕΚ αναγνωρίσει την παράβαση, το κράτος υποχρεούται να συμμορφωθεί και να μην παραβεί πλέον του σχετικούς κοινοτικούς κανόνες δικαίου. Αν κατόπιν της νέας προσφυγής της Επιτροπής, το ΔΕΚ διαπιστώσει ότι το συγκεκριμένο κράτος δε συμμορφώθηκε, μπορεί να του επιβάλλει την καταβολή κατ' αποκοπή ποσού ή χρηματικής ποινής (άρθρο 226 ΣυνθΕΚ).

3.1.2. Η Προσφυγή ακύρωσης

Με την προσφυγή αυτή, ο προσφεύγων αιτείται την ακύρωση μιας πράξης ενός οργάνου (κανονισμού, οδηγίας, απόφασης). Το ΔΕΚ είναι αρμόδιο να εκδικάζει τις προσφυγές ακύρωσης που ασκούνται από κράτος –μέλος κατά του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και/ή του Συμβουλίου ή από ένα κοινοτικό όργανο κατά άλλου.

3.1.3. Η Προσφυγή για παράλειψη

Με την προσφυγή αυτή γίνεται ο έλεγχος της νομιμότητας της αδράνειας των κοινοτικών οργάνων και μπορεί να ασκηθεί μόνον αφού το όργανο έχει κληθεί να ενεργήσει. Αν επιβεβαιωθεί ότι η παράλειψη είναι παράνομη, το ενδιαφερόμενο όργανο οφείλει να συμμορφωθεί, λαμβάνοντας τα απαραίτητα μέτρα. Η αρμοδιότητα εκδίκασης των προσφυγών για παράλειψη έχει κατανεμηθεί μεταξύ του ΔΕΚ και του Πρωτοδικείου (άρθρο 232 ΣυνθΕΚ).

3.1.4. Η αγωγή αποζημίωσης

Σύμφωνα με το άρθρο 235 ΣυνθΕΚ «το Δικαστήριο είναι αρμόδιο επί των διαφορών αποζημιώσεως που προβλέπονται στο άρθρο 288 εδ.β». Επίσης, σύμφωνα με το ίδιο άρθρο «Στο πεδίο της εξωσυμβατικής ευθύνης, η Κοινότητα υποχρεούται, σύμφωνα με τις γενικές αρχές του δικαίου που είναι κοινές στα δίκαια των κρατών-μελών, να αποκαθιστά τη ζημία που προξενούν τα όργανα ή οι υπάλληλοί της κατά την άσκηση των καθηκόντων τους».

3.1.5. Προσωρινά Μέτρα

Το ΔΕΚ μπορεί να διατάσσει τα αναγκαία προσωρινά μέτρα για τις υποθέσεις που εκκρεμούν εναντίον του (άρθρο 243 ΣυνθΕΚ), τα οποία στοχεύουν στην ταχύτερη, ή και προσωρινή δικαστική προστασία. Για την ευδοκίμηση της αίτησης προσωρινής δικαστικής προστασίας πρέπει να πληρούνται σωρευτικά προϋποθέσεις, δικονομικές και ουσιαστικές.

3.2. ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

Το Πρωτοδικείο εκδικάζει τις προσφυγές που ασκούν τα κράτη – μέλη κατά της Επιτροπής και κατά ορισμένων πράξεων του Συμβουλίου, τις ευθείες προσφυγές που ασκούν ενώπιόν του τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα κατά των αποφάσεων ή των παραλείψεων των κοινοτικών οργάνων, οι οποίες απευθύνονται σε αυτά ή αφορούν σε αυτά άμεσα και ατομικά. Το Πρωτοδικείο εκδικάζει επίσης τις αγωγές για αποκατάσταση των ζημιών που προκαλούνται από τα κοινοτικά όργανα ή τους υπαλλήλους τους (άρθρο 225 ΣυνθΕΚ).

Το Κοινοτικό Δίκαιο υπερέχει του εθνικού δικαίου και πρέπει να εφαρμόζεται με ομοιόμορφο τρόπο εντός των κρατών – μελών. Οι αποφάσεις του ΔΕΚ και του Πρωτοδικείου έχουν υποχρωτικό χαρακτήρα εντός των κρατών – μελών. Εάν το δικαστήριο διαπιστώσει ότι δεν υπάρχει συμμόρφωση κράτους – μέλους, μες απόφασή του μπορεί να του επιβάλλει την καταβολή κατ' αποκοπή ποσού ή χρηματικής ποινής (άρθρο 228 παρ.2 εδ.γ ΣυνθΕΚ).

3.3. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ (ΕΔΔΑ)

Κάθε συμβαλλόμενο κράτος ή κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, κάθε ΜΚΟ ή κάθε ομάδα ιδιωτών που θεωρεί ότι θίγεται από παράβαση της ΕΣΔΑ, μπορεί να προσφύγει απευθείας στο δικαστήριο, με τον ισχυρισμό ότι ένα συμβαλλόμενο κράτος προσβάλλει κάποιο από τα δικαιώματα τα οποία κατοχυρώνει η Σύμβαση. Ειδικότερα, ζητήματα προστασίας του περιβάλλοντος υπάγονται στην παραβίαση του δικαιώματος στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, καθώς και του δικαιώματος στην

κατοικία. Για να επιληφθεί το Δικαστήριο, πρέπει προηγουμένως να εξαντληθούν τα εσωτερικά μέσα έννομης προστασίας και να μην έχει παρέλθει εξάμηνη προθεσμία από την ημερομηνία της οριστικής εσωτερικής απόφασης. Τα κράτη – μέλη που έχουν υπογράψει και κυρώσει την ΕΣΔΑ οφείλουν να συμμορφώνονται με τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ (<http://www.wwf.gr>).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΘΕΣΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΥΔΑΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

Το διεθνές δίκαιο του περιβάλλοντος διαμορφώθηκε από μη δεσμευτικούς κανόνες που διατυπώθηκαν ως κατευθυντήριοι άξονες (κανόνες soft law) σε κείμενα διεθνών διακηρύξεων για το περιβάλλον. Μέσα από τα κείμενα αυτά αντλήθηκαν οι βασικές αρχές της προστασίας του περιβάλλοντος, με κυρίαρχη της αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, οι οποίες ενσωματώθηκαν σταδιακά σε όλα νομικά κείμενα σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος, σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Σύμφωνα μάλιστα με τον ορισμό από την Έκθεση της Επιτροπής Brundtland για την Ανάπτυξη και το Περιβάλλον, «η ανάπτυξη είναι που ικανοποιεί τις ανάγκες της παρούσας γενεάς, χωρίς να διακυβεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιούν τις δικές τους ανάγκες». Βάσει λοιπόν της ανωτέρω αρχής, η αξιοποίηση των φυσικών πόρων και δη των υδατικών πόρων, θα πρέπει να βρίσκεται σε αρμονία με την περιβαλλοντική προστασία, καθώς πρωταρχικό στόχος είναι η λελογισμένη χρήση και η αξιοποίησή τους, ώστε να μην απειληθούν με εξαφάνιση (<http://www.wwf.gr>)

Ιστορικά, το πρώτο νομικό κείμενο σε διεθνές πεδίο, που έθεσε τις βάσεις για τη δημιουργία του περιβαλλοντικού δικαίου ήταν η Διακήρυξη της Στοκχόλμης (1972). Η Διακήρυξη αυτή υιοθέτησε ορισμένες αρχές, οι οποίες διατυπώθηκαν αρχικά σε αποφάσεις του Δικαστηρίου της Χάγης ως κανόνες του soft law, δηλαδή κανόνες μη δεσμευτικού νομικού χαρακτήρα. Η Διακήρυξη της Στοκχόλμης αποτελείται από 26 αρχές και παρά το διεθνή και οικουμενικό της χαρακτήρα, δεν ξεφεύγει από ένα περιορισμένο πλαίσιο επίλυσης των προβλημάτων και από την προοπτική διμερούς και περιφερειακού χαρακτήρα, κυρίως των διασυνοριακών ρυπάνσεων, χωρίς να υπάρχει η τάση διεθνοποίησης των θεμάτων αυτών.

Στη συνέχεια η Διακήρυξη του Ρίο Ντε Τζανέιρο (1992), έθεσε και την οικονομική ανάπτυξη ως σημαντική παράμετρο στα πλαίσια της περιβαλλοντικής προστασίας, καθιερώνοντας παράλληλα νέες βασικές αρχές, όπως την αρχή της πρόληψης, την αρχή της προφύλαξης και την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει». Συγκεκριμένα, η Διακήρυξη αυτή εισήγαγε ένα νέο πλαίσιο, λαμβάνοντας υπόψη όχι μόνο την περιβαλλοντική παράμετρο, αλλά και τα νέα οικονομικά δεδομένα που αφορούν την οικονομική ανάπτυξη και την εξισορρόπηση του χάσματος μεταξύ

αναπτυγμένων οικονομικά και αναπτυσσόμενων χωρών, με έμφαση στις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές δραστηριότητες. Γενικά, η Διακήρυξη του Ρίο ντε Τζανέιρο προσέδωσε στην οικονομική ανάπτυξη και στην παγκόσμια οικονομική τάξη μια οικολογική χροιά και τα κράτη ανέλαβαν πλέον, μέσα από ένα διεθνές κείμενο, τον αγώνα κατά των μεγάλων περιβαλλοντικών προβλημάτων και καταστροφών.

Έπειτα, το 2002, στην Παγκόσμια Διάσκεψη στο Γιοχάνεσμπουργκ, έγινε η πολύ καθοριστική διεύρυνση της έννοιας της ανάπτυξης, μεταλασσομένη ουσιαστικά σε «βιώσιμη ανάπτυξη». Στη Διάσκεψη αυτή διατυπώθηκε η θέση ότι η μακροχρόνια αποτελεσματική ανάπτυξη, τόσο για τις αναπτυγμένες όσο και για τις αναπτυσσόμενες χώρες, πρέπει να βασίζεται σε τρεις διακριτούς πυλώνες: τη προστασία του περιβάλλοντος, την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Ουσιαστικά προωθείται η αντίληψη ότι η βιώσιμη ανάπτυξη πρέπει να ενσωματωθεί σε όλες τις πολιτικές τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Γίνεται λοιπόν ειδική μνεία στη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων και συνεπώς στη βιώσιμη διαχείριση των υδατικών πόρων.

Ουσιαστικά, όλες οι παραπάνω διασκέψεις και τα κείμενα διεθνών διακηρύξεων, προωθούν την ιδέα της βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία απαιτείται να ενσωματωθεί σε όλες τις πολιτικές παγκοσμίως, προκειμένου να επιτευχθεί περαιτέρω και η βιώσιμη διαχείριση των υδατικών πόρων. Για την προώθηση όμως της προστασίας των υδατικών πόρων, πέρα από τις (γενικές και βασικές) Διεθνείς Διακηρύξεις, ήταν αναγκαίο να υπογραφούν και Διεθνείς Συμβάσεις. Στα πλαίσια προστασίας των υδατικών πόρων, οι Διεθνείς Συμβάσεις που έχουν υπογραφεί, αφορούν τους υγρότοπους, τις θαλάσσιες και τις παράκτιες/πρόχθιες περιοχές και τις χερσαίες ή θαλάσσιες περιοχές, που χρήζουν ειδικής προστασίας για τη διατήρηση της άγριας πανίδας και των φυσικών οικοσυστημάτων (Natura 2000).

Συγκεκριμένα, οι «*θαλάσσιες και παράκτιες προστατευόμενες περιοχές*» αποτελούν σημαντικό τμήμα της κατηγορίας των «*ιδιαίτερα προστατευόμενων περιοχών*» του διεθνούς δικαίου περιβάλλοντος. Ιδιαίτερη σημασία έχει εν προκειμένω η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982, η οποία αναφέρεται στην «*προστασία και διατήρηση του θαλάσσιου περιβάλλοντος*». Είχε προηγηθεί, σειρά διεθνών συμβάσεων, οι οποίες αν και δεν αναφερόταν ειδικά στις θαλάσσιες και παράκτιες περιοχές, εντούτοις περιελάμβαναν διατάξεις που αφορούσαν ορισμένες

πτυχές της προστασίας τους. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά τη Σύμβαση της Βαρκελώνης του 1976 για την προστασία της Μεσογείου από τη θαλάσσια ρύπανση, τη Σύμβαση της Βέρνης του 1979 για τη διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης κ.ά. Η παραπάνω προστασία ενισχύθηκε με τη σύναψη σειράς Πρωτοκόλλων για τις ιδιαίτερα προστατευόμενες περιοχές, όπως το Πρωτόκολλο της Γενεύης του 1982 για τις ειδικά προστατευόμενες περιοχές της Μεσογείου, καθώς και με την υιοθέτηση της Σύμβασης για τη Βιοποικιλότητα και της Agenda 21. Σημειώνεται, μάλιστα, ότι η τελευταία περιλαμβάνει και την προστασία των ακτών, που θεωρούνται ως «ευπαθή οικοσυστήματα». Σήμερα, έτσι, υπάρχουν περισσότερες από χίλιες «θαλάσσιες προστατευόμενες περιοχές». Συνολικά, ωστόσο, δεν ξεπερνούν το 1% της επιφάνειας των θαλασσών. Το ποσοστό αυτό, είναι κατά πολύ μικρότερο σε σχέση με εκείνο των χερσαίων εκτάσεων που εντάσσονται σε ανάλογες προστατευόμενες περιοχές (<http://www.nomosphysis.org.gr>).

Εκτός από τις παραπάνω θαλάσσιες και παράκτιες περιοχές, προστασίας τυγχάνουν και οι υγρότοποι με την περίφημη «Σύμβαση για τους Υγρότοπους Διεθνούς Σημασίας ως Ενδιατήματα για τα Υδρόβια Πουλιά» (Σύμβαση Ραμσάρ), που αποτελεί το μοναδικό διεθνές νομικό κείμενο που αφορά την προστασία των υγροτόπων. Δυστυχώς όμως, συγκρούσεις, σκοπιμότητες και η έλλειψη πολιτικής βούλησης εμποδίζουν την εφαρμογή των μέτρων προστασίας. Στην Ελλάδα, οι 11 υγρότοποι που έχουν καταχωρηθεί στον Κατάλογο των Υγροτόπων Διεθνούς Σημασίας, είναι οι επόμενοι (Κούγκολος, 2007):

- 1) Το **Δέλτα Έβρου**, στο Νομό Έβρου, που αποτελείται από ένα τεράστιο δέλτα ποταμού με λιμνοθάλασσες, αλμυρά έλη, αμμόλοφους καθώς και με υπολείμματα παραποτάμιων δασών.
- 2) Η **Λίμνη Ισμαρίδα (Μητρικού)**, η οποία καλύπτεται από ρηχά νερά και αποτελεί σύμπλεγμα με τις **Λιμνοθάλασσες Ροδόπης** (Νομός Ροδόπης).
- 3) Η **Λίμνη Βιστωνίδα** και η **Λιμνοθάλασσα Πόρτο- Λάγος**, στους Νομούς Ξάνθης και Ροδόπης, όπου το νότιο μέρος της λίμνης έχει υφάλμυρα νερά. Η περιοχή περιβάλλεται από μικρότερες λιμνοθάλασσες και από διάφορους τύπους ελών και έχει αξιόλογη παραγωγή αλιευμάτων.

- 4) Το **Δέλτα Νέστου**, που ανήκει στους Νομούς Ξάνθης και Καβάλας και αποτελεί ένα αρκετά μεγάλο δέλτα με πολλές καλλιέργειες, με εκτεταμένες φυσικές ακτές, λιμνοθάλασσες, αλμυρά έλη και παραποτάμιο δάσος.
- 5) Η **Τεχνητή Λίμνη Κερκίνη**, στο Νομό Σερρών, η οποία αποτελεί μια εν μέρει τεχνητή λίμνη με αξιόλογη παραγωγή ψαριών γλυκού νερού και με μεγάλους πληθυσμούς υδρόβιων πουλιών.
- 6) Οι **Λίμνες Βόλβη και Κορώνεια**, στο Λαγκαδά, στο Νομό Θεσσαλονίκης, που είναι δύο λίμνες με εκτεταμένους καλαμώνες, που αποτελούν τόπο διαχείμασης πολλών ειδών ορνιθοπανίδας. Στη Βόλβη βρίσκεται και το υπεραιώνιο δάσος της Απολλωνίας. Η λίμνη του Λαγκαδά αποτελεί μία από τις πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις υποβαθμισμένου υγροτόπου.
- 7) Το **Δέλτα ποταμών Αξιού- Λουδία- Αλιάκμονα και Αλυκής Κίτρους**, που ανήκει στους Νομούς Θεσσαλονίκης, Ημαθίας και Πιερίας και αποτελεί ένα πολύπλοκο σύστημα ποτάμιων δέλτα με εκτεταμένα αλμυρά έλη, θαμνώνες, παραποτάμιο δάσος, έλη γλυκού νερού και αλυκές. Είναι καταφύγιο μεγάλης ποικιλίας πουλιών. Εκεί επίσης υπάρχουν εκτεταμένες καλλιέργειες ρυζιού.
- 8) Η **Λίμνη Μικρή Πρέσπα**, στο Νομό Φλώρινας, που βρίσκεται σε ύψος 853 μέτρων και περιβάλλεται από ψηλά βουνά. Είναι ο μοναδικός υγρότοπος που προστατεύεται επί πλέον και ως εθνικός δρυμός. Έχει ξεχωριστή σημασία και ως τόπος αναπαραγωγής (πελεκάνων, ερωδιών κ.λ.π.)
- 9) Ο **Αμβρακικός κόλπος**, που ανήκει στους Νομούς Πρέβεζας, Άρτας και Αιτωλοακαρνανίας και αποτελεί τον μεγαλύτερο ελληνικό υγρότοπο. Αποτελεί σύμπλεγμα επί μέρους υγροτόπων όπως λιμνοθάλασσες, δέλτα ποταμών και έλη τα οποία περιβάλλονται από εκτεταμένους καλαμώνες, παραποτάμια δάση και υγρολίβαδα.
- 10) Η **Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου**, στο Νομό Αιτωλοακαρνανίας, που είναι η μεγαλύτερη ελληνική λιμνοθάλασσα, με εκτεταμένα αλμυρά έλη και τη μεγαλύτερη παραγωγή αλιευμάτων και αλατιού στην Ελλάδα.
- 11) Η **Λιμνοθάλασσα Κοτύχι - Δάσος Στροφυλιάς**, στο Νομό Ηλείας, που αποτελεί τον μικρότερο από τους ελληνικούς υγροτόπους της Σύμβασης Ραμσάρ. Αποτελείται από λιμνοθάλασσα όπου εισρέουν γλυκά νερά, και από παράκτια λωρίδα με δάσος κουκουναριάς.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο πλαίσιο της θεσμικής προστασίας των υδατικών πόρων, έχουν γίνει πολλά βήματα, καθώς σε εθνικό, διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, εδώ και τριάντα περίπου χρόνια, έχει θεσπιστεί πλήθος κανόνων δικαίου, οι οποίοι διαπνέονται από την περιβαλλοντική αρχή της αειφορίας. Συγκεκριμένα μάλιστα, στη χώρα μας, το Σύνταγμα περιέχει επαρκείς ρυθμίσεις για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και συνακόλουθα του νερού, ιδιαίτερα μετά την τελευταία αναθεώρηση του 2001, δίνοντας το προβάδισμα στην αειφόρο ανάπτυξη, έναντι των παραδοσιακών ατομικών δικαιωμάτων. Το πιο σημαντικό, ωστόσο, βήμα για την προστασία των υδατικών πόρων, έγινε με την Οδηγία-Πλαίσιο 2000/60/ΕΚ, η οποία ενσωματώθηκε στη χώρα μας με τον Ν.3199/2003 και ακολούθησαν και πολλά άλλα νομοθετικά κείμενα, καθώς και πλήθος νομολογιακών αποφάσεων. Ο νομοθέτης σε όλα τα επίπεδα (εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές) τελεί σε διαρκή εγρήγορση σε σχέση με τις παγκόσμιες περιβαλλοντικές εξελίξεις, για το λόγο ότι τα χρονικά περιθώρια λήψης μέτρων είναι περιορισμένα και ότι οι πιέσεις ενόψει των προβλημάτων είναι έντονες.

Ωστόσο, πρέπει να γίνει κατανοητό, ότι η θέσπιση ανάλογων νομοθετικών κειμένων δεν αρκεί από μόνη της για την επίλυση των ποικίλων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν σήμερα οι παραπάνω πόροι. Το κράτος δυστυχώς επιβεβαιώνει καθημερινά, με τις πράξεις ή τις παραλείψεις του, ότι το νομικό πλαίσιο αποτελείται απλά και τυπικά από κάποιους νόμους, που δεν εφαρμόζονται. Το καθοριστικό άρθρο 24 του Σ. παραμένει ανεφάρμοστο, αποτελώντας απλώς ένα κείμενο χωρίς νόημα για τους υπεύθυνους. Παρά τα έντονα προβλήματα των υδατικών πόρων και την τεράστια ανάγκη προστασίας τους, η συμμόρφωση με την Οδηγία-Πλαίσιο 2000/60/ΕΚ και η καθυστερημένη μεταφορά της στο εθνικό μας δίκαιο απέδειξε την αδιαφορία των πολιτικών. Παράλληλα, η κύρωση Διεθνών Συμβάσεων (π.χ. για υγράτοπους) και η θεσμική προστασία των θαλασσών, δεν έχει δημιουργήσει ακόμη τις κατάλληλες προϋποθέσεις για μια αποτελεσματική προστασία. Γενικότερα, οι καταδίκες της χώρας μας ενώπιον του ΔΕΚ, αποδεικνύουν την ανεύθυνη στάση των υπεύθυνων, την ύπαρξη «χαλαρών» μέτρων και ήπιων περιβαλλοντικών πολιτικών, που δεν αποφέρουν καρπούς.

Επομένως, απαιτείται μια ριζική μεταβολή της στάσης και της νοοτροπίας της Πολιτείας και του πολίτη απέναντι στο περιβάλλον. Όλοι οι υπεύθυνοι πρέπει να λάβουν σοβαρά υπόψη τους το άρθρο 24 του Σ., που μέχρι στιγμής παραμένει ανεφάρμοστο. Δηλαδή, δεν αρκεί να υπάρχει πλούσιο θεσμικό υλικό για την προστασία των υδατικών πόρων, αλλά πρέπει το κράτος να λάβει και τα αντίστοιχα μέτρα στον τομέα αυτό. Επίσης, στον τομέα της χωροταξικής οργάνωσης (άρθρο 24 παρ.2 Σ.), το κράτος έχει ακόμη αρκετό δρόμο μπροστά του και πρέπει επείγοντως να λάβει αναγκαία μέτρα για την όσο δυνατόν καλύτερη οργάνωση του χώρου, με περαιτέρω σκοπό την προστασία των περιβαλλοντικών αγαθών. Επιπλέον, στα πλαίσια της ΕΕ, η χώρα μας οφείλει να συμμορφώνεται ταχύτατα με τις κοινοτικές επιταγές, καθώς οι κοινοτικοί κανόνες δικαίου αποτελούν την αρχική βάση για την προστασία του περιβάλλοντος. Συγκεκριμένα, και με βάση την Οδηγία-Πλαίσιο 2000/60/ΕΚ, είναι επιτακτική η υλοποίηση ολοκληρωμένων σχεδίων για τη διαχείριση του νερού σε επίπεδο λεκανών απορροής. Επείγουσα είναι και η συμμόρφωση της χώρας μας με την Οδηγία-Πλαίσιο για τη διαχείριση των επικίνδυνων αποβλήτων, καθώς υπάρχει και καταδίκη μας για το συγκεκριμένο θέμα.

Η συγκρότηση υπεύθυνου εθνικού περιβαλλοντικού σχεδιασμού, η θέσπιση θετικών κινήτρων, προς ενθάρρυνση της αειφόρου οικονομίας, η επαρκής στελέχωση των ελεγκτικών μηχανισμών επιτήρησης (ΕΥΕΠ) και επιβολής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, η ενίσχυση και πλήρης εφαρμογή των κανόνων πληροφόρησης, διαφάνειας και εν γένει συμμετοχής των πολιτών κατά τη διαδικασία λήψης περιβαλλοντικών αποφάσεων, η συστηματική διεξαγωγή ενημερωτικής εκστρατείας από τις αρμόδιες Αρχές προς τον πολίτη για περιβαλλοντικά ζητήματα και σχετικές δράσεις είναι μερικές από τις προτάσεις, που μπορούν να αποδώσουν καρπούς στην προσπάθεια της βιώσιμης διαχείρισης των υδάτων. Αξίζει να σημειώσουμε ότι η Οδηγία 2004/35/ΕΚ σχετικά με την περιβαλλοντική ευθύνη πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη από τους ιθύνοντες για μια μακροπρόθεσμη προστασία των υδατικών πόρων. Με άλλα λόγια, πρέπει να διαμορφωθεί παγκοσμίως, αλλά και εθνικώς, μια αξιόπιστη κλιματική πολιτική σύμφωνη πάντα με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, η οποία με βάση την αρχή της πρόληψης, θα είναι σε θέση να συμβάλλει στην καταπολέμηση των μεγάλων προβλημάτων που απειλούν την ποιότητα των υδατικών πόρων και τελικά εμάς τους ίδιους. Για να επιτύχει τους σκοπούς της αυτή η πολιτική, θα πρέπει οι φορείς της να ενσωματώσουν στους στόχους τους και στην τακτική τους την

παρακάτω φράση του Θουκυδίδη «Για το κακό δεν φταίει μόνο αυτός που το διαπράττει αλλά και εκείνος που δεν το εμποδίζει...».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Άρθρο 2

1. Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας.
2. Η Ελλάδα, ακολουθώντας τους γενικά αναγνωρισμένους κανόνες του διεθνούς δικαίου, επιδιώκει την εμπέδωση της ειρήνης, της δικαιοσύνης, καθώς και την ανάπτυξη των φιλικών σχέσεων μεταξύ των Λαών και των κρατών.

Άρθρο 5

1. Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη.
2. Όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Εξαιρέσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που προβλέπει το διεθνές δίκαιο.

Άρθρο 20

1. Καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια και μπορεί να αναπτύξει σ' αυτά τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή συμφέροντά του, όπως νόμος ορίζει.
2. Το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης του ενδιαφερομένου ισχύει και για κάθε διοικητική ενέργεια ή μέτρο που λαμβάνεται σε βάρος των δικαιωμάτων ή συμφερόντων του.

Άρθρο 24

**** 1.** Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξη του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων. Η σύνταξη δασολογίου συνιστά υποχρέωση του Κράτους. Απαγορεύεται η μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων, εκτός αν προέχει για την Εθνική Οικονομία η αγροτική εκμετάλλευσή ή άλλη τους χρήση, που την επιβάλλει το δημόσιο συμφέρον.

****2.** Η χωροταξική αναδιάρθρωση της Χώρας, η διαμόρφωση, η ανάπτυξη, η πολεοδομία και η επέκταση των πόλεων και των οικιστικών γενικά περιοχών υπάγεται στη ρυθμιστική αρμοδιότητα και τον έλεγχο του Κράτους, με σκοπό να εξυπηρετείται η λειτουργικότητα και η ανάπτυξη των οικισμών και να εξασφαλίζονται οι καλύτεροι δυνατοί όροι διαβίωσης.

Οι σχετικές τεχνικές επιλογές και σταθμίσεις γίνονται κατά τους κανόνες της επιστήμης. Η σύνταξη εθνικού κτηματολογίου συνιστά υποχρέωση του Κράτους.

3. Για να αναγνωριστεί μία περιοχή ως οικιστική και για να ενεργοποιηθεί πολεοδομικά, οι ιδιοκτησίες που περιλαμβάνονται σε αυτή συμμετέχουν υποχρεωτικά, χωρίς αποζημίωση από τον οικείο φορέα, στη διάθεση των εκτάσεων που είναι απαραίτητες για να δημιουργηθούν δρόμοι, πλατείες και χώροι για κοινωφελείς γενικά χρήσεις και σκοπούς, καθώς και στις δαπάνες για την εκτέλεση των βασικών κοινόχρηστων πολεοδομικών έργων, όπως νόμος ορίζει.

4. Νόμος μπορεί να προβλέπει τη συμμετοχή των ιδιοκτητών περιοχής που χαρακτηρίζεται ως οικιστική στην αξιοποίηση και γενική διαρρύθμισή της σύμφωνα με εγκεκριμένο σχέδιο, με αντιπαροχή ακινήτων ίσης αξίας ή τιμημάτων ιδιοκτησίας κατά όροφο, από τους χώρους που καθορίζονται τελικά ως οικοδομήσιμοι ή από κτίρια της περιοχής αυτής.

5. Οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων εφαρμόζονται και στην αναμόρφωση των οικιστικών περιοχών που ήδη υπάρχουν. Οι ελεύθερες εκτάσεις, που προκύπτουν από την αναμόρφωση, διατίθενται για τη δημιουργία κοινόχρηστων χώρων ή εκποιούνται για να καλυφθούν οι δαπάνες της πολεοδομικής αναμόρφωσης, όπως νόμος ορίζει.

6. Τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος. Νόμος θα ορίσει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση της προστασίας αυτής περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας, καθώς και τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών.

Άρθρο 25

1. Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιση και αποτελεσματική άσκησή τους. Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν. Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από τονόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας.

2. Η αναγνώριση και η προστασία των θεμελιωδών και απαράγραπτων δικαιωμάτων του ανθρώπου από την Πολιτεία αποβλέπει στην πραγμάτωση της κοινωνικής προόδου μέσα σε ελευθερία και δικαιοσύνη.

3. Η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος δεν επιτρέπεται.

4. Το Κράτος δικαιούται να αξιώνει από όλους τους πολίτες την εκπλήρωση του χρέους της κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης.

Άρθρο 106

1. Για την εδραίωση της κοινωνικής ειρήνης και την προστασία του γενικού συμφέροντος το Κράτος προγραμματίζει και συντονίζει την οικονομική δραστηριότητα στη Χώρα, επιδιώκοντας να εξασφαλίσει την οικονομική ανάπτυξη όλων των τομέων της εθνικής οικονομίας. Λαμβάνει τα επιβαλλόμενα μέτρα για την αξιοποίηση των πηγών του εθνικού πλούτου, από την ατμόσφαιρα και τα υπόγεια ή υποθαλάσσια κοιτάσματα, για την προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης και την προαγωγή ιδίως της οικονομίας των ορεινών, νησιωτικών και παραμεθόριων περιοχών.

2. Η ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία δεν επιτρέπεται να αναπτύσσεται σε βάρος της ελευθερίας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, ή προς βλάβη της εθνικής οικονομίας.

3. Με την επιφύλαξη της προστασίας που παρέχεται από το άρθρο 107 ως προς την επανεξαγωγή κεφαλαίων εξωτερικού, μπορεί να ρυθμίζονται με νόμο τα σχετικά με την εξαγορά επιχειρήσεων ή την αναγκαστική συμμετοχή σ' αυτές του Κράτους ή άλλων δημόσιων φορέων, εφόσον οι επιχειρήσεις αυτές έχουν χαρακτήρα μονοπωλίου ή ζωντική σημασία για την αξιοποίηση των πηγών του εθνικού πλούτου, ή έχουν ως κύριο σκοπό την παροχή υπηρεσιών στο κοινωνικό σύνολο.

4. Το τίμημα της εξαγοράς ή το αντάλλαγμα της αναγκαστικής συμμετοχής του Κράτους ή άλλων δημόσιων φορέων καθορίζεται απαραίτητως δικαστικώς και πρέπει να είναι πλήρες, ώστε να ανταποκρίνεται στην αξία της επιχείρησης που εξαγοράζεται ή της συμμετοχής σ' αυτή.

5. Μέτοχος, εταίρος ή κύριος επιχείρησης, της οποίας ο έλεγχος περιέρχεται στο Κράτος ή σε φορέα που ελέγχεται απ' αυτό εξαιτίας αναγκαστικής συμμετοχής, κατά την παραγράφο 3, δικαιούται να ζητήσει την εξαγορά της συμμετοχής του στην επιχείρηση, όπως νόμος ορίζει.

6. Νόμος μπορεί να ορίσει τα σχετικά με τη συμμετοχή στη δαπάνη του Δημοσίου αυτών που ωφελούνται από την εκτέλεση έργων κοινής ωφέλειας ή γενικότερης σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη της Χώρας.

Ερμηνευτική δήλωση :

Δεν περιλαμβάνεται στην κατά την παράγραφο 4 αξία αυτή που οφείλεται στον τυχόν μονοπωλιακό χαρακτήρα της επιχείρησης.

ΟΔΗΓΙΑ 2000/60/ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ 23ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2000 ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΣΠΙΣΗ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΩΝ ΥΔΑΤΩΝ

ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ, ΕΞΕΔΩΣΑΝ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΟΔΗΓΙΑ:

Άρθρο 1 Σκοπός

Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι η θέσπιση πλαισίου για την προστασία των εσωτερικών επιφανειακών, των μεταβατικών, των παράκτιων και των υπόγειων υδάτων, το οποίο:

α) να αποτρέπει την περαιτέρω επιδείνωση, να προστατεύει και να βελτιώνει την κατάσταση των υδάτινων οικοσυστημάτων, καθώς και των αμέσως εξαρτώμενων από αυτά χερσαίων οικοσυστημάτων και υγροτόπων σε ό,τι αφορά τις ανάγκες τους σε νερό·

β) να προωθεί τη βιώσιμη χρήση του νερού βάσει μακροπρόθεσμης προστασίας των διαθέσιμων υδάτινων πόρων·

γ) να αποσκοπεί στην ενίσχυση της προστασίας και τη βελτίωση του υδάτινου περιβάλλοντος, μεταξύ άλλων με ειδικά μέτρα για την προοδευτική μείωση των απορρίψεων, εκπομπών και διαρροών ουσιών προτεραιότητας και με την παύση ή τη σταδιακή εξάλειψη των απορρίψεων, εκπομπών και διαρροών των επικίνδυνων ουσιών προτεραιότητας·

δ) να διασφαλίζει την προοδευτική μείωση της ρύπανσης των υπογείων υδάτων και να αποτρέπει την περαιτέρω μόλυνσή τους και

ε) να συμβάλλει στο μετριασμό των επιπτώσεων από πλημμύρες και ξηρασίες,

και να συμβάλλει με αυτό τον τρόπο:

- στην εξασφάλιση επαρκούς παροχής επιφανειακού και υπόγειου νερού καλής ποιότητας που απαιτείται για τη βιώσιμη, ισόρροπη και δίκαιη χρήση ύδατος,

- σε σημαντική μείωση της ρύπανσης των υπογείων υδάτων,

- στην προστασία των χωρικών και θαλάσσιων υδάτων και

- στην επίτευξη των στόχων των σχετικών διεθνών συμφωνιών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αποσκοπούν στην πρόληψη και την εξάλειψη της ρύπανσης του θαλάσσιου περιβάλλοντος, με κοινοτική δράση δυνάμει του άρθρου 16 παράγραφος 3 για την παύση ή τη σταδιακή εξάλειψη των απορρίψεων, εκπομπών και διαρροών επικίνδυνων ουσιών προτεραιότητας, με απώτατο στόχο να επιτευχθούν συγκεντρώσεις στο θαλάσσιο περιβάλλον οι οποίες, για μεν τις φυσικές απαντώμενες ουσίες να πλησιάζουν το φυσικό βασικό επίπεδο, για δε τις τεχνητές συνθετικές ουσίες να είναι σχεδόν μηδενικές.

Άρθρο 2 Ορισμοί

Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, εφαρμόζονται οι ακόλουθοι ορισμοί:

1. "Επιφανειακά ύδατα": τα εσωτερικά ύδατα, εκτός των υπόγειων υδάτων· τα μεταβατικά και τα παράκτια ύδατα, εκτός εάν πρόκειται για τη χημική τους κατάσταση, οπότε περιλαμβάνουν και τα χωρικά ύδατα.
2. "Υπόγεια ύδατα": το σύνολο των υδάτων που βρίσκονται κάτω από την επιφάνεια του εδάφους στη ζώνη κορεσμού και σε άμεση επαφή με το έδαφος ή το υπέδαφος.
3. "Εσωτερικά ύδατα": το σύνολο των στάσιμων ή των ρεόντων επιφανειακών υδάτων και όλα τα υπόγεια ύδατα που βρίσκονται προς την πλευρά της ξηράς σε σχέση με τη γραμμή βάσης από την οποία μετράται το εύρος των χωρικών υδάτων.
4. "Ποταμός": σύστημα εσωτερικών υδάτων το οποίο ρέει, κατά το πλείστον, στην επιφάνεια του εδάφους αλλά το οποίο μπορεί, για ένα μέρος της διαδρομής του, να ρέει και υπογείως.
5. "Λίμνη": σύστημα στάσιμων εσωτερικών επιφανειακών υδάτων.
6. "Μεταβατικά ύδατα": συστήματα επιφανειακών υδάτων πλησίον του στομίου ποταμών τα οποία είναι εν μέρει αλμυρά λόγω της γειτνιάσής τους με παράκτια ύδατα αλλά τα οποία επηρεάζονται ουσιαστικά από ρεύματα γλυκού νερού.
7. "Παράκτια ύδατα": τα επιφανειακά ύδατα που βρίσκονται στην πλευρά της ξηράς μιας γραμμής, κάθε σημείο της οποίας βρίσκεται σε απόσταση ενός ναυτικού μιλίου προς τη θάλασσα από το πλησιέστερο σημείο της γραμμής βάσης από την οποία μετράται το εύρος των χωρικών υδάτων και τα οποία, κατά περίπτωση, εκτείνονται μέχρι του απώτερου ορίου των μεταβατικών υδάτων.
8. "Τεχνητό υδατικό σύστημα": ένα σύστημα επιφανειακών υδάτων που δημιουργείται με δραστηριότητα του ανθρώπου.
9. "Ιδιαίτερος τροποποιημένο υδατικό σύστημα": ένα σύστημα επιφανειακών υδάτων του οποίου ο χαρακτήρας έχει μεταβληθεί ουσιαστικά λόγω φυσικών αλλοιώσεων από τις δραστηριότητες του ανθρώπου και το οποίο ορίζεται από το κράτος μέλος σύμφωνα με τις διατάξεις του παραρτήματος II.
10. "Σύστημα επιφανειακών υδάτων": διακεκριμένο και σημαντικό στοιχείο επιφανειακών υδάτων, όπως π.χ. μια λίμνη, ένας ταμιευτήρας, ένα ρεύμα, ένας ποταμός ή μια διώρυγα, ένα τμήμα ρεύματος, ποταμού ή διώρυγας, μεταβατικά ύδατα ή ένα τμήμα παράκτιων υδάτων.
11. "Υδροφόρος ορίζοντας": υπόγειο στρώμα ή στρώματα βράχων ή άλλες γεωλογικές στοιβάδες επαρκώς πορώδεις και διαπερατές ώστε να επιτρέπουν είτε σημαντική ροή υπόγειων υδάτων είτε την άντληση σημαντικών ποσοτήτων υπόγειων υδάτων.
12. "Σύστημα υπόγειων υδάτων": συγκεκριμένος όγκος υπόγειων υδάτων εντός ενός ή περισσότερων υδροφόρων οριζόντων.
13. "Λεκάνη απορροής ποταμού": η εδαφική έκταση από την οποία συγκεντρώνεται το σύνολο της απορροής μέσω διαδοχικών ρευμάτων, ποταμών και πιθανώς λιμνών και παροχετεύεται στη θάλασσα με ενιαίο στόμιο ποταμού, εκβολές ή δέλτα.

14. "Υπολεκάνη": η εδαφική έκταση από την οποία συγκεντρώνεται το σύνολο της απορροής μέσω σειράς ρευμάτων, ποταμών και πιθανώς λιμνών σε συγκεκριμένο σημείο υδάτινου ρεύματος (συνήθως λίμνης ή συμβολής ποταμών).
15. "Περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού": η θαλάσσια και χερσαία έκταση, που αποτελείται από μια ή περισσότερες γειτονικές λεκάνες απορροής ποταμού μαζί με τα συναφή υπόγεια και παράκτια ύδατα, και η οποία προσδιορίζεται δυνάμει του άρθρου 3 παράγραφος 1 ως η βασική μονάδα διαχείρισης λεκανών απορροής ποταμού.
16. "Αρμόδια αρχή": αρχή ή αρχές που προσδιορίζονται δυνάμει του άρθρου 3 παράγραφος 2 ή παράγραφος 3.
17. "Κατάσταση επιφανειακών υδάτων": η συνολική έκφραση της κατάστασης ενός επιφανειακού υδατικού συστήματος, που καθορίζεται από τις χαμηλότερες τιμές της οικολογικής και της χημικής του κατάστασης.
18. "Καλή κατάσταση επιφανειακών υδάτων": η κατάσταση επιφανειακού υδατικού συστήματος που χαρακτηρίζεται τουλάχιστον "καλή", τόσο από οικολογική όσο και από χημική άποψη.
19. "Κατάσταση υπόγειων υδάτων": η συνολική έκφραση της κατάστασης υπογείου υδατικού συστήματος, που καθορίζεται από τις χαμηλότερες τιμές της ποσοτικής και της χημικής του κατάστασης.
20. "Καλή κατάσταση υπόγειων υδάτων": η κατάσταση υπόγειου υδατικού συστήματος που χαρακτηρίζεται τουλάχιστον "καλή", τόσο από ποσοτική όσο και από χημική άποψη.
21. "Οικολογική κατάσταση": η ποιοτική έκφραση της διάρθρωσης και της λειτουργίας υδάτινων οικοσυστημάτων που συνδέονται με επιφανειακά ύδατα, η οποία ταξινομείται σύμφωνα με το παράρτημα V.
22. "Καλή οικολογική κατάσταση": η κατάσταση ενός συστήματος επιφανειακών υδάτων το οποίο ταξινομείται κατ' αυτόν τον τρόπο σύμφωνα με το παράρτημα V.
23. "Καλό οικολογικό δυναμικό": η κατάσταση ενός ιδιαίτερα τροποποιημένου ή τεχνητού υδατικού συστήματος, το οποίο ταξινομείται κατ' αυτόν τον τρόπο σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις του παραρτήματος V.
24. "Καλή χημική κατάσταση επιφανειακών υδάτων": η χημική κατάσταση που απαιτείται για την επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων για τα επιφανειακά ύδατα, οι οποίοι καθορίζονται στο άρθρο 4 παράγραφος 1 στοιχείο α), δηλαδή η χημική κατάσταση που έχει επιτύχει ένα σύστημα επιφανειακών υδάτων, στο οποίο οι συγκεντρώσεις ρύπων δεν υπερβαίνουν τα πρότυπα περιβαλλοντικής ποιότητας τα οποία ορίζονται στο παράρτημα IX και δυνάμει της παραγράφου 7 του άρθρου 16, καθώς και δυνάμει άλλων συναφών κοινοτικών νομοθετημάτων που θεσπίζουν ποιοτικά περιβαλλοντικά πρότυπα σε κοινοτικό επίπεδο.
25. "Καλή χημική κατάσταση υπόγειων υδάτων": η χημική κατάσταση συστήματος υπόγειων υδάτων, η οποία πληροί όλους τους όρους του πίνακα 2.3.2 του παραρτήματος V.
26. "Ποσοτική κατάσταση": η έκφραση του βαθμού στον οποίο ένα σύστημα υπόγειων υδάτων επηρεάζεται από άμεσες και έμμεσες αντλήσεις.
27. "Διαθέσιμο πόροι υπόγειων υδάτων": ο μακροπρόθεσμος μέσος ετήσιος ρυθμός γενικής ανατροφοδότησης ενός συστήματος υπόγειων υδάτων μείον τον μακροπρόθεσμο μέσο ετήσιο ρυθμό ροής που απαιτείται για την επίτευξη των στόχων οικολογικής ποιότητας για τα συναφή επιφανειακά ύδατα οι οποίοι ορίζονται στο άρθρο 4, για την αποφυγή οιασδήποτε σημαντικής μείωσης της οικολογικής κατάστασης των υδάτων αυτών και για την αποφυγή οιασδήποτε σημαντικής ζημίας των συναφών χερσαίων οικοσυστημάτων.
28. "Καλή ποσοτική κατάσταση": η κατάσταση που ορίζεται στον πίνακα 2.1.2 του παραρτήματος V.
29. "Επικίνδυνες ουσίες": ουσίες ή ομάδες ουσιών που είναι τοξικές, σταθερές και επιρρεπείς σε βιοσυσσώρευση, καθώς και άλλες ουσίες ή ομάδες ουσιών που δημιουργούν ανάλογο βαθμό ανησυχίας.
30. "Ουσίες προτεραιότητας": ουσίες που καθορίζονται σύμφωνα με το άρθρο 16 παράγραφος 2 και απαριθμούνται στο παράρτημα X. Μεταξύ των ουσιών αυτών υπάρχουν "επικίνδυνες ουσίες προτεραιότητας", δηλαδή ουσίες καθοριζόμενες σύμφωνα με το άρθρο 16 παράγραφοι 3 και 6, για τις οποίες πρέπει να ληφθούν μέτρα σύμφωνα με το άρθρο 16 παράγραφοι 1 και 8.
31. "Ρύπος": κάθε ουσία που εμπεριέχει τον κίνδυνο να προκαλέσει ρύπανση, ιδίως αυτές που απαριθμούνται στο παράρτημα VIII.
32. "Απευθείας απόρριψη στα υπόγεια ύδατα": απόρριψη ρύπων στα υπόγεια ύδατα χωρίς να διαπεράσουν το έδαφος ή το υπέδαφος.

33. "Ρύπανση": η, συνεπεία ανθρώπινων δραστηριοτήτων, άμεση ή έμμεση εισαγωγή, στον αέρα, το νερό ή το έδαφος, ουσιών ή θερμότητας που μπορούν να είναι επιζήμια για την υγεία του ανθρώπου ή για την ποιότητα των υδατικών οικοσυστημάτων ή των χερσαίων οικοσυστημάτων που εξαρτώνται άμεσα από υδατικά οικοσυστήματα, συντελούν στη φθορά υλικής ιδιοκτησίας, ή επηρεάζουν δυσμενώς ή παρεμβαίνουν σε λειτουργίες αναγωγής ή σε λοιπές νόμιμες χρήσεις του περιβάλλοντος.

34. "Περιβαλλοντικοί στόχοι": οι στόχοι που θεσπίζει το άρθρο 4.

35. "Ποιοτικό περιβαλλοντικό πρότυπο": η συγκέντρωση, στο νερό, το ίζημα ή το βιόκοσμο, συγκεκριμένου ρύπου ή ομάδας ρύπων της οποίας δεν πρέπει να σημειώνεται υπέρβαση, ώστε να προστατεύεται η υγεία του ανθρώπου και το περιβάλλον.

36. "Συνδυασμένη προσέγγιση": ο έλεγχος των απορρίψεων και των εκπομπών στα επιφανειακά ύδατα σύμφωνα με την προσέγγιση που εκτίθεται στο άρθρο 10.

37. "Νερό που προορίζεται για ανθρώπινη κατανάλωση": η ίδια έννοια όπως και στην οδηγία 80/778/ΕΟΚ, όπως τροποποιήθηκε από την οδηγία 98/83/ΕΚ.

38. "Υπηρεσίες ύδατος": όλες οι υπηρεσίες οι οποίες παρέχουν, για τα νοικοκυριά, τις δημόσιες υπηρεσίες ή για οποιαδήποτε οικονομική δραστηριότητα:

α) άντληση, κατακράτηση, αποθήκευση, επεξεργασία και διανομή επιφανειακών ή υπόγειων υδάτων·

β) εγκαταστάσεις συλλογής και επεξεργασίας λυμάτων, οι οποίες στη συνέχεια πραγματοποιούν απορρίψεις σε επιφανειακά ύδατα.

39. "Χρήση ύδατος": υπηρεσίες ύδατος μαζί με οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα που προσδιορίζεται σύμφωνα με το άρθρο 5 και το παράρτημα II και η οποία έχει σημαντικές επιπτώσεις στην κατάσταση των υδάτων.

Η έννοια αυτή έχει εφαρμογή για τους σκοπούς του άρθρου 1 και της οικονομικής ανάλυσης που διεξάγεται σύμφωνα με το άρθρο 5 και το παράρτημα III στοιχείο β).

40. "Οριακές τιμές εκπομπής": η μάζα, εκφρασμένη σε σχέση με ορισμένες ειδικές παραμέτρους, η συγκέντρωση ή/και η στάθμη μιας εκπομπής, της οποίας δεν επιτρέπεται η υπέρβαση κατά τη διάρκεια μιας ή περισσότερων συγκεκριμένων χρονικών περιόδων. Οριακές τιμές εκπομπής μπορούν επίσης να ορίζονται και για συγκεκριμένες ομάδες, οικογένειες ή κατηγορίες ουσιών, ιδίως δε όσες προσδιορίζονται στο άρθρο 16.

Οι οριακές τιμές εκπομπής ουσιών ισχύουν κανονικά στο σημείο όπου οι εκπομπές βγαίνουν από την εγκατάσταση, χωρίς να υπολογίζεται, για τον προσδιορισμό τους, η τυχόν αραίωσή τους. Όσον αφορά τις έμμεσες απορρίψεις στο νερό, οι επιπτώσεις ενός σταθμού επεξεργασίας λυμάτων μπορούν να συνυπολογίζονται κατά τον προσδιορισμό των οριακών τιμών εκπομπής της συγκεκριμένης εγκατάστασης, υπό την προϋπόθεση ότι κατοχυρώνεται ισοδύναμο επίπεδο προστασίας του όλου περιβάλλοντος και ότι δεν γεννώνται μεγαλύτερα ρυπαντικά φορτία για το περιβάλλον.

41. "Έλεγχοι εκπομπών": έλεγχοι οι οποίοι απαιτούν περιορισμό μιας συγκεκριμένης εκπομπής, π.χ. μια οριακή τιμή εκπομπής, ή οι οποίοι ορίζουν, κατ' άλλο τρόπο, όρια ή συνθήκες για τις επιπτώσεις, τη φύση ή άλλα χαρακτηριστικά μιας εκπομπής ή τις συνθήκες λειτουργίας που επηρεάζουν τις εκπομπές. Η χρήση του όρου "έλεγχος εκπομπών" στην παρούσα οδηγία, σε σχέση με τις διατάξεις οποιασδήποτε άλλης οδηγίας, δεν μπορεί να θεωρείται ως νέα ερμηνεία των διατάξεων αυτών.

Άρθρο 3 Συντονισμός διοικητικών ρυθμίσεων σε περιοχές λεκάνης απορροής ποταμού

1. Τα κράτη μέλη προσδιορίζουν τις επί μέρους λεκάνες απορροής ποταμού στο εθνικό τους έδαφος και, για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, τις υπάγουν σε επιμέρους περιοχές λεκάνης απορροής ποταμού. Οι μικρές λεκάνες απορροής ποταμού ενδεχομένως συνδυάζονται με μεγαλύτερες λεκάνες απορροής ποταμού ή ενώνονται με γειτονικές μικρές λεκάνες απορροής ποταμού για το σχηματισμό επιμέρους περιοχών λεκάνης απορροής ποταμού, όπου ενδείκνυται. Όταν τα υπόγεια ύδατα δεν ακολουθούν πλήρως μια συγκεκριμένη λεκάνη απορροής ποταμού, τα εν λόγω ύδατα προσδιορίζονται και υπάγονται στην πλησιέστερη ή την προσφορότερη περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού. Τα παράκτια ύδατα προσδιορίζονται και υπάγονται στην ή τις πλησιέστερες ή προσφορότερες περιοχές λεκάνης απορροής ποταμού.

2. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν τις κατάλληλες διοικητικές ρυθμίσεις, συμπεριλαμβανομένου του προσδιορισμού της κατάλληλης αρμόδιας αρχής, για την εφαρμογή των κανόνων της παρούσας οδηγίας μέσα σε κάθε περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού στο έδαφός τους.

3. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι λεκάνες απορροής ποταμού που καλύπτουν εδάφη περισσότερων του ενός κρατών μελών υπάγονται σε μια διεθνή περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού. Όταν το ζητήσουν τα εμπλεκόμενα κράτη μέλη, η Επιτροπή ενεργεί για να διευκολυνθεί η υπαγωγή στις διεθνείς αυτές περιοχές λεκάνης απορροής ποταμού.

Κάθε κράτος μέλος εξασφαλίζει τις κατάλληλες διοικητικές ρυθμίσεις, συμπεριλαμβανομένου του προσδιορισμού της κατάλληλης αρμόδιας αρχής, για την εφαρμογή των κανόνων της παρούσας οδηγίας σε όποια τμήματα διεθνούς περιοχής λεκάνης απορροής ποταμού κείνται στο έδαφός του.

4. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι απαιτήσεις της παρούσας οδηγίας για την επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων που τίθενται δυνάμει του άρθρου 4, και ειδικότερα όλα τα προγράμματα μέτρων, συντονίζονται για την όλη περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού. Για τις διεθνείς περιοχές λεκάνης απορροής ποταμού, το συντονισμό εξασφαλίζουν τα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη από κοινού και μπορούν, για το σκοπό αυτό, να χρησιμοποιούν τις υφιστάμενες δομές που απορρέουν από διεθνείς συμφωνίες. Όταν το ζητήσουν τα εμπλεκόμενα κράτη μέλη, η Επιτροπή ενεργεί για να διευκολύνει τον καθορισμό των προγραμμάτων μέτρων.

5. Όταν μια περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού εκτείνεται πέραν του εδάφους της Κοινότητας, το ή τα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη επιζητεί τον πρόπονα συντονισμό με τα οικεία τρίτα κράτη, προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της παρούσας οδηγίας σ' ολόκληρη την περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού. Τα κράτη μέλη μεριμνούν για την εφαρμογή των κανόνων της παρούσας οδηγίας στο έδαφός τους.

6. Τα κράτη μέλη μπορούν να προσδιορίζουν έναν υπάρχοντα εθνικό ή διεθνή οργανισμό ως αρμόδια αρχή για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας.

7. Τα κράτη μέλη προσδιορίζουν την αρμόδια αρχή ως την ημερομηνία που αναφέρεται στο άρθρο 24.

8. Το αργότερο έξι μήνες μετά την ημερομηνία που αναφέρεται στο άρθρο 24, τα κράτη μέλη διαβιβάζουν στην Επιτροπή τον κατάλογο με τις αρμόδιες αρχές τους, καθώς και με τις αρμόδιες αρχές όλων των διεθνών οργανισμών στους οποίους μετέχουν. Για κάθε αρμόδια αρχή παρέχονται οι πληροφορίες που ορίζονται στο παράρτημα I.

9. Τα κράτη μέλη ενημερώνουν την Επιτροπή για οποιεσδήποτε αλλαγές στις πληροφορίες που παρέχονται σύμφωνα με την παράγραφο 8, σε τρεις μήνες από την έναρξη ισχύος της αλλαγής.

Άρθρο 4 Περιβαλλοντικοί στόχοι

1. Προκειμένου να καταστούν λειτουργικά τα προγράμματα για τη λήψη μέτρων που καθορίζονται στα σχέδια διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού:

α) για τα επιφανειακά ύδατα

i) τα κράτη μέλη εφαρμόζουν τα αναγκαία μέτρα για την πρόληψη της υποβάθμισης της κατάστασης όλων των συστημάτων επιφανειακών υδάτων, με την επιφύλαξη της εφαρμογής των παραγράφων 6 και 7 και με την επιφύλαξη της παραγράφου 8·

ii) τα κράτη μέλη προστατεύουν, αναβαθμίζουν και αποκαθιστούν όλα τα συστήματα των επιφανειακών υδάτων, με την επιφύλαξη της εφαρμογής του σημείου iii) για τα τεχνητά, και ιδιαιτέρως τροποποιημένα υδατικά συστήματα, με σκοπό την επίτευξη μιας καλής κατάστασης των επιφανειακών υδάτων το αργότερο δεκαπέντε έτη μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας οδηγίας, σύμφωνα με τις διατάξεις του παραρτήματος V, με την επιφύλαξη της εφαρμογής των παρατάσεων που καθορίζονται σύμφωνα με την παράγραφο 4 και της εφαρμογής των παραγράφων 5, 6 και 7 και με την επιφύλαξη της παραγράφου 8·

iii) τα κράτη μέλη προστατεύουν και αναβαθμίζουν όλα τα τεχνητά, και ιδιαιτέρως τροποποιημένα υδατικά συστήματα, με σκοπό την επίτευξη καλού οικολογικού δυναμικού και καλής χημικής κατάστασης των επιφανειακών υδάτων, το αργότερο δεκαπέντε έτη από την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας οδηγίας, σύμφωνα με τις διατάξεις του παραρτήματος V, με την επιφύλαξη της εφαρμογής των παρατάσεων που καθορίζονται σύμφωνα με την παράγραφο 4 και της εφαρμογής των παραγράφων 5, 6 και 7 και με την επιφύλαξη της παραγράφου 8·

iv) τα κράτη μέλη εφαρμόζουν τα αναγκαία μέτρα σύμφωνα με το άρθρο 16 παράγραφοι 1 και 8, με στόχο την προοδευτική μείωση της ρύπανσης από τις ουσίες προτεραιότητας και την παύση ή τη σταδιακή εξάλειψη των εκπομπών, των απορρίψεων και των διαρροών επικινδύνων ουσιών προτεραιότητας,

με την επιφύλαξη των σχετικών διεθνών συμφωνιών που αναφέρονται στο άρθρο 1 για τα ενδιαφερόμενα μέρη·

β) για τα υπόγεια ύδατα

i) τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να προληφθεί ή να περιορισθεί η διοχέτευση ρύπων στα υπόγεια ύδατα και να προληφθεί η υποβάθμιση της κατάστασης όλων των συστημάτων των υπόγειων υδάτων, με την επιφύλαξη της εφαρμογής των παραγράφων 6 και 7 και με την επιφύλαξη της παραγράφου 8 του παρόντος άρθρου, καθώς και με την επιφύλαξη της εφαρμογής του άρθρου 11 παράγραφος 3 στοιχείο i)·

ii) τα κράτη μέλη προστατεύουν, αναβαθμίζουν και αποκαθιστούν όλα τα συστήματα των υπόγειων υδάτων, διασφαλίζουν ισορροπία μεταξύ της άντλησης και της ανατροφοδότησης των υπόγειων υδάτων, με στόχο την επίτευξη καλής κατάστασης των υπόγειων υδάτων το αργότερο δεκαπέντε έτη από την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας οδηγίας, σύμφωνα με τις διατάξεις του παραρτήματος V, με την επιφύλαξη της εφαρμογής των παρατάσεων που καθορίζονται σύμφωνα με την παράγραφο 4 και της εφαρμογής των παραγράφων 5, 6 και 7 και με την επιφύλαξη της παραγράφου 8 του παρόντος άρθρου, καθώς και με την επιφύλαξη της εφαρμογής του άρθρου 11 παράγραφος 3 στοιχείο ι).

iii) τα κράτη μέλη εφαρμόζουν τα αναγκαία μέτρα για την αναστροφή κάθε σημαντικής και έμμονης ανοδικής τάσης συγκέντρωσης οιοδήποτε ρύπου, η οποία οφείλεται σε ανθρώπινη δραστηριότητα προκειμένου να μειωθεί προοδευτικά η ρύπανση των υπόγειων υδάτων.

Τα μέτρα για την επίτευξη της αναστροφής της τάσης εφαρμόζονται σύμφωνα με τις παραγράφους 2, 4 και 5 του άρθρου 17, λαμβάνοντας υπόψη τα εφαρμοστέα πρότυπα που εκτίθενται στη σχετική κοινοτική νομοθεσία, με την επιφύλαξη της εφαρμογής των παραγράφων 6 και 7 και την επιφύλαξη της παραγράφου 8.

γ) για τις προστατευόμενες περιοχές

Τα κράτη μέλη συμμορφούνται με όλα τα πρότυπα και τους στόχους το αργότερο δεκαπέντε έτη μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας οδηγίας, εκτός αν προβλέπεται άλλως στην κοινοτική νομοθεσία σύμφωνα με την οποία έχουν καθοριστεί οι επιμέρους προστατευόμενες περιοχές.

2. Εάν ένα συγκεκριμένο υδατικό σύστημα το αφορούν δύο ή περισσότεροι από τους στόχους της παραγράφου 1, εφαρμόζεται ο αυστηρότερος στόχος.

3. Τα κράτη μέλη μπορούν να καθορίσουν ένα σύστημα επιφανειακών υδάτων ως τεχνητό ή ιδιαίτερος τροποποιημένο όταν:

α) οι αλλαγές στα υδρομορφολογικά χαρακτηριστικά του συστήματος αυτού που είναι αναγκαίες για την επίτευξη καλής οικολογικής κατάστασης, θα προκαλούσαν σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις:

i) στο ευρύτερο περιβάλλον·

ii) στη ναυσιπλοΐα, συμπεριλαμβανομένων των λιμενικών εγκαταστάσεων, ή στην αναψυχή·

iii) σε δραστηριότητες για τους σκοπούς των οποίων αποθηκεύεται ύδωρ, όπως η υδροδότηση, η παραγωγή υδροηλεκτρικής ενέργειας ή η άρδευση·

iv) στη ρύθμιση του ύδατος, στην προστασία από πλημμύρες, στην αποξήρανση εδαφών ή

v) άλλες εξίσου σημαντικές ανθρώπινες δραστηριότητες για τη βιώσιμη ανάπτυξη·

β) οι χρήσιμοι στόχοι που εξυπηρετούνται από τα τεχνητά ή τροποποιημένα χαρακτηριστικά του υδατικού συστήματος δεν μπορούν, λόγω τεχνικής αδυναμίας ή δυσανάλογου κόστους, να επιτευχθούν λογικά με άλλα μέσα τα οποία αποτελούν πολύ καλύτερη περιβαλλοντική επιλογή.

Ειδική μεία του καθορισμού αυτού και της αιτιολόγησής του θα γίνεται στα σχέδια διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού που επιβάλλει το άρθρο 13 και τα οποία αναθεωρούνται ανά εξαετία.

4. Οι προθεσμίες που προβλέπονται στην παράγραφο 1 μπορούν να παρατείνονται για τη σταδιακή επίτευξη των στόχων για υδατικά συστήματα, υπό την προϋπόθεση ότι δεν υποβαθμίζεται περαιτέρω η κατάσταση του πληττόμενου υδατικού συστήματος, εφόσον πληρούνται όλες οι ακόλουθες προϋποθέσεις:

α) τα κράτη μέλη διαπιστώνουν ότι δεν είναι ευλόγως δυνατόν να επιτευχθούν όλες οι απαιτούμενες βελτιώσεις της κατάστασης του υδατικού συστήματος εντός των προθεσμιών που καθορίζονται στην παράγραφο αυτή, για έναν τουλάχιστον από τους ακόλουθους λόγους:

i) η κλίμακα των απαιτούμενων βελτιώσεων δεν είναι, για τεχνικούς λόγους, δυνατόν να επιτευχθεί παρά μόνο σε χρονικά στάδια που υπερβαίνουν το χρονοδιάγραμμα·

ii) η ολοκλήρωση των βελτιώσεων εντός του χρονοδιαγράμματος θα ήταν δυσανάλογα δαπανηρή·

iii) οι φυσικές συνθήκες δεν επιτρέπουν έγκαιρες βελτιώσεις στην κατάσταση του υδατικού συστήματος·

β) η παράταση της προθεσμίας και η αντίστοιχη αιτιολογία εκτίθενται ειδικά και επεξηγούνται στο σχέδιο διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού, που απαιτείται δυνάμει του άρθρου 13·

γ) οι παρατάσεις περιορίζονται σε δύο το πολύ περαιτέρω ενημερώσεις του σχεδίου διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού, εκτός από τις επιπτώσεις που οι φυσικές συνθήκες είναι τέτοιες ώστε οι στόχοι να μην είναι δυνατόν να επιτευχθούν εντός της περιόδου αυτής·

δ) το σχέδιο διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού περιλαμβάνει περίληψη των μέτρων τα οποία απαιτούνται σύμφωνα με το άρθρο 11 και τα οποία θεωρούνται αναγκαία για να φθάσουν προοδευτικά τα υδατικά συστήματα στην απαιτούμενη κατάσταση μέσα στην παραταθείσα προθεσμία, τους λόγους για οποιαδήποτε αξιοσημείωτη καθυστέρηση εφαρμογής των εν λόγω μέτρων και το αναμενόμενο χρονοδιάγραμμα για την εφαρμογή τους. Στις ενημερώσεις του σχεδίου διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού περιλαμβάνονται μια επισκόπηση της εφαρμογής των μέτρων αυτών και μια περίληψη των τυχόν πρόσθετων μέτρων.

5. Τα κράτη μέλη μπορούν να επιδιώκουν περιβαλλοντικούς στόχους λιγότερο αυστηρούς από αυτούς που απαιτούνται δυνάμει της παραγράφου 1 για συγκεκριμένα υδατικά συστήματα, όταν επηρεάζονται τόσο από ανθρώπινες δραστηριότητες, όπως ορίζεται σύμφωνα με το άρθρο 5 παράγραφος 1, ή η φυσική τους κατάσταση είναι τέτοια ώστε η επίτευξη των στόχων αυτών να είναι ανέφικτη ή δυσανάλογα δαπανηρή, και εφόσον πληρούνται όλες οι ακόλουθες προϋποθέσεις:

α) οι περιβαλλοντικές και κοινωνικοοικονομικές ανάγκες που εξυπηρετούνται από την ανθρώπινη αυτή δραστηριότητα δεν μπορούν να επιτευχθούν με άλλα μέσα τα οποία αποτελούν πολύ καλύτερη επιλογή για περιβαλλοντική πρακτική, η οποία δεν συνεπάγεται δυσανάλογο κόστος·

β) τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν:

- για τα επιφανειακά ύδατα, ότι επιτυγχάνεται το μέγιστο δυνατό οικολογικό δυναμικό και η καλύτερη δυνατή χημική κατάσταση, δεδομένων των επιπτώσεων που δεν θα μπορούσαν ευλόγως να έχουν αποφευχθεί λόγω της φύσεως της ανθρώπινης δραστηριότητας ή της ρύπανσης,

- για τα υπόγεια ύδατα, τις όσο το δυνατόν λιγότερες μεταβολές στην καλή κατάσταση των υπόγειων υδάτων, δεδομένων των επιπτώσεων που δεν θα μπορούσαν ευλόγως να έχουν αποφευχθεί λόγω της φύσεως της ανθρώπινης δραστηριότητας ή της ρύπανσης·

γ) δεν σημειώνεται περαιτέρω υποβάθμιση της κατάστασης του πληγέντος υδατικού συστήματος·

δ) η καθιέρωση λιγότερο αυστηρών περιβαλλοντικών στόχων και η αντίστοιχη αιτιολογία εκτίθενται ειδικά στο σχέδιο διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού που επιβάλλει το άρθρο 13, οι δε στόχοι αυτοί αναθεωρούνται ανά εξαετία.

6. Προσωρινή υποβάθμιση της κατάστασης των υδατικών συστημάτων δεν συνιστά παράβαση των απαιτήσεων της παρούσας οδηγίας εάν οφείλεται σε περιστάσεις που απορρέουν από φυσικά αίτια ή από ανωτέρα βία και είναι εξαιρετικές ή δεν θα μπορούσαν ευλόγως να έχουν προβλεφθεί, ιδίως ακραίες πλημμύρες και παρατεταμένες ξηρασίες, ή εάν οφείλεται σε περιστάσεις λόγω ατυχημάτων οι οποίες δεν θα μπορούσαν ευλόγως να έχουν προβλεφθεί, εφόσον πληρούνται όλες οι ακόλουθες προϋποθέσεις:

α) λαμβάνονται όλα τα πρακτικά εφικτά μέτρα για να προληφθεί η περαιτέρω υποβάθμιση της κατάστασης και για να μην υπονομευθεί η επίτευξη των στόχων της παρούσας οδηγίας σε άλλα υδατικά συστήματα που δεν θίγονται από τις περιστάσεις αυτές·

β) το σχέδιο διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού αναφέρει τους όρους υπό τους οποίους μπορούν να κηρύσσονται οι απρόβλεπτες ή εξαιρετικές αυτές περιστάσεις, συμπεριλαμβανομένης της θέσπισης των κατάλληλων δεικτών·

γ) τα μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται στις εξαιρετικές αυτές περιστάσεις περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα μέτρων και δεν θα υπονομεύσουν την αποκατάσταση της ποιότητας του υδατικού συστήματος μετά τη λήξη των περιστάσεων·

δ) οι επιπτώσεις των εξαιρετικών περιστάσεων ή των περιστάσεων που δεν θα μπορούσαν ευλόγως να έχουν προβλεφθεί επισκοπούνται ετησίως και, με την επιφύλαξη των λόγων που εκτίθενται στην παράγραφο 4 στοιχείο α), έχουν ληφθεί όλα τα πρακτικά εφικτά μέτρα για την ευλόγως ταχύτερη δυνατή αποκατάσταση του υδατικού συστήματος στην κατάσταση στην οποία βρισκόταν πριν από τις επιπτώσεις των περιστάσεων αυτών και

ε) η επόμενη ενημέρωση του σχεδίου διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού περιλαμβάνει περίληψη των συνεπειών των περιστάσεων και των μέτρων που ελήφθησαν ή θα ληφθούν σύμφωνα με τα στοιχεία α) και δ).

7. Τα κράτη μέλη δεν παραβιάζουν την παρούσα οδηγία εφόσον:

- η αδυναμία επίτευξης καλής κατάστασης των υπόγειων υδάτων, καλής οικολογικής κατάστασης ή, κατά περίπτωση, καλού οικολογικού δυναμικού ή πρόληψης της υποβάθμισης της κατάστασης ενός συστήματος επιφανειακών ή υπόγειων υδάτων,

οφείλεται σε νέες τροποποιήσεις των φυσικών χαρακτηριστικών του συστήματος επιφανειακών υδάτων ή σε μεταβολές της στάθμης των συστημάτων υπόγειων υδάτων ή

- η αδυναμία πρόληψης της υποβάθμισης από την άριστη στην καλή κατάσταση ενός συστήματος επιφανειακών υδάτων είναι αποτέλεσμα νέων ανθρώπινων δραστηριοτήτων βιώσιμης ανάπτυξης

και εφόσον πληρούνται όλες οι ακόλουθες προϋποθέσεις:

α) λαμβάνονται όλα τα πρακτικώς εφικτά μέτρα για το μετριασμό των αρνητικών επιπτώσεων στην κατάσταση του υδατικού συστήματος·

β) η αιτιολογία των τροποποιήσεων ή των μεταβολών εκτίθεται ειδικά στο σχέδιο διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού που επιβάλλει το άρθρο 13, οι δε στόχοι αναθεωρούνται ανά εξαετία·

γ) οι λόγοι για τις τροποποιήσεις ή τις μεταβολές αυτές υπαγορεύονται επιτακτικά από το δημόσιο συμφέρον ή/και τα οφέλη για το περιβάλλον και την κοινωνία από την επίτευξη των στόχων που εξαγγέλλονται στην παράγραφο 1 υπερκαλύπτονται από τα οφέλη των νέων τροποποιήσεων ή μεταβολών για την υγεία των ανθρώπων, για τη διαφύλαξη της ασφάλειάς τους ή για τη βιώσιμη ανάπτυξη και

δ) οι ευεργετικοί στόχοι τους οποίους εξυπηρετούν αυτές οι τροποποιήσεις ή μεταβολές των υδάτινων συστημάτων δεν μπορούν για τεχνικούς λόγους ή λόγω υπέρμετρου κόστους, να επιτευχθούν με άλλα μέσα που συνιστούν πολύ καλύτερη περιβαλλοντική επιλογή.

8. Κατά την εφαρμογή των παραγράφων 3, 4, 5, 6 και 7 τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε η εφαρμογή να μην αποκλείει μονίμως ή να μην υπονομεύει την επίτευξη των στόχων της παρούσας οδηγίας σε άλλα υδατικά συστήματα της ίδιας περιοχής λεκάνης απορροής ποταμού και να συμβαδίζει με την εφαρμογή άλλων κοινοτικών περιβαλλοντικών νομοθετημάτων.

9. Πρέπει να ληφθούν μέτρα για να διασφαλισθεί ότι η εφαρμογή των νέων διατάξεων, συμπεριλαμβανομένης της εφαρμογής των παραγράφων 3, 4, 5, 6 και 7 εγγυάται τουλάχιστον το ίδιο επίπεδο προστασίας με την ισχύουσα κοινοτική νομοθεσία.

Άρθρο 5 Χαρακτηριστικά της περιοχής λεκάνης απορροής ποταμού, επισκόπηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και οικονομική ανάλυση της χρήσης ύδατος

1. Κάθε κράτος μέλος εξασφαλίζει ότι, για κάθε περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού ή για κάθε τμήμα διεθνούς περιοχής λεκάνης απορροής ποταμού το οποίο βρίσκεται στο έδαφός του, αναλαμβάνεται:

- ανάλυση των χαρακτηριστικών της,

- επισκόπηση των επιπτώσεων των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στην κατάσταση των επιφανειακών και των υπόγειων υδάτων και

- οικονομική ανάλυση της χρήσης ύδατος,

σύμφωνα με τις τεχνικές προδιαγραφές των παραρτημάτων II και III, και ότι θα έχει περατωθεί το αργότερο τέσσερα έτη μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας οδηγίας.

2. Οι αναλύσεις και επισκοπήσεις που αναφέρονται στην παράγραφο 1 επανεξετάζονται και, εάν απαιτείται, ενημερώνονται το αργότερο δεκαετία έτη μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας οδηγίας, στη συνέχεια δε, ανά εξαετία.

Άρθρο 6 Μητρώο προστατευόμενων περιοχών

1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν τη δημιουργία μητρώου ή μητρώων όλων των περιοχών που κείνται στο εσωτερικό κάθε περιοχής λεκάνης απορροής ποταμού, οι οποίες έχουν χαρακτηριστεί ως χρήζουσες ειδικής προστασίας βάσει ειδικών διατάξεων της κοινοτικής νομοθεσίας για την προστασία των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων τους ή για τη διατήρηση των οικοτόπων και των ειδών που εξαρτώνται άμεσα από το νερό. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι το μητρώο θα έχει ολοκληρωθεί το αργότερο τέσσερα έτη μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας οδηγίας.

2. Το ή τα μητρώα περιλαμβάνουν όλα τα υδατικά συστήματα που προσδιορίζονται δυνάμει του άρθρου 7 παράγραφος 1 και όλες τις προστατευόμενες περιοχές που καλύπτονται από το παράρτημα IV.

3. Για κάθε περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού, το ή τα μητρώα προστατευόμενων περιοχών εξετάζονται και ενημερώνονται.

Άρθρο 7 Ύδατα που χρησιμοποιούνται για την άντληση πόσιμου ύδατος

1. Σε κάθε περιοχή λεκάνης ποταμού, τα κράτη μέλη προσδιορίζουν:

- όλα τα υδατικά συστήματα που χρησιμοποιούνται για την υδροληψία με σκοπό την ανθρώπινη κατανάλωση και παρέχουν κατά μέσον όρο άνω των 10 m³ ημερησίως ή εξυπηρετούν περισσότερα από 50 άτομα και

- τα υδατικά συστήματα που προορίζονται για τέτοια χρήση μελλοντικά.

Τα κράτη μέλη παρακολουθούν, σύμφωνα με το παράρτημα V, τα υδατικά συστήματα τα οποία, σύμφωνα με το παράρτημα V, παρέχουν κατά μέσο όρο άνω των 100 m³ ημερησίως.

2. Για κάθε υδατικό σύστημα που προσδιορίζεται κατά την παράγραφο 1, επιπλέον της τήρησης των στόχων του άρθρου 4 σύμφωνα με τις απαιτήσεις της παρούσας οδηγίας για τα συστήματα επιφανειακών υδάτων, συμπεριλαμβανομένων των ποιοτικών προτύπων που καθορίζονται σε κοινοτικό επίπεδο δυνάμει του άρθρου 16, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι, υπό το εφαρμοζόμενο καθεστώς επεξεργασίας του ύδατος και σύμφωνα με την κοινοτική νομοθεσία, το ύδωρ που προκύπτει πληροί τις απαιτήσεις της οδηγίας 80/778/ΕΟΚ, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 98/83/ΕΚ.

3. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν την προσήκουσα προστασία των προσδιοριζόμενων υδατικών συστημάτων με σκοπό να αποφευχθεί η υποβάθμιση της ποιότητάς τους, έτσι ώστε να μειωθεί το επίπεδο επεξεργασίας καθαρισμού που απαιτείται για την παραγωγή πόσιμου ύδατος. Τα κράτη μέλη μπορούν να καθιερώνουν ζώνες ασφαλείας για τα υδατικά αυτά συστήματα.

Άρθρο 8 Παρακολούθηση της κατάστασης των επιφανειακών και των υπόγειων υδάτων και των προστατευόμενων περιοχών

1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν την κατάρτιση προγραμμάτων για την παρακολούθηση της κατάστασης των υδάτων, ώστε να υπάρξει συνεκτική και συνολική εικόνα της κατάστασης των υδάτων σε κάθε περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού:

- για τα επιφανειακά ύδατα, τα προγράμματα καλύπτουν:

i) τον όγκο και τη στάθμη ή το ρυθμό ροής στο μέτρο που αφορά την οικολογική και τη χημική τους κατάσταση και το οικολογικό τους δυναμικό·

ii) την οικολογική και τη χημική τους κατάσταση και το οικολογικό τους δυναμικό,

- για τα υπόγεια ύδατα, τα προγράμματα καλύπτουν την παρακολούθηση της χημικής και της ποσοτικής τους κατάστασης,

- για τις προστατευόμενες περιοχές, τα προγράμματα συμπληρώνονται με τις προδιαγραφές που περιέχονται στην κοινοτική νομοθεσία με την οποία έχουν καθοριστεί οι επιμέρους προστατευόμενες περιοχές.

2. Τα προγράμματα αυτά τίθενται σε εφαρμογή το αργότερο έξι έτη μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας οδηγίας, εκτός αν ορίζεται άλλως στην οικεία νομοθεσία. Η ως άνω παρακολούθηση πρέπει να συμφωνεί με τις απαιτήσεις του παραρτήματος V.

3. Τεχνικές προδιαγραφές και τυποποιημένες μέθοδοι για την ανάλυση και την παρακολούθηση της κατάστασης των υδάτων θεσπίζονται με τη διαδικασία του άρθρου 21.

Άρθρο 9 Ανάκτηση κόστους για υπηρεσίες ύδατος

1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν υπόψη την αρχή της ανάκτησης του κόστους των υπηρεσιών ύδατος, συμπεριλαμβανομένου του κόστους για το περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους, λαμβάνοντας υπόψη την οικονομική ανάλυση που διεξάγεται σύμφωνα με το παράρτημα III, και ειδικότερα σύμφωνα με την αρχή "ο ρυπαίνων πληρώνει".

Μέχρι το 2010, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν:

- ότι οι πολιτικές τιμολόγησης του ύδατος παρέχουν κατάλληλα κίνητρα στους χρήστες για να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τους υδάτινους πόρους και, κατά συνέπεια, συμβάλλουν στην επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων της παρούσας οδηγίας,

- κατάλληλη συμβολή των διαφόρων χρήσεων ύδατος, διακρινόμενων, τουλάχιστον, σε βιομηχανία, νοικοκυριά και γεωργία, στην ανάκτηση του κόστους των υπηρεσιών ύδατος, βάσει της οικονομικής ανάλυσης που διενεργείται σύμφωνα με το παράρτημα III και λαμβάνοντας υπόψη την αρχή "ο ρυπαίνων πληρώνει".

Τα κράτη μέλη μπορούν εν προκειμένω να συνεκτιμούν τα κοινωνικά, τα περιβαλλοντικά και τα οικονομικά αποτελέσματα της ανάκτησης, καθώς και τις γεωγραφικές και κλιματολογικές συνθήκες της οικείας περιοχής ή περιοχών.

2. Τα κράτη μέλη αναφέρουν, στα σχέδια διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού, τις προγραμματιζόμενες ενέργειες για την εφαρμογή της παραγράφου 1 οι οποίες θα συμβάλουν στην επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων της παρούσας οδηγίας, καθώς και τη συμβολή των διαφόρων χρήσεων ύδατος στην ανάκτηση του κόστους των υπηρεσιών ύδατος.

3. Το παρόν άρθρο δεν εμποδίζει επ' ουδενί τη θέσπιση συγκεκριμένων προληπτικών ή διορθωτικών μέτρων για την επίτευξη των στόχων της παρούσας οδηγίας.

4. Τα κράτη μέλη δεν παραβαίνουν την παρούσα οδηγία εάν αποφασίσουν, σύμφωνα με καθιερωμένες πρακτικές, να μην εφαρμόσουν τις διατάξεις της παραγράφου 1 δεύτερη περίοδος, και, για το λόγο αυτόν, τις σχετικές διατάξεις της παραγράφου 2, για μια συγκεκριμένη δραστηριότητα χρήσης ύδατος, εφόσον τούτο δεν θίγει τους σκοπούς και την επίτευξη των στόχων της παρούσας οδηγίας. Τα κράτη μέλη αναφέρουν τους λόγους για τους οποίους δεν εφαρμόζουν πλήρως την παράγραφο 1 δεύτερη περίοδος στα σχέδια διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού.

Άρθρο 10 Η συνδυασμένη προσέγγιση για σημειακές και διάχυτες πηγές

1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι όλες οι αναφερόμενες στην παράγραφο 2 απορρίψεις σε επιφανειακά ύδατα ελέγχονται σύμφωνα με τη συνδυασμένη προσέγγιση που εκτίθεται στο παρόν άρθρο.

2. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν την καθιέρωση ή/και εφαρμογή:

α) των ελέγχων εκπομπών βάσει των καλύτερων διαθέσιμων τεχνικών, ή

β) των σχετικών οριακών τιμών εκπομπής, ή

γ) στην περίπτωση διάχυτων επιπτώσεων, των ελέγχων, συμπεριλαμβανομένων, κατά περίπτωση, των βέλτιστων περιβαλλοντικών πρακτικών,

που ορίζονται:

- στην οδηγία 96/61/EK του Συμβουλίου, της 24ης Σεπτεμβρίου 1996, σχετικά με την ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχο της ρύπανσης(19),

- στην οδηγία 91/271/EK του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1991, για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων(20),

- στην οδηγία 91/676/EK του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 1991, για την προστασία των υδάτων από τη νιτρορύπανση γεωργικής προέλευσης(21),

- στις οδηγίες που εκδίδονται κατ' εφαρμογή του άρθρου 16 της παρούσας οδηγίας,

- στις οδηγίες που αναφέρονται στο παράρτημα ΙΧ,

- σε οιοδήποτε άλλο σχετικό κοινοτικό νομοθέτημα,

το αργότερο δώδεκα έτη μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας οδηγίας, εκτός εάν ορίζεται άλλως στη σχετική νομοθεσία.

3. Όταν ένας ποιοτικός στόχος ή ένα ποιοτικό πρότυπο, είτε έχει καθοριστεί σύμφωνα με την παρούσα οδηγία, στις οδηγίες που αναφέρονται στο παράρτημα ΙΧ, είτε σύμφωνα με οιοδήποτε άλλο κοινοτικό νομοθέτημα, απαιτεί αυστηρότερους όρους από εκείνους που θα προέκυπταν από την εφαρμογή της παραγράφου 2, καθορίζονται αναλόγως και αυστηρότεροι έλεγχοι εκπομπών.

Άρθρο 11 Πρόγραμμα μέτρων

1. Κάθε κράτος μέλος μεριμνά για τη θέσπιση, για κάθε περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού ή για το τμήμα διεθνούς περιοχής λεκάνης απορροής ποταμού που ευρίσκεται εντός της επικράτειάς του, προγράμματος μέτρων, λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα των αναλύσεων που απαιτούνται δυνάμει του άρθρου 5, προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι που καθορίζονται δυνάμει του άρθρου 4. Τα εν λόγω προγράμματα μέτρων μπορούν να αναφέρονται σε μέτρα που προκύπτουν από νομοθεσία, η οποία έχει θεσπισθεί σε εθνικό επίπεδο, και καλύπτουν το σύνολο της επικράτειας κράτους μέλους. Κατά περίπτωση, ένα κράτος μέλος μπορεί να θεσπίζει μέτρα που ισχύουν για όλες τις περιοχές λεκάνης απορροής ποταμού ή/και τα τμήματα διεθνών περιοχών λεκάνης απορροής ποταμού που ευρίσκονται στην επικράτειά του.

2. Κάθε πρόγραμμα μέτρων περιλαμβάνει τα "βασικά" μέτρα που προσδιορίζονται στην παράγραφο 3 και, όπου απαιτείται, "συμπληρωματικά" μέτρα.

3. Τα "βασικά μέτρα" είναι οι στοιχειώδεις απαιτήσεις που πρέπει να πληρούνται και συνίστανται:

α) στα μέτρα που απαιτούνται για την εφαρμογή της κοινοτικής νομοθεσίας για την προστασία των υδάτων, συμπεριλαμβανομένων των μέτρων που απαιτούνται δυνάμει της νομοθεσίας που προσδιορίζεται στο άρθρο 10 και στο μέρος Α του παραρτήματος VI·

β) σε μέτρα που κρίνονται κατάλληλα για τους σκοπούς του άρθρου 9·

γ) σε μέτρα για την προαγωγή μιας αποτελεσματικής και βιώσιμης χρήσης ύδατος προκειμένου να μην διακυβεύεται η επίτευξη των στόχων που ορίζονται στο άρθρο 4·

δ) σε μέτρα για τη συμμόρφωση προς τις απαιτήσεις του άρθρου 7, συμπεριλαμβανομένων των μέτρων για τη διαφύλαξη της ποιότητας του ύδατος προκειμένου να μειωθεί το επίπεδο της επεξεργασίας καθαρισμού που απαιτείται για την παραγωγή πόσιμου ύδατος·

ε) σε ελέγχους που διέπουν την άντληση γλυκών επιφανειακών και υπόγειων υδάτων και την κατακράτηση γλυκών επιφανειακών υδάτων, συμπεριλαμβανομένου μητρώου ή μητρώων αντλήσεων, και απαίτηση προηγούμενης άδειας για την άντληση και την κατακράτηση. Οι έλεγχοι αυτοί επανεξετάζονται περιοδικώς και, εφόσον χρειάζεται, εκσυγχρονίζονται. Τα κράτη μέλη μπορούν να εξαιρούν από τους εν λόγω ελέγχους τις αντλήσεις ή τις κατακρατήσεις που δεν έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην κατάσταση του ύδατος·

στ) σε ελέγχους, συμπεριλαμβανομένης απαίτησης για προηγούμενη άδεια σχετικά με τεχνική ανατροφοδότηση ή αύξηση των συστημάτων υπόγειων υδάτων. Τα χρησιμοποιούμενα ύδατα μπορούν να προέρχονται από οιαδήποτε επιφανειακά ή υπόγεια ύδατα, εφόσον η χρησιμοποίηση της πηγής δεν θέτει σε κίνδυνο την επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων που καθορίζονται για την πηγή ή το ανατροφοδοτούμενο ή αυξανόμενο σύστημα υπόγειων υδάτων. Οι έλεγχοι αυτοί επανεξετάζονται περιοδικώς και, εφόσον χρειάζεται, εκσυγχρονίζονται,

ζ) για τις σημειακές πηγές απορρίψεων που ενδέχεται να προκαλέσουν ρύπανση, σε απαίτηση για προηγούμενη κανονιστική ρύθμιση, όπως η απαγόρευση της εισόδου ρύπων στα ύδατα, ή για προηγούμενη άδεια, ή για καταχώρηση βασισμένη σε γενικούς δεσμευτικούς κανόνες που να καθορίζουν ελέγχους εκπομπών για τους σχετικούς ρύπους, συμπεριλαμβανομένων ελέγχων σύμφωνα με τα άρθρα 10 και 16. Οι έλεγχοι αυτοί επανεξετάζονται περιοδικώς και, εφόσον χρειάζεται, εκσυγχρονίζονται·

η) για τις διάχυτες πηγές ικανές να προκαλέσουν ρύπανση, μέτρα για την πρόληψη ή τον έλεγχο της διοχέτευσης ρύπων. Οι έλεγχοι μπορεί να λάβουν τη μορφή απαίτησης για προηγούμενη κανονιστική ρύθμιση, όπως η απαγόρευση εισόδου ρύπων στα ύδατα, προηγούμενη άδεια ή καταχώρηση βασισμένη σε γενικούς δεσμευτικούς κανόνες, όταν η απαίτηση αυτή δεν προβλέπεται από άλλη κοινοτική νομοθεσία. Οι έλεγχοι αυτοί επανεξετάζονται περιοδικώς και, εφόσον χρειάζεται, εκσυγχρονίζονται·

θ) για οιοσδήποτε σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στην κατάσταση του ύδατος που προσδιορίζεται δυνάμει του άρθρου 5 και του παραρτήματος II, ιδίως μέτρα για να εξασφαλισθεί ότι οι υδρομορφολογικές συνθήκες των υδάτινων συστημάτων αντιστοιχούν στην επίδωξη της απαιτούμενης οικολογικής κατάστασης ή καλού οικολογικού δυναμικού για υδάτινα συστήματα που χαρακτηρίζονται τεχνητά ή ιδιαιτέρως τροποποιημένα. Οι έλεγχοι προς το σκοπό αυτό μπορεί να λάβουν τη μορφή απαίτησης για προηγούμενη άδεια ή καταχώρηση βασισμένη σε γενικούς δεσμευτικούς κανόνες, όταν η απαίτηση αυτή δεν προβλέπεται από άλλη κοινοτική νομοθεσία. Οι έλεγχοι αυτοί επανεξετάζονται περιοδικώς και, εφόσον χρειάζεται, εκσυγχρονίζονται·

ι) σε απαγόρευση των απορρίψεων ρύπων, απευθείας στα υπόγεια ύδατα, με την επιφύλαξη των ακόλουθων διατάξεων.

Τα κράτη μέλη μπορούν να επιτρέπουν την επανέγχυση στον ίδιο υδροφόρο ορίζοντα ύδατος το οποίο χρησιμοποιείται για γεωθερμικούς σκοπούς.

Τα κράτη μέλη μπορούν επίσης να επιτρέπουν, ορίζοντας τις σχετικές προϋποθέσεις:

- την έγχυση υδάτων που περιέχουν ουσίες, οι οποίες προέρχονται από εργασίες αναζήτησης και εξαγωγής υδρογονανθράκων ή από μεταλλευτικές δραστηριότητες, και την έγχυση υδάτων για τεχνικούς λόγους, σε γεωλογικούς σχηματισμούς από τους οποίους έχουν εξαχθεί υδρογονάνθρακες ή άλλες ουσίες ή σε γεωλογικούς σχηματισμούς οι οποίοι, για φυσικούς λόγους, είναι μονίμως ακατάλληλοι για άλλους σκοπούς. Οι εγχύσεις αυτές δεν επιτρέπεται να περιέχουν άλλες ουσίες πλην εκείνων που προέρχονται από τις προαναφερόμενες εργασίες·

- την επανέγχυση υπόγειων υδάτων που αντλούνται από ορυχεία και λατομεία ή που συνδέονται με την κατασκευή ή τη συντήρηση έργων πολιτικού μηχανικού·

- την έγχυση φυσικού αερίου ή υγραερίου (LPG) προς αποθήκευση σε γεωλογικούς σχηματισμούς οι οποίοι, για φυσικούς λόγους, είναι μονίμως ακατάλληλοι για άλλους σκοπούς·

- την έγχυση φυσικού αερίου ή υγραερίου (LPG) προς αποθήκευση σε άλλους γεωλογικούς σχηματισμούς όταν υπάρχει επιτακτική ανάγκη για την ασφάλεια του εφοδιασμού σε αέριο και όταν η έγχυση πραγματοποιείται κατά τρόπο που δεν παρουσιάζει ή δεν θα παρουσιάσει κίνδυνο υποβάθμισης της ποιότητας των υπόγειων υδάτων υποδοχής·

- κατασκευαστικές και οικοδομικές εργασίες και εργασίες πολιτικού μηχανικού και παρόμοιες δραστηριότητες επί ή εντός του εδάφους που έρχεται σε επαφή με τα υπόγεια ύδατα. Για τους σκοπούς αυτούς, τα κράτη μέλη μπορούν να ορίζουν ότι οι δραστηριότητες αυτές επιτρέπονται εφόσον διεξάγονται σύμφωνα με γενικούς δεσμευτικούς κανόνες τους οποίους θεσπίζουν τα κράτη μέλη για τις δραστηριότητες αυτές·

- απορρίψεις μικρών ποσοτήτων ουσιών οι οποίες πραγματοποιούνται για επιστημονικούς λόγους για το χαρακτηρισμό, την προστασία ή την αποκατάσταση υδατικών συστημάτων και οι οποίες περιορίζονται αυστηρά στην απαιτούμενη ποσότητα,

εφόσον οι εν λόγω απορρίψεις δεν θέτουν σε κίνδυνο την επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων που καθορίζονται για το εν λόγω σύστημα υπογείων υδάτων·

ια) σύμφωνα με τη δράση που αναλαμβάνεται δυνάμει του άρθρου 16, σε μέτρα για την εξάλειψη της ρύπανσης επιφανειακών υδάτων από τις ουσίες που προσδιορίζονται στον κατάλογο προτεραιότητας που συμφωνείται σύμφωνα με το άρθρο 16 παράγραφος 2, και για την προοδευτική μείωση της ρύπανσης από άλλες ουσίες η οποία, διαφορετικά, θα εμπόδιζε τα κράτη μέλη να επιτύχουν τους στόχους για τα συστήματα επιφανειακών υδάτων σύμφωνα με το άρθρο 4·

ιβ) σε τυχόν μέτρα για την πρόληψη της σημαντικής διαρροής ρύπων από τεχνικές εγκαταστάσεις και για την πρόληψη ή/και τη μείωση των επιπτώσεων των επεισοδίων ρύπανσης λόγω ατυχήματος, για παράδειγμα έπειτα από πλημμύρες, συμπεριλαμβανομένων μέτρων που προβλέπουν συστήματα για την ανίχνευση τέτοιων γεγονότων ή για τη σχετική προειδοποίηση, συμπεριλαμβανομένων, στην περίπτωση ατυχημάτων που δεν θα μπορούσαν να έχουν ευλόγως προβλεφθεί, όλων των κατάλληλων μέτρων για τη μείωση των κινδύνων στα υδατικά οικοσυστήματα.

4. "Συμπληρωματικά" μέτρα είναι τα μέτρα που καταρτίζονται και τίθενται σε εφαρμογή επιπλέον των βασικών μέτρων, με σκοπό την επίτευξη των στόχων που καθορίζονται σύμφωνα με το άρθρο 4. Το μέρος Β του παραρτήματος VI περιέχει μη εξαντλητικό κατάλογο τέτοιων μέτρων.

Τα κράτη μέλη μπορούν επίσης να θεσπίζουν περαιτέρω συμπληρωματικά μέτρα με σκοπό την πρόσθετη προστασία ή βελτίωση των υδάτων που καλύπτονται από την παρούσα οδηγία, μεταξύ άλλων κατ' εφαρμογή των οικείων διεθνών συμφωνιών περί των οποίων το άρθρο 1.

5. Όταν τα στοιχεία παρακολούθησης ή άλλα στοιχεία υποδεικνύουν ότι δεν είναι πιθανόν να επιτευχθούν οι στόχοι που τίθενται δυνάμει του άρθρου 4 για το υδατικό σύστημα, το κράτος μέλος μεριμνά ώστε:

- να διερευνώνται τα αίτια της πιθανής αποτυχίας,

- να εξετάζονται οι σχετικές άδειες και εξουσιοδοτήσεις και να αναθεωρούνται οσάκις είναι σκόπιμο,

- να αναθεωρούνται και να προσαρμόζονται τα προγράμματα παρακολούθησης οσάκις είναι σκόπιμο και

- να θεσπίζονται τα πρόσθετα μέτρα που είναι αναγκαία προκειμένου να επιτευχθούν οι εν λόγω στόχοι, συμπεριλαμβανομένης, οσάκις είναι σκόπιμο, της θέσπισης αυστηρότερων περιβαλλοντικών προτύπων, σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπονται στο παράρτημα V.

Όταν τα αίτια αυτά οφείλονται σε περιστάσεις που απορρέουν από φυσικά αίτια ή από ανωτέρα βία και είναι εξαιρετικές ή δεν μπορούσαν ευλόγως να έχουν προβλεφθεί, ιδίως ακραίες πλημμύρες και παρατεταμένες ξηρασίες, το κράτος μέλος μπορεί να αποφασίζει ότι η εφαρμογή πρόσθετων μέτρων είναι ανέφικτη, με την επιφύλαξη του άρθρου 4 παράγραφος 6.

6. Κατά την εφαρμογή των μέτρων που θεσπίζονται σύμφωνα με την παράγραφο 3, τα κράτη μέλη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να μην αυξηθεί η ρύπανση των θαλάσσιων υδάτων. Με την επιφύλαξη της ισχύουσας νομοθεσίας, η εφαρμογή μέτρων που λαμβάνονται σύμφωνα με την παράγραφο 3 δεν επιτρέπεται επ' ουδενί να οδηγή, αμέσως ή εμμέσως, στην αύξηση της ρύπανσης των επιφανειακών υδάτων. Η απαίτηση αυτή δεν ισχύει εάν τούτο θα είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της ρύπανσης του όλου περιβάλλοντος.

7. Τα προγράμματα μέτρων καταρτίζονται το αργότερο εννέα έτη μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας οδηγίας και όλα τα μέτρα είναι έτοιμα προς εφαρμογή το αργότερο δώδεκα έτη μετά την ημερομηνία αυτή.

8. Τα προγράμματα μέτρων αναθεωρούνται και, αν είναι ανάγκη, ενημερώνονται, το αργότερο δεκαπέντε έτη μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας οδηγίας και, στη συνέχεια, ανά εξαετία. Κάθε νέο ή αναθεωρημένο μέτρο που θεσπίζεται δυνάμει ενός ενημερωμένου προγράμματος, πρέπει να είναι έτοιμο προς εφαρμογή εντός τριών ετών από τη θέσπισή του.

Άρθρο 12 Θέματα που δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν σε επίπεδο κράτους μέλους

1. Όταν ένα κράτος μέλος εντοπίσει ζήτημα που έχει επιπτώσεις στη διαχείριση των υδάτων του αλλά δεν είναι δυνατόν να επιλυθεί από το εν λόγω κράτος μέλος, μπορεί να αναφέρει το ζήτημα στην Επιτροπή και σε οποιοδήποτε άλλο ενδιαφερόμενο κράτος μέλος και να προβεί σε συστάσεις για την επίλυσή του.

2. Η Επιτροπή απαντά σε οιαδήποτε αναφορά ή σύσταση κράτους μέλους εντός εξαμήνου.

Άρθρο 13 Σχέδια διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού

1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι καταρτίζεται ένα σχέδιο διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού για κάθε περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού που ευρίσκεται εξ ολοκλήρου στο έδαφός τους.

2. Στην περίπτωση διεθνούς λεκάνης απορροής ποταμού που ευρίσκεται εξ ολοκλήρου εντός της Κοινότητας, τα κράτη μέλη συνεργάζονται για την κατάρτιση ενιαίου διεθνούς σχεδίου διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού. Εφόσον δεν καταρτισθεί παρόμοιο διεθνές σχέδιο διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού, τα κράτη μέλη καταρτίζουν σχέδια διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού που καλύπτουν τουλάχιστον τα μέρη της διεθνούς λεκάνης απορροής ποταμού που βρίσκονται στο έδαφός τους για την επίτευξη των στόχων της παρούσας οδηγίας.

3. Στην περίπτωση διεθνούς λεκάνης απορροής ποταμού η οποία υπερβαίνει τα όρια της Κοινότητας, τα κράτη μέλη προσπαθούν να καταρτίσουν ενιαίο σχέδιο διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού και, εάν αυτό είναι ανέφικτο, σχέδιο το οποίο καλύπτει τουλάχιστον το τμήμα της διεθνούς περιοχής λεκάνης απορροής ποταμού που βρίσκεται στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους.

4. Το σχέδιο διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού περιλαμβάνει τις πληροφορίες που εκτίθενται λεπτομερώς στο παράρτημα VII.

5. Τα σχέδια διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού μπορούν να συμπληρώνονται με την κατάρτιση λεπτομερέστερων προγραμμάτων και σχεδίων διαχείρισης ανά υπολεκάνη, τομέα, θέμα ή τύπο ύδατος, προκειμένου να αντιμετωπίζονται ειδικές πτυχές της διαχείρισης των υδάτων. Η εφαρμογή των μέτρων αυτών δεν απαλλάσσει τα κράτη μέλη από οιαδήποτε υποχρέωση έχουν δυνάμει του υπολοίπου κειμένου της παρούσας οδηγίας.

6. Τα σχέδια διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού δημοσιεύονται το αργότερο εννέα έτη μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας οδηγίας.

7. Τα σχέδια διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού αναθεωρούνται και ενημερώνονται, το αργότερο δεκαπέντε έτη μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας οδηγίας και, στη συνέχεια, ανά εξαετία.

Άρθρο 14 Πληροφόρηση του κοινού και διαβουλεύσεις

1. Τα κράτη μέλη ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή όλων των ενδιαφερόμενων μερών στην υλοποίηση της παρούσας οδηγίας, ιδίως δε στην εκπόνηση, την αναθεώρηση και την ενημέρωση των σχεδίων διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού. Τα κράτη μέλη, για κάθε περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού, δημοσιεύουν και θέτουν στη διάθεση του κοινού, συμπεριλαμβανομένων των χρηστών, για τη διατύπωση παρατηρήσεων:

α) χρονοδιάγραμμα και πρόγραμμα εργασιών για την εκπόνηση του σχεδίου, συμπεριλαμβανομένης κατάστασης των ληπτέων μέτρων διαβουλεύσεων, τουλάχιστον τρία έτη πριν από την έναρξη της περιόδου στην οποία αναφέρεται το σχέδιο·

β) ενδιάμεση επισκόπηση των σημαντικών ζητημάτων διαχείρισης των υδάτων που εντοπίστηκαν στη λεκάνη απορροής ποταμού, τουλάχιστον δύο έτη πριν από την έναρξη της περιόδου στην οποία αναφέρεται το σχέδιο·

γ) αντίγραφο του προσχεδίου διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού, τουλάχιστον ένα έτος πριν από την έναρξη της περιόδου στην οποία αναφέρεται το σχέδιο.

Κατόπιν σχετικής αίτησης, παρέχεται πρόσβαση σε βοηθητικά έγγραφα και πληροφορίες που χρησιμοποιήθηκαν για την εκπόνηση του προσχεδίου διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού.

2. Τα κράτη μέλη παρέχουν προθεσμία τουλάχιστον έξι μηνών για την υποβολή γραπτών παρατηρήσεων σχετικά με τα εν λόγω έγγραφα, προκειμένου να υπάρξει δυνατότητα ενεργού συμμετοχής και διαβουλεύσεων.

3. Οι παράγραφοι 1 και 2 εφαρμόζονται εξίσου στα ενημερωμένα σχέδια διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού.

Άρθρο 15 Υποβολή εκθέσεων

1. Τα κράτη μέλη διαβιβάζουν αντίγραφα των σχεδίων διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού και όλων των επακόλουθων ενημερωμένων μορφών τους στην Επιτροπή και σε οιοδήποτε ενδιαφερόμενο κράτος μέλος εντός τριών μηνών από τη δημοσίευσή τους:

α) για τις περιοχές λεκάνης απορροής ποταμού που ευρίσκονται εξ ολοκλήρου στο έδαφος ενός κράτους μέλους, όλα τα σχέδια διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού τα οποία καλύπτουν το εθνικό του έδαφος και έχουν δημοσιευθεί σύμφωνα με το άρθρο 13·

β) για τις διεθνείς περιοχές λεκάνης απορροής ποταμού, τουλάχιστον το μέρος των σχεδίων διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού που καλύπτει το έδαφος του κράτους μέλους.

2. Τα κράτη μέλη υποβάλλουν συνοπτικές εκθέσεις σχετικά με:

- τις αναλύσεις που απαιτούνται δυνάμει του άρθρου 5 και

- τα προγράμματα παρακολούθησης που καταρτίζονται δυνάμει του άρθρου 8,

που αναλαμβάνονται για τους σκοπούς του πρώτου σχεδίου διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού εντός τριών μηνών από την ολοκλήρωσή τους.

3. Τα κράτη μέλη, εντός τριών ετών από τη δημοσίευση κάθε σχεδίου διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού ή την ενημέρωσή του βάσει του άρθρου 13, υποβάλλουν ενδιάμεση έκθεση στην οποία περιγράφεται η πρόοδος που έχει σημειωθεί ως προς την εφαρμογή του προβλεπόμενου προγράμματος μέτρων.

Άρθρο 16 Στρατηγικές κατά της ρύπανσης των υδάτων

1. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο θεσπίζουν ειδικά μέτρα κατά της ρύπανσης των υδάτων από μεμονωμένους ρύπους ή ομάδες ρύπων που αποτελούν σημαντικό κίνδυνο για το υδατικό περιβάλλον ή μέσω αυτού, συμπεριλαμβανομένων των κινδύνων για τα ύδατα που χρησιμοποιούνται για την άντληση πόσιμου ύδατος. Για τους ρύπους αυτούς, τα μέτρα αποσκοπούν στην προοδευτική μείωση και, για τις επικίνδυνες ουσίες προτεραιότητας οι οποίες καθορίζονται στο άρθρο 2 σημείο 30, στην παύση ή τη σταδιακή εξάλειψη των απορρίψεων, εκπομπών και διαρροών. Τα μέτρα αυτά θεσπίζονται βάσει προτάσεων που υποβάλλει η Επιτροπή σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπονται στη συνθήκη.

2. Η Επιτροπή υποβάλλει πρόταση για τον καθορισμό καταλόγου ουσιών προτεραιότητας οι οποίες επιλέγονται μεταξύ εκείνων που παρουσιάζουν σημαντικό κίνδυνο για το υδατικό περιβάλλον ή μέσω αυτού. Στις ουσίες αποδίδεται σειρά προτεραιότητας για ανάληψη δράσης βάσει του κινδύνου που εμφανίζουν για το υδατικό περιβάλλον, ή μέσω αυτού, ο οποίος προσδιορίζεται με:

α) αξιολόγηση του κινδύνου διεξαγόμενη σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ. 793/93 του Συμβουλίου(22), την οδηγία 91/414/ΕΟΚ του Συμβουλίου(23) και την οδηγία 98/8/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου(24), ή

β) στοχοθετημένη αξιολόγηση βάσει του κινδύνου [σύμφωνα με τη μέθοδο του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 793/93], η οποία επικεντρώνεται αποκλειστικά στην υδατική οικοτοξικότητα και την τοξικότητα για τον άνθρωπο μέσω του υδατικού περιβάλλοντος.

Εάν είναι απαραίτητο, προκειμένου να ικανοποιηθεί το χρονοδιάγραμμα της παραγράφου 4, αποδίδεται στις ουσίες σειρά προτεραιότητας για την ανάληψη δράσης βάσει του κινδύνου που εμφανίζουν για το υδατικό περιβάλλον ή μέσω αυτού, ο οποίος προσδιορίζεται με απλουστευμένη διαδικασία αξιολόγησης βάσει του κινδύνου, στηριζόμενη σε επιστημονικές αρχές, με την οποία συνεκτιμώνται ιδίως:

- στοιχεία σχετικά με την εγγενή πιθανότητα ατυχήματος που εμφανίζει η σχετική ουσία, ιδίως δε σχετικά με την υδατική οικοτοξικότητά της και την τοξικότητα για τον άνθρωπο μέσω υδάτινων οδών έκθεσης και

- στοιχεία από την παρακολούθηση εκτεταμένης περιβαλλοντικής μόλυνσης και

- άλλοι αποδεδειγμένοι παράγοντες οι οποίοι ενδέχεται να στοιχειοθετούν πιθανότητα εμφάνισης εκτεταμένης περιβαλλοντικής μόλυνσης, όπως ο παραγόμενος ή χρησιμοποιούμενος όγκος της σχετικής ουσίας και οι τρόποι χρήσης της.

3. Η πρόταση της Επιτροπής προσδιορίζει επίσης τις επικίνδυνες ουσίες προτεραιότητας. Προς τούτο, η Επιτροπή λαμβάνει υπόψη την επιλογή ανησυχητικών ουσιών η οποία επιχειρήθηκε στην οικεία κοινοτική νομοθεσία περί επικίνδυνων ουσιών ή στις οικείες διεθνείς συμφωνίες.

4. Η Επιτροπή επανεξετάζει τον εγκριθέντα κατάλογο ουσιών προτεραιότητας το αργότερο τέσσερα έτη μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας οδηγίας, στη συνέχεια δε, τουλάχιστον ανά τετραετία, και υποβάλλει προτάσεις, όπου είναι ενδεδειγμένο.

5. Κατά την εκπόνηση της πρότασής της, η Επιτροπή λαμβάνει υπόψη συστάσεις που διατυπώνουν η επιστημονική επιτροπή για την τοξικότητα, την οικοτοξικότητα και το περιβάλλον, τα κράτη μέλη, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος, κοινοτικά ερευνητικά προγράμματα, διεθνείς οργανισμοί των οποίων η Κοινότητα είναι μέλος, ευρωπαϊκές επιχειρηματικές οργανώσεις, συμπεριλαμβανομένων αυτών που εκπροσωπούν τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, ευρωπαϊκοί οργανισμοί περιβάλλοντος και λοιπά συναφή στοιχεία που υποπίπτουν στην προσοχή της.

6. Για τις ουσίες προτεραιότητας, η Επιτροπή υποβάλλει προτάσεις ελέγχων για:

- την προοδευτική μείωση των απορρίψεων, εκπομπών και διαρροών των σχετικών ουσιών,

και ειδικότερα,

- την παύση ή τη σταδιακή εξάλειψη των απορρίψεων, εκπομπών και διαρροών των ουσιών όπως προσδιορίζονται σύμφωνα με την παράγραφο 3, συμπεριλαμβανομένου κατάλληλου χρονοδιαγράμματος προς το σκοπό αυτό. Το χρονοδιάγραμμα δεν υπερβαίνει τα 20 έτη από την έγκριση των εν λόγω προτάσεων από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος άρθρου.

Προς τούτο, η Επιτροπή προσδιορίζει το κατάλληλο από πλευράς κόστους/αποτελεσματικότητας και αναλογικότητας επίπεδο και συνδυασμό των ελέγχων προϊόντων και διεργασιών τόσο για τις σημειακές όσο και για τις διάχυτες πηγές και λαμβάνει υπόψη ομοιόμορφες σε κοινοτική κλίμακα οριακές τιμές εκπομπής για τους ελέγχους διεργασιών. Όπου ενδείκνυται, τα κοινοτικά μέτρα για τον έλεγχο διεργασιών επιτρέπεται να θεσπίζονται κατά κλάδο. Όταν οι έλεγχοι προϊόντων περιλαμβάνουν επανεξέταση των σχετικών αδειών που έχουν εκδοθεί δυνάμει της οδηγίας 91/414/ΕΟΚ και της οδηγίας 98/8/ΕΚ, οι επανεξετάσεις αυτές διενεργούνται σύμφωνα με τις διατάξεις των εν λόγω οδηγιών. Κάθε πρόταση για ελέγχους πρέπει να προβλέπει τρόπους επανεξέτασης, εκσυγχρονισμού και αξιολόγησης της αποτελεσματικότητάς τους.

7. Η Επιτροπή υποβάλλει προτάσεις για ποιοτικά πρότυπα που αφορούν τις συγκεντρώσεις των ουσιών προτεραιότητας στα επιφανειακά ύδατα, τα ιζήματα και το βιόκοσμο.

8. Η Επιτροπή υποβάλλει προτάσεις, σύμφωνα με τις παραγράφους 6 και 7, και τουλάχιστον για ελέγχους εκπομπών για σημειακές πηγές απορρίψεων και περιβαλλοντικά ποιοτικά πρότυπα, εντός δύο ετών από την προσθήκη της σχετικής ουσίας στον κατάλογο ουσιών προτεραιότητας. Για τις ουσίες που περιλαμβάνονται στον πρώτο κατάλογο προτεραιότητας, εφόσον δεν υπάρξει συμφωνία σε κοινοτικό επίπεδο εντός έξι ετών από την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας οδηγίας, τα κράτη μέλη θεσπίζουν ποιοτικά περιβαλλοντικά πρότυπα για τις εν λόγω ουσίες τα οποία αφορούν όλα τα επιφανειακά ύδατα που επηρεάζονται από την απόρριψη των ουσιών αυτών και ελέγχους των κύριων πηγών των εν λόγω απορρίψεων, με βάση, μεταξύ άλλων, την εξέταση όλων των τεχνικών επιλογών περιορισμού. Για τις ουσίες που προστίθενται στη συνέχεια στον κατάλογο ουσιών προτεραιότητας, εφόσον δεν υπάρξει συμφωνία σε κοινοτικό επίπεδο, τα κράτη μέλη λαμβάνουν παρόμοια μέτρα πέντε έτη μετά την ημερομηνία της προσθήκης στον κατάλογο.

9. Η Επιτροπή μπορεί να επεξεργάζεται στρατηγικές κατά της ρύπανσης των υδάτων από οποιοδήποτε άλλο ρύπο ή ομάδα ρύπων, συμπεριλαμβανομένης τυχόν ρύπανσης που οφείλεται σε ατυχήματα.

10. Κατά την προετοιμασία των προτάσεών της δυνάμει των παραγράφων 6 και 7, η Επιτροπή επανεξετάζει επίσης όλες τις οδηγίες που απαριθμούνται στο παράρτημα ΙΧ. Εντός της προθεσμίας που προβλέπεται στην παράγραφο 8, η Επιτροπή προτείνει την αναθεώρηση των ελέγχων του παραρτήματος ΙΧ για όλες τις ουσίες που περιλαμβάνονται στον κατάλογο προτεραιότητας και προτείνει τα κατάλληλα μέτρα, συμπεριλαμβανομένης της ενδεχόμενης κατάργησης των ελέγχων δυνάμει του παραρτήματος ΙΧ για όλες τις άλλες ουσίες.

Όλοι οι έλεγχοι του παραρτήματος ΙΧ των οποίων προτείνεται η αναθεώρηση καταργούνται από την ημερομηνία έναρξης ισχύος των εν λόγω αναθεωρήσεων.

11. Ο αναφερόμενος στις παραγράφους 2 και 3 κατάλογος ουσιών προτεραιότητας που προτείνεται από την Επιτροπή αποτελεί, με την έκδοσή του από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, το παράρτημα Χ της παρούσας οδηγίας. Η αναθεώρησή του, η οποία αναφέρεται στην παράγραφο 4, ακολουθεί την ίδια διαδικασία.

Άρθρο 17 Στρατηγικές για την πρόληψη και τον έλεγχο της ρύπανσης των υπόγειων υδάτων

1. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο θεσπίζουν ειδικά μέτρα για την πρόληψη και τον έλεγχο της ρύπανσης των υπόγειων υδάτων. Τα μέτρα αυτά αποσκοπούν στην επίτευξη του στόχου της καλής χημικής κατάστασης των υπόγειων υδάτων σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγραφος 1 στοιχείο β) και θεσπίζονται βάσει προτάσεως την οποία υποβάλλει η Επιτροπή εντός δύο ετών από τη θέση σε ισχύ της παρούσας οδηγίας, σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπονται στη συνθήκη.

2. Κατά την υποβολή προτάσεως μέτρων, η Επιτροπή λαμβάνει υπόψη την ανάλυση που διεξήχθη σύμφωνα με το άρθρο 5 και το παράρτημα ΙΙ. Τα μέτρα αυτά προτείνονται νωρίτερα αν είναι διαθέσιμα τα δεδομένα και περιλαμβάνουν:

α) κριτήρια αξιολόγησης της καλής χημικής κατάστασης των υπόγειων υδάτων, σύμφωνα με το παράρτημα ΙΙ σημείο 2.2 και το παράρτημα V σημεία 2.3.2 και 2.4.5·

β) κριτήρια για τον προσδιορισμό σημαντικής και βιώσιμης ανοδικής τάσης και για τον καθορισμό εναρκτήριων σημείων αναστροφής της τάσης που θα χρησιμοποιούνται, σύμφωνα με το παράρτημα V σημείο 2.4.4.

3. Τα μέτρα που προκύπτουν από την εφαρμογή της παραγράφου 1 περιλαμβάνονται στα προγράμματα των μέτρων που απαιτούνται βάσει του άρθρου 11.

4. Ελλείπει θεσπίσεως κριτηρίων δυνάμει της παραγράφου 2 σε κοινοτικό επίπεδο, τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα κατάλληλα κριτήρια το αργότερο πέντε έτη μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας οδηγίας.

5. Ελλείπει θεσπίσεως κριτηρίων δυνάμει της παραγράφου 4 σε εθνικό επίπεδο, η αναστροφή της τάσης λαμβάνει ως εναρκτήριο σημείο της το 75 %, κατ' ανώτατο όριο, του επιπέδου των ποιοτικών προδιαγραφών που προβλέπονται στην υφιστάμενη κοινοτική νομοθεσία η οποία εφαρμόζεται στα υπόγεια ύδατα.

Άρθρο 18 Έκθεση της Επιτροπής

1. Η Επιτροπή δημοσιεύει έκθεση σχετικά με την υλοποίηση της παρούσας οδηγίας το αργότερο δώδεκα έτη μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας οδηγίας, στη συνέχεια δε ανά εξαετία, και την υποβάλλει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο.

2. Η έκθεση περιλαμβάνει τουλάχιστον τα ακόλουθα:

α) ανασκόπηση της προόδου εφαρμογής της παρούσας οδηγίας·

β) ανασκόπηση της κατάστασης των επιφανειακών και των υπόγειων υδάτων στην Κοινότητα σε συνεργασία με τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος·

γ) επιθεώρηση των σχεδίων διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμίου, που υποβάλλονται σύμφωνα με το άρθρο 15, συμπεριλαμβανομένων προτάσεων για τη βελτίωση μελλοντικών σχεδίων·

δ) περίληψη της ανταπόκρισης σε καθεμία από τις εκθέσεις ή συστάσεις που υπέβαλαν τα κράτη μέλη στην Επιτροπή σύμφωνα με το άρθρο 12·

ε) περίληψη κάθε πρότασης, ελεγκτικού μέτρου και στρατηγικής που αναπτύσσεται σύμφωνα με το άρθρο 16·

στ) σύνοψη των απαντήσεων που δόθηκαν στα σχόλια στα οποία προέβη το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με προηγούμενες εκθέσεις εκτέλεσης.

3. Το αργότερο δύο έτη μετά τις ημερομηνίες που αναφέρονται στα άρθρα 5 και 8, η Επιτροπή δημοσιεύει επίσης έκθεση σχετικά με την πρόοδο υλοποίησης, η οποία θα βασίζεται στις συνοπτικές εκθέσεις που υποβάλλουν τα κράτη μέλη δυνάμει του άρθρου 15 παράγραφος 2 και την υποβάλλει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και τα κράτη μέλη.

4. Εντός τριών ετών από τη δημοσίευση κάθε έκθεσης που υποβάλλεται δυνάμει της παραγράφου 1, η Επιτροπή δημοσιεύει ενδιάμεση έκθεση στην οποία αναφέρεται η πρόοδος υλοποίησης που έχει επιτευχθεί, βάσει των ενδιάμεσων εκθέσεων των κρατών μελών, όπως αναφέρεται στο άρθρο 15 παράγραφος 3. Η έκθεση αυτή υποβάλλεται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο.

5. Εφόσον απαιτείται και σύμφωνα με τον κύκλο υποβολής εκθέσεων, η Επιτροπή συγκαλεί διάσκεψη των ενδιαφερόμενων μερών κάθε κράτους μέλους σχετικά με την κοινοτική πολιτική των υδάτων, προκειμένου να συζητηθούν οι εκθέσεις της Επιτροπής όσον αφορά την υλοποίηση και να ανταλλαγούν εμπειρίες.

Στους συμμετέχοντες συμπεριλαμβάνονται εκπρόσωποι των αρμόδιων αρχών, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, των ΜΚΟ, των κοινωνικών και οικονομικών εταίρων, των οργανώσεων καταναλωτών, πανεπιστημιακοί και λοιποί εμπειρογνώμονες

Άρθρο 19 Σχέδια για μελλοντικά κοινοτικά μέτρα

1. Μία φορά το χρόνο, η Επιτροπή υποβάλλει, για ενημέρωση, στην επιτροπή του άρθρου 20 ενδεικτικό σχέδιο των μέτρων τα οποία προτίθεται να προτείνει στο εγγύς μέλλον και τα οποία έχουν επίδραση στη νομοθεσία για τα ύδατα, συμπεριλαμβανομένων των μέτρων που προκύπτουν από τις προτάσεις, των ελεγκτικών μέτρων και των στρατηγικών που αναπτύσσονται δυνάμει του άρθρου 16. Η Επιτροπή υποβάλλει το ανωτέρω σχέδιο για πρώτη φορά το αργότερο δύο έτη μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας οδηγίας.

2. Η Επιτροπή επανεξετάζει την παρούσα οδηγία το αργότερο 19 έτη μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της και προτείνει κάθε αναγκαία τροποποίησή της.

Άρθρο 20 Τεχνικές προσαρμογές της οδηγίας

1. Τα παραρτήματα I και III και το σημείο 1.3.6 του παραρτήματος V είναι δυνατόν να προσαρμόζονται στην επιστημονική και τεχνική πρόοδο με τις διαδικασίες του άρθρου 21, λαμβάνοντας υπόψη τις προθεσμίες αναθεώρησης και ενημέρωσης των σχεδίων διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού, όπως προβλέπεται στο άρθρο 13. Όταν υπάρχει ανάγκη, η Επιτροπή μπορεί να θεσπίζει κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή των παραρτημάτων II και V, σύμφωνα με τις διαδικασίες που καθορίζονται στο άρθρο 21.

2. Για τη διαβίβαση και την επεξεργασία δεδομένων, συμπεριλαμβανομένων των στατιστικών και χαρτογραφικών δεδομένων, είναι δυνατόν να θεσπίζονται τεχνικά μορφότυπα για τους σκοπούς της παραγράφου 1, σύμφωνα με τις διαδικασίες που καθορίζονται στο άρθρο 21.

Άρθρο 21 Κανονιστική επιτροπή

1. Η Επιτροπή επικουρείται από επιτροπή (εφεξής αναφερόμενη ως "επιτροπή").

2. Όταν γίνονται αναφορές στο παρόν άρθρο, εφαρμόζονται τα άρθρα 5 και 7 της απόφασης 1999/468/ΕΚ, τηρουμένων των διατάξεων του άρθρου 8.

Η περίοδος που προβλέπεται στο άρθρο 5 παράγραφος 6 της απόφασης 1999/468/ΕΚ είναι τρεις μήνες.

3. Η επιτροπή θεσπίζει τον εσωτερικό της κανονισμό.

Άρθρο 22 Καταργήσεις και μεταβατικές διατάξεις

1. Τα κατωτέρω κείμενα καταργούνται επτά έτη μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας οδηγίας:

- η οδηγία 75/440/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 16ης Ιουνίου 1975, περί της απαιτούμενης ποιότητας των υδάτων επιφανείας που προορίζονται για την παραγωγή πόσιμου ύδατος στα κράτη μέλη(25),

- η απόφαση 77/795/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 1977, περί καθιέρωσης κοινής διαδικασίας ανταλλαγής πληροφοριών για την ποιότητα των γλυκών επιφανειακών υδάτων της Κοινότητας(26),

- η οδηγία 79/869/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Οκτωβρίου 1979, περί των μεθόδων μετρήσεως και περί της συχνότητας των δειγματολημιών και της αναλύσεως των επιφανειακών υδάτων τα οποία προορίζονται για την παραγωγή πόσιμου ύδατος στα κράτη μέλη(27).

2. Τα κατωτέρω κείμενα καταργούνται δεκατρία έτη μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας οδηγίας:

- η οδηγία 78/659/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουλίου 1978, περί της ποιότητας των γλυκών υδάτων που έχουν ανάγκη προστασίας ή βελτιώσεως για τη διατήρηση της ζωής των ιχθύων(28),

- η οδηγία 79/923/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 30ής Οκτωβρίου 1979, περί της απαιτούμενης ποιότητας των υδάτων για οστρακοειδή(29),

- η οδηγία 80/68/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 1979, περί προστασίας των υπογείων υδάτων από τη ρύπανση που προέρχεται από ορισμένες επικίνδυνες ουσίες,

- η οδηγία 76/464/ΕΟΚ, εκτός από το άρθρο 6, που καταργείται με την έναρξη ισχύος της παρούσας οδηγίας.

3. Οι ακόλουθες μεταβατικές διατάξεις ισχύουν για την οδηγία 76/464/ΕΟΚ:

α) ο κατάλογος προτεραιότητας που θεσπίζεται δυνάμει του άρθρου 16 της παρούσας οδηγίας αντικαθιστά τον κατάλογο ουσιών στις οποίες αποδίδεται προτεραιότητα βάσει της ανακοίνωσης της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, της 22ας Ιουνίου 1982·

β) για τους σκοπούς του άρθρου 7 της οδηγίας 76/464/ΕΟΚ, τα κράτη μέλη δύνανται να εφαρμόζουν τις προβλεπόμενες στην παρούσα οδηγία αρχές για τον εντοπισμό των προβλημάτων ρύπανσης και των ουσιών που τα προξενούν, τη θέσπιση ποιοτικών προτύπων και τη λήψη μέτρων.

4. Οι περιβαλλοντικοί στόχοι του άρθρου 4 και τα ποιοτικά περιβαλλοντικά πρότυπα που θεσπίζονται στο παράρτημα ΙΧ και σύμφωνα με το άρθρο 16 παράγραφος 5, και από τα κράτη μέλη δυνάμει του παραρτήματος V για τις ουσίες που δεν περιλαμβάνονται στον κατάλογο προτεραιότητας και, δυνάμει του άρθρου 16 παράγραφος 6, όσον αφορά τις ουσίες

προτεραιότητας για τις οποίες δεν έχουν καθοριστεί κοινοτικά πρότυπα, θεωρούνται ως ποιοτικά περιβαλλοντικά πρότυπα για τους σκοπούς του άρθρου 2 σημείο 7 και του άρθρου 10 της οδηγίας 96/61/ΕΚ.

5. Εάν ουσία του καταλόγου προτεραιότητας που θεσπίζεται δυνάμει του άρθρου 16 δεν περιλαμβάνεται στον παράρτημα VIII της παρούσας οδηγίας ή στο παράρτημα III της οδηγίας 96/61/ΕΚ, η ουσία αυτή προστίθεται στα εν λόγω παραρτήματα.

6. Για τα συστήματα επιφανειακών υδάτων, οι περιβαλλοντικοί στόχοι που θεσπίζονται δυνάμει του πρώτου σχεδίου διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού που απαιτείται από την παρούσα οδηγία, συνεπάγονται, τουλάχιστον, τη θέσπιση ποιοτικών προτύπων τουλάχιστον το ίδιο αυστηρών με εκείνα που απαιτούνται για την εφαρμογή της οδηγίας 76/464/ΕΟΚ.

Άρθρο 23 Κυρώσεις

Τα κράτη μέλη ορίζουν τις κυρώσεις που επιβάλλονται για παραβίαση των εθνικών διατάξεων που εκδίδονται σύμφωνα με την παρούσα οδηγία. Οι κυρώσεις αυτές πρέπει να είναι αποτελεσματικές, ανάλογες και αποτρεπτικές.

Άρθρο 24 Εφαρμογή

1. Τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις αναγκαίες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις για να συμμορφωθούν προς την παρούσα οδηγία, το αργότερο στις 22 Δεκεμβρίου 2003. Πληροφορούν αμέσως την Επιτροπή σχετικά.

Οι διατάξεις αυτές, όταν θεσπίζονται από τα κράτη μέλη, αναφέρονται στην παρούσα οδηγία ή συνοδεύονται από παρόμοια αναφορά κατά την επίσημη δημοσίευσή τους. Οι λεπτομερείς διατάξεις για την αναφορά αυτή καθορίζονται από τα κράτη μέλη.

2. Τα κράτη μέλη ανακοινώνουν στην Επιτροπή το κείμενο των βασικών διατάξεων εθνικού δικαίου που θεσπίζουν στον τομέα που καλύπτει η παρούσα οδηγία. Η Επιτροπή ενημερώνει σχετικά τα λοιπά κράτη μέλη.

Άρθρο 25 Έναρξη ισχύος

Η παρούσα οδηγία αρχίζει να ισχύει την ημέρα της δημοσίευσής της στην Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Άρθρο 26 Αποδέκτες

Η παρούσα οδηγία απευθύνεται στα κράτη μέλη.

Λουξεμβούργο, 23 Οκτωβρίου 2000.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αθανασοπούλου Χ.Κ. και Βρετού Β.Β. *Η αειφόρος διαχείριση των υδάτων: Τάσεις και Προοπτικές στην ελληνική και ευρωπαϊκή έννομη τάξη* Εισηγήση στο Κοινό Συνέδριο «Ολοκληρωμένη Διαχείριση υδατικών πόρων σε συνθήκες κλιματικών αλλαγών» της Ελληνικής Υδροτεχνικής Ένωσης (ΕΥΕ) και της Ελληνικής Επιτροπής Διαχείρισης Υδατικών Πόρων (Επιμέλεια Έκδοσης: Λιακόπουλος Α., Κανακούδης Β., Αναστασιάδου-Παρθενίου Ε., Τσιχριντζής Β.), Τόμος Β', σελ. 983- 990, Βόλος, 27-30 Μαΐου 2009

Αμανατίδου Ε., Μούσιου Χ., Μπέλλος Δ., Τρικοιλίδου Ε., Τσικριτζή Ρ. *Εθνική και Ευρωπαϊκή πολιτική στη διαχείριση των υγρών αποβλήτων* Εισηγήση στο Κοινό Συνέδριο «Ολοκληρωμένη Διαχείριση υδατικών πόρων σε συνθήκες κλιματικών αλλαγών» της Ελληνικής Υδροτεχνικής Ένωσης (ΕΥΕ) και της Ελληνικής Επιτροπής Διαχείρισης Υδατικών Πόρων (Επιμέλεια Έκδοσης: Λιακόπουλος Α., Κανακούδης Β., Αναστασιάδου-Παρθενίου Ε., Τσιχριντζής Β.), Τόμος Β', σελ. 1059-1068, Βόλος, 27-30 Μαΐου 2009

Βενιζέλος Ε. *Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου*, Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1991

Δαούση Χ. *Νέες μορφές χωρικής διακυβέρνησης υπό το πρίσμα της Οδηγίας-Πλαίσιο για τα νερά (2000/60/ΕΚ)* Εισηγήση στο Κοινό Συνέδριο «Ολοκληρωμένη Διαχείριση υδατικών πόρων σε συνθήκες κλιματικών αλλαγών» της Ελληνικής Υδροτεχνικής Ένωσης (ΕΥΕ) και της Ελληνικής Επιτροπής Διαχείρισης Υδατικών Πόρων (Επιμέλεια Έκδοσης: Λιακόπουλος Α., Κανακούδης Β., Αναστασιάδου-Παρθενίου Ε., Τσιχριντζής Β.), Τόμος Β', σελ. 999-1006, Βόλος, 27-30 Μαΐου 2009

Καλλία-Αντωνίου Α. *Το Ευρωπαϊκό Νομικό Πλαίσιο για τη βιώσιμη διαχείριση των υδάτων και η εφαρμογή του στην Ελλάδα* Εισηγήση στο Κοινό Συνέδριο «Ολοκληρωμένη Διαχείριση υδατικών πόρων σε συνθήκες κλιματικών αλλαγών» της Ελληνικής Υδροτεχνικής Ένωσης (ΕΥΕ) και της Ελληνικής Επιτροπής Διαχείρισης Υδατικών Πόρων (Επιμέλεια Έκδοσης: Λιακόπουλος Α., Κανακούδης Β., Αναστασιάδου-Παρθενίου Ε., Τσιχριντζής Β.), Τόμος Β', σελ. 977-982, Βόλος, 27-30 Μαΐου 2009

Κανακούδης Β. και Γκονέλας Κ. *Τιμολόγηση αστικού νερού βάσει της αρχής ανάκτησης της πλήρους αξίας του: Η κοινωνική διάσταση* Εισηγήση στο Κοινό Συνέδριο «Ολοκληρωμένη Διαχείριση υδατικών πόρων σε συνθήκες κλιματικών αλλαγών» της Ελληνικής Υδροτεχνικής Ένωσης (ΕΥΕ) και της Ελληνικής Επιτροπής Διαχείρισης Υδατικών Πόρων (Επιμέλεια Έκδοσης: Λιακόπουλος Α., Κανακούδης Β., Αναστασιάδου-Παρθενίου Ε., Τσιχριντζής Β.), Τόμος Β', σελ. 1077-1085, Βόλος, 27-30 Μαΐου 2009

Κούγκολος Α. *Εισαγωγή στην Περιβαλλοντική Μηχανική*, Εκδόσεις Τζιόλα, Θεσσαλονίκη, 2007

Μανιτάκης Α. *Ελληνικό Συνταγματικό Δίκαιο – Σύνταγμα, Συντακτική Εξουσία, Κράτος, Έθνος, Κυριαρχία*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003

Μιχαλοπούλου Χ. *Νομοθεσία για το Περιβάλλον*, Εκδόσεις Ζήτη, Θεσσαλονίκη, 2004

Μπέης Κ. *Εισαγωγή στη δικονομική σκέψη*, Εκδοτικός Οίκος Αφοί Π.Σάκκουλα, Αθήνα, 1981

Παπαδαμάκης Α. *Ποινική Δικονομία, Θεωρία-Πράξη-Δικονομία*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002

Παπαστερίου Δ. *Γενικές Αρχές του Αστικού Δικαίου*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 1994

Σπηλιωτόπουλος Ε. *Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου*, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002

Στάγκος Π., Σαχπεκίδου Ε. *Δίκαιο των ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2000

Τσιτσιφλή Σ., Κανακούδης Β. *Διαχείριση υδατικών πόρων στην ΕΕ: Οι τελευταίες εξελίξεις* Εισήγηση στο Κοινό Συνέδριο «Ολοκληρωμένη Διαχείριση υδατικών πόρων σε συνθήκες κλιματικών αλλαγών» της Ελληνικής Υδροτεχνικής Ένωσης (ΕΥΕ) και της Ελληνικής Επιτροπής Διαχείρισης Υδατικών Πόρων (Επιμέλεια Έκδοσης: Λιακόπουλος Α., Κανακούδης Β., Αναστασιάδου-Παρθενίου Ε., Τσιχριντζής Β.), Τόμος Β', σελ. 969-976, Βόλος, 27-30 Μαΐου 2009

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

<http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php> (τελευταία επίσκεψη 24/1/2009)

http://www.wwf.gr/images/pdfs/WWF_Ellas_Nomikos_Odigos.pdf (τελευταία επίσκεψη 22/1/2009)

http://dipe.pie.sch.gr/ypperpi/nomothesia_gia_perivallon.htm (τελευταία επίσκεψη 12/1/2009)

<http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2007-2008/chapters/> (τελευταία επίσκεψη 18/1/2009)

http://kpe-kastor.kas.sch.gr/energy1/human_activities/natural_resources.htm
(τελευταία επίσκεψη 18/1/2009)

http://www.eea.europa.eu/el/themes/natural_(τελευταία επίσκεψη 15/1/2009)

<http://www.google.gr/search> (τελευταία επίσκεψη 25/1/2009)